

Rhif: WAG10-11239

Llywodraeth Cynulliad Cymru
Welsh Assembly Government

www.cymru.gov.uk

Llywodraeth Cynulliad Cymru

Cynllun Sector Trefol Rhan 1

Tuag at Ddyfodol Diwastraff
Cynru'n Un: Cenedl Un Blaned

Mawrth 2011

Cynnwys

<u>Rhagair y Gweinidog</u>	5
<u>Crynodeb</u>	7
<u>1 Gosod yr olygfa</u>	11
<u>1.1. Sut mae Tuag at Ddyfodol Diwastraff a'r Cynllun Sector hwn yn plethu i'w gilydd</u>	11
<u>1.2 Cwmpas y Cynllun Sector Trefol</u>	11
<u>1.3 Dull</u>	13
<u>1.4 Ar gyfer pwy mae'r Cynllun Sector</u>	14
<u>1.5 Cysylltiadau â'r Cynlluniau Sector eraill</u>	14
<u>1.6 Esblygiad y Cynllun Sector Trefol</u>	15
<u>1.7 Beth a gyflawnwyd hyd yma yn y sector trefol - Crynodeb ar gyfer cefndir</u>	17
<u>1.8 Cydymffurfio â thargedau</u>	21
<u>1.8.1. Targedau lleihau gwastraff</u>	21
<u>1.8.2 Targedau ailgylchu/compostio</u>	22
<u>1.8.3 Cynllun Lwfansau Tirlenwi</u>	23
<u>1.9 Costau ac ariannu'r gwasanaeth gwastraff trefol</u>	25
<u>1.9.1 Lefelau gwariant ac ariannu cyfredol</u>	25
<u>1.9.2 Darpariaeth hanesyddol o arian grant ychwanegol i awdurdodau lleol</u>	27
<u>1.9.3 Y pethau na wyddom am y dyfodol o ran arian</u>	27
<u>1.10 Natur yr her sydd o'n blaenau</u>	29
<u>1.10.1 Ffactorau sbarduno allweddol</u>	30
<u>1.10.2 Atal gwastraff</u>	31

<u>1.10.3 Paratoi i aildddefnyddio ac ailgylchu</u>	33
<u>10.1.4 Triniaeth</u>	34
<u>2 Canlyniadau a cherrig milltir a nodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff</u>	35
<u>3 Gweithredu</u>	40
<u>3.1 Cyflwyniad</u>	40
<u>3.2 Atal Gwastraff (yn cynnwys aildddefnyddio)</u>	41
<u>3.2.1 Manteision atal gwastraff</u>	41
<u>3.2.2 Amcanion penodol</u>	43
<u>3.2.3 Swyddogaethau a Chyfrifoldebau Atal Gwastraff</u>	44
<u>3.2.4 Targedau</u>	45
<u>3.2.5 Camau</u>	46
<u>3.2.6 Dangosyddion ac adolygu cynnydd</u>	59
<u>3.2.7 Crynodeb o'r camau atal gwastraff</u>	60
<u>3.3 Cynyddu aildddefnyddio eitemau a hepgorwyd fel gwastraff ('paratoi i aildddefnyddio')</u>	67
<u>3.3.1 Manteision paratoi i aildddefnyddio</u>	67
<u>3.3.2 Amcanion penodol</u>	68
<u>3.3.3 Swyddogaethau a chyfrifoldebau paratoi i aildddefnyddio</u>	69
<u>3.3.4 Targedau</u>	70
<u>3.3.5 Camau</u>	70
<u>3.3.6 Dangosyddion ac adolygu cynnydd</u>	75
<u>3.3.7 Crynodeb o'r camau paratoi i aildddefnyddio</u>	76
<u>3.4 Casglu gwastraff a wahanwyd yn y tarddle ar gyfer ailgylchu, compostio, a threulio anaerobig</u>	81
<u>3.4.1 Budd a chostau ailgylchu/compostio/treulio anaerobig</u>	81
<u>3.4.2 Amcanion penodol</u>	82

<u>3.4.3 Swyddogaethau a chyfrifoldebau</u>	83
<u>3.4.4 Targedau</u>	85
<u>3.4.5 Camau</u>	87
<u>3.4.6 Dangosyddion ac adolygu cynnydd</u>	106
<u>3.4.7 Crynodeb o'r camau ar gasglu ar gyfer ailgylchu, compos tio a threulio anaerobig</u>	108
<u>3.5 Trin a gwaredu yn gynaliadwy</u>	119
<u>3.5.1 Manteision dull cynaliadwy</u>	120
<u>3.5.2 Amcanion penodol</u>	121
<u>3.5.3 Targedau</u>	121
<u>3.5.4 Camau</u>	125
<u>3.5.5 Dangosyddion ac adolygu cynnydd</u>	131
<u>3.5.6 Crynodeb o'r camau trin a gwaredu yn gynaliadwy</u>	132
<u>4. Cysylltiadau â Chynlluniau Sector eraill</u>	136
<u>5 Crynodeb</u>	138
<u>6. Monitro, Mesur a Gwerthuso</u>	141
<u>ATODIAD 1: Geirfa</u>	142
<u>ATODIAD 2: Rhestr o'r dystiolaeth a ddefnyddiwyd</u>	144
<u>ATODIAD 3: Deddfwriaeth yn Ymdrin â Gwastraff Trefol a Gesglir gan Awdurdodau Lleol</u>	147

Rhagair y Gweinidog

Mae Rhan 1 y Cynllun Sector Trefol yn gosod yr agenda ar gyfer rheoli gwastraff trefol awdurdodau lleol am y pymtheg mlynedd nesaf a thu hwnt. Mae'r cynllun yn adeiladu ar egwyddorion Tuag at Ddyfodol Diwastraff, strategaeth wastraff droswaol Cymru ac fe'i dylanwadwyd gan ddeialog gyda chydweithwyr mewn llywodraeth leol.

Bwriad y cynllun yw helpu i gyflenwi datblygu cynaliadwy yng Nghymru trwy greu economi sy'n defnyddio adnoddau'n effeithlon. Mae hyn yn mynd ymhell tu hwnt i ddargyfeirio rhag tirlenwi a lefel uchel o ailgylchu ac mae'n bwysig iawn bod pob rhanddeiliad yn deall ac yn cefnogi'r cysyniad hwn. Mae angen i Gymru leihau ei defnydd cyffredinol o adnoddau ac i ganfod a defnyddio adnoddau mewn ffordd sydd yn gyfartal a moesegol. Lle cynhyrchir gwastraff dylid ei baratoi ar gyfer ei aildefnyddio neu ei ailgylchu trwy ddefnyddio dulliau dolen gaeedig er mwyn manteisio i'r eithaf ar ostyngiadau mewn ôl troed carbon a manteision ecolegol. Mae angen i ni sicrhau bod yr ailgylchu dolen gaeedig yma'n digwydd yng Nghymru neu'r Deyrnas Unedig a, lle nad yw hynny'n bosib, sicrhau bod y deunyddiau o Gymru yn cael eu hallforio i leoedd lle cânt eu hailgylchu mewn ffyrdd nad ydynt yn llygru'r amgylchedd neu'n gwneud niwed i iechyd pobl.

Nes i ni gyrraedd y nod o gymdeithas ddiwastraff byddwn yn cynhyrchu peth deunydd gwastraff nad oes modd ei ailgylchu. Er ein bod am gyfyngu ar y deunyddiau sy'n cael eu llosgi, mae'n well bod gwastraff nad oes modd ei ailgylchu'n hwylus yn cael ei losgi gan adennill yr ynni mwyaf posib o hynny, boed ar gyfer cynhyrchu trydan neu wres.

Cynllun optimistaidd yw hwn sy'n ceisio cyflawni mwy na dim ond rheoli adnoddau'n gynaliadwy. Mae cyfleoedd enfawr ar gyfer creu swyddi gwyrdd wrth i'r sector deunyddiau eilaidd ehangu. Rwyf am weld y sector yma'n ehangu yng Nghymru, gyda swyddi gwyrdd yn cael eu creu yng Nghymru a chadw ac ail-gylchredeg cyfoeth o fewn economi Cymru. Bydd hyn digwydd yn unig os gwnawn ni gasglu deunyddiau glân yn ofalus a'u cyflwyno i'r farchnad yn y ffurf y mae ailbroseswyr yn ei ddymuno ac yn barod i dalu'r prisiau gorau posibl amdanynt.

Mae creu cyfleusterau ailbrosesu wedi'u lleoli yng Nghymru, a'r swyddi cysylltiedig, uniongyrchol ac anuniongyrchol, yn helpu nid yn unig i gefnogi cymunedau lleol yn ariannol, ond hefyd yn creu cyfleoedd ar gyfer hyfforddiant ac adfywio cymunedol. Mae'r manteision cymdeithasol hyn, yn ogystal â budd ariannol, economaidd ac amgylcheddol, yn darlunio'r cyfleoedd a gaiff eu creu trwy hyrwyddo'r egwyddorion a'r polisiâu a nodir yn y cynllun hwn.

Rwy'n gwybod bod pryder, pryder sylweddol hyd yn oed, mewn rhai manau ynghylch hyrwyddo'r agenda yma. Mae cyflwyno targedau ailgylchu statudol fel ffordd o gefnogi'r symudiad i reoli adnoddau mewn ffordd gynaliadwy, a'r pwyslais ar ansawdd a lleihau ôl troed carbon, wedi arwain at bryderon ynghylch y gallu i gyflawni hyn ac mae rhai hyd yn oed wedi amau pa mor ddymunol yw hynny o gwbl. Rwy'n llwyr fwriadu i'r agenda yma fod yn un sy'n seiliedig ar bartneriaeth a chyda chefnogaeth ariannol a thechnegol.

Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn creu Rhaglen Gydweithredol ar gyfer Newid i gefnogi awdurdodau lleol er mwyn iddynt gyflawni targedau ailgylchu mewn ffordd gost effeithiol sy'n gyson, ac yn gefnogol i'r polisïau a'r agenda a hyrwyddir yn y cynllun hwn ac yn Tuag at Ddyfodol Diwasttraff. Bydd yn parhau i gefnogi awdurdodau lleol gyda lefelau hael o ariannu ac yn parhau i ariannu codi ymwybyddiaeth, datblygiad y farchnad a mentrau eraill sy'n hyrwyddo'r agenda yma.

Rwy'n falch o gyflwyno Rhan 1 y Cynllun Sector Trefol i holl bobl Cymru, i'w hawdurdodau lleol ac i'r holl randdeiliaid a fydd yn ein helpu i greu cymdeithas well yng Nghymru ac i helpu Cymru i chwarae ei rhan mewn creu byd gwell.

A handwritten signature in black ink that reads "Jane Davidson". The signature is written in a cursive, flowing style.

Jane Davidson AC

Y Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai

Crynodeb

Cyflwyniad

Mae'r Cynllun Sector Trefol hwn yn cefnogi 'Tuag at Ddyfodol Diwastraff', y strategaeth wastraff drosfwaol i Gymru, trwy roi manylion canlyniadau, polisïau a champau cyflawni ar gyfer y sector dan sylw. Mae'n rhan o'r gyfres ddogfennau sydd, gyda'i gilydd, yn ffurfio cynllun/strategaeth rheoli gwastraff Cymru yn unol â'r gofynion gwneud cynllun a ymgorfforwyd yn neddfwriaeth y DU a'r UE.

Nod y camau a geir yn y ddogfen hon yw cyflawni'r canlyniadau datblygu cynaliadwy a nodwyd yn y Cynllun Datblygu Cynaliadwy 'Cymru'n Un, Cenedl Un Blaned' ac yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff. Maent yn cyfrannu at gyflawni ymrwymadau (gan gynnwys targedau) Llywodraeth Cynulliad Cymru a osodwyd o dan Gyfarwyddebau UE perthnasol mewn ffordd sy'n bodloni ac yn cyflawni polisïau a strategaethau allweddol trosfwaol ar ddatblygu cynaliadwy a newid yn yr hinsawdd, yn ogystal â'r rheini a osodir gan swyddogaethau eraill Llywodraeth y Cynulliad.

Cafwyd ymgynghoriad cyhoeddus llawn ar y ddogfen hon ynghyd ag Arfarniad o Gynaliadwyedd (yn cynnwys Asesiad Amgylcheddol Strategol) dogfen Asesu'r Effaith ar Iechyd, Asesiad Rheoliadau Cynefinoedd a'r sail dystiolaeth.

Cwmpas y Cynllun Sector Trefol

Mae'r Cynllun Sector Trefol yn cwmpasu'r gwastraff a gesglir yn benodol gan "ranbarthau dinesig" yn unig, hynny yw holl awdurdodau lleol Cymru, yn unol â'u dyletswyddau statudol fel Awdurdodau Casglu a Gwaredu Gwastraff fel y deddfwyd yn Rhan II Deddf Diogelu'r Amgylchedd 1990 (fel y'i diwygiwyd). I fod yn glir, y gwastraff a drafodir yn y ddogfen hon yw'r gwastraff hwnnw a gesglir gan awdurdod lleol o dan adrannau 45 a 51 Deddf Diogelu'r Amgylchedd 1990. Nid yw'r cynllun sector yn cynnwys gwastraff trefol arall nad yw'n cael ei gasglu gan awdurdodau lleol, ac a gesglir yn lle hynny gan gwmnïau rheoli gwastraff preifat neu economi gymdeithasol. Ymdrinnir â'r gwastraff hwn mewn cynlluniau sector eraill.

Bydd y cynlluniau sector yn 'ddogfennau byw' a fydd ar gael ar y we a bydd dolenni rhyngddynt, lle bydd gweithredoedd un sector yn effeithio ac/neu yn cefnogi rhai un sector arall.

Canlyniadau a Cherrig milltir a osodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff

Er mwyn adeiladau dyfodol cynaliadwy, gosodwyd y cerrig milltir canlynol:-

2025 – Tuag at Ddyfodol Diwastraff

Erbyn 2025, bydd gostyngiad sylweddol mewn gwastraff, a byddwn yn rheoli unrhyw wastraff a gynhyrchir mewn ffordd sy'n elwa i'r eithaf ar ein hadnoddau gwerthfawr. Mae hyn yn golygu cynyddu ailgylchu a lleihau'r gwastraff gweddilliol sy'n cael ei gynhyrchu, a llwyddo i dirlenwi cyn agosod i ddim ag sy'n bosibl.

Cam canolraddol yw hwn tuag at ein targed 2050 o sicrhau dyfodol diwastraff a 'byw o fewn ein cyfyngiadau amgylcheddol'¹. Mae angen hyn gan y bydd angen newidiadau mawr yn y ffordd y caiff cynhyrchion a gwasanaethau eu dylunio, a'r ffordd y mae defnyddwyr a busnesau yn gweithredu, er mwyn lleihau effaith gwastraff yng Nghymru i lefelau 'Cymru'n Un: Cenedl Un Blaned'.

2050 – Cyflawni dyfodol diwastraff

Erbyn 2050 byddwn yn lleihau effaith gwastraff yng Nghymru nes ei fod o fewn ein terfynau amgylcheddol. Bydd gwastraff gweddilliol wedi ei ddileu a bydd unrhyw wastraff a gynhyrchir yn cael ei ailgylchu. Mae hyn yn golygu y bydd ôl troed ecolegol gwastraff yng Nghymru ar lefelau Cymru'n Un: Cenedl Un Blaned.

Rhanddeiliaid

Bydd rhaid i bob rhanddeiliaid ysgwyddo cyfrifoldeb a chwarae rhan allweddol mewn symud y Cynllun Sector Trefol yn ei flaen er mwyn cyflawni'r canlyniadau a'r cerrig milltir. Mae'r rhanddeiliaid yn cynnwys deiliaid tai, Awdurdodau Lleol, mentrau cymdeithasol a busnesau, cyrff eraill a'r Llywodraeth.

Meysydd allweddol a drafodir yn y Cynllun Sector

Y dull sy'n cael ei ddilyn yn Rhan 1 y Cynllun Sector Trefol yw datblygu'r pedwar maes allweddol isod:-

- Atal gwastraff – tanlinellu swyddogaeth bwysig awdurdodau lleol yn ymgysylltu â deiliaid tai a chymunedau fel bod llai o wastraff yn cael ei roi allan i'w gasglu, gan helpu felly i fodloni canlyniadau amgylcheddol, creu mwy o gyfleoedd i wella lles cymdeithasol drwy aildefnyddio gwastraff a lleihau costau casglu a rheoli gwastraff.
- Paratoi i aildefnyddio - sicrhau bod canran lawer iawn mwy o wastraff a gesglir gan awdurdodau lleol yn cael ei "baratoi i'w aildefnyddio", er mwyn bodloni canlyniadau amgylcheddol, creu mwy o gyfleoedd i wella lles cymdeithasol trwy ymwneud â gweithgareddau aildefnyddio a lleihau costau rheoli gwastraff.
- Gwellu'r gwasanaeth casglu deunyddiau ailgylchu – darparu canlyniadau datblygu cynaliadwy mewn ffordd gost effeithiol a gweithio tuag at y targedau ailgylchu gwastraff trefol newydd a nodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.
- Trin a gwaredu yn gynaliadwy – trin a gwaredu gwastraff trefol yn gynaliadwy mewn ffordd gost effeithiol a gweithio tuag at y targedau a nodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.

Mae cynllun gweithredu ar wahân ar gyfer bob un o'r meysydd hyn yn y ddogfen hon. Mae materion pwysig eraill yn cael sylw yn Rhan 1, gan gynnwys sicrhau gwell gwerth am arian trwy arbedion effeithlonrwydd, a llwyddo i fod yn fwy tryloyw a manwl wrth adrodd ar sut a ble y caiff y deunyddiau hyn eu hailgylchu.

Mae Rhan 1 hefyd yn rhoi manylion y polisiau, y targedau a'r camau sydd ar waith ar hyn o bryd ar gyfer agweddau eraill o gasglu a rheoli gwastraff trefol yr ydym wedi

---

¹ Cyfyngiadau Amgylcheddol – 'Yn ôl ein Gweledigaeth bydd Cymru Gynaliadwy yn byw o fewn ei chyfyngiadau amgylcheddol, gan ddefnyddio ddim ond ei chyfran deg o adnoddau'r ddaear i sicrhau ein bod yn lleihau'n hól-troed ecolegol yn unol â chyfartaledd yr adnoddau sydd ar gael ar draws y byd, a bod yn gryf yn wyneb effeithiau'r newid yn yr hinsawdd' (Ffynhonnell: Cymru'n Un: Cenedl Un Blaned: Cynllun datblygu cynaliadwy newydd i Gymru)

ymgyngori arnynt eisoes ac/neu sydd ar waith yn barod (er enghraifft y rhaglenni trin gwastraff bwyd a thrin gwastraff gweddilliol).

Bydd Rhan 2 y Cynllun Sector Trefol yn trafod rheoli Gwastraff Peryglus o Gartrefi. Caiff ei gyhoeddi ar gyfer ymgyngori yn nes ymlaen yn 2011.

Crynodeb o'r camau yn y pedwar maes allweddol

1. Atal gwastraff

Er mwyn bodloni'r targed atal gwastraff, i leihau sgil-gynhyrchion gwastraff cartrefi o 1.2 y cant (o linell sylfaen 2007) y flwyddyn erbyn 2050, cymerir y camau canlynol:

- Newidiadau i'r gwasanaeth sy'n cael ei ddarparu, er enghraifft amllder casglu gwastraff gweddilliol.
- Ymgyrchoedd codi ymwybyddiaeth, cyfathrebu ac addysgol am wastraff.
- Annog ailddefnyddio cynnyrch.
- Gofynion hanfodol deunydd pacio.
- Cymorth i fusnesau a'r sector cyhoeddus.
- Deddfwriaeth i gyflwyno treth newydd ar y defnydd o fagiâu siopa untro.
- Camau i atal gwastraff deunydd pacio.
- Symud o nwyddau at wasanaethau.
- Ymestyn cyfrifoldeb cynhyrchwyr.
- Camau gan fanwerthwyr drwy Ymrwymiad Courtauld 2.

2. Paratoi i ailddefnyddio

Er mwyn helpu i gyflawni'r targed paratoi i ailddefnyddio, cymerir y camau canlynol:

- Awdurdodau i gynnig gwasanaeth casglu ailddefnyddio ac ailgylchu eitemau swmpus.
- Ymgyrchoedd codi ymwybyddiaeth, cyfathrebu ac addysgol am wastraff.
- Cefnogi'r datblygiad seilwaith ar gyfer paratoi i ailddefnyddio.
- Datblygu swyddogaeth yr economi gymdeithasol.
- Ymchwil bellach am ddata llinell sylfaen.

3. Casglu gwastraff sy'n cael ei wahanu yn y tarddiad ar gyfer ailgylchu, compostio a threulio anaerobig

Mae'r camau i fodloni'r targedau a osodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff fel a ganlyn:

- Cynyddu'r cyfraddau ailgylchu i fodloni targedau.
- Cysondeb o ran y deunyddiau y gellir eu hailgylchu sy'n cael eu casglu.
- Casglu a danfon deunyddiau o safon i farchnadoedd olaf.
- Mwy o dryloywder o ran safon a chyrchfan deunyddiau a ailgylchir.
- Gwella safonau gwasanaeth mewn canolfannau ailgylchu gwastraff y cartref a safleoedd dod â gwastraff.
- Darparu gwasanaeth ailgylchu ar gyfer busnesau.

- Cynyddu gwerth am arian a pherfformiad y gwasanaeth ailgylchu.
- Cefnogi datblygu marchnadoedd deunydd eildro, compost a gweddillion treulio anaerobig.
- Gweithio gyda manwerthwyr i wneud cynhyrchion a deunydd pacio'n haws eu hailgylchu.
- Archwilio cyfrifoldeb cynhyrchwyr estynedig.

4. Trin a gwaredu yn gynaliadwy

Er mwyn darparu opsiynau trin a gwaredu cynaliadwy i wastraff trefol, cymerir y camau canlynol-

- Capiâu ynni o wastraff
- Targedau cynllun lwfansau tirlenwi hyd 2020
- Gwastraff gweddilliol cartrefi – lefelau dangosol
- Trin gwastraff bwyd a chreu compost / gweddillion treuliad anaerobig o safon uchel
- Trin gwastraff gweddilliol
- Archwilio gwaharddiadau/cyfyngiadau tirlenwi ar rai mathau o wastraff

Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn cydweithio'n agos gyda'r holl randdeiliaid i ddatblygu'r polisiau a'r cynigion yn y cynllun sector.

1. Gosod yr olygfa

1.1. Sut mae Tuag at Ddyfodol Diwastraff a'r Cynllun Sector hwn yn plethu i'w gilydd

Tuag at Ddyfodol Diwastraff – y strategaeth wastraff drosfwaol i Gymru – dyma'r fframwaith strategol lefel uchel tymor hir sy'n disgrifio'r canlyniadau cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol a gyflawnir trwy reoli gwastraff a defnyddio ynni'n effeithlon ac a fydd yn cyfrannu at ddyfodol cynaliadwy. Mae hefyd yn rhoi manylion ein hegwyddorion, polisiâu a thargedau lefel uchel.

Cynlluniau sector – cynlluniau gweithredu fydd yn rhan o'r gyfres ddogfennau fydd yn ffurfio cynllun rheoli gwastraff cyffredinol Cymru yn ôl gofynion deddfwriaeth yr UE, y DU a Chymru. Pan fyddant yn orffenedig, byddant yn disgrifio swyddogaeth y sector, Llywodraeth y Cynulliad ac eraill mewn cyflawni'r canlyniadau, y targedau a'r polisiâu sydd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.

Mae'r cynlluniau sector yn 'ddogfennau byw' ar y we ac mae dolenni rhyngddynt, lle bo gweithredoedd un sector yn effeithio ac/neu gefnogi rhai sector arall. Maent yn seiliedig ar dystiolaeth ac yn cysylltu ag astudiaethau achos arfer gorau cyn belled ag y bo modd.

Mae *Tuag at Ddyfodol Diwastraff* a'r cynlluniau sector yn cydreddeg â Chynllun Datblygu Cynaliadwy Llywodraeth y Cynulliad, Cymru'n Un: Cenedl un Blaned. Mae hwn yn cael ei baratoi o dan adran 79 Deddf Llywodraeth Cymru 2006, sy'n rhoi dyletswydd ar Lywodraeth y Cynulliad i hyrwyddo datblygu cynaliadwy.

Mae'r Cynllun Sector Trefol yn hyrwyddo datblygu cynaliadwy yn unol â'r ddyletswydd hon ac i gefnogi'r rhwymedigaethau a osodir ar awdurdodau lleol (fel awdurdodau gwella Cymru) o dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009. Mae Adran 2 y Mesur yn cynnwys y gofyniad bod rhaid i awdurdodau lleol gadw cynaliadwyedd mewn cof wrth geisio gwella'r modd y maent yn ymarfer eu swyddogaethau. Dyma'r meini prawf eraill y mae'n rhaid i awdurdodau lleol eu hystyried: effeithiolrwydd strategol; ansawdd gwasanaeth; argaeledd gwasanaeth; tegwch; ac effeithlonrwydd ac arloesi. Rhoddir sylw i'r meini prawf hyn hefyd yn y cynllun sector hwn.

1.2 Cwmpas y Cynllun Sector Trefol

Mae'r Cynllun Sector Trefol yn ymdrin â'r gwastraff a gesglir yn benodol gan "ranbarthau dinesig" yn unig, hynny yw holl awdurdodau lleol Cymru, yn unol â'u dyletswyddau statudol fel Awdurdodau Casglu a Gwaredu Gwastraff, fel y deddfwyd yn Rhan II Deddf Diogelu'r Amgylchedd 1990 (fel y'i diwygiwyd). I fod yn glir, y gwastraff a drafodir yn y ddogfen hon yw hwnnw a gesglir gan awdurdod lleol o dan adrannau 45 a 51 o Ddeddf Diogelu'r Amgylchedd 1990 (gan gynnwys casglu ar garreg y drws, safleoedd dod â gwastraff a chanolfannau ailgylchu gwastraff y

cartref). Nid yw'r cynllun sector hwn yn cynnwys gwastraff trefol arall nad yw'n cael ei gasglu gan awdurdodau lleol, ac a gesglir yn lle hynny gan gwmnïau rheoli gwastraff preifat neu economi gymdeithasol (i raddau helaeth fel gwastraff "masnachol"). Rhaid gwneud y gwahaniaeth hwn oherwydd mae'r diffiniad o wastraff trefol a ddefnyddir yn y DU wedi newid yn dilyn penderfyniad ynglŷn â chydymffurfiad y DU ag Erthygl 5 o'r Gyfarwyddeb Tirlenwi (1999/31/EC). Mae hon yn gosod targedau heriol i Aelod-wladwriaethau leihau swm y gwastraff trefol bioddiraddiadwy sy'n cael ei anfon i'w dirlenwi. Yn y Gyfarwyddeb Tirlenwi, caiff gwastraff trefol ei ddiffinio (yn Erthygl 2) fel "gwastraff cartrefi, yn ogystal â gwastraff arall sydd, oherwydd ei natur neu gyfansoddiad, yn debyg i wastraff cartrefi". Yn wreiddiol roedd y DU yn cymhwyso'r diffiniad hwn i'r gwastraff a gesglid gan awdurdodau lleol yn unig o dan y pwerau a'r dyletswyddau oedd wedi eu breinio ynddynt yn Neddf Diogelu'r Amgylchedd 1990. Yn dilyn trafodaethau gyda'r Comisiwn Ewropeaidd, cytunwyd y dylid newid dull gweithredu'r DU tuag at fodloni'r targedau hynny. Mae'r newid hwn yn cael ei esbonio'n fwy manwl yn Adran 3.5.1.13(a). Yn gryno, bydd y rhan fwyaf o wastraff masnachol yn cael ei ddosbarthu fel gwastraff trefol o hyn ymlaen waeth pwy sy'n ei gasglu; a bydd targedau Cyfarwyddeb Tirlenwi yr UE yn berthnasol i'r gwastraff hwn hefyd nawr.

Ni fydd y newid hwn ynddo'i hun yn newid y cyfrifoldebau a'r trefniadau cyfredol ar gyfer rheoli'r gwastraff hwn. Lle'r oedd gwastraff trefol yn cyfeirio at wastraff a gâi ei reoli gan awdurdodau lleol yn unig, bydd nawr yn ymestyn i gynnwys gwastraff a reolir gan gwmnïau rheoli gwastraff sector preifat hefyd. Ni fydd ymrwymadau rheoli gwastraff awdurdodau lleol yn cael eu newid. Byddant yn parhau i reoli gwastraff cartrefi, ac yn trefnu i gasglu gwastraff diwydiannol a masnachol pan ddaw cais iddynt wneud hynny. Mae'r rhan helaethaf o ddigon o wastraff masnachol a diwydiannol yn cael ei reoli gan y sector preifat ac nid ydym yn disgwyl i hyn newid. Nid bwriad aiddosbarthu gwastraff trefol yw newid y trefniadau rheoli presennol yn sylweddol.

Mae'r Cynllun Sector Trefol yn cynnwys y gwastraff trefol a gesglir gan awdurdodau lleol yn unig. Mae'n cynnwys:

- Gwastraff cartrefi, gan gynnwys:
  - Gwastraff bob dydd a gesglir o gartrefi yn rheolaidd ar gyfer ailgylchu ac ailbrosesu
  - Gwastraff swmpus² a gesglir o gartrefi o bryd i'w gilydd gan yr awdurdod lleol neu ar ei ran
  - Gwastraff sy'n cael ei adael ar gyfer ei ailgylchu mewn "safleoedd dod â gwastraff" a redir gan awdurdod lleol (ee. banciau gwydr a phapur)
  - Gwastraff a adewir ar gyfer ei ailgylchu neu ei waredu mewn safleoedd Amwynder Dinesig awdurdod lleol/ Canolfannau Ailgylchu Gwastraff y Cartref
  - Sbwriel stryd (o finiau sbwriel a glanhau strydoedd)

---

² Mae'r term "gwastraff swmpus" yn berthnasol fel arfer i ddau gategori gwastraff a restir yn Atodlen 2 Rheoliadau Gwastraff a Reolir 1992 y gall awdurdodau lleol godi tâl am ei gasglu: i) unrhyw eitem wastraff sy'n pwyso dros 25 kilogram; ac ii) unrhyw eitem wastraff nad yw'n ffitio, neu na ellir ei ffitio i : a) gynhwysydd ar gyfer gwastraff y cartref a ddarperir yn unol ag adran 46 o Ddeddf Diogelu'r Amgylchedd 1990; neu b) lle na ddarperir cynhwysydd o'r fath, cynhwysydd silindrog 750 milimetr mewn diamedr ac 1 metr o hyd.

- Gwastraff o garchardai, cartrefi nyrsio, ysbytai, prifysgolion, ysgolion neu sefydliadau addysgol eraill, a gesglir gan yr awdurdod lleol neu ar ei ran
- Gwastraff gwagio tai o eiddo domestig
- Gwastraff heblaw gwastraff cartrefi, gan gynnwys:
  - Gwastraff o fusnesau a swyddfeydd cyhoeddus ac adeiladau a gesglir trwy gynlluniau sbwriel masnachol a weithredir gan awdurdodau lleol
  - Gwastraff adeiladu a dymchwel heblaw gwastraff cartrefi, yn sgil gwaith gan fasnachwyr
  - Gwastraff masnachol a diwydiannol a gesglir gan awdurdod lleol
  - Gwastraff heblaw gwastraff cartrefi a gesglir mewn safleoedd Amwynder Dinesig / Canolfannau Ailgylchu Gwastraff y Cartref

1.3 Dull

Mae'r ddogfen hon yn ffurfio Rhan 1 o'r Cynllun Sector Trefol ac wedi'i pharatoi yn dilyn ymgynghori. Bydd Rhan 2 y cynllun sector yn ystyried rheoli gwastraff peryglus o gartrefi. Bydd angen rhoi'r cynllun gweithredu a nodir yn y cynllun sector hwn ar waith os ydym am fodloni'r canlyniadau. Nodir pwy sydd yn gyfrifol am gyflawni yn y cynllun gweithredu gyda Llywodraeth y Cynulliad yn gyrru'r gwaith hwnnw yn ei flaen wedyn ar y cyd â'r cyrff cyflawni.

Y dull sy'n cael ei ddilyn ar gyfer Rhan 1 y Cynllun Sector Trefol yw datblygu'r pedwar maes allweddol sy'n dilyn:-

- Atal gwastraff – tanlinellu swyddogaeth bwysig awdurdodau lleol yn ymgysylltu â deiliaid tai a chymunedau i leihau gwastraff sy'n cael ei roi allan i'w gasglu, gan helpu felly i fodloni canlyniadau amgylcheddol, creu mwy o gyfleoedd i wella lles cymdeithasol drwy aildddefnyddio gwastraff a lleihau costau casglu a rheoli gwastraff.
- Paratoi i aildddefnyddio³ - sicrhau bod canran lawer iawn mwy o wastraff a gesglir gan awdurdodau lleol yn cael ei "baratoi i'w aildddefnyddio", er mwyn bodloni canlyniadau amgylcheddol, creu mwy o gyfleoedd i wella lles cymdeithasol trwy ymwneud â gweithgareddau aildddefnyddio a lleihau costau rheoli gwastraff.
- Gwellu'r gwasanaeth casglu deunyddiau ailgylchu – darparu canlyniadau datblygu cynaliadwy mewn ffordd gost effeithiol a gweithio tuag at y targedau ailgylchu gwastraff trefol newydd a nodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.
- Trin a gwaredu – trin a gwaredu gwastraff trefol yn gynaliadwy mewn ffordd gost effeithiol a gweithio tuag at y targedau a nodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.

Mae Cynllun Gweithredu ar wahân ar gyfer pob un o'r meysydd hyn yn y ddogfen hon. Rhoddir sylw i rai materion pwysig eraill yn Rhan 1, gan gynnwys llwyddo i gael gwell gwerth am arian drwy arbedion effeithlonrwydd, a sicrhau mwy o dryloywder a manylder wrth adrodd ar sut a ble y caiff deunyddiau eu hailgylchu.

Mae Rhan 1 hefyd yn manylu ar bolisiau, targedau a chymau sydd ar waith ar hyn o bryd ar gyfer agweddau eraill o gasglu a rheoli gwastraff trefol yr ymgynghorwyd

---

³ Mae'r term "paratoi i aildddefnyddio" wedi ei gyflwyno i Gyfarwydddeb Fframwaith Gwastraff ddiwygiedig y UE; mae'n cael ei gynnwys fel cydran o'r hierarchaeth wastraff.

arnynt yn barod ac/neu sydd ar waith eisoes (er enghraifft y rhaglenni trin gwastraff bwyd a thrin gwastraff gweddilliol).

Cyhoeddwyd Arfarniad o Gynaliadwyedd (gan gynnwys Asesiad Amgylcheddol Strategol) i gyd-fynd â'r Cynllun Sector Trefol drafft hwn.

Cyhoeddwyd Arfarniad o Gynaliadwyedd (gan gynnwys Asesiad Amgylcheddol Strategol), dogfen Asesu'r Effaith ar Iechyd ac Asesiad Rheoliadau Amgylcheddol i gyd-fynd â'r ymgynghoriad drafft hwn o'r Cynllun Sector Trefol.

1.4 Ar gyfer pwy mae'r Cynllun Sector

Prif ddiben y Cynllun Sector Trefol yw llywio sut mae awdurdodau lleol yn gweithredu, a hynny wedi'i gefnogi, lle bo angen, gan gamau ategol y mae angen i Lywodraeth y Cynulliad ac eraill eu cymryd.

Mae'r Cynllun Sector Trefol hefyd yn arweiniad ar gamau y mae angen i ddeiliaid tai unigol ac eraill eu cymryd (gan gynnwys rhai busnesau a chyrff sector cyhoeddus) fel cynhyrchwyr gwastraff sy'n cael ei gasglu a'i reoli gan awdurdodau lleol neu eu contractwyr. Mae'r llwyddiant wrth gyflenwi'r Cynllun Sector Trefol hwn, yn arbennig o ran bodloni targedau a osodir yma, ym Mesur Gwastraff (Cymru) 2010, yng Nghyfarwyddeb Tirlenwi yr UE, yn y Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff ddiwygedig ac yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff ar gyfer rheoli gwastraff cartrefi, yn dibynnu'n bennaf ar gyfranogi gwirfoddol ac ewyllys da deiliaid tai wrth leihau eu gwastraff, a rhoi deunyddiau gwastraff allan ar wahân ar gyfer paratoi i'w aildefnyddio, ailgylchu, compostio ac/neu dreulio anaerobig.

Mae gan awdurdodau lleol bwerau, fodd bynnag, y gallant eu defnyddio i gymell deiliaid tai i gymryd rhan mewn cynlluniau lleihau gwastraff ac ailgylchu. Mae'r Cynllun Sector Trefol hefyd yn rhoi cofnod o amcanion, targedau a chymau ar gyfer gwastraff trefol ac, yn hynny o beth, yn rhan o'r gyfres ddogfennau sy'n ffurfio cynllun rheoli gwastraff Cymru fel sy'n ofynnol yn ôl deddfwriaeth y DU a'r UE.

1.5 Cysylltiadau â'r Cynlluniau Sector eraill

Mae'r cynnyrch a'r gwasanaethau sy'n cael eu cynhyrchu gan fusnes a masnach yn dylanwadu ar natur a swm y gwastraff trefol a gesglir gan awdurdodau lleol. Mae'r penderfyniadau prynu a wneir gan ddeiliaid tai, busnesau a'r sector cyhoeddus yn effeithio ar gyfansoddiad cyffredinol gwastraff trefol a gesglir gan awdurdodau lleol. Felly bydd gan y cynllun sector hwn gysylltiadau cryf â'r cynlluniau sector eraill a ddatblygir ar gyfer sectorau gwastraff masnachol a diwydiannol - yn arbennig y Cynllun Sector Gweithgynhyrchu, Gwasanaethau a Manwerthu Bwyd a'r Cynllun Sector Masnachol a Diwydiannol - fel bod cynhyrchion a deunydd pacio'n cael eu dylunio i alluogi deiliaid tai i gynhyrchu llai o wastraff, ac aildefnyddio ac ailgylchu mwy. Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn disgwyl i'r sector manwerthu yng Nghymru a'i ddolen gyflenwi chwarae rhan fawr mewn hwyluso atal gwastraff ac ailgylchu llawer iawn o wastraff trefol trwy ddylunio cynhyrchion a deunydd pacio'n well, cefnogi cynlluniau ailgylchu gwastraff trefol a chefnogi ymgyrchoedd ymwybyddiaeth defnyddwyr.

Y Cynllun Sector Casglu, Seilwaith a Marchnadoedd yw'r prif gynllun cyflawni i greu amgylchedd ar gyfer cefnogi'r gwasanaethau a'r seilwaith angenrheidiol i gyflawni'r targedau a osodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff, ac i sicrhau bod y mathau iawn o farchnadoedd ar waith yng Nghymru ar gyfer deunydd eildro, compost a'r gweddillion treuliad anaerobig gwastraff bwyd.

1.6 Esblygiad y Cynllun Sector Trefol

Mae'r polisiau ar gyfer gwastraff trefol a nodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff yn seiliedig ar y rheini a ddatblygwyd yn Yn Gall gyda Gwastraff, ac yn rhoi ystyriaeth lawn i'r egwyddorion a'r amcanion a ymgorfforir yng Nghyfarwydddeb Fframwaith Gwastraff yr UE a'i hymgais i atal gwastraff a gwneud yr UE yn gymdeithas sy'n ailgylchu llawer. Ni fu unrhyw newid o ran cyfeiriad; ond dyrchafwyd yr uchelgeisiau er mwyn cyflawni canlyniadau datblygu cynaliadwy.

Yn 2007, cynhyrchodd Llywodraeth y Cynulliad y cyntaf o gyfres o dri phapur 'Future Directions' i'w trafod gyda llywodraeth leol. Roedd y dogfennau hyn yn amlinellu cynigion targedau ar gyfer y dyfodol a dulliau i Gymru weithredu o ran rheoli gwastraff trefol a gesglir gan awdurdodau lleol; roeddent hefyd yn cyflwyno'r sail dystiolaeth oedd y llywio'r dull roedd Llywodraeth y Cynulliad yn ei ffafrio (yn arbennig yn achos y targed ailgylchu 70 y cant ar gyfer 2024-25). Yn dilyn arfarniad ariannol, amgylcheddol a dichonoldeb, daethpwyd i'r casgliad mai lefel isaf o ailgylchu 70 y cant fyddai'r un fwyaf cost effeithiol ac ymarferol bosibl a ddylai gael ei gosod. Byddai hon hefyd yn arbed arian o gymharu â'r opsiwn gwneud dim o beidio â chynyddu ailgylchu uwchlaw'r targed o 40 y cant a osodwyd ar gyfer 2009-10. Bu'r papurau 'Future Directions' yn destun dadlau a thrafod pur fanwl gydag awdurdodau lleol a rhanddeiliaid eraill. Yn sgil y trafodaethau hyn, roedd yr ail a'r trydydd bapur 'Future Directions' yn cynnwys adborth gan awdurdodau lleol a rhanddeiliaid eraill.

Cafodd yr opsiynau ar gyfer rheoli gwastraff gweddilliol, gan gynnwys y gwastraff a gesglir gan awdurdodau lleol, eu harfarnu a'u nodi wrth ddatblygu'r Cynlluniau Gwastraff Rhanbarthol oedd yn ceisio gofalu bod y broses gynllunio'n ei gwneud yn bosibl datblygu seilwaith addas. Llywodraeth leol oedd yn gyfrifol am ddatblygu ac am adolygiad cyntaf y Cynlluniau Gwastraff Rhanbarthol, a chafwyd ymgynghoriad cyhoeddus llawn ar hyn. Cwblhawyd yr adolygiad cyntaf o'r tri Chynllun Gwastraff Rhanbarthol yn 2008 a'r cynlluniau diwygiedig roedd y Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai wedi eu cymeradwyo yn 2009.

Ers cyhoeddi'r trydydd papur 'Future Directions' yn 2009, cynhaliwyd yr ymgynghoriad ar y strategaeth wastraff drosfwaol 'Tuag at Ddyfodol Diwastraff' (29 Ebrill – 3 Awst 2009) a chyhoeddwyd y strategaeth derfynol ar 21 Mehefin 2010. Mae'r strategaeth yn adeiladu ar sail y papurau Future Directions a ganolbwyntiai ar dargedau ailgylchu a chompostio, ac ar y Cynlluniau Gwastraff Rhanbarthol, oedd yn cynnwys ystyried yr opsiynau trin gwastraff gweddilliol yn fanwl. Roedd Tuag at Ddyfodol Diwastraff wedi ei hysbysu i raddau gan y sail dystiolaeth a ddefnyddiwyd ar gyfer y gwaith Future Directions, a'r arfarniad o gynaliadwyedd oedd wedi ei gynnal ar gyfer yr adolygiad cyntaf o'r Cynlluniau Gwastraff Rhanbarthol.

Cynhaliwyd tri chyfarfod gyda chynrychiolwyr llywodraeth leol yn gynnar yn y broses o ystyried y Cynllun Sector Trefol hwn yn Chwefror a Mawrth 2009 er mwyn trafod

dull a chynnwys y cynllun sector. Gohiriwyd gwaith pellach nes bod canlyniad yr ymgynghoriad ar Tuag at Ddyfodol Diwastraff, a ffurf y strategaeth derfynol, yn wybyddus.

Cafodd canlyniadau posibl y byddai'n ddymunol eu cael o'r Cynllun Sector Trefol hefyd eu trafod yng nghyfarfod Grŵp Cymdeithas Syrffewyr Sirol (Cymru) ar 8 Rhagfyr 2009. Mae'r grŵp yn cynnwys y rhan fwyaf o Benaethiaid Gwasanaeth Gwastraff Awdurdodau Lleol o bob cwr o Gymru.

Yn dilyn yr ymgynghoriad ar Tuag at Ddyfodol Diwastraff ac ar ôl ystyried yr ymateb a ddaeth i law, cynhaliwyd digwyddiad rhanddeiliaid Cynllun Sector Trefol yng nghanolbarth Cymru ar 16 Rhagfyr 2010. Gwahoddwyd ystod eang o sefydliadau i fynychu'r digwyddiad ac ymgynghorwyd ar sgôp, a'r camau posibl i'w cynnwys, yn y Cynllun Sector Trefol. Hwyluswyd y digwyddiad yn allanol ac ar y diwrnod cynhaliwyd tri gweithdy ar wahân ar Atal Gwastraff, Paratoi i Ailddefnyddio, a Chasglu a Thrin Gwastraff. Roedd yr adborth o'r digwyddiad yn gadarnhaol iawn a chytunai'r rhanddeiliaid at ei gilydd bod Llywodraeth y Cynulliad yn symud yn y cyfeiriad iawn er mwyn cyflawni 'Tuag at Ddyfodol Diwastraff' yn y sector trefol.

Cyhoeddwyd y Cynllun Sector Trefol Rhan 1 drafft ar gyfer ymgynghori â'r cyhoedd ar 21 Mehefin 2010 gan wahodd sylwadau trwy gydol y cyfnod ymgynghori 12 wythnos naill ai trwy lythyr, ffacs, e-bost, dros y ffôn neu ar-lein. Cynlluniwyd y dull ymgynghori i ganfod a yw cynigion Llywodraeth Cynulliad Cymru ar gyfer rheoli gwastraff trefol yn briodol a gofynnwyd am ymatebion i 23 o gwestiynau ymgynghori penodol. Ceisiwyd cael ymateb i gwestiynau'r ymgynghoriad trwy gyfuniad o ymgynghori cyhoeddus a gweithdai rhanddeiliaid, y rhoddir manylion amdanynt isod.

Derbyniwyd cyfanswm o 47 ymateb ysgrifenedig llawn i'r cynllun drafft. Derbyniwyd 4,237 ymateb pellach ac 16 deiseb (yn cynnwys cyfanswm o 1,173 o lofnodion) i Gwestiwn 22 o'r ymgynghoriad, ac yn fwy penodol, y cynnig, wrth ystyried ariannu gwasanaethau Awdurdodau Lleol yn y dyfodol, y byddai Llywodraeth Cynulliad Cymru yn hyrwyddo casgliadau ar garreg y drws.

Yn dilyn lansio'r ddogfen ymgynghori cynhaliwyd gweithdai ymgynghori gyda rhanddeiliaid ar 12 Gorffennaf (Caerdydd) a 14 Gorffennaf (Llandudno). Dilynodd y ddau ddogwyddiad broses a ffurf debyg gyda'r bwriad o wneud y canlynol:

- briffio rhanddeiliaid allweddol ar strwythur a chynnwys y cynllun drafft;
- darparu cyfle i rhanddeiliaid gael eglurder ar agweddau o'i gynnwys;
- annog deialog ar y cynllun rhwng rhanddeiliaid;
- gwahodd adborth ar unwaith ar gwestiynau'r ymgynghoriad, ac
- amlygu'r cyfle o gyfrannu ymhellach i'r ymgynghoriad ar y cynllun.

Mynychodd cyfanswm o 56 cyfranogwr y gweithdai, daeth 31 i'r digwyddiad yng Nghaerdydd a 25 i'r un a gynhaliwyd yn Llandudno. Mae'r safbwyntiau a fynegwyd

gan randdeiliaid wedi'u hymgorffori yn y dadansoddiad o bob un o gwestiynau'r ymgynghoriad lle'r oedd hynny'n briodol. Cyhoeddir dogfen yn cynnwys crynodeb o'r dadansoddiadau ac ymateb Llywodraeth Cynulliad Cymru ar yr un pryd â'r cynllun hwn.

1.7 Beth a gyflawnwyd hyd yma yn y sector trefol – Crynodeb ar gyfer cefndir

Mae crynodeb yn dilyn o'r prif ganlyniadau a gyflawnwyd yn bennaf hyd yma gan Awdurdodau Lleol:

Mae symiau gwastraff trefol a gwastraff cartrefi bellach yn gostwng:

- Mae cyfanswm y gwastraff trefol (ac eithrio cerbydau wedi eu gadael) a gynhyrchir yng Nghymru wedi disgyn bob blwyddyn dros y 5 blynedd diwethaf, gyda 1.67 miliwn tunnell wedi ei gynhyrchu yn 2009-10 o gymharu ag 1.93 mil tunnell yn 2004-05 - gostyngiad cyffredinol o 13.4 y cant (gostyngiad o 258,301 tunnell), a gostyngiad cyfartalog o 2.7 y cant y flwyddyn ar ffigur 2004-05;
- Dros yr un cyfnod, mae gwastraff cartrefi wedi disgyn 8.5 y cant (gostyngiad o 134,112 tunnell) o 1.58 miliwn tunnell i 1.45 miliwn tunnell, gyda gostyngiad cyfartalog o 1.7 y cant y flwyddyn ar ffigur 2004-05.

Mae lefelau ailgylchu gwastraff trefol a gwastraff cartrefi yn cynyddu bob blwyddyn:

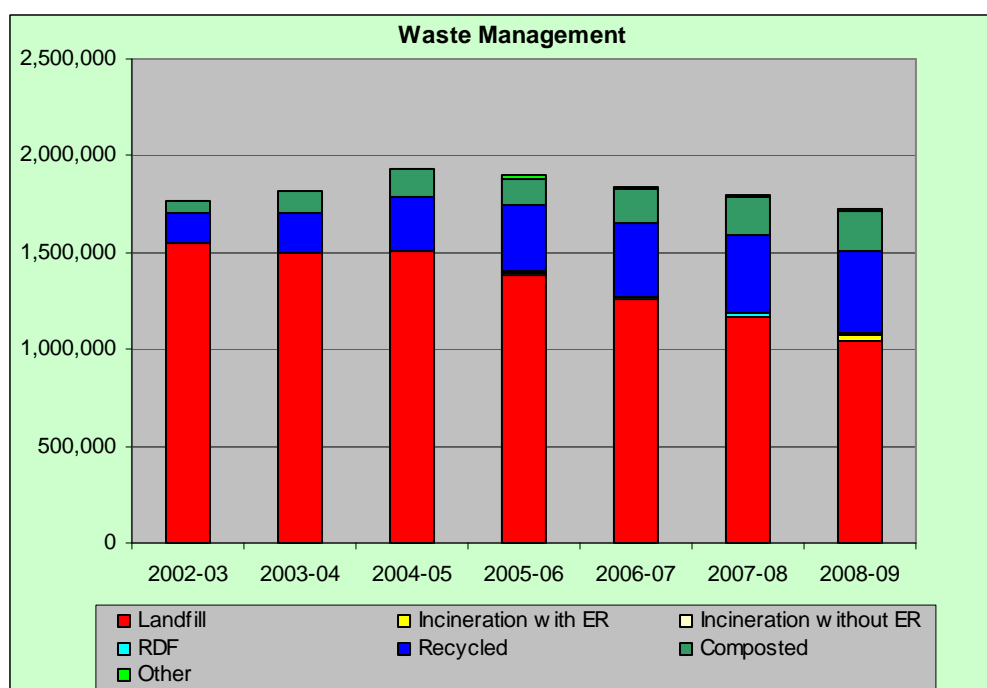
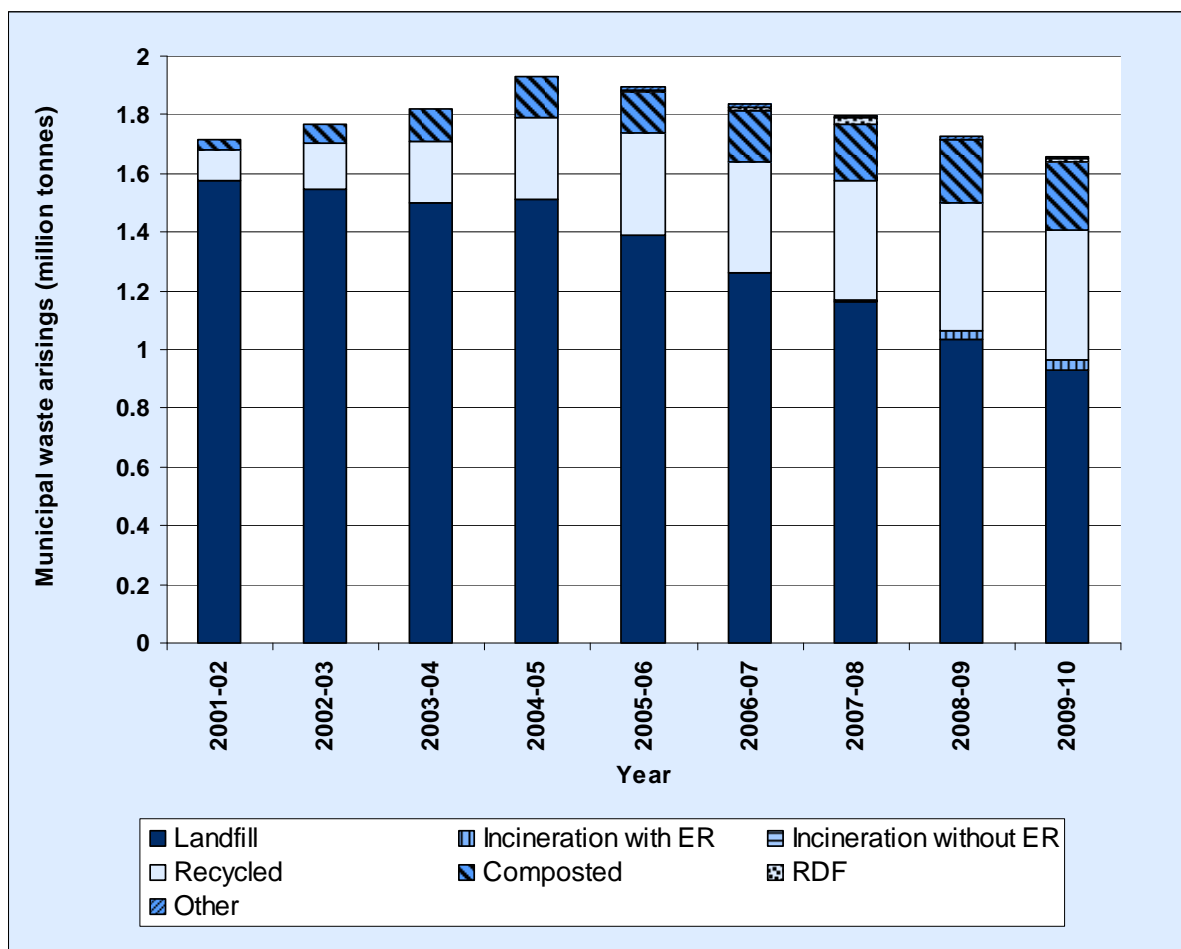
- Mae canran y gwastraff trefol (ac eithrio cerbydau wedi eu gadael) sy'n cael ei ailgylchu neu ei gompostio yng Nghymru wedi codi'n gyson ers 2000-01. Mae canran 2009-10 o 40 y cant (yn cynnwys rwbél, deunydd gweddilliol o losgyddion, deunydd o lanhau traethau a bwrdd plastr) dros bum gwaith yn uwch na chyfradd 2000-01 o 7 y cant;
- Mae'r duedd yn parhau yn 2010-11, gyda'r ddau chwarter cyntaf (Ebrill – Medi 2010) yn dangos cyfradd dros dro ailgylchu/compostio gwastraff trefol cyffredinol yng Nghymru o 44 y cant (ac eithrio cerbydau wedi eu gadael, rwbél, deunydd gweddilliol o losgyddion, deunydd o lanhau traethau a bwrdd plastr).

Mae swm y gwastraff trefol gweddilliol a dirlenwir yn gostwng bob blwyddyn:

- Er mai tirlenwi yw'r brif ffordd o reoli gwastraff trefol gweddilliol o hyd, mae'r defnydd o safleoedd tirlenwi wedi bod yn gostwng yn gyson dros yr 8 mlynedd diwethaf o 1.57 miliwn tunnell a anfonwyd i'w dirlenwi yn 2001-02 i 0.93 miliwn tunnell yn 2009-10 - gostyngiad cyffredinol o 40.8 y cant (gostyngiad o 641,766 tunnell).

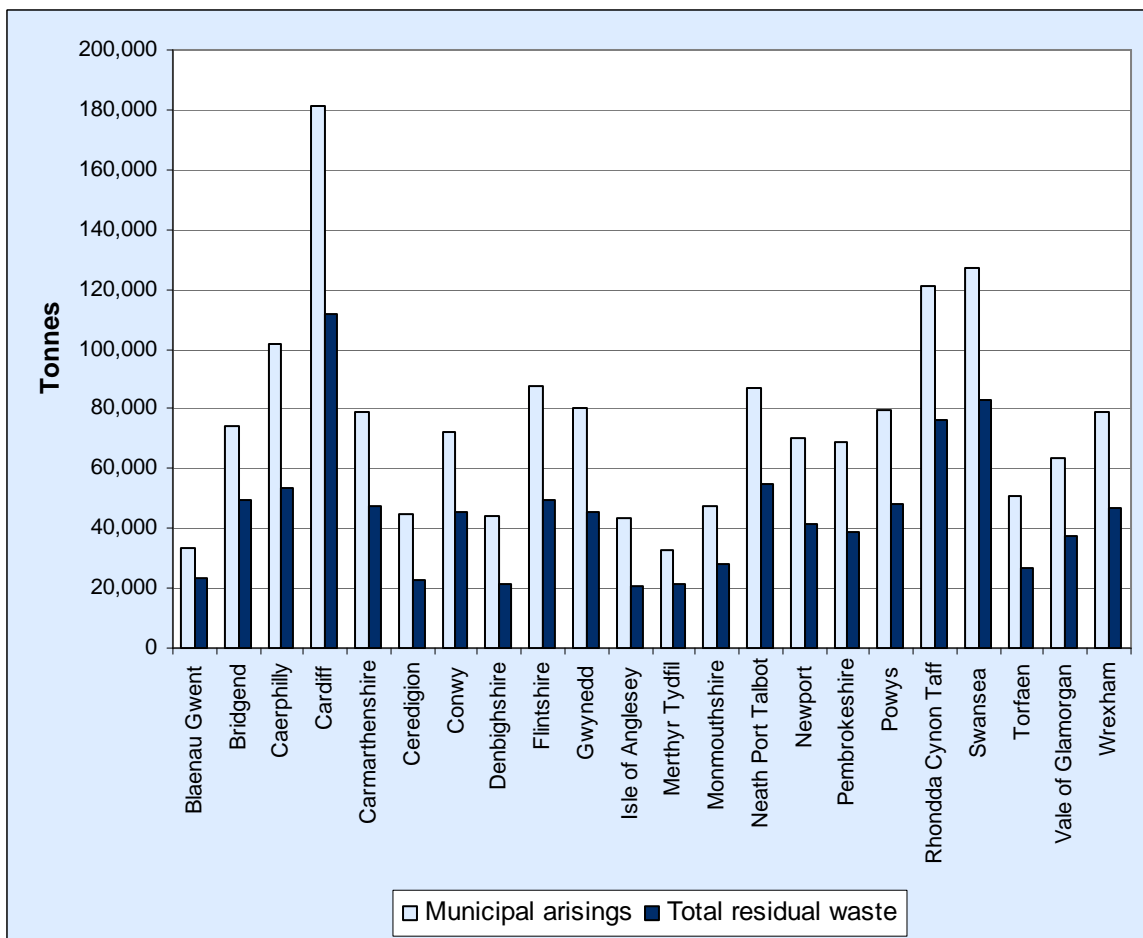
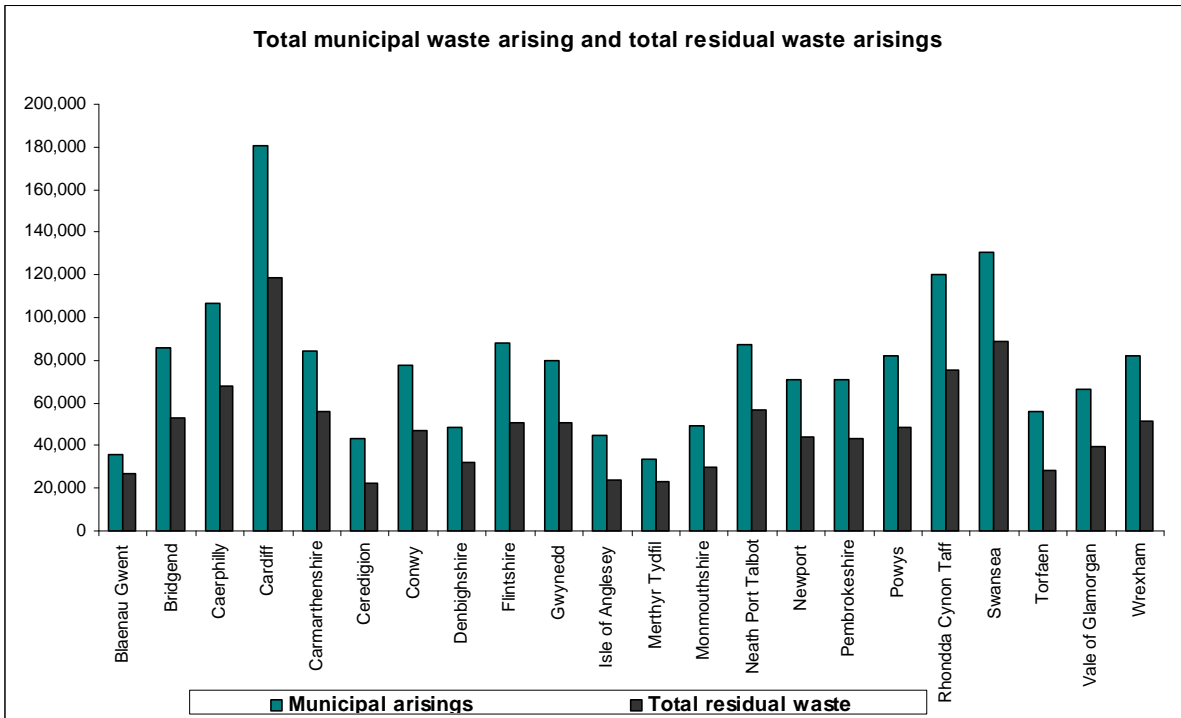
Mae Ffigur 1 yn rhoi trosolwg o'r tueddiadau o 2001-02 i 2009-10 ar gyfer gwastraff trefol a dirlenwir, a aildefnyddir, a ailgylchir ac a gompostir.

Ffigur 1. Rheolaeth gwastraff trefol (tunelli) o 2001-02 i 2009-10.

Dangosir y sgil-gynhyrchion gwastraff trefol ar hyn o bryd a lefelau gwastraff trefol gweddilliol ar gyfer 2009-10 ar gyfer pob Awdurdod Lleol yn Ffigur 2.

Ffigur 2 Cyfanswm lefelau gwastraff trefol a gwastraff gweddilliol (mewn tunelli) ar gyfer pob Awdurdod Lleol yn 2009-10

Ffynhonnell: Waste Data Flow

Mae rhagor o fanylion ystadegau gwastraff trefol blynyddol a chwarterol yng Nghymru ar gael yn:
http://wales.gov.uk/topics/environmentcountryside/epq/waste_recycling/bysector/municipal/annualreports/?lang=cym

http://wales.gov.uk/topics/environmentcountryside/epq/waste_recycling/bysector/municipal/quarterly/?lang=cym

1.8 Cydymffurfio â thargedau

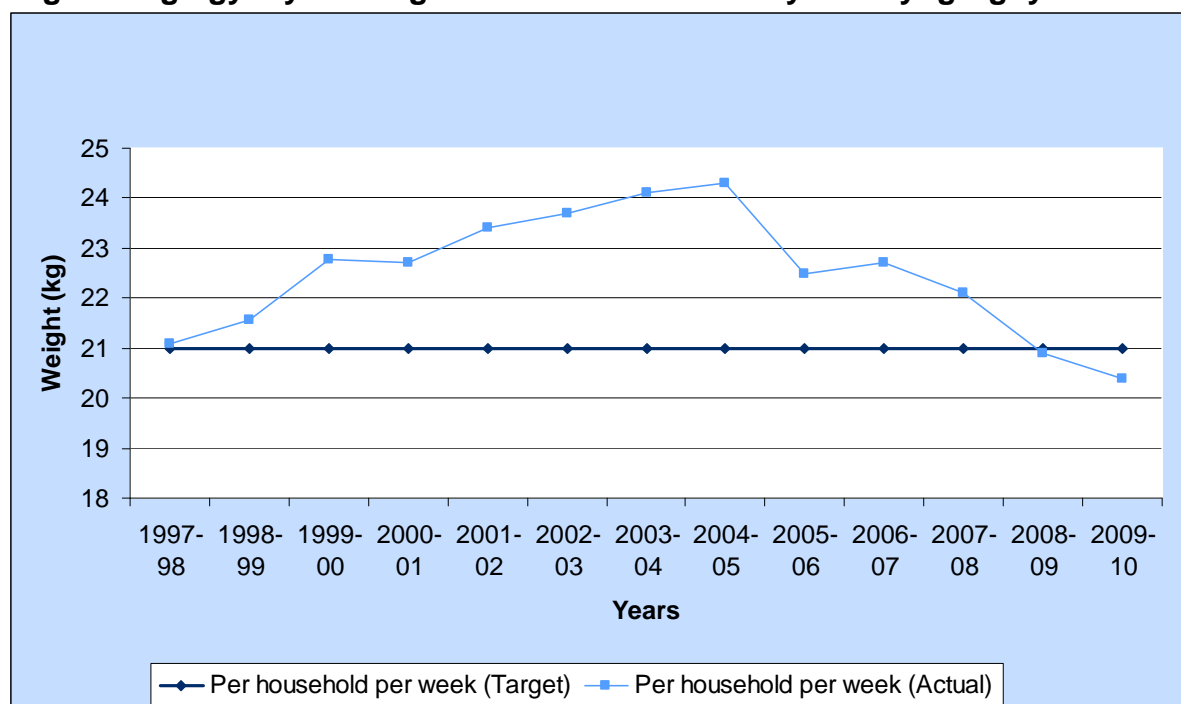
1.8.1. Targedau lleihau gwastraff

Mae Yn Gall Gyda Gwastraff yn gosod y targedau canlynol ar gyfer sefydlogi a lleihau gwastraff cartrefi:

- erbyn 2009-10 (ac yn gymwys y tu hwnt i hynny) ni ddylai sgil-gynhyrchion gwastraff fesul cartref fod yn fwy na'r hyn oeddent (yng Nghymru) yn 1997-98;
- erbyn 2020 dylai sgil-gynhyrchion gwastraff fesul unigolyn fod yn llai na 300kg y flwyddyn.

Cyflawnwyd y targed i leihau gwastraff cartrefi fesul cartref yr wythnos i lefelau 1997-98 (21 kg) erbyn 2009-10, gyda ffigur o 20.4 kg (gweler Ffigur 3).

Ffigur 3 Sgil-gynhyrchion gwastraff cartrefi fesul wythnos yng Nghymru

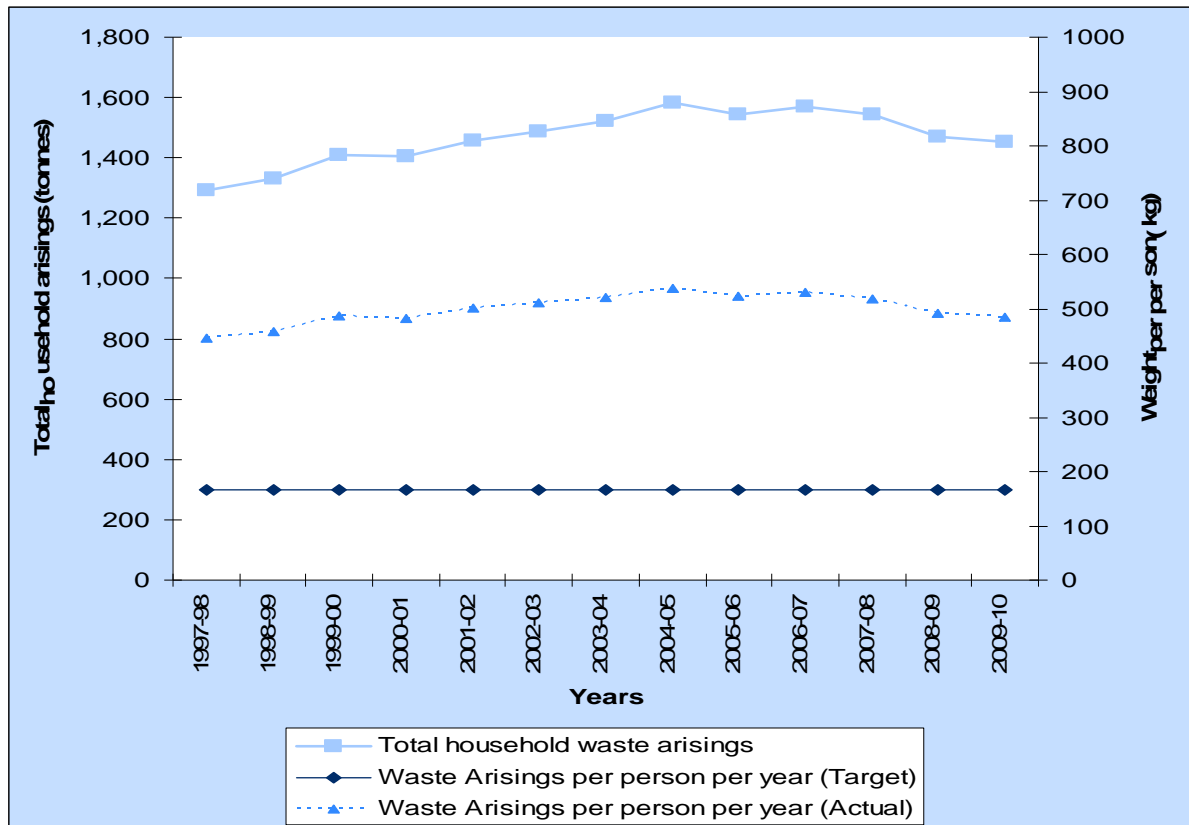

Ffynhonnell: Llywodraeth Cynulliad Cymru

Mae'r cynnydd tuag at gyflawni targed hirdymor 2020o 300 kg o wastraff cartrefi fesul unigolyn y flwyddyn yn fwy cymedrol (Ffigur 4). Roedd swm y gwastraff cartrefi fesul unigolyn ar ei uchaf yn 2004-5 sef 538 kg fesul unigolyn y flwyddyn; mae hwn wedi gostwng wedyn i 484 kg ar gyfer 2009-10, er ei fod yn dal yn fwy na ffigur 1997-

98 sef 446 kg. Ni lwyddwyd i gyrraedd y targed hwn ar lefel UE. Cafodd ei osod ym 5ed Rhaglen Gweithredu Amgylcheddol yr EU a'i ollwng wedyn mewn rhaglenni diweddarach.

Ffigur 4 Cyfanswm sgil-gynhyrchion gwastraff cartrefi ac fesul unigolyn o 1997-98 i 2009-10

Ffynhonnell: Llywodraeth Cynulliad Cymru

1.8.2 Targedau ailgylchu/compostio

Mae Yn Gall Gyda Gwastraff yn gosod y targedau ailgylchu a chompostio canlynol i bob awdurdod lleol eu cyflawni:

- erbyn 2003-04 llwyddo i ailgylchu/compostio **o leiaf** 15 y cant o wastraff trefol gydag o leiaf 5 y cant yn cael ei gompostio (a chompost yn deillio o ddeunyddiau a wahanwyd yn y tarddiad yn unig yn cyfrif) a 5 y cant yn cael ei ailgylchu;
- erbyn 2006-07 llwyddo i ailgylchu/compostio **o leiaf** 25 y cant o wastraff trefol gydag o leiaf 10 y cant yn cael ei gompostio (a chompost yn deillio o ddeunyddiau a wahanwyd yn y tarddiad yn unig yn cyfrif)) a 10 y cant yn cael ei ailgylchu;
- erbyn 2009-10 a thu hwnt llwyddo i ailgylchu/compostio **o leiaf** 40 y cant gydag o leiaf 15 y cant yn cael ei gompostio (a chompost yn deillio o ddeunyddiau a wahanwyd yn y tarddiad yn unig yn cyfrif)) a 15 y cant yn cael ei ailgylchu.

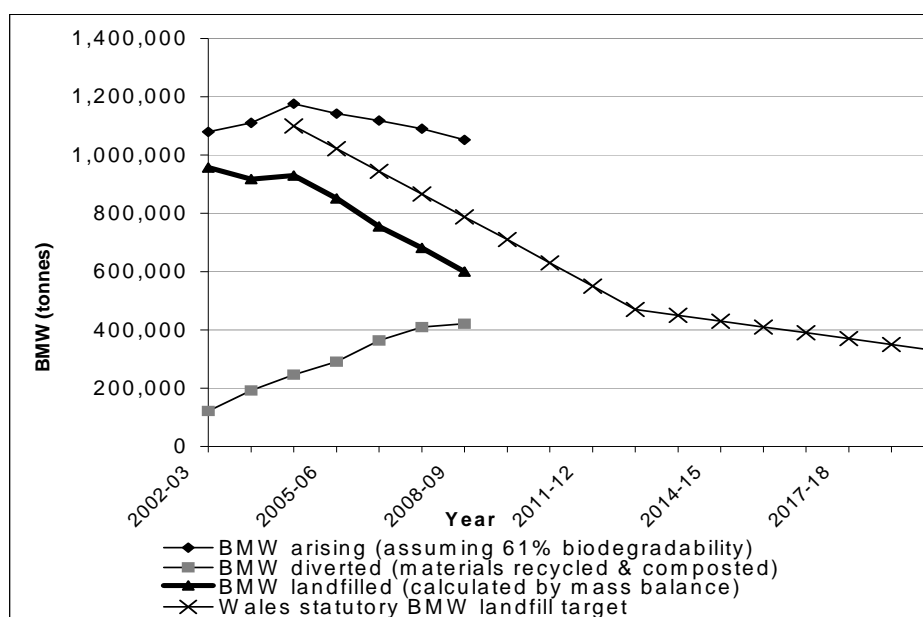
Bodlonwyd y targedau ailgylchu/compostio fel y roeddent wedi eu gosod yn Yn Gall Gyda Gwastraff yn 2003-04 a 2006-07 ar gyfer Cymru yn ei chyfanrwydd, ond ni lwyddodd pob un o'r 22 awdurdod lleol i fodloni eu targedau unigol:

- Yn 2003-04, bodlonodd 13 Awdurdod Lleol y gyfradd gompostio ac ailgylchu gyfun o 15 y cant, bodlonodd pob un o'r 22 Awdurdod Lleol y gyfradd lleiafswm ailgylchu sych o 5 y cant a llwyddodd 16 o Awdurdodau Lleol i fodloni'r gyfradd lleiafswm ailgylchu o 5 y cant;
- Yn 2006-07, bodlonodd 17 o Awdurdodau Lleol y gyfradd ailgylchu a chompostio gyfun o 25 y cant, bodlonodd pob un o'r 22 Awdurdod Lleol y gyfradd ailgylchu sych o 10 y cant, ac roedd 7 saith Awdurdod Lleol wedi bodloni'r gyfradd gompostio o 10 y cant.
- Yn 2009-10, cyflawnodd 12 Awdurdod Lleol y gyfradd ailgylchu a chompostio gyfun o 40 y cant, cyflawnodd pob un o'r 22 Awdurdod Lleol y gyfradd ailgylchu sych ofynnol o 15 y cant a 12 y gyfradd gompostio ofynnol o 15 y cant.

1.8.3 Targedau Cynllun Lwfansau Tirlenwi

Cychwynnodd y Cynllun Lwfansau Tirlenwi ar gyfer Cymru yn Hydref 2004. Mae awdurdodau lleol wedi derbyn targedau sy'n lleihau swm y gwastraff trefol bioddiraddiadwy a anfonir i'w dirlenwi yn gynyddol. Hyd at 2008-09, roedd pob awdurdod wedi bodloni pob un o'u targedau ym mhob blwyddyn o'r cynllun, ac roedd pob awdurdod yn unigol hefyd wedi bodloni eu lwfansau 2009-10 yn 2008-09 (Ffigur 3).

Ffigur 5 Tueddiadau ym mherfformiad awdurdodau lleol ar dirlenwi gwastraff trefol bioddiraddiadwy – 2002-03 hyd 2009-10

1.9 Costau ac ariannu'r gwasanaeth gwastraff trefol

1.9.1 Lefelau gwariant ac ariannu cyfredol

Cyfanswm cost gros gwasanaeth gwastraff trefol Cymru yw £274,063,034 (2009-10). Mae'n cael ei ariannu trwy sawl ffynhonnell, fel a ganlyn:

- Arian Llywodraeth Cynulliad Cymru (cyfanswm o £230,543,379; **84.1 y cant** o'r gost gyfan):
  - Grant Cynnal Refeniw (£164,455,000)
  - Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy (£59,000,000)
  - Cronfa Mynediad i Gyfalaf Rhanbarthol – cyfalaf (£5,000,000)
  - Cymorth caffael – Cronfa Mynediad i Gyfalaf Rhanbarthol - refeniw (£1,899,379)
- Arian a godwyd gan Awdurdodau Lleol (cyfanswm £43,519,655; **15.5 y cant** o'r gost gyfan) :
  - Y Dreth Gyngor
  - Taliadau⁴ am wastraff gwyrdd, a gwastraff swmpus a gesglir o gartrefi
  - Taliadau am gasglu gwastraff masnach gan fusnesau
  - Incwm o ddeunydd eildro/compost

Yn nhermau arian Llywodraeth y Cynulliad yn erbyn arian Awdurdod Lleol (drwy'r Dreth Gyngor yn bennaf), mae'r rhaniad oddeutu 85:15 y cant.

Yn 2008-09 (nid yw'r ffigurau 2009-10 ar gael ar hyn bryd) cost gyfartalog gwasanaeth gwastraff trefol, yn ôl y ffigurau a ddarparwyd gan awdurdodau lleol ac a goladwyd gan Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC), oedd tua **£163 y cartref** y flwyddyn, wedi ei ddadansoddi'n fras fel a ganlyn

- gwasanaeth casglu a gwaredu gwastraff - tua **£78 y cartref**
- cost gwasanaeth deunydd ailgylchu sych a deunydd naturiol - tua **£80 y cartref**, a ddadansoddir yn fras fel:
  - gwasanaeth casglu a rheoli deunydd ailgylchu sych – tua £32 y cartref,
  - gwasanaeth casglu a rheoli deunydd naturiol⁵ - tua £21 y cartref, a
  - darpariaeth safle amwynder dinesig / canolfan ailgylchu gwastraff y cartref – tua £26 y cartref

Mae Tabl 1 isod yn cynnwys rhagor o fanylion.

Yn 2009-10 cyfradd ailgylchu'r dangosydd perfformiad gwastraff trefol oedd 39 y cant. £40 y dunnell oedd y Dreth Tirlenwi.

---

⁴ Mae Atodlen 2 Rheoliadau Gwastraff a Reolir 1992 yn nodi nifer o fathau o wastraff cartrefi y mae hawl gan awdurdodau lleol godi tâl am eu casglu. Mae'r gwastraff hyn yn cynnwys gwastraff o eiddo domestig sydd angen triniaeth arbennig, er enghraifft am ei fod yn anarferol o swmpus neu y gallai fod yn beryglus.

⁵ Ni fu'n bosibl gwahanu'r ffigurau ar gyfer gwastraff gwyrdd a gwastraff bwyd. Yn 2008-09 casglu gwastraff gwyrdd oedd bennaf.

Tabl 1: Dadansoddiad o gost darparu gwasanaeth gwastraff trefol awdurdodau lleol yng Nghymru yn 2008-09

Disgrifiad	Cost Gyfartalog (£)	Cyfanswm Cost i bob Awdurdod Lleol yng Nghymru (£)	Cyfanswm nifer y cartrefi gyda'r gwasanaeth
Cyfanswm Cost Casglu a Rheoli Gwastraff Trefol yng Nghymru	..	265,438,531	..
Cyfanswm Cost y Gwasanaeth ar Gyfartaledd fesul cartref	163.48	213,118,181	1,303,612
Cost Gros Ailgylchu Sych ar Gyfartaledd fesul cartref	36.13	45,663,369	1,263,976
Cost Gwasanaeth Ailgylchu Sych ar Gyfartaledd fesul cartref	32.38	40,924,707	1,263,976
Costau Gwasanaeth ar Gyfartaledd fesul Cartref : Casglu ar gyfer Ailgylchu	25.74	32,535,503	1,263,976
Costau Gwasanaeth ar Gyfartaledd fesul Cartref: Triniaeth Ailgylchu	6.05	7,649,598	1,263,976
Incwm Ailgylchu Sych ar Gyfartaledd fesul Cartref	-3.70	-4,675,389	1,263,976
Cost Gros Gwastraff Naturiol fesul Cartref	21.49	21,235,716	987,947
Costau Gwasanaeth Gwastraff Naturiol fesul Cartref	21.35	21,091,616	987,947
Costau Gwasanaeth fesul Cartref : Casglu Gwastraff Naturiol	14.76	14,582,816	987,947
Costau Gwasanaeth fesul Cartref: Trin Gwastraff Naturiol	4.92	4,862,715	987,947
Cost Gros Gweddilliol fesul Cartref	93.87	122,372,598	1,303,612
Costau Gwasanaeth Fesul Cartref : Casglu Sbwriel	39.74	51,809,366	1,303,612
Costau Gwasanaeth Fesul Cartref: Gwaredu Sbwriel	38.73	50,493,897	1,303,612
Cost Gwasanaeth Ailgylchu Safle Amwynder Dinesig fesul Cartref	25.96	33,844,916	1,303,612
Cost Gwasanaeth Ymwybyddiaeth fesul Cartref	2.26	2,951,191	1,303,612

Ffynhonnell : CLILC

Gan fod y Dreth Gyngor yn cyfrannu tua 17.5 y cant o'r £163 o gost fesul cartref, mae hynny wedyn yn golygu o fil y Dreth Gyngor gyfartalog yng Nghymru o £908, bod oddeutu £28.5 y flwyddyn yn mynd tuag at gostau rheoli gwastraff trefol. Caiff y £134.5 sy'n weddill ar gyfer pob cartref ei ddarparu drwy grantiau Llywodraeth y Cynulliad.

Roedd y gost gyfartalog yng Nghymru ar gyfer pob tunnell o wastraff cartrefi oedd yn cael ei gasglu a'i reoli, oddeutu £145 yn 2008-09 (pan oedd Treth Tirlenwi yn £32 y dunnell).

1.9.2 Darpariaeth hanesyddol o arian grant ychwanegol i awdurdodau lleol

Yn ogystal â chymorth drwy'r Grant Cynnal Refeniw, ers 2002 mae Llywodraeth y Cynulliad wedi darparu arian ychwanegol i ariannu awdurdodau lleol i gefnogi ymdrech ychwanegol ar ailgylchu ar ffurf y Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy, ac yn gyffredinol mae hwn wedi cynyddu pob blwyddyn fel y nodir:

2001/02 - £ 1.5 miliwn
 2002/03 - £11.0 miliwn + Cymeradwyaethau Credyd Atodol o £3,000,00
 2003/04 - £22.0 miliwn + Cymeradwyaethau Credyd Atodol o £5,000,000
 2004/05 - £21.0 miliwn
 2005/06 - £26.0 miliwn
 2006/07 - £32.0 miliwn
 2007/08 - £35.0 miliwn
 2008/09 - £50.0 miliwn
 2009/10 - £59.0 miliwn
 2010/11 - £73.0 miliwn

**Cyfanswm: £330.5 miliwn (£338.5 miliwn gan gynnwys
 Cymeradwyaethau Credyd Atodol)**

Darparwyd arian arall hefyd, ac mae Tabl 2 yn cynnwys crynodeb o'r holl grantiau a dalwyd yn uniongyrchol i awdurdodau lleol o 2001-02 hyd 2009-10.

Tabl 2 Cyfanswm yr arian grant ychwanegol a ddarparwyd i awdurdodau lleol o 2001-02 hyd 2009-10

Math o Brosiect	Gwerth (£)
Grant rheoli gwastraff cynaliadwy i bob un o'r 22 awdurdod lleol	330,500,000
Cymeradwyaethau Credyd Atodol	8,000,000
Cronfa Mynediad i Gyfalaf Rhanbarthol - grantiau untro i grwpiau o awdurdodau lleol	19,489,000
Grantiau dewisol i awdurdodau lleol i gefnogi prosiectau caffael gwerth hyd at £2,363,500 rhwng 2007 a 2009. Grantiau untro oedd y rhain i grwpiau o awdurdodau lleol/ awdurdodau lleol unigol.	2,363,500
Cyfanswm	360,352,500

Ffynhonnell Llywodraeth Cynulliad Cymru

1.9.3 Y pethau na wyddom am y dyfodol o ran arian

1.9.3.1 Y Dreth Tirlenwi

Mae'r Dreth Tirlenwi'n codi fesul £8 tunnell y flwyddyn o ffigur cyfredol o £48 y dunnell (cyfradd 2010-11) i £80 y dunnell ar 1 Ebrill 2014. Bydd unrhyw wastraff trefol a anfonir i'w dirlenwi gan awdurdodau lleol yn destun y cynnydd hwn mewn Treth Tirlenwi. Byddai'r gost Treth Tirlenwi ar gyfer y cyfanswm o 1,035,000 tunnell o wastraff trefol a dirlenwyd yn 2008-09 (pan oedd y dreth yn £32 y dunnell) wedi bod yn £33.12 miliwn. Ar gyfradd treth o £80 y dunnell byddai cyfanswm y Dreth Tirlenwi am dirlenwi'r swm hwn o wastraff trefol yn 2014-15 yn £82.8 miliwn, cynnydd o £49.68 miliwn. Dyma fyddai pris y dull "Gwneud dim".

1.9.3.2 Fforddiadwyedd a chymorth ariannol

a) Fforddiadwyedd ar gyfer bodloni'r targedau yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff

Os na fydd awdurdodau lleol yn cymryd unrhyw gamau i leihau, aildddefnyddio, ailgylchu ac adfer y gwastraff trefol y maent yn ei gasglu a'i reoli, ac os byddant yn

parhau i dirlenwi ar y lefelau cyfredol, bydd eu costau'n codi'n sylweddol (fel y dangosir uchod – byddai'r costau ychwanegol mewn Treth Tirlenwi yn £50 miliwn bron yn 2014-15, os bydd tirlenwi'n parhau ar yr un lefel ag yn 2008/09). Y rheswm am hyn fydd nid yn unig y cynnydd blynyddol mewn Treth Tirlenwi ond y cynnydd tebygol hefyd yng nghostau gweithredwyr tirlenwi a sbardunir gan gostau amgylcheddol, iechyd a diogelwch a gweithrediadau uwch. Gwelwyd bod costau uwch tirlenwi'n anghymhelliad economaidd pwysig, a bydd y cynnydd blynyddol yn y dreth yn annog mabwysiadu dulliau mwy cynaliadwy o reoli gwastraff.

Dangosodd modelu y bydd cynyddu lefelau ailgylchu a thrin/adfer yn costio llai na pharhau i dirlenwi. O ran dargyfeirio gwastraff o dirlenwi trwy ailgylchu ac/neu driniaeth gweddilliol, mae modelu hefyd wedi dangos bod senario lle ceir llawer o ailgylchu yn fwy cost effeithiol na senario gyda llawer o drin gweddilliol. Mae'r manylion fel a ganlyn.

Roedd y gwaith tystiolaeth ar gyfer papur Future Directions Hydref 2007 lle cynigiwyd y targed ailgylchu 70 y cant gyntaf yn cynnwys arfarniad ariannol. Nodai hwn y byddai cyfraddau ailgylchu uwch a lefelau trin gweddilliol is yn fwy cost effeithiol na chyfraddau ailgylchu is a lefelau trin gweddilliol uwch. Roedd yr Aseiad Effaith Rheoleiddiol ar gyfer Mesur Arfaethedig ynghylch Gwastraff (Cymru) 2010 yn ystyried costau ychwanegol cyrraedd y targedu ailgylchu 70 y cant yn 2025 gan ddechrau o linell sylfaen o ailgylchu 52 y cant yn 2012-13 (sef blwyddyn darged gyntaf y Mesur). Nid oes unrhyw gostau ychwanegol cysylltiedig â'r opsiwn hwn o gymharu â'r opsiwn "Gwneud Dim" o barhau gydag ailgylchu 52 y cant a thalu costau ychwanegol tirlenwi. Mae'r opsiwn 70 y cant yn sicrhau incwm ychwanegol trwy werthu deunydd eildro. Mae'r opsiwn Gwneud Dim yn tybio y byddai cyfraddau ailgylchu, paratoi i aildddefnyddio a chompostio yn cyrraedd penllanw ar 52 y cant, canlyniad ymyriadau polisi presennol yw hyn, a byddai'n aros yn wastad wedyn heb ymyriadau polisi pellach. Ni fydd parhau i ailgylchu ar y raddfa yma'n gwireddu'r arbedion cost a ragwelwyd gyda chyfraddau ailgylchu uwch.

Mae modelu'n dangos y bydd cost trin gwastraff gweddilliol yn disgyn islaw costau tirlenwi erbyn 2012-13 ar gyfer gwastraff bwyd (a chymryd y defnyddir treulio anaerobig) ac erbyn 2014-15 ar gyfer trin gweddilliol. Yn hyn o beth, nid oes modd dianc rhag y ddadl economaidd dros gael triniaeth fel dewis amgen yn lle tirlenwi, heb ystyried y ffactorau sbarduno eraill o safbwynt bodloni targedau Cyfarwyddeb Dirlenwi'r UE i leihau'r gwastraff trefol bioddiraddiadwy sy'n cael ei dirlenwi.

b) Cymorth ariannol

Mae Llywodraeth y Cynulliad yn darparu cymorth ariannol sylweddol i alluogi awdurdodau lleol i ailgylchu mwy o wastraff. Darparwyd £272 miliwn yn ychwanegol i awdurdodau lleol rhwng 2001-02 i 2009-10 i gefnogi gwelliannau mewn cyfraddau ailgylchu.

Gan gydnabod y cynnydd sydd i ddod yng nghostau rheoli gwastraff bwrdeistrefol, a'r angen i wario ar wasanaethau triniaeth newydd er mwyn lleihau'r costau uwch cysylltiedig â'r cynnydd yn y Dreth Tirlenwi, mae Llywodraeth y Cynulliad yn cefnogi dwy raglen fuddsoddi fawr: un ar gyfer trin gwastraff bwyd sy'n cael ei gasglu ar

wahân; yr ail ar gyfer trin gwastraff gweddilliol (ceir rhagor o fanylion am y rhaglenni hyn yn adran 3.5.5.1).

O ran cymorth ar gyfer y canolfannau Trin Gwastraff Bwyd mae'r canlynol yn cael eu darparu:

- i. Cyfraniad o 20 y cant o werth cyfredol net costau cyfalaf cychwynnol y cyfleusterau, yn daladwy pan fydd y gwasanaeth llawn yn dechrau (ariennir o'r Gronfa Buddsoddi Cyfalaf Strategol).
- ii. Cyfraniad o 15 y cant o werth cyfredol net y ffi gât cyfleuster, yn daladwy yn flynyddol ar sail blwydd-dal o'r adeg pan fydd y gwasanaeth llawn yn dechrau.
- iii. £2 miliwn y flwyddyn cymorth datblygu rhaglen/caffael y Gronfa Buddsoddi Cyfalaf Strategol, dros 3 blynedd (dangosol tu hwnt i 2010-11).

O ran cymorth i'r consortia Trin Gwastraff Gweddilliol, mae Llywodraeth y Cynulliad wedi ymrwymo i ddarparu:

- i. Cyfraniad o 25 y cant o werth cyfredol net y ffi gât cyfleuster, i'w dalu'n flynyddol ar sail blwydd-dal o'r adeg pan fydd y gwasanaeth llawn yn dechrau.
- ii. £2 miliwn y flwyddyn cymorth datblygu caffael/rhaglen o'r Gronfa Mynediad i Gyfalaf Rhanbarthol.

Cytunodd Llywodraeth y Cynulliad a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ar y ffynonellau arian ychwanegol uchod ar sail fforddiadwyedd, a phrasiadau bywyd cyfan, lle bo man croesi yn y dyfodol pan fydd cost trin yn dod yn rhatach na chost tirlenwi.

Yn gymesur â'r cymorth ariannol ychwanegol gan Lywodraeth y Cynulliad, bydd disgwyl i awdurdodau lleol gyflawni arbedion effeithlonrwydd, a chynyddu incwm o werthu deunydd eildro, compost a gweddillion Treulio Anaerobig, yn ogystal ag adfer costau'r gwasanaethau yn llawn fel y gallant godi tâl o dan ddeddfwriaeth gyfredol (gwastraff gwyrdd, gwastraff swmpus, a gwastraff masnachol).

1.10 Natur yr her sydd o'n blaenau

Mae'r adran hon yn nodi'r ffactorau sbarduno a'r heriau a amlinellir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff yn fyr, ac yn eu diweddarau lle bo angen, yng nghyswllt gwastraff trefol a gesglir gan awdurdodau lleol.

1.10.1 Ffactorau sbarduno datblygu cynaliadwy a factorau sbarduno allweddol eraill

Mae'r prif ffactorau sbarduno ar gyfer rheoli gwastraff trefol yn fwy cynaliadwy yn cynnwys:

- Nod Llywodraeth y Cynulliad y dylai datblygu cynaliadwy symbylu popeth a wnawn yng Nghymru.
- O dan Adran 2 o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009, mae dyletswydd statudol ar awdurdodau lleol i wneud trefniadau i wella'r modd maent yn arfer eu

swyddogaethau yn gyson ac i gadw cynaliadwyedd, ymhlith pethau eraill, mewn cof wrth wneud hynny

- Y gorchymyn i sicrhau bod rheoli gwastraff yn fwy cynaliadwy yn helpu i gyfrannu at leihau allyriadau nwyon tŷ gwydr trwy'r byd i gyd.
- Y nod y mae Llywodraeth y Cynulliad wedi'i ddatgan o lwyddo i fyw ar lefel un blaned o fewn oes un genhedlaeth.
- Yr angen i ddod yn fwy hunangynhaliol o ran adnoddau, er mwyn sicrhau bod ein heconomi yn wydn o ran cyflenwad diogel o adnoddau deunyddiau fforddiadwy.
- Yr angen i fodloni targedau Cyfarwyddeb y DU a osodwyd ar gyfer ailgylchu gwastraff cartrefi a lleihau'r gwastraff trefol bioddiraddiadwy sy'n cael ei dirlenwi.
- Gofyniad Cyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff ddiwygiedig y DU am ganolbwyntio gweithredu yn uwch i fyny'r hierarchaeth wastraff, gan ganolbwyntio llawer iawn mwy ar atal gwastraff (gan gynnwys aildddefnyddio), paratoi i aildddefnyddio a llunio'r "gymdeithas ailgylchu" Ewropeaidd.

Mae rhai Awdurdodau Lleol wedi arwyddo Siarter Datblygu Cynaliadwy Llywodraeth Cynulliad Cymru, gan wneud datblygu cynaliadwy yn brif egwyddor drefniadol. O ganlyniad, maent wedi ymrwymo i hyrwyddo a chyflenwi lles trwy eu penderfyniadau a'u gweithrediadau, trwy:

- sicrhau bod pob penderfyniad yn hyrwyddo lles hir dymor, cynaliadwy pobl (yn cynnwys gweithwyr) a chymunedau, a pheidio hyrwyddo atebion byr dymor a fydd yn parhau i'n gwneud yn gaeth i batrymau a ffyrdd o fyw anghynaliadwy;
-
- sicrhau bod pob penderfyniad yn rhoi ystyriaeth iawn, a lle mae hynny'n bosib integreiddio'n llawn, y canlyniadau cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol amrywiol a geisir;
- ymgysylltu, a chynnwys, y bobl a'r cymunedau a gaiff eu heffeithio gan y penderfyniadau hyn, fel bod gweithio mewn partneriaeth ar gyfer datblygu cynaliadwy yn dod yn rhan annatod o'r ffordd yr ydym yn gweithio.

Mae'n ddisgwyliedig i'r awdurdodau lleol yma :

- fod yn glir ynglŷn â'u swyddogaeth, cyfrifoldebau ac ymrwymadau mewn perthynas â datblygu cynaliadwy;
- darparu arweiniad clir ar gyfer datblygu cynaliadwy, o fewn eu sefydliad ac ymysg y rhai y maent yn gweithio gyda hwynt;
- hyrwyddo gwella parhaus er mwyn iddynt barhau i leihau effaith amgylcheddol eu holl weithgareddau;
- ymwreiddio datblygu cynaliadwy mewn gwneud penderfyniadau, yn cynnwys gwneud penderfyniadau ariannol;
- ymdrechu i fod yn batrwm o sefydliad, gan arwain ac ysgogi eraill i weithredu.

Bydd disgwyl i'r rhai sydd wedi arwyddo'r Siarter Awdurdodau Lleol roi'r ymagwedd hon ar waith wrth weithredu Cynlluniau Gwastraff Trefol

1.10.2 Atal gwastraff

Er mwyn ymateb i'r ffactorau sbarduno hyn, mae Cymru'n wynebu her fawr o leihau faint o wastraff y mae'n ei gynhyrchu, ac i gynyddu aildddefnyddio ac ailgylchu i'r lefel uchaf bosibl. (Yn ôl modelu ôl troed ecolegol, os caiff y twf blynyddol mewn gwastraff trefol ei fodelu ar 0 y cant yna mae ailgylchu 70 y cant yn lleihau'r ôl troed ecolegol sy'n gysylltiedig â gwastraff trefol o 23 y cant). Er y bu cynnydd sylweddol mewn blynyddoedd diweddar o ran lleihau'r symiau o wastraff trefol/cartrefi, a llwyddo i gynyddu ailgylchu'n sylweddol, mae angen mwy o weithredu dygn i fodloni'r targedau newydd a osodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.

Mae'r gostyngiad cyson o 2004-05 hyd 2009-10 yn y gwastraff trefol a'r gwastraff cartrefi a gesglir gan awdurdodau lleol wedi digwydd i raddau helaeth yn ystod cyfnod o dwf economaidd sylweddol a chynnydd yn nifer yr aelwydydd a'r boblogaeth ar draws Cymru. Mae'r gostyngiad yn debygol o adlewyrchu cyfuniad o ffactorau gan gynnwys:

- Newidiadau gwasanaeth gan awdurdodau lleol sydd, mae'n debyg, wedi dylanwadu ar ymddygiad deiliaid tai i leihau faint o wastraff sy'n cael ei roi allan i'w gasglu (er enghraifft newid drosodd i gasglu gwastraff gweddilliol pob pythefnos ac/neu wneud biniau gweddilliol yn llai).
- Deiliaid tai yn fwy ymwybodol o faint o wastraff y maent yn ei gynhyrchu; gallai'r gofyniad iddynt wahanu'r gwastraff y gellir ei ailgylchu a'i gompostio fod yn eu gwneud yn fwy ymwybodol o swm a natur y gwastraff y maent yn ei gynhyrchu, gan ddylanwadu arnynt felly i wastraffu llai.
- Ymdrechion gan fanwerthwyr mawr, drwy Ymrwymiad Courtauld, sydd wedi llwyddo i sefydlogi swm y gwastraff deunydd pacio a roddir ar y farchnad.
- Ymdrechion gan awdurdodau lleol, WRAP a Llywodraeth y Cynulliad, drwy ymgyrchoedd ymwybyddiaeth, i hyrwyddo'r angen i leihau gwastraff ac, arbed arian mewn aml i achos (gan gynnwys ymgyrchoedd ar wastraff bwyd, post sothach a chewynnau y gellir eu defnyddio dro ar ôl tro).
- Llwyddiant cynlluniau mentrau cymdeithasol a busnes i gynyddu aildddefnyddio trwy ddefnyddio'r rhyngwrwyd, a thrwy ymdrechion busnes, elusennol a chymunedol lleol yn cynnwys arwerthiannau cist car, rhoddion i elusennau, ffeiriau sborion etc.

Mae dau weithgaredd arall hefyd wedi lleihau'r gwastraff a gesglir gan awdurdodau lleol er **nad** ydynt wedi lleihau faint o wastraff a gynhyrchir:

- Hyrwyddo compostio/trin gartref (nid yw hwn yn weithgaredd atal gwastraff gan fod y gwastraff yn dal i gael ei greu, ond wedyn mae'n cael ei drin gartref a dim yn cael ei gasglu gan awdurdodau lleol ar gyfer ei drin, felly nid yw'r gwastraff hwn bellach yn ymddangos mewn ystadegau swyddogol).
- Awdurdodau lleol yn atal busnesau a masnachwyr rhag defnyddio safleoedd amwynder dinesig/ safleoedd ailgylchu gwastraff y cartref (gan nodi nad atal gwastraff yw hyn mewn gwirionedd gan fod busnesau'n dal i greu'r gwastraff, dim ond ei fod yn cael ei reoli yn rhywle arall).

Mae'r gweithgareddau hyn wedi lleihau costau awdurdodau lleol ac, yn y rhan fwyaf o achosion, yn bendant yn cynnig gwell canlyniad amgylcheddol o gymharu â thirlenwi. Fodd bynnag, o ran atal busnesau rhag defnyddio safleoedd amwynder dinesig, mae'n bosibl bod y gwastraff yn cael ei dirlenwi mewn ffordd arall, neu ei dipio'n anghyfreithlon, sy'n waeth. (Trafodir y mater hwn yn nes ymlaen yn adran 3.4 g Darparu gwasanaeth ailgylchu ar gyfer busnesau) ble mae Llywodraeth y Cynulliad yn cynnig bod awdurdodau lleol yn trefnu bod canolfannau ailgylchu gwastraff cartrefi ar gael i fusnesau ailgylchu, am dâl.

Yr her nawr yw lleihau faint o wastraff y mae deiliaid tai yn ei gynhyrchu eto fyth. Y prif bwerau sydd gan awdurdodau lleol ar hyn o bryd er mwyn helpu i sicrhau bod llai o wastraff cartrefi'n cael ei gynhyrchu yw:

- Ystyried opsiynau i newid gwasanaethu i rai mwy tebygol o leihau gwastraff, er enghraifft casglu gwastraff gweddilliol yn llai aml (newid o gasglu bob wythnos i gasglu pob pythefnos), codi am wastraff gardd (o dan Ddeddf Diogelu'r Amgylchedd 1990), gwneud biniau yn llai ac ailgylchu gorfodol gan ddefnyddio pwerau Adran 46 o Ddeddf Diogelu'r Amgylchedd 1990 o rannu pennu'r cynhwysyddion y mae'n rhaid i ddeiliaid tai eu defnyddio.
- Rheoleiddio manwerthwyr o ran gormod o ddeunydd pacio – gwneir hyn o dan y Rheoliadau Gofynion Hanfodol Deunydd Pacio sy'n mynd i'r afael â gormod o ddeunydd pacio ac sy'n cael eu gorfodi gan Safonau Masnach Awdurdodau Lleol.
- Gostwng y Dreth Gyngor o bosibl neu roi gwobrau eraill i ddeiliaid tai sy'n lleihau eu gwastraff yn sylweddol (er bod rhaid cydbwysu hyn â chostau gweinyddol mentrau o'r fath).

Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn cydnabod bod angen gwneud llawer mwy o ymdrech i sicrhau bod cynnyrch a ddefnyddir yng Nghymru yn cynhyrchu llawer llai o wastraff ar ddiwedd cylch eu hoes. Fel nododd casgliad Cyngor Amgylchedd yr UE yn Rhagfyr 2010⁶,⁷ mae defnydd helaeth yr UE o adnoddau a'i dibyniaeth uchel ar fewnforio adnoddau ynghyd â thwf mewn poblogaeth a datblygiad economaidd ar draws y byd yn bygwth cyflenwadau a mynediad at adnoddau i Ewrop yn y dyfodol. Bydd gofyn gwneud defnydd llawer mwy effeithlon o ddeunyddiau yn fyd-eang yn y dyfodol, wedi'i sbarduno gan arferion cyflenwad a galw wrth i economïau'r byd datblygedig dyfu. Bydd hyn yn arwain at gystadleuaeth am adnoddau ac yn anrnod bydd pris deunyddiau crai yn cynyddu. Mae'r Cenhedloedd Unedig, Y Sefydliad ar gyfer Cydweithrediad a Datblygiad Economaidd (OECD) a'r Undeb Ewropeaidd eisoes wedi cydnabod bod angen gweithredu pwrpasol ar y cyd i wella effeithlonrwydd adnodd deunyddiau, a bod rhaid i hyn gynnwys gweithredu cryf i leihau gwastraff. Mae ymagwedd yr Undeb Ewropeaidd i hyn yn esblygu o Ddefnyddio a Chynhyrchu Cynaliadwy ymlaen i'w gynllun newydd ar Reoli Deunyddiau Cynaliadwy. Mae Cyngor Amgylchedd Ewrop wedi nodi bod y symudiad tuag at economi Ewropeaidd gynaliadwy ac adnodd-effeithlon yn gofyn, yn ogystal ag arloesed technolegol, am arloesed ar lefel economaidd-gymdeithasol hefyd, h.y. modelau busnes newydd (e.e. cynlluniau cynnyrch-gwasanaeth,

---

⁶ Casgliadau Cyngor ar reoli deunyddiau'n gynaliadwy a chynhyrchu a defnyddio cynaliadwy: cyfraniad allweddol i Ewrop effeithlon ei defnydd o adnoddau 20 Rhagfyr 2010

⁷ Casgliadau Cyngor ar reoli deunyddiau'n gynaliadwy a chynhyrchu a defnyddio cynaliadwy: cyfraniad allweddol i Ewrop effeithlon ei defnydd o adnoddau 20 Rhagfyr 2010

symbiosis diwydiannol a rheolaeth gadwyn integredig), patrymau defnydd newydd a modelau llywodraethu newydd wedi'u hanelu at reoli deunyddiau mewn ffordd gynaliadwy trwy gydol eu cylch bywyd.

Bydd Llywodraeth Cynulliad Cymru yn ymdrechu i fynegi ei barn yn glir yn y trafodaethau ar Ddefnyddio a Chynhyrchu Cynaliadwy a Rheoli Deunyddiau Cynaliadwy ar lefel yr UE ac yn rhyngwladol er mwyn sicrhau bod gweithredu ar gadwyni cyflenwi byd-eang yn helpu Cymru i gwrdd â'i tharged lleihau gwastraff cartrefi a'r nod yn y pen draw o gyflawni lefelau gwastraff Un Blaned erbyn 2050.

1.10.3 Paratoi i aildefnyddio ac ailgylchu

Er bod awdurdodau lleol wedi gwneud cynnydd da ar y cyfan ar fodloni'r targedau ailgylchu (gan gynnwys aildefnyddio) a osodwyd yn Yn Gall gyda Gwastraff, mae perfformiad wedi bod yn anwastad. At hyn, mae'n hawdd gwella o fan cychwyn mor isel wrth gwrs, ond yn llawer anoddach gwella mwy pan fo lefelau ailgylchu eisoes yn weddol uchel. Cydnabyddir bod symud o ailgylchu 40 y cant i 70 y cant (gan gynnwys aildefnyddio) yn her arwyddocaol, er bod rhai rhanbarthau o'r UE a rhai cymunedau ar draws y DU yn llwyddo i ailgylchu ar lefel 70 y cant yn barod (gan gynnwys yng Nghymru, er enghraifft St Arvans a 67 y cant yn cael ei gyflawni yn Llanandras ar ôl ychydig fisoedd yn unig o'i wasanaeth peilot newydd o dan eu prosiect Llanandras Diwastraff). Ymhlith yr heriau y bydd awdurdodau lleol yn eu hwynebu y mae:

- Perswadio digon o ddeiliaid tai (dros 90 y cant yn ddelfrydol) i wahanu digon o ddeunydd y gellir ei ailgylchu a'i gompostio i fodloni'r targedau. Bydd hyn yn gofyn am raglen gyfathrebu estynedig i hyrwyddo newid mewn ymddygiad.
- Darparu gwasanaethau paratoi i aildefnyddio ac ailgylchu cynhwysfawr sy'n syml ac yn ddibynadwy ar gyfer casglu deunyddiau o safon ddigon da er mwyn sicrhau eu bod yn cael eu haildefnyddio neu eu hailgylchu mewn dull dolen gaeedig, yn ddelfrydol o fewn y maes gweithgynhyrchu yng Nghymru.
- P'un a yw digon o'r gwastraff a gynhyrchir yn wastraff y mae modd ei aildefnyddio neu ei ailgylchu
- Dal cyfran deg o'r incwm o ddeunydd eildro a chompostio/ treulio anaerobig i gymorthdalau costau casglu
- Canolbwyntio mwy ar ansawdd y deunydd ailgylchu sy'n cael ei wahanu gan ddeiliaid tai, nid dim ond y swm. Mae hyn yn golygu lleihau lefel halogi deunyddiau allweddol na ellir eu hailgylchu. Mae hyn yn galw am gyfathrebu da â deiliaid tai, a'r amser gorau i wneud hyn yw wrth gasglu pan fo staff casglu'n sylwi ar halogi. Mae ymgyrchoedd cyffredinol ar ansawdd a lleihau halogi hefyd yn bwysig i ategu hyn.

10.1.4 Triniaeth

Er bod y cynnydd ar leihau gwastraff gweddilliol a thirlenwi wedi bod yn dda, mae awdurdodau lleol hefyd yn wynebu heriau nawr er mwyn sicrhau bod capasiti trin digonol ar gael mewn pryd ar gyfer gwastraff bwyd a gesglir ar wahân a gwastraff trefol gweddilliol fydd yn aros ar ôl lleihau gwastraff ac ailgylchu i'r eithaf. Mae Llywodraeth y Cynulliad yn darparu cymorth helaeth i grwpiau o awdurdodau lleol

brynu'r gwasanaethau trin angenrheidiol a'r seilwaith ar y cyd. Ond mae hyn yn gofyn am ymrwymiad cryf i gydweithio mewn partneriaeth, a chyrraedd dyddiadau cau a osodir o dan y ddwy raglen gaffael.

2 Canlyniadau a cherrig milltir a nodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff

Mae'r adran hon yn disgrifio'r canlyniadau rydym yn ceisio eu cyflawni yn ein dogfen strategaeth drosfwaol 'Tuag at Ddyfodol Diwastraff'. Mae'r adrannau nesaf yn disgrifio swyddogaeth y cynllun sector trefol wrth eu cyflawni.

Mae creu dyfodol cynaliadwy wrth wraidd ein dull o weithredu. Golyga hyn y byddwn yn ystyried goblygiadau amgylcheddol, cymdeithasol ac economaidd ein camau. Ystyrir pob un yn ei dro isod.

Amgylchedd cynaliadwy

Mae Tuag at Ddyfodol Diwastraff yn dangos sut y byddwn yn lleihau effaith gwastraff yng Nghymru nes ei fod o fewn ein terfynau amgylcheddol drwy ganolbwyntio ar leihau ôl troed ecolegol gwastraff i lefelau 'Cymru'n Un: Cenedl Un Blaned' erbyn 2050. Bydd y dull hwn yn lleihau effaith gweithgareddau gwastraff ar y newid yn yr hinsawdd, yn sicrhau defnydd a chynhyrchiant cynaliadwy, yn cynnal ein heconomi ac yn diogelu adnoddau'r blaned.

I wneud hyn:

- Mae angen i ni ganolbwyntio ar atal gwastraff, a ffyrdd mwy cynaliadwy o ddefnyddio a chynhyrchu
- Lle caiff gwastraff ei gynhyrchu, mae angen i ni ganolbwyntio ar lefelau ailgylchu uchel dros ben, a gwneud yn siŵr mai'r math iawn o ailgylchu ydyw (hy dolen gaeedig)
- Dylid anfon gwastraff bwyd i safleoedd treulio anaerobig i gynhyrchu ynni adnewyddadwy a gwrtaith gwerthfawr

Cymdeithas ffyniannus

Mae Tuag at Ddyfodol Diwastraff yn dangos sut y bydd ein camau i ddefnyddio adnoddau a rheoli gwastraff yn effeithlon yn cefnogi datblygiad cymdeithas ffyniannus sy'n:

- Darparu mwy o swyddi ac adnoddau 'gwyrdd' yn y diwydiant rheoli gwastraff ac adnoddau ar draws ystod o lefelau sgiliau yng Nghymru ac yn cynyddu nifer y swyddi gwyrdd sgiliau a gwerth uchel
- Gallu gwrthsefyll galwadau sy'n cystadlu yn y dyfodol yn cynnwys costau cynyddol a diogelu cyflenwad adnoddau byd-eang, gan arbed arian a chynnal neu gynyddu elw drwy reoli adnoddau yn fwy effeithlon

Cymdeithas deg a chyfiawn

Bydd y cynlluniau sector yn gweithredu'r targedau, y camau a'r polisiâu yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff mewn modd sy'n golygu y gall dinasyddion, trwy gamau i atal, aildefnyddio ac ailgylchu gwastraff:

- Gyflawni eu potensial yn llawn fel pobl
- Cyfoethogi eu cymunedau
- Cyfrannu at les Cymru
- Gwella eu hamgylchedd lleol
- Mynd ati i wella ansawdd eu bywydau

Bydd cyfle cyfartal i holl ddinasyddion Cymru gyfrannu at atal, aildefnyddio ac ailgylchu gwastraff, lle bynnag maent yn byw a beth bynnag fo cyflwr eu hiechyd a'u gallu, eu symudedd neu eu hamgylchiadau personol.

Rydym yn gweithio tuag at ddwy garreg filltir allweddol er mwyn gweithredu ein canlyniadau

2025 Tuag at Ddyfodol Diwastraff

Erbyn 2025, bydd gwastraff wedi gostwng yn sylweddol (27%), a byddwn yn rheoli unrhyw wastraff a gynhyrchir mewn ffordd sy'n gwneud y mwyaf o'n hadnoddau gwerthfawr. Mae hyn yn golygu ailgylchu cymaint â phosibl a chynhyrchu cyn lleied â phosibl o wastraff gweddilliol, a thirlenwi cyn agosed at ddim gwastraff â phosibl.

Cam canolraddol tuag at ein targed o sicrhau dyfodol diwastraff erbyn 2050 yw hyn, a 'byw o fewn ein cyfyngiadau amgylcheddol'⁸. Mae angen byw o fewn y cyfyngiadau, neu'r terfynau hyn, oherwydd bydd angen newidiadau mawr yn y ffordd y caiff cynhyrchion a gwasanaethau eu dylunio, a'r camau y bydd defnyddwyr a busnesau yn eu cymryd er mwyn lleihau effaith gwastraff yng Nghymru i lefelau 'Cymru'n Un: Cenedl Un Blaned'.

Er mwyn cyflawni amcanion Tuag at Ddyfodol Diwastraff bydd angen:

Atal gwastraff – Mae angen i ni leihau ein sgil-gynhyrchion gwastraff o ryw 1.5 y cant (o linell sylfaen 2007) bob blwyddyn ar draws pob sector er mwyn cyflawni nod 'Cymru'n Un: Cenedl Un Blaned' erbyn 2050. Byddwn yn symud o fod yn gymdeithas sy'n canolbwyntio ar gynnyrch, i gymdeithas sy'n canolbwyntio ar wasanaeth lle caiff cynhyrchion eu prydlesu/rhenttu a lle bydd canolfannau atgyweirio yn gyffredin. Bydd dinasyddion yn gallu 'prynu'n ddoethach' a byddant yn cymryd y cyfrifoldeb am ganlyniadau'r hyn a brynant, gan osgoi cynhyrchu gwastraff, ac aildefnyddio cynhyrchion cymaint â phosibl. Anogir aildefnyddio eitemau dieisiau. Cyn belled ag y bo modd, caiff eitemau a deflir ymaith fel gwastraff eu 'paratoi i aildefnyddio' fel eu bod yn gallu parhau i fod yn adnodd a chael eu haildefnyddio gan eraill. Bydd manwerthwyr yn gwerthu cynhyrchion sy'n creu cryn dipyn yn llai o wastraff a bydd

---

⁸ Cyfyngiadau Amgylcheddol – 'Yn ôl ein Gweledigaeth bydd Cymru Gynaliadwy yn: byw o fewn ei chyfyngiadau amgylcheddol, gan ddefnyddio dim ond ei chyfran deg o adnoddau'r ddaear i sicrhau ein bod yn lleihau'n hól-troed ecolegol yn unol â chyfartaledd yr adnoddau sydd ar gael ar draws y byd, a bod yn gryf yn wyneb effeithiau'r newid yn yr hinsawdd' (Ffynhonnell: Cymru'n Un: Cenedl Un Blaned: Cynllun Datblygu Cynaliadwy)

cynhyrchion yn para'n hirach.

Economi gref ym maes rheoli adnoddau – Golyga hyn y caiff deunyddiau eildro eu casglu a'u rheoli gyda golwg ar gyflenwi i weithgynhyrchwyr Cymru. Bydd arnom angen:

- Llawer iawn o ddeunyddiau eildro glân i sbarduno'r farchnad – bydd pob sector yng Nghymru yn ailgylchu o leiaf 70 y cant o'u gwastraff – mae hyn yn cynnwys busnesau, aelwydydd a'r sector cyhoeddus
- Bydd systemau casglu gwastraff yn ein galluogi i ailgylchu llawer iawn o wastraff o safon uchel, fel y gall y deunydd eildro fwydo, hyd y gellir, i gyfleusterau ailbroseu yng Nghymru (gan gadw gwerth economaidd deunydd eildro yng Nghymru)
- Byddwn yn canolbwyntio ar wasanaethu marchnadoedd deunyddiau eildro lleol sy'n systemau ailgylchu 'dolen gaeedig' er mwyn sicrhau'r budd pennaf i'r amgylchedd
- Marchnadoedd cryf ar gyfer deunyddiau eildro a gweddillion treuliad anaerobig

Ychydig iawn o wastraff gweddilliol a gynhyrchir – cynhyrchir llawer iawn yn llai o wastraff gweddilliol nag a wneir ar hyn o bryd, ac yn raddol caiff llai a llai ei anfon i safleoedd tirlenwi a'i gyfeirio i weithfeydd ynni o wastraff hynod effeithlon.

Bydd tirlenwi yn cael ei ddileu hyd y gellir – er mwyn lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr Cymru a gwneud y gorau o'n hadnoddau gwerthfawr mae angen i ni ddargyfeirio gwastraff o safleoedd tirlenwi, a rheoli'r allyriadau o safleoedd tirlenwi presennol.

Byddwn yn mynd i'r afael â gwastraff etifeddol – byddwn yn dod o hyd i ffyrdd amgen o drin y rhain, a gwneir ymdrechion i sicrhau bod cynhyrchion yn cael eu haildylunio fel nad ydynt yn dod yn wastraff etifeddol problemus yn y dyfodol.

2050 – Cyflawni dyfodol diwastraff

Erbyn 2050, byddwn wedi lleihau effaith gwastraff yng Nghymru nes ei fod o fewn ein terfynau amgylcheddol. Ni fyddwn yn cynhyrchu unrhyw wastraff gweddilliol a chaiff unrhyw wastraff a gynhyrchir ei ailgylchu i gyd. Golyga hyn y bydd ôl troed ecolegol gwastraff Cymru ar lefelau Cymru'n Un: Cenedl Un Blaned. Cyflawnir hyn drwy barhau a gwella ein hymdrechion yn y meysydd canlynol:

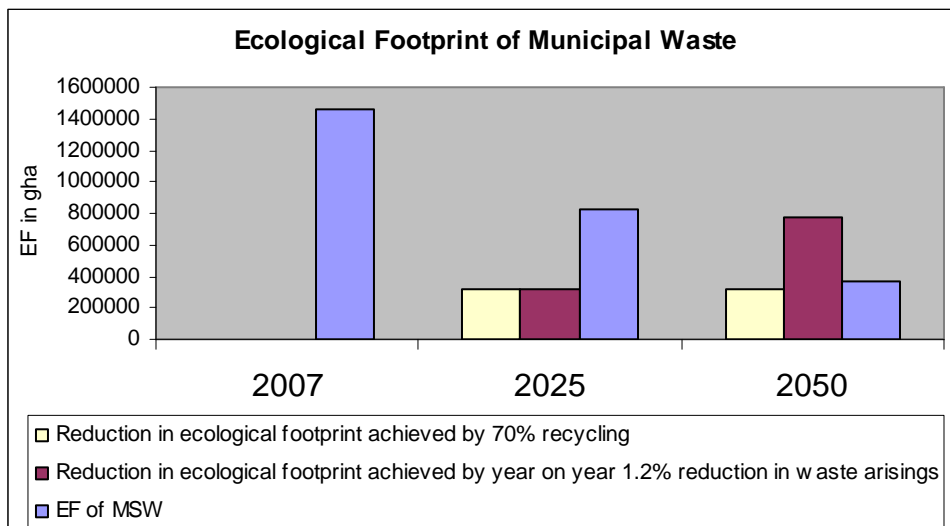
Cyflawni lefelau gwastraff Cymru'n Un – 'Byw o fewn ein terfynau amgylcheddol' – Gwneir mwy o ymdrech i herio gwastraff yn ystod pob cam o'i gynhyrchu. Bydd pob cynnyrch yn defnyddio cyn lleied o ddeunydd â phosibl, gyda'r rhan fwyaf ohono'n tarddu o ddeunydd eildro, a defnyddir cyn lleied â phosibl o adnoddau crai. Bydd pris mawr yn cael ei roi ar adnoddau fel nad oes dim yn cael ei wastraffu.

Ceisio dileu gwastraff gweddilliol yn raddol a chyflawni 'dyfodol diwastraff' trwy sicrhau bod pob gwastraff yn cael ei baratoi i'w aildefnyddio neu ei

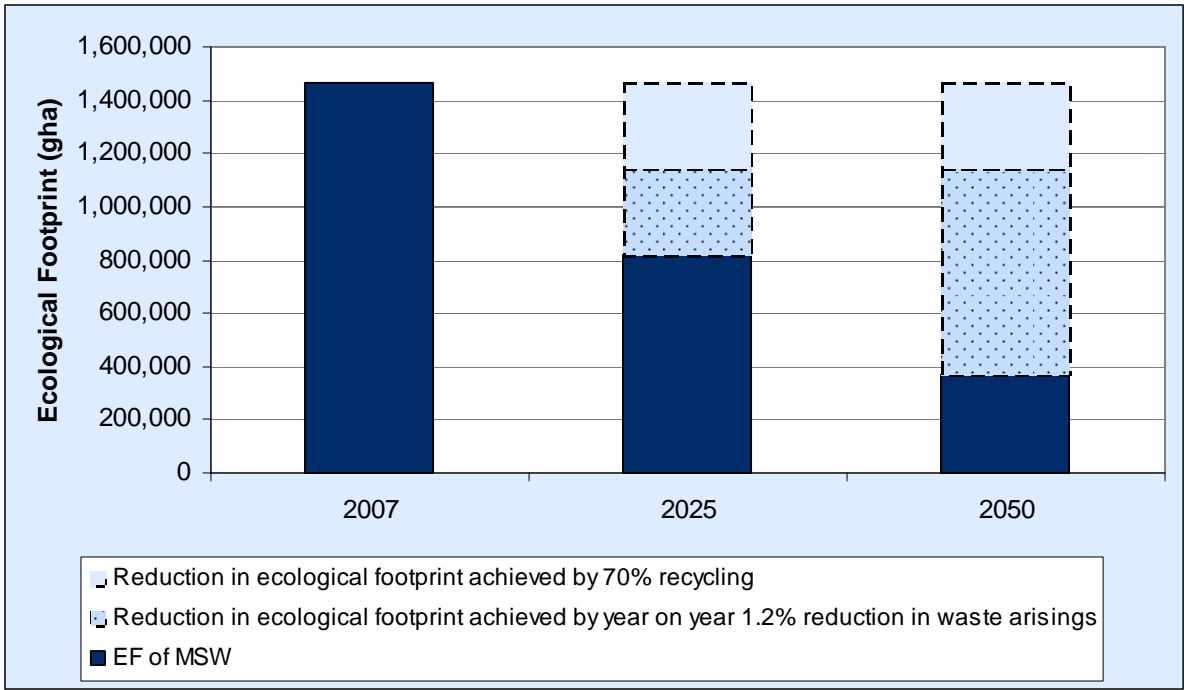
ailgylchu - Caiff unrhyw wastraff a gynhyrchir ei aildefnyddio, ei baratoi i'w ailgylchu, ei gompostio (ar gyfer gwastraff gwyrdd) neu ei dreulio'n anaerobig (ar gyfer gwastraff bwyd). Caiff pob cynnyrch a deunydd pacio ei gynllunio fel y gellir ei ddadgydosod a'i baratoi i'w aildefnyddio neu ei ailgylchu, a bydd gwasanaethau casglu a chyfleusterau yn bodoli i ailgylchu'r deunydd i gyd. Bydd pob gwaith ailgylchu'n un 'dolen gaeedig' neu'n defnyddio dulliau 'uwch-gylchu'⁹. Hyd y gellir, bydd prosesau gweithgynhyrchu yng Nghymru yn defnyddio deunydd eildro'n uniongyrchol. Golyga hyn y bydd llawer llai o angen cyfleusterau trin gwastraff gweddilliol megis gweithfeydd ynni o wastraff a bydd y nifer a/neu gapasiti angenrheidiol yn gostwng yn gynyddol o 2025 i 2050.

Mae Ffigur 6 yn dangos cyfraniad lleihau ac ailgylchu gwastraff 70 y cant at leihau ôl troed ecolegol y ffrwd gwastraff trefol. Mae hyn yn dangos pam fod ailgylchu 70 y cant a'r ymdrech i leihau gwastraff -1.2 y cant ill dau'n bwysig iawn, yn enwedig felly o ran y targed o ailgylchu 70 y cant erbyn 2025.

Ffigur 6. Ôl troed ecolegol gwastraff soled trefol gan ddangos effaith cyflawni'r targedau atal ac ailgylchu gwastraff

⁹ Uwch-gylchu – ceir uwch-gylchu pan ddefnyddir deunyddiau crai eilaidd ag ynni ymdreiddiedig is yn lle deunyddiau crai ag ynni ymdreiddiedig uchel, y gellir eu hailgylchu wedyn ar safle dolen gaeedig.

3 Gweithredu

3.1 Cyflwyniad

Mae'r bennod hon yn ymdrin â phedwar prif faes gweithredu o ran gwastraff trefol a gesglir gan awdurdodau lleol:

- Atal gwastraff – tanlinellu swyddogaeth bwysig awdurdodau lleol yn ymgysylltu â deiliaid tai a chymunedau fel bod llai o wastraff yn cael ei roi allan i'w gasglu, gan helpu i greu canlyniadau amgylcheddol, cynyddu cyfleoedd i wella lles cymdeithasol drwy aildddefnyddio mwy o eitemau cyn iddynt gael eu hepgor fel gwastraff, a lleihau costau casglu a rheoli gwastraff i awdurdodau lleol.
- Cynyddu'r paratoi i aildddefnyddio eitemau sy'n cael eu hepgor fel gwastraff – er mwyn sicrhau bod cyfran uwch o lawer o wastraff a gesglir gan awdurdodau lleol wedi'i "baratoi i aildddefnyddio"¹⁰, er mwyn helpu i sicrhau canlyniadau amgylcheddol, creu mwy o gyfleoedd i wella lles cymdeithasol drwy gymryd rhan mewn gweithgareddau aildddefnyddio a lleihau costau rheoli gwastraff i awdurdodau lleol.
- Gwella'r gwasanaeth casglu deunydd ailgylchu – darparu canlyniadau datblygu cynaliadwy mewn ffordd gost effeithiol a gweithio tuag at y targedau ailgylchu gwastraff trefol newydd a nodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff, yn cynnwys rhaglen o arbedion effeithlonrwydd.
- Trin a gwaredu – trin a gwaredu gwastraff trefol mewn ffordd gost effeithiol a gweithio tuag at y targedau a nodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.

Caiff pob un o'r meysydd gweithredu allweddol ei is-ddosbarthu'n:

- Fanteision
- Amcanion penodol
- Swyddogaethau a chyfrifoldebau
- Targedau
- Camau
- Yr angen am dystiolaeth ychwanegol
- Dangosyddion ac adolygu
- Crynodeb o'r camau

---

¹⁰ Gweler Adran3.3 am eglurhad o'r term "paratoi i aildddefnyddio"

3.2 Atal Gwastraff (yn cynnwys aildefnyddio)

Beth yw atal gwastraff?

Mae'r **Gyfarwydddeb Fframwaith Gwastraff** ddiwygiedig yn diffinio atal gwastraff fel:- 'Measures taken before a substance, material or product has become waste, that reduce the quantity of waste, including through re-use of products or the extension of lifespan of products the adverse impacts of generated waste on the environment and human health or the content of harmful substances in materials and products'.

Mae'r **Sefydliad ar gyfer Cydweithrediad a Datblygiad Economaidd** yn rhannu atal gwastraff yn dair elfen:

- **Osgoi yn llwyr**, sef osgoi cynhyrchu gwastraff yn gyfan gwbl drwy ddileu deunyddiau peryglus yn llwyr i bob pwrpas, neu drwy leihau dwysedd deunydd neu ynni wrth gynhyrchu, defnyddio a dosbarthu
- **Lleihau yn y ffynhonnell**, sef lleihau'r defnydd o ddeunyddiau peryglus a/neu leihau'r defnydd o ddeunydd neu ynni
- **Aildefnyddio cynnyrch**, sef defnyddio cynnyrch yn ei ffurf wreiddiol dro ar ôl tro, i'w ddiben gwreiddiol neu ddiben arall, ar ôl ei ailwampio neu heb wneud hynny. Mae hyn yn cynnwys adnewyddu ac atgyweirio. Mae aildefnyddio yn bwysig, gan mai dyma'r rhan o'r hierarchaeth wastraff sy'n cael ei hesgeuluso amlaf. Yn ogystal â symud deunydd i fyny'r hierarchaeth wastraff, mae hefyd yn darparu manteision cymdeithasol ac economaidd i gymunedau Cymru, megis cyfleoedd am swyddi a chynyddu sgiliau.

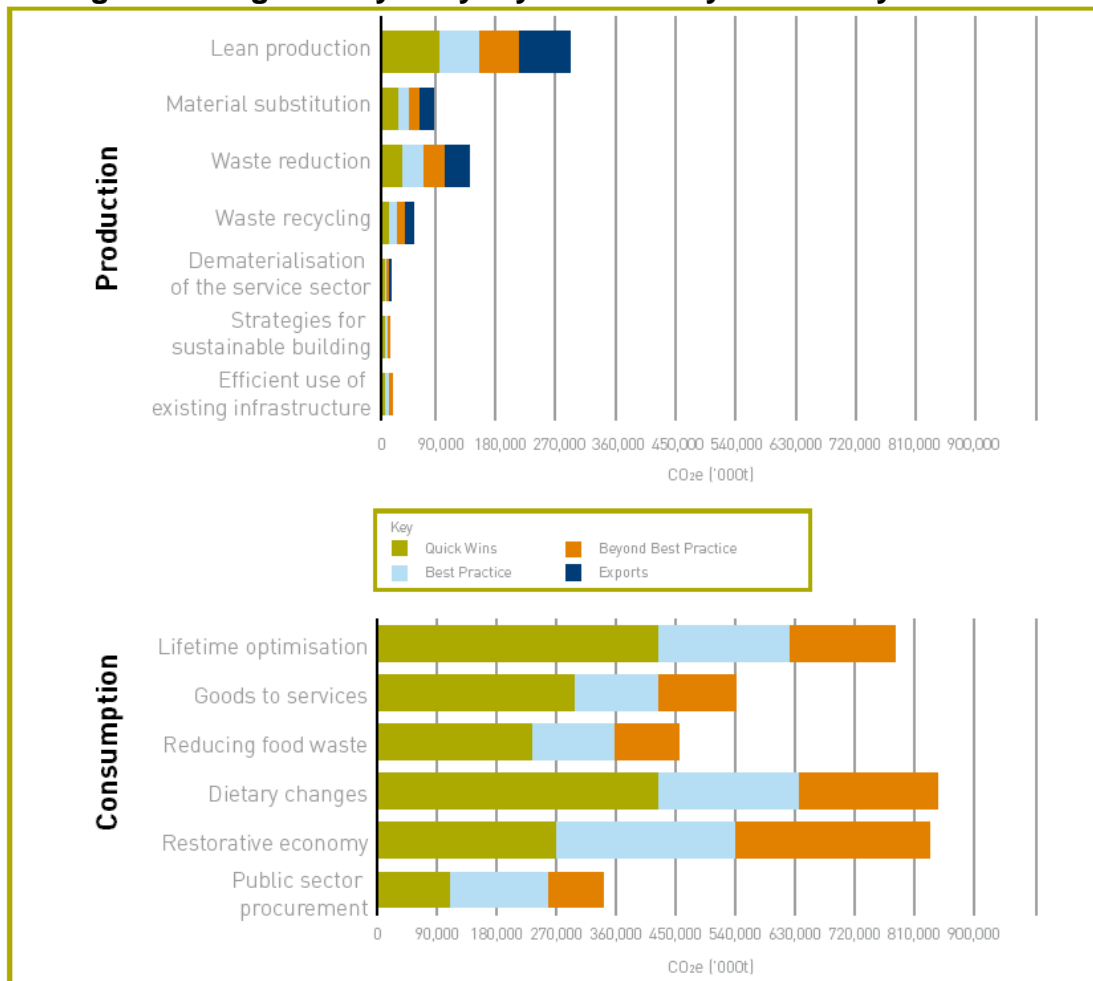
3.2.1 Manteision atal gwastraff

Mae atal gwastraff yn **arbed arian**. Er enghraifft, gwelwyd bod gwastraff bwyd yn costio £480 y flwyddyn i bob unigolyn yn y DU wrth iddynt wastraffu bwyd y gallent fod wedi'i fwyta. O ran costau awdurdod lleol, mae pob tunnell o ostyngiad mewn gwastraff cartrefi yn arwain at ostyngiad i awdurdodau lleol yn y gost o gasglu a rheoli'r gwastraff hwnnw. Amcangyfrifir mai rhyw £161 ar gyfer 2009-10 yw cyfanswm cost casglu a rheoli pob tunnell o wastraff trefol i awdurdodau lleol.

Atal gwastraff yw'r ffordd orau o **leihau ôl troed ecolegol** gwastraff trefol yng Nghymru. Mae atal gwastraff, trwy leihau ein defnydd, hefyd yn lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr drwy'r byd yn sylweddol - y rhai hynny sy'n digwydd mewn rhannau eraill o'r byd lle caiff y cynhyrchion a ddefnyddiwn eu gweithgynhyrchu a'r deunyddiau crai sydd ynddynt eu tynnu a'u prosesu. Mae hyn oll yn defnyddio ynni ac yn cynhyrchu nwyon tŷ gwydr. Dengys adroddiad a gyhoeddwyd yn ddiweddar gan WRAP ('*Meeting the UK Climate Change Challenge: The Contribution of Resource Efficiency*') bod newid y ffordd rydym yn defnyddio nwyddau fel defnyddwyr yn hanfodol er mwyn lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr. Dengys bod cryn dipyn o le i leihau allyriadau trwy sicrhau bod deiliaid tai'n newid eu hymddygiad o ran y ffordd y maent yn defnyddio nwyddau.

Dengys Ffigur 7 y gostyngiad cronrus mewn allyriadau nwyon tŷ gwydr yn strategaethau digonolrwydd cynhyrchu a defnyddio nwyddau adroddiad WRAP, 'Meeting the UK Climate Change Challenge: The Contribution of Resource Efficiency', Tachwedd 2009 (y cyfeirir ato o hyn ymlaen fel "Adroddiad Effeithlonrwydd Adnoddau WRAP 2009"), gan ystyried allyriadau o safbwynt defnydd. Dengys bod gweithredu'r strategaethau defnydd/galw arweiniol yn hollbwysig er mwyn lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr.

Ffigur 7 Y gostyngiad cronrus mewn allyriadau nwyon tŷ gwydr yn y strategaethau digonolrwydd cynhyrchu a defnyddio deunyddiau

Ffynhonnell: 'Meeting the UK Climate Change Challenge: The Contribution of Resource Efficiency', Tachwedd 2009, WRAP

Gall gweithgareddau atal gwastraff hefyd **gynyddu sgiliau, swyddi a chyfiawnder cymdeithasol**. Bydd symud tuag at ddulliau cynhyrchu mwy medrus a chrefftus a chynnydd mewn gwaith atgyweirio a chynnal a chadw yn darparu mwy o gyfleoedd cyflogaeth i wneud iawn am y gostyngiad yn y galw am gynhyrchion newydd.

Dylai camau i atal gwastraff ganolbwytio ar ddeunyddiau a fydd yn arwain at ostwng ein hól troed ecolegol yn gyflymach sef, o ran gwastraff cartrefi:

- Gwastraff bwyd

- Plastig
- Papur

Mae cyfarpar trydanol ac electronig gwastraff, batris, olew, gwastraff clinigol, eitemau peryglus, tecstilau, esgidiau, pren, cewynnau, carpedi a dodrefn hefyd yn cael effaith uchel gyda'i gilydd ar ein hól troed ecolegol a dylid eu targedu hwythau yn ogystal fel mater o flaenoriaeth. Rhoddir sylw mwy manwl i rai o'r deunyddiau hyn yn Rhan 2 y Cynllun Sector Trefol sydd i'w gyhoeddi ar gyfer ymgynghori yn ddiweddarach yn 2011 fan bellaf.

3.2.2 Amcanion penodol

Er mwyn cyflawni'r cerrig milltir allweddol a'r canlyniadau cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol allweddol a nodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff, cynigir yr amcanion atal gwastraff canlynol:

1. Cyflawnir y targed blynyddol o ran gostwng (gweler adran 3.2.4) drwy weithredu ar y cyd gan ddeiliaid tai, llywodraeth leol, manwerthwyr, gweithgynhyrchwyr, mewnfudwyr, Llywodraeth Cynulliad Cymru ac eraill.
2. Mae manwerthwyr yn gwerthu cynhyrchion sy'n creu cryn dipyn yn llai o wastraff yn ystod pob cam o'u cylch bywyd, er enghraifft, trwy ymestyn hyd oes/gwydnwch cynhyrchion (un o elfennau adroddiad adnoddau WRAP), lleihau deunydd pacio i'r lefel isaf sydd ei hangen i amddiffyn y cynnyrch, addysgu cwsmeriaid i wneud y penderfyniadau cywir wrth brynu, ac osgoi ymgyrchoedd hyrwyddo sy'n arwain at gynyddu gwastraff (bydd y Cynllun Sector Manwerthu yn ymdrin â hyn).
3. Bydd dinasyddion yn symud o brynu nwyddau i ddefnyddio gwasanaethau fel bod mwy o gynhyrchion yn cael eu prydlesu/rhentu sy'n cynyddu'r tebygolrwydd y caiff cynhyrchion eu hatgyweirio a'u cynnal a'u cadw er mwyn ymestyn eu hoes, eu huwchraddio trwy osod cydrannau newydd, a/neu eu disodli a'u hadnewyddu ar raddfa fawr fel y gellir eu hailddefnyddio'n fuddiol. (Mae hyn hefyd yn cynyddu'r tebygolrwydd o ailgylchu pan gaiff y cynhyrchion a brydleswyd eu dychwelyd/hamnewid). Caiff cytundebau prydlesu/rhentu eu ffurfio fel eu bod yn annog lleihad mewn effeithiau amgylcheddol. Mae hyn yn mynd â'r elfen "nwyddau i wasanaethau" o Adroddiad Effeithlonrwydd Adnoddau WRAP 2009 yn ei blaen.
4. Caiff busnesau ac unigolion eu hannog i werthfawrogi'r nwyddau a brynant a'u defnyddio hyd ddiwedd eu hoes naturiol. Mae modelau busnes yn caniatáu i fusnesau ac unigolion rannu manteision defnyddio llai o ddeunyddiau crai.
5. Caiff dinasyddion eu hannog a'u galluogi i ddewis y cynhyrchion a brynant yn fwy doeth, ac i gymryd mwy o gyfrifoldeb am ganlyniadau'r hyn a brynant, yn cynnwys osgoi cynhyrchu gwastraff, a sicrhau bod cynhyrchion dieisiau neu wedi'u hepgor yn cael eu hailddefnyddio hyd y gellir (gan fynd ag elfennau "optimeiddio hyd oes" cynhyrchion a "pheidio â thafu bwyd bwydadwy" o Adroddiad Effeithlonrwydd Adnoddau WRAP 2009 yn eu blaenau).

6. Anogir ailddefnyddio¹¹ eitemau dieisiau fel nad ydynt yn dod yn wastraff, neu fel bod cryn oedi cyn iddynt ymuno â'r ffrwd gwastraff trefol.
7. Caiff pob gwasanaeth casglu ei gyflwyno heb beryglu iechyd dynol, a heb niweidio'r amgylchedd.
8. Rhoddir cyfle i holl ddinasyddion Cymru gyfrannu at atal ac ailddefnyddio gwastraff, lle bynnag maent yn byw a beth bynnag yw cyflwr eu hiechyd, eu symudedd a'u hamgylchiadau personol.
9. Mae'r gweithlu casglu gwastraff wedi'i arfogi â'r sgiliau, y cymwysterau a'r hyfforddiant angenrheidiol i helpu i gefnogi rheoli gwastraff trefol yn gynaliadwy (yn cynnwys ailhyfforddi priodol os yw natur y swydd yn newid).
10. Caiff deunyddiau blaenoriaeth allweddol, gwastraff bwyd, plastig a phapur fel y'u diffinnir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff eu targedu er mwyn atal gwastraff.
11. Caiff "llwybr at ddim gwastraff peryglus o gartrefi" ei ddatblygu. (Ymdrinnir â hyn yn Rhan 2 y Cynllun Sector Trefol).
12. Caiff ymrwymadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.

3.2.3 Swyddogaethau a Chyfrifoldebau Atal Gwastraff

Nodir cyfrifoldebau ar gyfer lleihau gwastraff trefol fel a ganlyn:

- **Deiliaid tai:** Pobl sy'n cynhyrchu'r gwastraff y mae awdurdodau lleol yn ei gasglu o aelwydydd, a gall pobl gymryd camau eu hunain i atal llawer iawn o'r gwastraff yma, ac mae yna gymhellion iddynt wneud hynny. Er enghraifft, mae gwerth ariannol i rai o'r eitemau a wastreffir, ac mewn rhai achosion gellid bod wedi ailddefnyddio neu ymestyn oes rhai o'r eitemau sy'n cael eu taflu, gan osgoi neu oedi gorfod prynu cynhyrchion newydd. Bydd y rhan fwyaf o ddeiliaid tai'n awyddus i wario llai o arian trwy osgoi prynu eitemau y bydd llawer yn eu taflu heb eu defnyddio (ee bwyd bwytadwy) ac efallai y byddant am wneud arian o'r eitemau nad ydynt yn eu defnyddio mwyach, neu'n dymuno trosglwyddo'r gwerth hwnnw i elusen drwy gyfrannu eitemau dieisiau. Yn ogystal â hynny, efallai fod llawer o ddeiliaid tai'n teimlo bod cyfrifoldeb cymdeithasol arnynt i leihau gwastraff er mwyn helpu i gyflawni amcanion datblygu cynaliadwy ar gyfer cenedlaethau'r presennol a'r dyfodol. Ond yn aml iawn nid ydynt yn ymwybodol neu'n gwybod beth y gallant ei wneud.
- **Awdurdodau lleol:** Fel y sefydliadau sy'n gyfrifol am gasglu gwastraff cartrefi, a'r agosaf at y cymunedau a'r unigolion sy'n gyfrifol am greu'r gwastraff, mae awdurdodau lleol ar y rheng flaen o ran dylanwadu ar ymddygiad deiliaid tai. Gall y gwasanaethau y mae Awdurdodau Lleol yn eu darparu ddylanwadu'n

---

¹¹ Ystyr 'aildefnyddio' yw unrhyw weithred sy'n golygu bod cynhyrchion neu gydrannau nad ydynt yn wastraff yn cael eu defnyddio eto i'r un pwrpas ag y cawsant eu creu.

wirioneddol ar faint o wastraff y mae deiliaid tai yn ei gynhyrchu. Gyda chymorth ymgyrch y Cynllun Craff am Wastraff, mae swyddogaeth allweddol gan Awdurdodau Lleol mewn codi ymwybyddiaeth a newid ymddygiad a theilwra'r gwasanaethau a ddarperir i gefnogi'r newid angenrheidiol mewn ymddygiad. Mae dyletswydd arnynt i leihau'r costau sy'n deillio o gasglu a rheoli gwastraff, a bydd hybu atal ac aildefnyddio gwastraff yn helpu i leihau'r costau hynny.

- **Manwerthwyr a gweithgynhyrchwyr:** Ac eithrio gwastraff gardd, a bwyd gwastraff a dyfir yn yr ardd, mae'r rhan fwyaf o bell ffordd o'r hyn a gaiff ei daflu gan ddeiliaid tai wedi'i brynu gan fanwerthwr. Felly mae cryn gyfrifoldeb ar fanwerthwyr, a'r gweithgynhyrchwyr sy'n cyflenwi cynnyrch iddynt, i helpu i sicrhau bod mwy o wastraff yn cael ei atal a bod llai o wastraff – yn nhermau cynhyrchion gwastraff a'r deunydd pacio oedd amdanynt pan gawsant eu prynu. Bydd hyn yn cysylltu'n agos â'u cyfrifoldebau cymdeithasol corfforaethol.
- **Sefydliadau a busnesau eraill sy'n cynhyrchu gwastraff a gesglir gan awdurdodau lleol:** Mae awdurdodau lleol hefyd yn casglu gwastraff gan fusnesau a sefydliadau'r sector cyhoeddus, ac mae'n bwysig bod y rhain hefyd yn cyfrannu at leihau eu gwastraff, a lleihau'r costau sy'n gysylltiedig â hyn.
- **Mentrau cymdeithasol a busnesau:** Mae llw o'r rhain yn ymwneud ag aildefnyddio yng Nghymru, ac maent wedi bod yn cyfrannu ers dros ddeng mlynedd ar hugain. Mae llawer o'r busnesau hyn, fel Frame o Aberdaugleddau, wedi ennill gwobrau. Mae swyddogaeth werthfawr gan bob un ohonynt wrth sicrhau bod eitemau a ddefnyddiwyd eisoes yn cael eu gwerthfawrogi a'u defnyddio eto.
- **Y Llywodraeth:** Mae swyddogaeth gref gan y Llywodraeth i sbarduno atal gwastraff yn genedlaethol ac yn rhyngwladol. Mae hyn yn cynnwys creu a defnyddio ysgogiadau (y Dreth Tirlenwi a deddfwriaeth, er enghraifft), llunio cytundebau gwirfoddol gyda phartion allweddol, darparu cyllid a chynghor, comisiynu ymchwil, cefnogi arloesi (ee ecoddyllunio) a threfnu bod ymgyrchoedd cenedlaethol i godi ymwybyddiaeth a newid ymddygiad (er enghraifft ymgyrch y Cynllun Craff am Wastraff).

3.2.4 Targedau

Oherwydd cymhlethdod yr hyn sy'n ffurfio gwastraff trefol a gesglir gan awdurdodau lleol, mae Llywodraeth y Cynulliadwedi penderfynu ei bod yn well cymhwyso targedau atal gwastraff ar wahân i wastraff cartrefi a gwastraff masnachol. Mae hyn yn osgoi'r cymhellion gwrthgyferbyniol o:

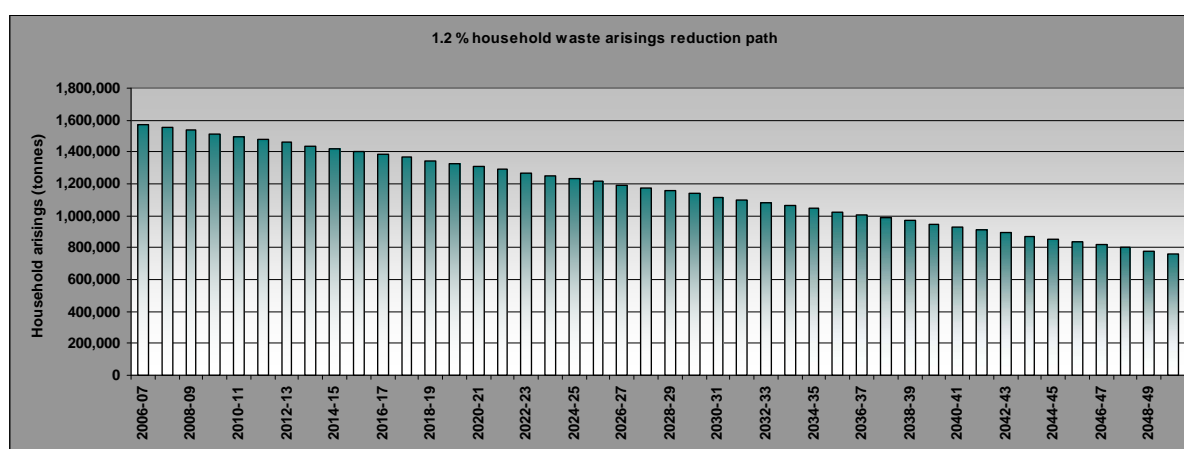
- Awdurdodau lleol yn ceisio cyflawni targedau lleihau gwastraff trefol trwy gasglu llai o wastraff masnachol trwy beidio ag annog busnesau neu gyrff cyhoeddus rhag defnyddio eu gwasanaethau, neu trwy beidio â hyrwyddo'r gwasanaeth yn eang – gan gosbi busnesau sydd efallai'n dymuno manteisio ar wasanaethau ailgylchu'r awdurdod lleol, a/neu
- Awdurdodau lleol yn cael eu cosbi am gasglu mwy o wastraff trefol yn sgil casglu mwy o wastraff masnachol i'w ailgylchu.

Felly gosodir y targed atal gwastraff uchelgeisiol a ganlyn ar gyfer gwastraff cartrefi:

Gwastraff Cartrefi	
Targed atal gwastraff arfaethedig	Lleihau sgil-gynhyrchion Gwastraff Cartrefi o 1.2 y cant (o linell sylfaen 2007) y flwyddyn hyd 2050

Mae Ffigur 8 yn dangos effaith y targed o -1.2 y cant y flwyddyn ar y symiau o wastraff cartrefi rhwng llinell sylfaen 2007 a 2050. Dros y cyfnod hwn bydd yn golygu gostyngiad cyffredinol o 52 y cant yn y swm o wastraff a gynhyrchir o gartrefi.

Ffigur 8. Effaith y targed gostyngiad blynyddol o -1.2 y cant ar symiau o wastraff cartrefi o 2007 i 2050.

Ffynhonnell: Llywodraeth Cynulliad Cymru.

Caiff y cyfrifoldeb am gyflawni'r targed hwn ei rannu rhwng y llywodraeth ganol a lleol, defnyddwyr, a'r sectorau manwerthu a gweithgynhyrchu. Mae'r targed yn nod ar gyfer gweithredu a monitro cynnydd.

3.2.5 Camau

Mae Llywodraeth y Cynulliad yn gwerthfawrogi'r ymdrech sydd ei hangen i sicrhau gostyngiad blynyddol o -1.2% mewn gwastraff cartrefi (yn erbyn llinell sylfaen 2007) dros y cyfnod hyd 2050, er y dylid nodi bod hyn yng nghyd-destun gostyngiad blynyddol cyfartalog o -1.7% mewn gwastraff cartrefi sydd wedi digwydd eisoes rhwng 2004-05 ac 2009-10. Mae angen gweithredu ar lefel leol, genedlaethol a rhyngwladol.

Bydd angen i Awdurdodau Lleol a Llywodraeth Cynulliad Cymru, gyda chymorth yr ymgyrch y Cynllun Craff am Wastraff, ganolbwyntio eu hymdrechion ar y pum prif agwedd ganlynol er mwyn sicrhau bod y targed atal gwastraff cartrefi yn cael ei gyflawni (gan ystyried argymhellion adroddiad adnoddau WRAP):

- Dylanwadu ar ddeiliaid tai i leihau eu gwastraff drwy ddarparu biniau a/neu fagiau iddynt sy'n arwydd mwy amlwg i'r deiliad o'r math a'r swm o wastraff y mae'n ei roi allan i'w gasglu. (Fel y gwelwyd wrth ddarparu systemau casglu gwastraff bwyd penodol.)
- Ariannu prosiectau sy'n newid ymddygiad o ran defnydd, ac yn hyrwyddo siopa mwy ystyriol, a fydd yn lleihau gwastraff ac yn creu manteision i gymdeithas a'r amgylchedd.
- Cynyddu ailddefnyddio'n sylweddol drwy ymgyrchoedd newid ymddygiad sy'n annog cyfrannu trwy sianeli sydd wedi ennill eu plwyf (ee siopau elusen) a defnyddio eitemau a ddefnyddiwyd eisoes.
- Gweithio gyda manwerthwyr a'u cadwyni cyflenwi gweithgynhyrchu i sicrhau bod cynhyrchion a deunydd pacio yn cynhyrchu llai o wastraff ar ddiwedd eu hoes fuddiol, gan geisio camau gwirfoddol os oes modd, wedi'u hategu gan ddeddfwriaeth os oes angen. Mae hyn yn cynnwys ymestyn oes cynhyrchion, a sicrhau bod modd eu haildefnyddio, os yw hynny'n briodol.
- Dylanwadu ar weithredu ar lefel UE a byd-eang trwy gymryd rhan mewn datblygu polisiau a mentrau rhyngwladol ar Gynhyrchu a Defnyddio Cynaliadwy a Rheoli Deunyddiau'n Gynaliadwy.

Er mwyn helpu i gyflawni'r targed atal gwastraff o -1.2 y cant y flwyddyn ar gyfer gwastraff cartrefi, cymerir y camau penodol a ganlyn:

3.2.5.1 Camau llywodraeth leol

a) Newidiadau i'r gwasanaethau a ddarperir

Awgryma tystiolaeth bod cyswllt cryf rhwng y dull o gasglu gwastraff gan ddeiliaid tai a lleihau gwastraff. Mae sgil-gynhyrchion gwastraff yn fwy tebygol o gael eu gostwng trwy gyflwyno gwasanaethau sy'n cyfyngu ar faint o wastraff gweddilliol y gellir ei ddal a gwasanaethau sy'n dangos yn gliriach i bobl faint o ffrydiau gwastraff penodol y maent yn eu gwastraffu. Mae'r gwasanaeth yr argymhellir bod pob awdurdod lleol yng Nghymru'n ei ddarparu wedi ei amlinellu yn y 'glasbrint casgliadau' a gyhoeddir ar yr un pryd â'r cynllun hwn, ond yn gryno fel a ganlyn:-

- Lleihau maint cynwysyddion gwastraff gweddilliol – er enghraifft, defnyddio biniau olwyn 140 litr yn hytrach na rhai 240 litr, neu gyfyngu ar nifer y bagiau y gellir eu rhoi allan.
- Casglu gwastraff gweddilliol yn llai aml – mae unwaith bob pythefnos yn ddigon (os caiff gwastraff bwyd ei gasglu bob wythnos)
- Peidio â chasglu unrhyw "wastraff ochr"¹² gyda gwastraff gweddilliol
- Casglu gwastraff bwyd ar wahân (nid wedi'i gymysgu â gwastraff gwyrdd)

---

¹² Mae "gwastraff ochr" yn cyfeirio at wastraff na roddwyd yn y cynhwysydd a ddarparwyd, ond a adawyd wrth ei ymyl ar y palmant, fel arfer oherwydd bod y cynhwysydd penodedig yn llawn.

- Hyrwyddo compostio/trin gwastraff o'r ardd yn y cartref
- Codi tâl am gasglu gwastraff gwyrdd (fel y mae'r Rheoliadau Gwastraff a Reolir 1992 yn caniatáu), a'i gasglu unwaith bob pythefnos yn unig.

Wrth wneud unrhyw newidiadau i wasanaethau, dylai Awdurdodau Lleol sicrhau bod pobl sydd â gofynion arbennig yn derbyn cymorth ac arweiniad priodol, ac nad ydynt yn cael eu rhoi dan anfantais. Dylid rhoi sylw dyledus hefyd i gyfnodau o ddefnydd trwm (e.e y Nadolig) a phan fo tywydd anffafriol yn effeithio ar gasgliadau. Dylai unrhyw daliadau a godir o dan bwerau sydd eisoes ar gael i awdurdodau lleol fod yn deg. Mae'n bwysig hefyd fod staff casglu gwastraff wedi derbyn yr hyfforddiant priodol pan gaiff y gwasanaeth ei newid.

Os na wnaed hynny eisoes, byddai darparu'r gwasanaeth uchod yn cael effaith gadarnhaol ar leihau gwastraff. Defnyddiwyd Household Waste Prevention Evidence Review (WR1204) DEFRA fel rhan o'r sail dystiolaeth i ddatblygu'r cyfeiriad polisi hwn¹³.

Er nad oes unrhyw dystiolaeth bod y newidiadau uchod mewn gwasanaeth yn arwain at gynnydd mewn tipio anghyfreithlon, bydd angen i awdurdodau lleol gael strategaeth ar waith i leihau'r tebygolrwydd y bydd tipio anghyfreithlon yn digwydd pan fyddant yn cyflwyno'r newidiadau mewn gwasanaeth.

b) Ymgyrchoedd ymwybyddiaeth, cyfathrebu ac addysgu ynghylch gwastraff

Mae addysgu a chodi ymwybyddiaeth yn chwarae rhan fawr wrth annog pobl i brynu nwyddau o well ansawdd, sy'n para'n dda ac yn ddefnyddiol, ac i gael y gwerth mwyaf allan o'r hyn a brynwyd ganddynt (yn enwedig o ran bwyd), yn ogystal â phrynu cynhyrchion ail law neu lai ohonynt yn gyffredinol.

Mae ymgyrch Cynllun Craff am Wastraff wedi nodi nad yw deiliaid tai yn deall atal gwastraff yn dda iawn (Craff am Wastraff Ymchwil ar Agweddau'r Cyhoedd Tuag At Wastraff 2010). Mae atal gwastraff yn gysyniad mwy anodd ac annelwig i'w ddirnad gan nad yw'n ymwneud â gweithred benodol, fel ailgylchu.

Ar ben hynny, nid yw deiliaid tai yn gwneud y cysylltiad rhwng eu harferion prynu a'r gwastraff sy'n cael ei greu yn y cartref. Felly mae angen teilwra deunydd cyfathrebu i'r ffordd y mae defnyddwyr yn meddwl a beth sy'n dylanwadu ar eu penderfyniadau prynu yn ogystal â gweithredoedd o fewn y cartref.

Yn dilyn ymgysylltu a thrafod gydag awdurdodau lleol cynigiwyd ymagwedd newydd at gyfathrebu, a bydd pob elfen o'r hierarchaeth wastraff yn cael ei datblygu a'i gweithredu'n wahanol.

Er mwyn atal gwastraff, bydd ymgyrch Craff am Wastraff yn canolbwyntio ar :

'Diwylliant Prynu Cynaliadwy' – fe all y defnyddiwr osgoi creu gwastraff trwy newidiadau mewn arferion prynu a thrwy newid ymddygiad yn y cartref.

¹³ WR1204, Household Waste Prevention Evidence Review: L3 m3-3 (D) – Impact of Household Waste Prevention Interventions and Campaigns. Gweler - http://randd.defra.gov.uk/Document.aspx?Document=WR1204_8343_OTH.pdf

Bwriedir datblygu ymgyrchoedd ar y canlynol:

- Siopa'n Gall
  - Darparu cyngor ar sut i atal a lleihau gwastraff wrth brynu (megis datblygu Hoffi Bwyd Casáu Gwastraff ymhellach)
  - Annog prynu nwyddau wedi'u hailddefnyddio.
  - Hyrwyddo prynu nwyddau wedi'u gwneud o ddeunydd wedi'i ailgylchu
- Byw'n Gall
  - Darparu cyngor ar sut i leihau gwastraff yn y cartref ac wrth fynd allan
  - Annog pobl i 'wneud y gorau' o'r pethau y maent yn berchen arnynt – ymestyn hyd oes cynnyrch
  - Hyrwyddo llogi yn hytrach na phrynu cynnyrch.

Mae awdurdodau lleol ar “reng flaen” y rhyngweithio â deiliaid tai, a chynigir y dylai awdurdodau lleol yng Nghymru wneud mwy o ymdrech yn y meysydd canlynol:

- Ymgyrchoedd codi ymwybyddiaeth y cyhoedd o bwysigrwydd lleihau gwastraff, wedi'u cynnal yn bennaf gan awdurdodau lleol gyda thafenni'r ymgyrch yn cael eu cynhyrchu'n ganolog, a'u hategu gan ymgyrchoedd cenedlaethol lle bo angen. Bydd yr ymgyrchoedd yn canolbwyntio ar wybodaeth am brynu'n fwy cynaliadwy, er enghraifft, dewis nwyddau sy'n para'n dda, a aildefnyddiwyd, y gellir eu hailddefnyddio, eu hatgyweirio a'u huwchraddio, sy'n cynnwys llai o ddeunydd pacio, a phrynu llai ohonynt, a gwneud y mwyaf o eitemau a brynir (bwyd yn enwedig) yn ogystal â'u hannog i beidio â chael gwared ar eitemau y gellir eu hailddefnyddio a chyflwyno atal gwastraff i gwricwla ysgolion. Gallai ymgyrchoedd lleol gynnwys galw i weithredu, addewidion i weithredu, a/neu ddyddiau neu wythnosau “diwastraff” penodol (ceir enghreifftiau o awdurdodau lleol megis Gwlad yr Haf yn cynnal ymgyrchoedd o'r fath). Bydd yr ymgyrch “Caru Bwyd Casáu Gwastraff” yn parhau ar lefel leol a chenedlaethol. Dylai awdurdodau lleol hyrwyddo atal gwastraff a phrynu cynaliadwy o fewn eu sefydliadau eu hunain, eu hadeiladau, y rhai y maent yn eu hariannu ac yn llunio contractau am wasanaethau gyda hwy a'r gymuned ehangach.
- Targedu ymgyrchoedd newid ymddygiad ar leihau gwastraff ar lefel leol a chenedlaethol sy'n benodol i ddeunyddiau sy'n cael yr effaith fwyaf ar ôl troed ecolegol Cymru. Bydd ffocws ar wastraff bwyd, papur, plastig, tecstilau a gwastraff amrywiol arall gan mai'r rhain yw'r deunyddiau blaenoriaeth y nodwyd eu bod yn cael yr effaith fwyaf. Caiff awdurdodau lleol eu hannog a'u cefnogi gan y Cynllun Craff am Wastraff.
- Ymrymuso cymunedau i ddatblygu atebion hirdymor i atal gwastraff, codi ymwybyddiaeth a hwyluso newid mewn ymddygiad trwy weithio gyda mudiadau yn y gymuned leol, yn cynnwys y rhai sy'n aelodau o Cylch, Rhwydwaith Ailgylchu Cymunedol Cymru, i ddarparu cymorth i fentrau cymunedol, a thrwy roi cefnogaeth ac ymgysylltu â grwpiau a rhwydweithiau cymunedol lleol, a phencampwyr cymunedol lleol.
- Gweithio gyda gwasanaethau aildefnyddio sydd wedi ennill eu plwyf yn barod (e.e siopau elusen) i gynyddu'r defnydd a wneir ohonynt gan deiliaid tai.
- Y defnydd o gyfryngau newydd, yn cynnwys safleoedd rhwydweithio cymdeithasol i leihau ymddygiad gwastraffus.

Prif flaenoriaethau ymgyrchoedd i newid ymddygiad (fel yr argymhellir yn Adroddiad Effeithiolrwydd Adnoddau WRAP 2009) fydd annog deiliaid tai i:

- Ddefnyddio nwyddau materol drwy gydol eu hoes a pheidio â chael gwared â chynnyrch ac yntau'n dal yn ddefnyddiol (**optimeiddio hyd oes**)
- Sicrhau **nad yw bwyd bwytdwy yn cael ei daflu**
- **Cynnal a chadw ac atgyweirio mwy ar gynhyrchion** fel bod deunyddiau yn cael eu defnyddio'n fwy cynhyrchiol a chyfleoedd cyflogaeth yn cael eu gwireddu.

Bydd ymgyrch y Cynllun Craff am Wastraff yn cynnwys ymgyrch fanwl i atal gwastraff ar gyfer 2010–2011 a thu hwnt fydd yn cael ei chyflwyno gan Awdurdodau Lleol a'i chefnogi gan ymgyrchoedd cenedlaethol pan fo hynny'n briodol. Bydd y Cynllun Craff am Wastraff yn cynhyrchu deunyddiau a chanllawiau ymgyrchu i awdurdodau lleol a rhanddeiliaid eraill i gynyddu'r ffyrdd o gyfathrebu a chynyddu ymddygiad atal gwastraff.

Awgryma profiad fod mentrau atal gwastraff mewn cymunedau lleol yn ysgogi diddordeb ac arloesi, ac yn darparu sail ar gyfer creu camau mwy cyffredinol ar y cyd. Yn ogystal â chreu syniadau arloesol, byddai prosiectau o'r fath hefyd yn darparu tystiolaeth fel sail ar gyfer cynllunio polisi yn y dyfodol. Ond yng ngoleuni'r amgylchiadau sydd ohoni o ran arian cyhoeddus, byddai'n rhaid dod o hyd i unrhyw arian ar gyfer mentrau o'r fath oddi fewn i adnoddau presennol, sy'n golygu y byddai'n rhaid ail-bennu blaenoriaethau.

c) Sicrhau bod canllawiau priodol yn cael eu rhoi i amddiffyn iechyd wrth gompostio yn y cartref ac o ran casglu bob pythefnos

Mae'n bwysig nad yw rheoli gwastraff yn peri niwed i iechyd pobl. Mae'r ddogfen Asesu'r Effaith ar Iechyd ar gyfer Tuag at Ddyfodol Diwastraff yn argymhell, o ran compostio yn y cartref, y dylai awdurdodau lleol ddarparu cyfarwyddiadau clir ar ddefnyddio biniau compostio'n briodol, deunyddiau compostio addas, rheoli pla a chynnal a chadw (ee glanhau a storio menig). Dylent hefyd ddarparu gwybodaeth y gall rhai pobl fod yn fwy sensitif i adwaith alergaidd, a sut i atal neu ymateb i hyn. Caiff canllawiau o'r fath eu paratoi'n ganolog i'w defnyddio gan awdurdodau lleol.

Gall lleihau amllder casglu gwastraff gweddilliol cartrefi i bob pythefnos beri rhywfaint o anhawster i unigolion sydd angen gwaredu gwastraff sensitif neu bersonol yn eu bin cartref. Mae o leiaf ddau Awdurdod Lleol yng Nghymru'n ystyried cefnogi casglu gwastraff gweddilliol bob pythefnos a chasglu cewynnau a phadiau anymataliaeth ar wahân. Mae angen darparu canllawiau hefyd ar sut i amgáu'r deunyddiau hyn er mwyn osgoi arogleuon neu embaras. Mae yna hefyd fater cyffredinol yn ymwneud â storio gwastraff cyn ei gasglu. Cyn rhoi gwastraff allan ar garreg y drws i'w gasglu, mae posibilrwydd y gall storio gwastraff anaddas mewn amodau aflan arwain at fwy o fermin ac amlygiad posibl i ficrobau. Gellir rheoli hyn trwy storio'r mathau yma o wastraff yn briodol mewn cynhwysyddion sy'n atal fermin a chyfryngau haint eraill rhag mynd iddynt. Mae angen i awdurdodau lleol fabwysiadu mesurau i ddylanwadu a chefnogi dulliau priodol ac iach o gasglu gwastraff trwy ddarparu canllawiau i ddeiliaid tai, a chymau gorfodi pan fo angen. Mae angen i awdurdodau lleol hefyd gynnal asesiadau risg priodol a chymryd mesurau i reoli effeithiau posibl casglu gwastraff gweddilliol yn llai aml ar y gweithlu.

Roedd y materion hyn yn cael eu hystyried fel rhan o'r adolygiad o ddogfen Asesu'r Effaith ar Iechyd Tuag at Ddyfodol Diwastraff oedd yn rhan o'r Arfarniad o Gynaliadwyedd a gefnogai ddatblygiad y cynllun sector hwn.

Mae angen hefyd i awdurdodau lleol sicrhau eu bod yn cymryd camau gorfodi priodol i atal cynnydd mewn tipio anghyfreithlon pan gyflwynir casgliadau gwastraff gweddilliol bob pythefnos. Gall ymgyrchoedd ymwybyddiaeth helpu i leihau'r tebygolrwydd o dipio anghyfreithlon, yn enwedig o ran y cyfreithiau a'r cosbau perthnasol.

d) Ailddefnyddio mwy ar gynhyrchion

Mae aildefnyddio yn ddull o atal gwastraff gan ei fod yn rhwystro eitem rhag ymuno â'r ffrwd gwastraff. Yn ôl y gyfraith yng Nghymru a Lloegr, nid yw rhywbeth a gyfrennir i'w aildefnyddio yn cyfrif fel gwastraff. Felly nid yw'n cael ei gynnwys yn y ffigyrau gwastraff trefol ac mae'n cyfrif fel atal gwastraff.

Ar hyn o bryd caiff eitemau dieisiau eu haildefnyddio drwy'r gwahanol ddulliau canlynol o leiaf:

- 1) Eu rhoi i ffrindiau neu berthnasau
- 2) Eu gwerthu ar y rhyngwrwyd (ee eBay)
- 3) Eu gwerthu mewn arwerthiannau cist car
- 4) Eu gwerthu i siopau ail-law yn sgil clirio tai
- 5) Eu gwerthu mewn ocsiynau
- 6) Eu gwerthu fel hen bethau neu eitemau i'w casglu
- 7) Eu rhoi i eraill drwy gyfrwng cyfnewidfeydd ar y rhyngwrwyd (ee Freecycle, Freegle)
- 8) Eu rhoi i ffeiriau sborion
- 9) Eu rhoi i siopau elusen
- 10) Eu rhoi i fentrau cymdeithasol

O ystyried mor boblogaidd yw llawer o'r gweithgareddau uchod sy'n rhychwantu'r sbectwm cymdeithasol, ceir tystiolaeth anecdotaidd o gryn awydd ymysg y cyhoedd i werthu a/neu roi eitemau i'w haildefnyddio, yn ogystal ag i ddefnyddio eitemau a ddefnyddiwyd o'r blaen. Mae'n ymddangos hefyd fod marchnad fywiog ar gyfer eitemau a ddefnyddiwyd o'r blaen, fel y dengys y llu o ocsiynau a siopau ail-law sy'n bodoli a'r ffasiwn sydd ohoni am eitemau *vintage*. Mae hyn yn dangos y gellir rhedeg gwasanaeth aildefnyddio masnachol fel ei fod yn gwneud elw, ac nid am gost, o leiaf am eitemau dymunol, yr ymddengys bod llawer ohonynt. Ond sylweddolir bod angen asesu'r farchnad bosibl ar gyfer aildefnyddio'n well, o ran y cyflenwad o eitemau i'w haildefnyddio a'r galw amdanynt. Mae angen asesu'r farchnad hon o ran ei chyfle masnachol a'i chyfraniad posibl at helpu i gyflawni targedau lleihau gwastraff. Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn gweithio gyda WRAP a gweinyddiaethau datganoledig eraill, o bosibl, i gynnal astudiaeth o'r farchnad.

Mae angen annog pobl nid yn unig i sicrhau bod yr eitemau dieisiau y maent yn berchen arnynt yn cael eu haildefnyddio, ond hefyd i brynu neu dderbyn eitemau a roddwyd gan eraill i'w haildefnyddio. Bydd ymgyrch Diwylliant Prynu Cynaliadwy Cynllun Craff am Wastraff yn cael ei threfnu i annog pobl i werthfawrogi eitemau

sydd ganddynt yn fwy, yn yr un ffordd ag y caiff hen bethau ac eitemau i'w casglu eu gwerthfawrogi. Mae angen i awdurdodau lleol hybu pob un o'r dulliau uchod o aildddefnyddio'n frwd, gyda chefnogaeth ymgyrchoedd cenedlaethol mewn achosion priodol.

e) Gwobrau am leihau gwastraff

Dylai awdurdodau lleol ystyried cyflwyno gwobrau i ddeiliaid tai sy'n lleihau eu gwastraff. Ceir enghreifftiau o hyn yn Lloegr a bydd Llywodraeth y Cynulliad yn gweithio gydag awdurdodau lleol Cymru i sefydlu pa mor ymarferol yw gwneud yr un peth yng Nghymru.

f) Gofynion Hanfodol Deunydd Pacio

Safonau Masnach Awdurdodau Lleol (a gynrychiolir gan y corff Rheoleiddio Llywodraeth Leol) sy'n gyfrifol am orfodi'r Rheoliadau Gofynion Hanfodol Deunydd Pacio sy'n ceisio atal gormod o ddeunydd pacio.

Bydd y Cynllun Sector Masnachol a Diwydiannol, a gefnogir gan y cynllun Sector Gweithgynhyrchu, Gwasanaethau a Manwerthu Bwyd, yn edrych ar ba gamau pellach y gellir eu cymryd mewn perthynas â Rheoliadau Gofynion Hanfodol Deunydd Pacio. Nodir camau'r Llywodraeth yn y maes hwn hefyd yn Strategaeth Deunydd Pacio'r DU a gyhoeddwyd yn 2009.

g) Helpu busnesau a'r sector cyhoeddus y mae Awdurdodau Lleol yn casglu eu gwastraff i leihau gwastraff

Mae awdurdodau lleol yng Nghymru yn casglu gwastraff gan fusnesau a chyrrff sector cyhoeddus. Mae angen iddynt gyfeirio'r sefydliadau hyn at y cyngor ar atal gwastraff a ddarperir ar wefan Busnes Cymru Llywodraeth Cynulliad Cymru.

Bydd busnesau a'r sector cyhoeddus am wneud arbedion effeithlonrwydd a gall atal gwastraff arbed llawer iawn o arian. Bydd camau ar gyfer y sectorau hyn yn cael eu harchwilio mewn manylder yn y Cynllun Sector Masnachol a Diwydiannol a'r Cynllun Sector Cyhoeddus sy'n cael eu datblygu ar hyn o bryd.

Yn y Cynllun Sector Gweithgynhyrchu, Gwasanaethau a Manwerthu Bwyd, cynigiwyd cam gweithredu i weithio gydag ymgyrch Cynllun Craff am Wastraff Cymru i ddatblygu'r wefan a'r tudalennau lleoliad i gynnwys gwybodaeth a ddarperir gan Awdurdodau Lleol ar gyfer casgliadau busnes. Er bod y sectorau sydd wedi eu cynnwys yn y cynllun hwn yn y sector cynhyrchwyr bwyd, cyfanwerthu a manwerthu a gwasanaethau, byddai'r cyfleuster hwn ar gael i bob cwmni.

Mae angen i awdurdodau lleol allu adrodd yn fwy cywir am faint o wastraff masnachol y maent yn ei gasglu. Er mwyn helpu gyda hyn bydd WasteDataFlow, y system gofnodi a adrodd data gwastraff trefol, yn cael ei gwella fel y gellir adrodd ar wastraff masnachol ar wahân i wastraff cartrefi.

3.2.5.2 Camau Llywodraeth Cynulliad Cymru

h) Deddfwriaeth i gyflwyno ardoll ar fapiau siopa untro

Mae deddfwriaeth wedi'i chyflwyno yng Nghymru i godi ardoll ar brynu bagiau siopa untro. Un o brif nodau hyn yw defnyddio a gwastraffu llai ar fapiau o'r fath, ac annog pobl i aildefnyddio bagiau. Mae'r ddau yn weithgareddau atal gwastraff. Er mai cymharol ychydig o wastraff a gaiff ei atal, ystyrir ei fod yn gam pwysig er mwyn annog ymddygiad mwy cynaliadwy a fydd yn arwain at leihad mwy fyth mewn ffrydiau gwastraff eraill. Bwriedir i'r gostyngiad yn y defnydd o fapiau siopa untro hefyd arwain at lai o sbwriel, llygredd a niwed i fywyd gwyllt.

i) Camau i atal gwastraff deunydd pacio

Caiff polisïau a chymau yn ymwneud â lleihau deunydd pacio eu cynnwys yn Strategaeth Deunydd Pacio'r DU a gyhoeddwyd ym Mehefin 2009 - 'Making the most of packaging - A strategy for a low-carbon economy'. Mae pob un o bedair gweinyddiaeth y DU yn cefnogi'r Strategaeth Deunydd Pacio, yn cynnwys Llywodraeth y Cynulliad. Mae Pennod 5 - "Optimising Packaging" yn cyfeirio at atal a lleihau gwastraff deunydd pacio. Mae'r canlynol ymysg y camau i leihau gwastraff deunydd pacio:

- Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn gweithio gydag eraill i godi proffil ecoddylunio a chynyddu'r busnesau sy'n manteisio arno. Mae amrywiol sefydliadau (ee Canolfan Ecoddylunio Cymru) yn cynnig cyngor rhad ac am ddim ar hyn i fforymau busnes. Dros y flwyddyn neu ddwy nesaf, bydd y Llywodraeth yn gweithio gyda hwy i godi ymwybyddiaeth o'r gwasanaethau hyn, gan ddefnyddio eu hymweliadau a'u cysylltiadau â chwmnïau. Sefydlir pwyntiau gwybodaeth canolog ar ecoddylunio a fydd yn egluro'n glir pa gyngor sydd ar gael ac ar gyfer pwy.
- Bydd Llywodraeth y Cynulliad a gweinyddiaethau eraill y DU yn adolygu'r cyfleoedd i hybu deunydd pacio y gellir ei ail-lenwi a'i aildefnyddio, sy'n cynnig cyfleoedd i fusnesau arbed costau, ac a allai leihau eu gwastraff hwy a defnyddwyr fel ei gilydd.
- Bydd WRAP yn nodi sectorau blaenoriaeth ar gyfer defnyddio llai o ddeunydd pacio, ac yn gweithio gyda'r Llywodraeth, mudiadau masnach a phartneriaid busnes allweddol i drafod y genhedlaeth nesaf o gytundebau gwirfoddol dros y cyfnod 2010-15. Hefyd, o ystyried y posibilrwydd o fanteision i fusnesau a'r amgylchedd fel ei gilydd, mae'r Llywodraeth yn edrych ymlaen at dderbyn cynigion uchelgeisiol gan y rhai sydd wedi llofnodi Ymrwymiad Courtauld a WRAP am dargedau newydd ar gyfer y cyfnod 2012-15.
- Mae angen i ddefnyddwyr roi gwybod i fusnesau pan fydd deunydd pacio yn mynd y tu hwnt i'r hyn a ystyriant yn arferol neu'n dderbyniol. Gallant wneud hynny drwy ddewis cynhyrchion eraill, drwy dynnu sylw'r manwerthwr neu'r gweithgynhyrchwr at hynny, neu drwy ofyn i'r Safonau Masnach ymchwilio. Bydd y Llywodraeth yn gweithio gydag eraill i godi ymwybyddiaeth defnyddwyr a

gwneud camau gorfodi'n haws. Bydd hyn yn cynnwys datblygu pecyn gyda chyrrff gorfodi i helpu i orfodi'r Rheoliadau. Bydd WRAP yn gweithio gyda gweithgynhyrchwyr a manwerthwyr cynhyrchion yr ystyrir gan lawer eu bod yn defnyddio gormod o ddeunydd pacio.

Cyhoeddir canllawiau ar Ofynion Hanfodol Deunydd Pacio bob 12-24 mis a chyhoeddodd Adran Fusnes, Arloesi a Sgiliau y DU ganllawiau diweddar ym Mai 2010.

Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn ariannu rhaglen manwerthwyr WRAP sy'n cynnwys camau i leihau deunydd pacio. Lansiodd Ymrwymiad Courtauld 2 trwy WRAP ar 4 Mawrth 2010; cam 2 yr Ymrwymiad Courtauld cychwynnol yw hwn, sef ymrwymiad gwirfoddol gan fanwerthwyr i fynd i'r afael â gwastraff, yn cynnwys gwastraff sy'n deillio o ddeunydd pacio. Bydd WRAP yn gweithio gyda'r gadwyn gyflenwi fanwerthu gyfan i wella effeithlonrwydd cynhyrchion a'u deunydd pacio o ran y defnydd o adnoddau.

Mae cynlluniau blaendal/dychwelyd gorfodol (ee ar gyfer cynwysyddion paneidiau neu ddioddydd ysgafn) yn ddull a ddefnyddiwyd yn llwyddiannus gan lywodraethau rhai o wledydd eraill yr UE. Ond er mwyn i gynlluniau felly gael effaith fawr ar sgilgynhyrchion gwastraff, byddai'n rhaid eu cymhwysu i gynhyrchion wedi'u pacio a ddefnyddir yn helaeth yng Nghymru, ac felly dim ond ar lefel y DU y gallai cynlluniau o'r fath weithio mewn gwirionedd. Daeth astudiaeth a gomisiynwyd yn ddiweddar gan DEFRA (gyda chymorth Llywodraeth y Cynulliad) i'r casgliad na wnaed yr achos dros wneud cynlluniau blaendal/dychwelyd yn ofynnol ar draws y DU. Byddwn yn parhau i gadw golwg ar y mater hwn, fodd bynnag, ac yn parhau i drafod â manwerthwyr a chyflenwyr.

j) Symud o nwyddau i wasanaethau

Yn y dyfodol, disgwylir y gallai'r economi wasanaeth gyfrannu at atal gwastraff. Mae yna rai sectorau lle cred WRAP mai symud tuag at ddiwylliant o logi yn hytrach na phrynu fydd y cam rhesymegol nesaf tuag at ddyfodol cynaliadwy¹⁴. Amcangyfrifa y gallai symud un rhan o bump o wariant aelwydydd o brynu i rentu dorri rhyw 2 y cant oddi ar allyriadau carbon, neu 13 miliwn tonnell o CO₂ y flwyddyn, trwy ostwng y gyfradd weithgynhyrchu a'r defnydd o ddeunyddiau crai. Cred WRAP y gall y cam o nwyddau i wasanaethau fod yn uwch o ran cynhyrchion arbenigol a phen uchaf y farchnad, ac y gallai pob eitem a ddefnyddir yn llai aml, neu sy'n seiliedig ar ffasiwn, wneud y newid yma, o bosibl. Gall busnesau wneud i'w nwyddau weithio'n galetach iddynt a gwneud mwy o elw fesul uned. Nododd gwaith ymchwil WRAP bum categori o nwyddau sy'n addas i'w rhentu: dillad drud; gwydrau a llestri; celfi ac offer i'r tŷ a'r ardd; cerbydau; ac offer ffôn, sain a hamdden.

Efallai y bydd mwy o ddeiliaid tai'n awyddus i fanteisio ar gontractau gwasanaeth (ee ar gyfer peiriannau'r cartref), yn hytrach na phrynu'r eitemau. Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn archwilio ar y cyd â WRAP sut y gellir hybu prydlesu cynnyrch a'i

---

¹⁴ WRAP Stakeholder Briefing, Rhifyn 3, Gaeaf 2009 – http://www.wrap.org.uk/downloads/SH_brief_Winter_09_1_5f9ce84d.8512.pdf

gefnogi'n gryfach – yn enwedig sut y gallwn weithredu'r camau yn Adroddiad Effeithiolrwydd Adnoddau WRAP 2009 ar gyfer y sefyllfaoedd 'Economi adferol' a 'Nwyddau i wasanaethau'. Gallant hefyd archwilio sut y gellir cynnwys amcanion amgylcheddol mewn contractau prydlesu, yn enwedig y rhai y mae'r sector cyhoeddus yn gyfrifol amdanynt.

Dengys adroddad WRAP ar adnoddau mai po hiraf y caiff cynnyrch ei ddefnyddio, yr amlaf y gall gyflwyno ei wasanaeth a'r uchaf yw ei gynhyrchiant o ran adnoddau. Ar gyfer cynhyrchion nas defnyddir yn aml, trwy rannu'r cynnyrch gydag amryw o bobl (newid patrymau defnydd), caiff cynhyrchiant y cynnyrch ei gynyddu o ran adnoddau a chaiff llai o adnoddau naturiol eu defnyddio wrth ei gynhyrchu.

k) Cyfrifoldeb estynedig y cynhyrchydd

Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn gweithio gyda manwerthwyr a'u cadwyni cyflenwi i geisio ehangu cyfrifoldeb cynhyrchwyr yn wirfoddol gyda'r canlyniad o atal mwy o wastraff yng Nghymru. Gallai hyn olygu'r camau canlynol i gefnogi atal gwastraff (gan ddefnyddio dull cylch bywyd neu ôl troed ecolegol i nodi blaenoriaethau ar gyfer gweithredu):

- Ecoddylunio i ymestyn hyd oes cynhyrchion – mae gwneud i gynhyrchion bara'n hirach, eu dylunio fel ei bod yn hawdd gosod rhannau newydd neu eu huwchraddio, ac ehangu hyd oes y cynnyrch drwy gynnal a chadw gofalus oll yn oedi diwedd oes cynnyrch sy'n golygu y caiff deunyddiau eu defnyddio'n fwy cynhyrchiol.
- Ecoddylunio er mwyn defnyddio llai o ddeunydd mewn cynnyrch – bydd hyn yn arwain at lai o wastraff ar ddiwedd oes y cynnyrch.
- Ecoddylunio i gynnwys deunyddiau sydd ag ôl troed ecolegol is mewn cynhyrchion – gan leihau cyfraniad gwastraff ar ddiwedd oes i ôl troed ecolegol cyffredinol Cymru.

Mae ymestyn cyfrifoldeb cynhyrchwyr yn golygu mynd y tu hwnt i ofynion statudol deddfwriaeth gyfredol yn ymwneud â chyfrifoldeb cynhyrchwyr sy'n ymdrin â ffrydiau gwastraff penodol fel deunydd pacio a chyfarpar trydanol ac electronig gwastraff. Gallai hefyd fod yn berthnasol i gynhyrchion nad yw deddfwriaeth bresennol ym maes cyfrifoldeb cynhyrchwyr yn eu cynnwys. Bydd Llywodraeth y Cynulliad hefyd yn archwilio a fyddai'n ymarferol neu'n ddymunol cyflwyno deddfwriaeth estynedig ar gyfrifoldeb cynhyrchwyr yng Nghymru pe byddai mentrau gwirfoddol yn methu â chefnogi cyflawni'r targed atal o -1.2 y cant y flwyddyn.

Cyfeirir ymdrechion at ddeiliaid tai trwy ymgyrch Byw'n Ddoeth Cynllun Craff am Wastraff, i annog newid o ran ffordd o fyw ac ymddygiad fydd yn sicrhau arbedion o ran cost i'r unigolyn/teulu mewn llawer o achosion. Bydd ymgyrch Cynllun Craff am Wastraff yn hyrwyddo'r cyfleoedd sydd ar gael i hurio nwyddau yn hytrach na'u prynu, a hefyd yn rhoi gwybodaeth am sut y gellir ymestyn oes cynnyrch. Pan nad oes angen cynnyrch sy'n gweithio bellach, bydd ymgyrch Cynllun Craff am Wastraff yn egluro sut y gellir ei gynnig un ai i'w aildefnyddio neu i'w ailgylchu gan sicrhau'r budd amgylcheddol a chymdeithasol gorau yn lleol.

l) Defnyddio a chymhwyso offerynnau eraill

Roedd Cynllun Gweithredu Cyntaf Strategaeth Amgylcheddol 2006 yn ymrwymo Llywodraeth y Cynulliad i archwilio pa mor ddymunol ac ymarferol oedd cyflwyno tâl am gasglu a rheoli mathau eraill o wastraff cartrefi na all awdurdodau lleol godi tâl amdanynt ar hyn o bryd, yn enwedig yn yr adran weddilliol. Cynhaliwyd yr ymarfer cwmpasu hwn a chyhoeddwyd y canlyniadau fel rhan o'r dystiolaeth i gefnogi datblygu drafft ymgynghorol Tuag at Ddyfodol Diwastraff. Mae gan awdurdodau lleol eisoes bwerau o dan Ddeddf Diogelu'r Amgylchedd 1990 a'r Rheoliadau Gwastraff a Reolir 1992 i godi tâl am gasglu gwastraff swmpus a gwastraff o erddi tai, ac am gasglu a rheoli gwastraff o eiddo masnachol.

Nid oes gan Lywodraeth bresennol y Cynulliad unrhyw gynlluniau i gyflwyno pwerau ychwanegol i awdurdodau lleol godi tâl am gasglu a gwaredu gwastraff, i ymdrin, er enghraifft, â gwastraff gweddilliol, y tu hwnt i'r darpariaethau presennol. Creu cymdeithas ailgylchu wirioneddol gynhwysfawr yw ein nod, lle gall pawb ailgylchu lle bynnag y bônt – yn eu cartrefi, yn y gwaith, yn hamddena neu wrth fynd. Hyd yn hyn, mae'r cyhoedd wedi ymateb yn rhagorol, gan gyflawni targedau ailgylchu gwastraff trefol 2003-04 a 2006-07 ac yn agos iawn at gyflawni'r targed ar gyfer 2009-10. Mae lefelau gwastraff cartrefi hefyd wedi gostwng mewn blynyddoedd diweddar, cyn effeithiau amodau economaidd y ddwy flynedd ddiwethaf, hyd yn oed. Nid oes angen dechrau codi tâl tra bo'r cynnydd hwn yn parhau.

m) Trosi'r Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff ddiwygiedig (2008/98/EC)

Mae Cyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff yr UE yn cynnwys mesurau i ddiogelu'r amgylchedd ac iechyd dynol trwy atal neu leihau effeithiau andwyol cynhyrchu a rheoli gwastraff, lleihau effeithiau cyffredinol defnyddio adnoddau a gwneud hynny'n fwy effeithlon. Mabwysiadwyd diwygiadau i'r Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff (2008/98/EC) ym mis Rhagfyr 2008 ac fe'u trosir gan Reoliadau Gwastraff (Cymru a Lloegr) 2011 sydd i ddod i rym yn fuan.

Gyda golwg ar agweddau o'r Gyfarwyddeb ddiwygiedig sy'n ymwneud ag atal gwastraff trefol a gesglir gan awdurdodau lleol, mae'r Gyfarwyddeb yn cynnwys gofynion i aelod-wladwriaethau:

- gymhwyso'r hierarchaeth wastraff i ddeddfwriaeth a pholisi rheoli gwastraff
- sefydlu rhaglenni atal gwastraff gan ddisgrifio'r mesurau atal presennol, gwerthuso defnyddioldeb mesurau eraill a phennu meincnodau ar gyfer mesur y mesurau atal a fabwysiadwyd
- llunio mesurau, yn ôl y galw, i hyrwyddo ailddefnyddio cynhyrchion a gweithgareddau paratoi i ailddefnyddio, yn arbennig drwy annog sefydlu a chefnogi rhwydweithiau ailddefnyddio ac atgyweirio, defnyddio offerynnau economaidd, meini prawf caffael, amcanion meintiol neu fesurau eraill.

Bydd y cynllun sector hwn yn ffurfio rhan o ymgais Llywodraeth y Cynulliad i gydymffurfio â gofynion y Gyfarwyddeb o ran rheoli gwastraff a chynlluniau atal gwastraff.

n) Gweithio gyda'r DU ac Ewrop

Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn gweithio ar bob lefel sydd ar gael i hybu'r angen i gydweithredu i fynd i'r afael â chynhyrchu gwastraff. Bydd hefyd yn cyfrannu at y camau sy'n ymddangos ar Ddefnydd a Chynhyrchiant Cynaliadwy a Rheoli Deunyddiau Cynaliadwy ar lefel y DU a'r UE. Mae hyn yn cynnwys gweithredu ym maes Polisi Cynnyrch Integredig ac ecoddylunio. Bydd Llywodraeth y Cynulliad hefyd yn cyfrannu at adolygiad y Comisiwn Ewropeaidd o'r Strategaethau Thematig ar Atal ac Ailgylchu Gwastraff, ac ar y Defnydd Cynaliadwy o Adnoddau Naturiol sydd ar y gweill. Bydd hefyd yn ceisio dylanwadu ar waith y Fforwm Manwerthu a sefydlwyd gan y Comisiwn Ewropeaidd.

3.2.5.3 Camau i randdeiliaid eraill

o) Camau gan fanwerthwyr

Ymrwymiad Courtauld

Llwyddodd cam cyntaf Ymrwymiad Courtauld i gyflawni dau o'i dri tharged - dylunio fel nad oes cynnydd mewn gwastraff deunydd pacio (cyflawnwyd dim twf yn 2008) a lleihad o 155,000 tonnall mewn gwastraff bwyd (gwnaed yn well na'r targed gyda 270,000 tonnall yn llai o wastraff bwyd yn cael ei gynhyrchu yn 2010 na'r hyn a gafwyd yn 2008). Mae hyn yn llwyddiant sylweddol, yn enwedig ar adeg a welodd dwf o 5% yn y farchnad manwerthu groser a thwf o 0.5% ym mhoblogaeth y DU.

Ni lwyddwyd i gyflawni trydydd targed - sicrhau gostyngiad yn swm y gwastraff deunydd pacio dros yr un cyfnod. Er hynny, mae'r cyfanswm o ddeunydd pacio wedi aros yn gyson ar tua 2.9 miliwn tonnall rhwng 2006 a 2009.

Ar ddiwedd y cytundeb gwreiddiol yn 2010, adroddodd WRAP bod y sector manwerthu groser wedi atal 1.2 miliwn tonnall o wastraff bwyd a deunydd pacio dros bum mlynedd y cytundeb, gan arbed amcangyfrif o £1.8 biliwn ac osgoi 3.3 miliwn tonnall o ollyngiadau CO₂ cyfatebol.

Lansiwyd ail gam Ymrwymiad Courtauld yn 2010 ac mae'n cynnwys y tair blwyddyn galendr o 2010 i 2012, gydag adrodd terfynol ar gyfer blwyddyn galendr 2012 yn digwydd yn 2013. Mae'r ymrwymiad newydd yn symud o ffocws ar leihau gwastraff bwyd cartrefi a gwastraff deunydd pacio yn unig i ymagwedd cadwyn gyflenwi mwy cyfannol, sy'n parhau i gynnwys sgil-gynhyrchion gwastraff cartrefi yn y DU. Mae'r Ymrwymiad newydd yn cynnwys y targedau a amlygir isod, sydd i'w cyflawni erbyn diwedd 2012:

- **Deunydd pacio** – gostwng pwysau, cynyddu cyfraddau ailgylchu a chynyddu'r gyfran o bob deunydd pacio cynnyrch groser a ailgylchwyd, fel bo'n briodol. Nod y mesurau hyn yw lleihau effaith garbon y deunydd pacio cynnyrch groser yma o 10 y cant.
- **Bwyd a gwastraff cartrefi** – lleihau gwastraff bwyd a diod o gartrefi'r DU o 4 y cant.

- **Cynnyrch y gadwyn gyflenwi a gwastraff deunydd pacio** – lleihau gwastraff cynnyrch groser a deunydd pacio traddodiadol yn y gadwyn gyflenwi deunyddiau groser o 5 y cant – yn cynnwys gwastraff soled a hylifol.

Er mwyn cyflawni'r ymrwymiad newydd yma, mae manwerthwyr, brandiau a'u cyflenwyr yn gweithio mewn partneriaeth â WRAP i ddatblygu atebion deunydd pacio a thechnolegau pacio newydd ar draws holl gadwyn gyflenwi'r DU. Mae hyn yn cynnwys defnyddio dulliau pacio arloesol, lleihau pwysau'r deunydd pacio (e.e. poteli, caniau a bocsys); cynyddu'r defnydd o systemau ail-lenwi a hunan-ddarparu a chydweithredu ar arweiniad dylunio deunydd pacio.

Bydd yr ymrwymiad newydd:

- Yn cynnwys holl gadwyn gyflenwi manwerthu deunyddiau groser y DU yn cynnwys cartrefi, gyda'r nod o'u gwneud yn fwy effeithlon o ran eu defnydd o garbon ac adnoddau. Bydd llofnodwyr sy'n fanwerthwyr yn gyfrifol am eu nwyddau label eu hunain a brandiau label preifat / o ffynhonnell uniongyrchol (yn cynnwys systemau pacio a gefnogir); tra bydd perchnogion brandiau yn gyfrifol am eu portffolio cynnyrch eu hunain. Bydd hefyd yn annog y gadwyn gyflenwi i weithio mewn partneriaeth â'u cyflenwyr i leihau effeithiau amgylcheddol eu cynnyrch.
-
- Gwastraff deunydd pacio clawr, bwyd a diod a chynnyrch groser nad yw'n fwyd trwy gydol y gadwyn gyflenwi.
-
- Gofyn i lofnodwyr adrodd ar gynnydd yn flynyddol.
-
- Rhoi mwy o ystyriaeth i effaith amgylcheddol / carbon / cynaliadwyedd cynnyrch, yn enwedig yng nghyd-destun sut y gall systemau deunydd pacio ac ail-ddylunio cynnyrch helpu i leihau gwastraff cynnyrch ac arwain at gynnyrch mwy cynaliadwy ac ymddygiad mwy cynaliadwy gan ddefnyddwyr.

Mae cytundeb cyfochrog ar waith ar gyfer y sector gwella cartrefi a chrefftau'r cartref.

3.2.5.4 Yr angen am dystiolaeth ychwanegol

Bydd Llywodraeth Cynulliad Cymru yn archwilio ffyrdd o adeiladu ar y sail dystiolaeth sydd ganddi, gan ddibynnu, fel bo'n briodol, ar astudiaethau a gynhaliwyd mewn mannau eraill, a chomisiynu ymchwil newydd fel y bo angen, a gydag eraill yn ôl y galw. Mae'r canlynol ymysg y meysydd lle mae angen comisiynu neu ddod o hyd i dystiolaeth ychwanegol am atal gwastraff:

- Ffyrdd o ddatblygu llwybr at ddim gwastraff peryglus o gartrefi
- Dangosyddion i fesur ymhellach i ba raddau y mae gwastraff cartrefi'n cael ei atal
- Yr ymgyrchoedd newid ymddygiad mwyaf effeithiol o ran atal, aildefnyddio a pharatoi ar gyfer aildefnyddio gwastraff
- Astudiaeth o'r farchnad ar y cyflenwad a'r galw am eitemau i'w haildefnyddio, yn cynnwys nodi unrhyw rwystrau rhag aildefnyddio, a sut y gellid goresgyn y rhain
- Pa mor ddymunol ac ymarferol yw deddfwriaeth benodol i Gymru ar ehangu cyfrifoldeb cynhyrchwyr.

3.2.6 Dangosyddion ac adolygu cynnydd

3.2.6.1 Monitro a mesur

Awgrymir y dangosyddion canlynol (Tabl 3):

Tabl 3. Dangosyddion atal gwastraff arfaethedig

Beth fyddwn yn ei fonitro	Sut y byddwn yn monitro	Pwy fydd yn ei fonitro
Atal Gwastraff (yn cynnwys aildddefnyddio)		
<i>Swm y gwastraff cartrefi a gynhyrchir</i>	Byddwn yn parhau i fesur cyfanswm y sgil-gynhyrchion gwastraff cartrefi wrth i awdurdodau lleol gyflwyno eu hystadegau gwastraff ar WasteDataFlow.	Llywodraeth Cynulliad Cymru
<i>Graddau ac effeithiolrwydd ymgyrchoedd ymwybyddiaeth o atal gwastraff</i>	Byddwn yn monitro'r canlynol: 1. Nifer, math a graddau ymgyrchoedd atal, aildddefnyddio a pharatoi i aildddefnyddio gwastraff pob awdurdod lleol. 2. Gwerthuso effeithiolrwydd pob math o ymgyrch yn ôl canlyniadau amgylcheddol a chymdeithasol.	Awdurdodau lleol wedi'u cydgysylltu gan y Cynllun Craff am Wastraff/ Uned Ddata
<i>Parodrwydd i gymryd rhan mewn atal gwastraff</i>	O bryd i'w gilydd byddwn yn cynnal arolygon o agweddau ac ymddygiad y cyhoedd i fesur eu hagwedd at weithgareddau atal gwastraff ac i ba raddau maent yn cymryd rhan ynddynt.	Y Cynllun Craff am Wastraff
<i>Graddau aildddefnyddio</i>	Byddwn yn archwilio ymarferoldeb mesur i ba raddau y caiff eitemau nas rheolir fel gwastraff eu haildddefnyddio er mwyn gweld pa mor gryf yw'r farchnad, ac a oes unrhyw newidiadau dros amser.	Llywodraeth Cynulliad Cymru, yn gweithio gyda siopau elusen a mentrau eraill sy'n llwyddo i aildddefnyddio

3.2.6.2 Adolygu

Derbynnir y bydd atal gwastraff yn dod yn flaenoriaeth gynyddol wrth i ni geisio gwthio cyfran uwch o wastraff i fyny'r hierarchaeth. O ganlyniad, bydd Llywodraeth y Cynulliad yn cynnal adolygiad parhaus o faint o wastraff trefol y gellir ei leihau a pha ganllawiau sydd eu hangen i helpu i leihau gwastraff trefol ymhellach.

Byddwn yn ffurfio Grŵp Llywio er mwyn bwrw ymlaen â chynllun gweithredu lleihau gwastraff. Bydd y Grŵp Llywio'n gyfrifol am fonitro cynnydd a rhoi cyfeiriad cyffredinol i'r cynllun.

3.2.7 Crynodeb o'r camau atal gwastraff

Mae Tabl 4 yn rhoi crynodeb o'r camau i gyflawni'r targed atal gwastraff cartrefi a chyflawni'r amcanion a nodir yn adran 3.2.2.

Tabl 4. Crynodeb o'r camau atal gwastraff.

Cam	Gan Bwy	Erbyn Pryd	Sut a goblygiadau	Cyswilt â'r amcanion yn adran 3.2.2
a) Newidiadau i'r gwasanaethau a ddarperir	Awdurdodau lleol / Llywodraeth Cynulliad Cymru	Tymor byr – erbyn 2013	<p>Llywodraeth y Cynulliad i baratoi canllawiau ar ddarparu gwasanaethau ee maint biniau, amllder casgliadau</p> <p>Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy i ariannu newidiadau i wasanaethau</p> <p>Rhoi'r sgiliau, yr hyfforddiant a'r cymwysterau angenrheidiol i'r staff sy'n cyflwyno'r gwasanaeth</p> <p>Bydd lleihau'r swm o wastraff a gesglir o gartrefi'n gostwng costau'r gwasanaeth</p>	<p>1. Cyflawnir y targed blynyddol o ran gostwng drwy weithredu ar y cyd gan ddeiliaid tai, llywodraeth leol, manwerthwyr, Llywodraeth y Cynulliad ac eraill.</p> <p>5. Caiff dinasyddion eu hannog a'u galluogi i gymryd mwy o gyfrifoldeb am ganlyniadau'r hyn a brynant, yn cynnwys osgoi cynhyrchu gwastraff, a sicrhau bod mwy o gynhyrchion dieisiau neu wedi'u hepgor yn cael eu hailddefnyddio hyd y gellir.</p> <p>8. Rhoddir cyfle i holl ddinasyddion Cymru gyfrannu at atal ac aildefnyddio gwastraff, lle bynnag maent yn byw a beth bynnag yw cyflwr eu hiechyd, eu symudedd a'u hamgylchiadau personol.</p> <p>9. Mae'r gweithlu casglu gwastraff wedi'i arfogi â'r sgiliau, y cymwysterau a'r hyfforddiant angenrheidiol i helpu i gefnogi rheoli gwastraff trefol yn gynaliadwy (yn cynnwys ailhyfforddi priodol os yw natur y swydd yn newid).</p> <p>10. Caiff deunyddiau blaenoriaeth allweddol, gwastraff bwyd, plastig a phapur fel y'u diffinnir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff eu targedu er mwyn atal gwastraff.</p> <p>12. Caiff ymrwymadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.</p>
b) Ymgyrchoedd ymwybyddiaeth o wastraff, cyfathrebu ac addysgol (yn cynnwys cynlluniau peilot)	Awdurdodau Lleol / Y Cynllun Craff am Wastraff	Tymor byr i ganolig: O 2010 i 2020	<p>Rhaglen o gyfathrebu a chefnogaeth.</p> <p>Ariannwyd gan: Grant i'r Cynllun Craff am Wastraff a'r Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy i Awdurdodau Lleol gan neilltuo rhan ohono ar gyfer gweithgareddau codi ymwybyddiaeth. Seiliedig ar waith y</p>	<p>1. Cyflawnir y targed blynyddol o ran gostwng drwy weithredu ar y cyd gan ddeiliaid tai, llywodraeth leol, manwerthwyr, Llywodraeth y Cynulliad ac eraill.</p> <p>4. Caiff busnesau ac unigolion eu hannog i werthfawrogi'r nwyddau a brynant a'u defnyddio hyd ddiwedd eu hoes naturiol.</p> <p>5. Caiff dinasyddion eu hannog a'u galluogi i ddewis y</p>

			Grŵp Llywio Atal Gwastraff	<p>cynhyrchion a brynant yn fwy doeth ac i gymryd mwy o gyfrifoldeb am ganlyniadau'r hyn a brynant, yn cynnwys osgoi cynhyrchu gwastraff, a sicrhau bod mwy o gynhyrchion dieisiau neu wedi'u hepgor yn cael eu hailddefnyddio hyd y gellir.</p> <p>6. Anogir aildefnyddio eitemau dieisiau fel nad ydynt yn dod yn wastraff, neu fel bod cryn oedi cyn iddynt ymuno â'r ffrwd gwastraff trefol.</p> <p>10. Caiff deunyddiau blaenoriaeth allweddol, gwastraff bwyd, plastig a phapur fel y'u diffinnir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff eu targedu er mwyn atal gwastraff.</p> <p>12. Caiff ymrwymiadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.</p>
c) Sicrhau y rhoddir canllawiau priodol i amddiffyn iechyd wrth gompostio yn y cartref a chasglu bob pythefnos	Y Cynllun Craff am Wastraff ac Awdurdodau Lleol	O'r tymor byr, 2010, ymlaen	Y Cynllun Craff am Wastraff i ddarparu canllawiau priodol i'w defnyddio gan awdurdodau lleol.	7. Rhaid cyflwyno pob gwasanaeth casglu heb beryglu iechyd dynol, a heb niweidio'r amgylchedd.
d) Ailddefnyddio mwy ar gynhyrchion	Awdurdodau Lleol / Y Cynllun Craff am Wastraff	Tymor byr i ganolig: O 2010 i 2020	<p>Awdurdodau lleol i fynd ati'n frwd i hyrwyddo pob dull o aildefnyddio, gyda chefnogaeth ymgyrchoedd cenedlaethol os yw hynny'n briodol.</p> <p>Awdurdodau lleol i gefnogi gwaith siopau elusen, a gwefannau sy'n hyrwyddo cyfnewid eitemau yn rhad ac am ddim a rhai lle caiff eitemau eu gwerthu i'w hailddefnyddio.</p> <p>Ariennir gan y Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy a grant Llywodraeth Cynulliad Cymru i'r</p>	<p>1. Cyflawnir y targed blynyddol o ran gostwng drwy weithredu ar y cyd gan ddeiliaid tai, llywodraeth leol, manwerthwyr, Llywodraeth y Cynulliad ac eraill.</p> <p>4. Caiff busnesau ac unigolion eu hannog i werthfawrogi'r nwyddau a brynant a'u defnyddio hyd ddiwedd eu hoes naturiol.</p> <p>5. Caiff dinasyddion eu hannog a'u galluogi i gymryd mwy o gyfrifoldeb am ganlyniadau'r hyn a brynant, yn cynnwys osgoi cynhyrchu gwastraff, a sicrhau bod mwy o gynhyrchion dieisiau neu wedi'u hepgor yn cael eu hailddefnyddio hyd y gellir.</p>

			Cynllun Craff am Wastraff.	<p>6. Anogir aildefnyddio eitemau dieisiau fel nad ydynt yn dod yn wastraff, neu fel bod cryn oedi cyn iddynt ymuno â'r ffrwd gwastraff trefol.</p> <p>12. Caiff ymrwymïadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.</p>
e) Gwobrwyon am leihau gwastraff	Awdurdodau lleol	O'r tymor byr, 2010, ymlaen	Cyflwyno cynlluniau gwobrwyo	<p>1. Cyflawnir y targed blynyddol o ran gostwng drwy weithredu ar y cyd gan ddeiliaid tai, llywodraeth leol, manwerthwyr, Llywodraeth y Cynulliad ac eraill.</p> <p>5. Caiff dinasyddion eu hannog a'u galluogi i gymryd mwy o gyfrifoldeb am ganlyniadau'r hyn a brynant, yn cynnwys osgoi cynhyrchu gwastraff, a sicrhau bod mwy o gynhyrchion dieisiau neu wedi'u hepgor yn cael eu haildefnyddio hyd y gellir.</p>
f) Gofynion Hanfodol Deunydd Pacio	Safonau Masnach Awdurdodau Lleol Llywodraeth Cynulliad Cymru Manwerthwyr	Tymor byr i ganolig: O 2010 i 2020	<p>Adrannau Safonau Masnach Awdurdodau Lleol i orfodi'r Rheoliadau Gofynion Hanfodol Deunydd Pacio, sy'n ceisio atal gormod o ddeunydd pacio, yn well.</p> <p>Mae Strategaeth Deunydd Pacio'r DU a gyhoeddwyd yn 2009 hefyd yn nodi camau'r Llywodraeth yn y maes hwn.</p>	<p>1. Cyflawnir y targed blynyddol o ran gostwng drwy weithredu ar y cyd gan ddeiliaid tai, llywodraeth leol, manwerthwyr, Llywodraeth y Cynulliad ac eraill.</p> <p>2. Mae manwerthwyr yn gwerthu cynhyrchion sy'n creu cryn dipyn yn llai o wastraff yn ystod pob cam o'u cylch bywyd.</p> <p>12. Caiff ymrwymïadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.</p>
g) Cefnogaeth i atal gwastraff ymysg busnesau a'r sector cyhoeddus y mae awdurdodau lleol yn casglu eu gwastraff	Awdurdodau Lleol / Envirowise Llywodraeth Cynulliad Cymru	Tymor byr i ganolig: O 2010 i 2020	<p>Hyrwyddo trwy gynlluniau sector eraill.</p> <p>Darparu gwybodaeth a chyngor trwy ymgyrchoedd wedi'u targedu.</p> <p>Caiff WasteDataFlow ei wella fel y gellir adrodd ar wastraff masnachol, ar wahân i wastraff cartrefi</p>	<p>1. Cyflawnir y targed blynyddol o ran gostwng drwy weithredu ar y cyd gan ddeiliaid tai, llywodraeth leol, manwerthwyr, Llywodraeth y Cynulliad ac eraill.</p> <p>4. Caiff busnesau ac unigolion eu hannog i werthfawrogi'r nwyddau a brynant a'u defnyddio hyd ddiwedd eu hoes naturiol.</p> <p>12. Caiff ymrwymïadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.</p>

h) Deddfwriaeth i gyflwyno ardoll ar fagiau siopa untro	Llywodraeth Cynulliad Cymru	O Ebrill 2011.	Llunio rheoliadau o dan y Ddeddf Newid yn yr Hinsawdd.	5. Caiff dinasyddion eu hannog a'u galluogi i gymryd mwy o gyfrifoldeb am ganlyniadau'r hyn a brynant, yn cynnwys osgoi cynhyrchu gwastraff, a sicrhau bod mwy o gynhyrchion dieisiau neu wedi'u hepgor yn cael eu hailddefnyddio hyd y gellir.
i) Camau i atal gwastraff deunydd pacio	Llywodraeth Cynulliad Cymru/ Llywodraeth y DU Manwerthwyr	Tymor byr i ganolig: O 2010 i 2020	Y Llywodraeth i roi camau ar waith i leihau gwastraff deunydd pacio yn y DU. Gweithredu'r Strategaeth Deunydd Pacio.	1. Cyflawnir y targed blynyddol o ran gostwng drwy weithredu ar y cyd gan ddeiliaid tai, llywodraeth leol, manwerthwyr, Llywodraeth y Cynulliad ac eraill. 2. Mae manwerthwyr yn gwerthu cynhyrchion sy'n creu cryn dipyn yn llai o wastraff yn ystod pob cam o'u cylch bywyd. 12. Caiff ymrwymadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.
j) Symud o nwyddau i wasanaethau	Llywodraeth Cynulliad Cymru a WRAP	Tymor canolig i'r tymor hwy: 2015 i 2025 a thu hwnt.	Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn archwilio gyda WRAP sut y gellir hybu prydesu cynhyrchion a'i gefnogi'n gryfach – yn enwedig sut y gallwn weithredu'r camau yn Adroddiad Effeithlonrwydd Adnoddau 2009 WRAP ar gyfer y senarios 'Economi adferol' a 'Nwyddau i wasanaethau'.	3. Rydym yn symud o brynu nwyddau i ddefnyddio gwasanaethau fel bod mwy o gynhyrchion yn cael eu prydesu/rhentu sy'n cynyddu'r tebygolrwydd y caiff cynhyrchion eu hatgyweirio a'u cynnal a'u cadw er mwyn ymestyn eu hoes, eu huwchraddio trwy osod cydrannau newydd, a/neu eu disodli a'u hadnewyddu ar raddfa fawr fel y gellir eu hailddefnyddio'n fuddiol.
k) Ymestyn cyfrifoldeb cynhyrchwyr	Llywodraeth Cynulliad Cymru a Manwerthwyr	Tymor canolig i'r tymor hwy: 2015 i 2025 a thu hwnt.	Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn gweithio gyda manwerthwyr a'u cadwyni cyflenwi i geisio camau gwirfoddol estynedig o ran cyfrifoldeb cynhyrchwyr gan arwain at atal mwy o wastraff yng Nghymru.	2. Mae manwerthwyr yn gwerthu cynhyrchion sy'n creu cryn dipyn yn llai o wastraff yn ystod pob cam o'u cylch bywyd.
l) Defnyddio a chymhwysio offerynnau eraill	Llywodraeth Cynulliad Cymru	Tymor canolig i'r tymor hwy: 2015 i 2025 a thu hwnt.	Bydd angen i Lywodraethau'r Cynulliad y dyfodol ystyried pa offerynnau ac ysgogiadau ychwanegol y bydd angen eu defnyddio, o bosibl, os daw'n amlwg nad yw darpariaethau presennol yn ddigon i sicrhau ein bod yn cyflawni	1. Cyflawnir y targed blynyddol o ran gostwng drwy weithredu ar y cyd gan ddeiliaid tai, llywodraeth leol, manwerthwyr, Llywodraeth y Cynulliad ac eraill. 12. Caiff ymrwymadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.

			<p>targedau atal ac ailgylchu'r dyfodol.</p> <p>Bydd monitro ac adrodd ar ddangosyddion allweddol yn hollbwysig er mwyn sicrhau y ceir rhybudd buan o unrhyw broblemau.</p>	
m) Trosi'r Gyfarwydeb Fframwaith Gwastraff ddiwygiedig (2008/98/EC)	DEFRA	Erbyn dechrau 2011.	Bydd yn cynnwys diffiniadau, polisiau a thargedau ar atal gwastraff.	12. Caiff ymrwymiadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.
n) Gweithio gyda'r DU ac Ewrop	Llywodraeth Cynulliad Cymru	Tymor byr i ganolig: O 2010 i 2020	Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn darparu mewnbwn i'r camau sy'n ymddangos ar Ddefnyddio a Chynhyrchu Cynaliadwy (SCP) a Rheoli Deunyddiau'n Gynaliadwy (SMM) ar lefel y DU a'r UE, a hefyd yn cyfrannu at adolygiad y Comisiwn Ewropeaidd o'r Strategaethau Thematig ar Atal ac Ailgylchu Gwastraff, a'r Defnydd Cynaliadwy o Adnoddau Naturiol. Bydd hefyd yn ceisio dylanwadu ar waith y Fforwm Manwerthu a sefydlwyd gan y Comisiwn Ewropeaidd.	1. Cyflawnir y targed blynyddol o ran gostwng drwy weithredu ar y cyd gan ddeiliaid tai, llywodraeth leol, manwerthwyr, Llywodraeth y Cynulliad ac eraill.
o) Camau gan fanwerthwyr	Manwerthwyr / WRAP	Tymor byr i ganolig: O 2010 i 2020	<p>Gweithredu a chyflawni ymrwymiadau Courtauld 2.</p> <p>Cytuno ar dargedau ac ymrwymiadau ychwanegol o 2013 i 2020.</p>	<p>1. Cyflawnir y targed blynyddol o ran gostwng drwy weithredu ar y cyd gan ddeiliaid tai, llywodraeth leol, manwerthwyr, Llywodraeth Cynulliad Cymru ac eraill.</p> <p>Caiff ymrwymiadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.</p>

--	--	--	--	--

3.3 Cynyddu ailddefnyddio eitemau a hepgorwyd fel gwastraff ('paratoi i ailddefnyddio')

Beth yw "paratoi i ailddefnyddio"?

Mae'r **Gyfarwydddeb Fframwaith Gwastraff** ddiwygiedig yn datgan yn Erthygl 4 y bydd yr hierarchaeth wastraff ganlynol yn gymwys fel gorchymyn blaenoriaeth mewn deddfwriaeth a pholisi atal a rheoli gwastraff

- a) Atal
- b) Paratoi i ailddefnyddio**
- c) Ailgylchu
- d) Adfer – e.e. adfer ynni, a
- e) Gwaredu

Ystyr "**Paratoi i ailddefnyddio**" yw gweithrediadau adfer sef gwirio, glanhau neu atgyweirio, lle bo cynhyrchion neu gydrannau o gynhyrchion sydd wedi dod yn wastraff yn cael eu paratoi er mwyn gallu eu haildefnyddio heb unrhyw ailbrosesu arall.

Mae'n wahanol i **aildefnyddio** sy'n golygu unrhyw weithrediad lle defnyddir cynnyrch neu gydrannau nad ydynt yn wastraff eto at yr un diben ag y cawsant eu creu. Felly ystyrir ailddefnyddio fel atal gwastraff o dan yr hierarchaeth wastraff.

3.3.1 Manteision paratoi i ailddefnyddio

Mae 'paratoi i ailddefnyddio' yn cyfeirio at ailddefnyddio gwastraff sydd wedi'i hepgor ar gyfer ei waredu (ac ar gyfer ei gasglu gan yr awdurdod lleol). Mae'n wahanol i achosion lle ailddefnyddir eitemau yn uniongyrchol nad ydynt wedi cael eu hepgor ar gyfer eu gwaredu, ac felly heb gael eu casglu gan yr awdurdod lleol (er enghraifft eitem yn cael ei roi fel rhodd i elusen).

Adroddodd WRAP¹⁵ bod ymchwil gan Brifysgol Sheffield wedi amcangyfrif bod bron hanner nwyddau trydanol a thraean dillad yn cael eu gwaredu er eu bod yn dal i weithio ac mewn cyflwr da. Mae ymchwil WRAP yn awgrymu pe bai pawb yn y DU yn defnyddio nwyddau cartref arferol, fel dillad, llestri, offer a setiau teledu, am eu hoes lawn yna gellid arbed £47 biliwn y flwyddyn, neu dros £1,800 i bob cartref y flwyddyn. Byddai cyflawni hyn yn golygu ehangu'r farchnad mewn nwyddau dieisiau, ond sy'n dal i weithio. Mae busnesau fel eBay a siopau elusen traddodiadol eisoes yn rhan o fywyd yn y DU ond mae mwy o botensial ar gael ac mae WRAP yn cynnal ymchwil i'r buddion amgylcheddol o fodolau busnes ailddefnyddio.

Yng Nghymru, mae llawer o eitemau "gwastraff swmpus" a gesglir o gartrefi gan awdurdodau lleol neu a waredir mewn safleoedd amwynder dinesig yn cael eu tirlenwi; mae hon yn ffrwd gwastraff fawr sydd angen ei lleihau er mwyn helpu i

¹⁵ WRAP Stakeholders Brief, Rhifyn 3, Gaeaf 2009 - http://www.wrap.org.uk/downloads/SH_brief_Winter_09_1_.5f9ce84d.8512.pdf

fodloni amcanion lleihau ôl troed ecolegol a thargedau atal gwastraff, a lleihau costau gwaredu awdurdodau lleol. Mae'n debygol o'r ymchwil a adroddwyd gan WRAP bod llawer o'r eitemau hyn yn dal i weithio. Mae rhai deunyddiau gwastraff eisoes yn cael eu hailddefnyddio gan fentrau cymdeithasol, fel dangosir yn Nhabl 5.

Tabl 5. Swm yr eitemau gwastraff a aildddefnyddir yng Nghymru gan fentrau cymdeithasol yn ymateb i arolwg gan Cylch

Deunyddiau a thunelli a gasglwyd ar gyfer eu hailddefnyddio	2006-07	2007-08	2008-09
	Tunelli	Tunelli	Tunelli
Dodrefn	2,542.25	2,059.79	2,856.11
Pren	277.55	240.64	601.74
Deunyddiau penodol nad ydynt yn wybyddus	968.23	239.07	242.95
Nwyddau trydanol eraill	48.62	23.93	144.06
Oergelloedd a rhewgelloedd	31.09	30.37	53.97
Nwyddau Gwynion Eraill	41.73	33.88	34.19
Tecstilau ac esgidiau	..	7.51	29.16
Offer	..	14.24	24.10
Carpedi	..	9.66	11.80
Beiciau	..	27.19	5.05
Paent	0.45	8.68	5.04
CYFANSWM WEDI'U HAILDDEFNYDDIO	3,909.93	2,789.55	4,142.46
Nodyn. Eitem data ddim ar gael			
Ffynhonnell: Adroddiad <i>Let's Prove It!</i> Cylch 2008-09			

Fel y trafodwyd yn adran 3.2.5.1 (d), mae tystiolaeth anecdotaidd bod awydd cryf ymysg y cyhoedd i aildddefnyddio eitemau (h.y. rhoi ail, trydydd neu fywyd arall iddynt), a bod marchnad fasnachol ar gael, sy'n golygu na fyddai cynyddu paratoi i aildddefnyddio o reidrwydd yn cynyddu costau i awdurdodau lleol.

Wrth geisio ymgymraedd at ddatblygiad cynaliadwy mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn dymuno gweld cynnydd pellach mewn aildddefnyddio eitemau. Mae hyn hefyd yn un o ofynion y Gyfarwydddeb Fframwaith Gwastraff ddiwygiedig.

3.3.2 Amcanion penodol

Er mwyn cwrdd â'r cerrig milltir allweddol a'r canlyniadau cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol allweddol a nodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff, cynigir yr amcanion paratoi i aildddefnyddio canlynol:

1. Cyflawnir y targedau dangosol 'paratoi i aildddefnyddio' yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff yn gost effeithiol.

2. Cyn belled ag y bo modd, sicrheir bod eitemau sy'n cael eu hepgor fel gwastraff yn cael eu 'paratoi i aildddefnyddio' ac yn gallu parhau i fod yn adnodd a chael eu haildddefnyddio gan eraill.
3. Caiff dinasyddion eu galluogi i gael budd cymdeithasol (trwy gydlyniant cymdeithasol a lles cymunedol gwell) o weithgareddau 'paratoi i aildddefnyddio' - trwy greu swyddi a hyfforddiant, ac ymwneud agosach â'u cymunedau.
4. Rhoddir cyfle i holl ddinasyddion Cymru'n gyfrannu at atal ac aildddefnyddio gwastraff, lle bynnag maent yn byw a beth bynnag yw cyflwr eu hiechyd, eu symudedd a'u hamgylchiadau personol.
5. Mae'r gweithlu casglu gwastraff wedi'i arfogi â'r sgiliau, y cymwysterau a'r hyfforddiant angenrheidiol i helpu i gefnogi rheoli gwastraff trefol yn gynaliadwy (yn cynnwys ailhyfforddi priodol lle mae natur y swydd yn newid).
6. Caiff pob gwasanaeth aildddefnyddio ei gyflawni heb beryglu iechyd pobl, a heb niweidio'r amgylchedd.
7. Bodlonir ymrwymadau Cymru o dan ddeddfwriaeth gwastraff yr UE a'r DU.

3.3.3 Swyddogaethau a chyfrifoldebau paratoi i aildddefnyddio

Nodwyd cyfrifoldebau ar gyfer paratoi gwastraff trefol i'w aildddefnyddio fel a ganlyn:

- **Deiliaid tai:** Mae pobl yn taflu eitemau y gellid eu haildddefnyddio a phobl sydd yn y sefyllfa orau i sicrhau bod yr eitemau hyn yn cael gofal ac yn cael eu pasio ymlaen mewn cyflwr y gall rhywun arall eu defnyddio. Mewn rhai achosion mae gwerth ariannol i'r eitemau sy'n cael eu gwastraffu, ac mewn rhai achosion, gellid bod wedi aildddefnyddio neu ymestyn oes deunyddiau a daflwyd gan osgoi neu ohirio prynu cynnyrch newydd. Yr hyn sy'n allweddol yw codi ymwybyddiaeth o'r budd ariannol i bobl o aildddefnyddio eitemau, ac egluro effeithiau economaidd, amgylcheddol a chymdeithasol ymddygiad gwastraffus yn well.
- **Awdurdodau lleol:** Fel y sefydliadau sy'n gyfrifol am gasglu gwastraff trefol, a'r sefydliadau agosaf at y cymunedau, a'r unigolion sy'n gyfrifol am greu'r gwastraff, mae awdurdodau lleol yn y rheng flaen i ddylanwadu ar ymddygiad deiliaid tai. Mae ganddynt swyddogaeth allweddol wrth godi ymwybyddiaeth, a theilwra'r gwasanaeth a ddarperir er mwyn dylanwadu ar ymddygiad. Gellid aildddefnyddio llawer o eitemau a waredir gan ddeiliaid tai (yn enwedig yn y ffordd "gwastraff swmpus") pe baent yn cael eu casglu a'u trin mewn ffordd nad yw'n achosi difrod difrifol iddynt fel na ellir eu hatgyweirio a'u haildddefnyddio.
- **Mentrau cymdeithasol a busnesau:** Mae gan sefydliadau fel hyn sy'n ymwneud ag aildddefnyddio swyddogaeth werthfawr wrth sicrhau bod eitemau a ddefnyddiwyd o'r blaen yn cael eu gwerthfawrogi a'u defnyddio eto. Mae'r economi gymdeithasol wedi datblygu rhwydwaith ailgylchu dodrefn i hyrwyddo aildddefnyddio dodrefn ac eitemau swmpus eraill (yn enwedig eitemau trydanol).

Mae hyn yn debygol o gynyddu yn y dyfodol. Cynrychiolir y sector aildddefnyddio menter gymdeithasol yng Nghymru gan Cylch, sydd yn cael eu harian craidd gan Lywodraeth y Cynulliad i gefnogi eu haelodau a chefnogi adeiladu capasiti. Mae Rhaglen Fuddsoddi Cylch yn darparu cymorth ariannol wedi'i dargedu at y diben hwn.

- **Sefydliadau a busnesau eraill sy'n cynhyrchu gwastraff** a gesglir gan awdurdodau lleol. Mae awdurdodau lleol hefyd yn casglu gwastraff gan fusnesau a sefydliadau sector cyhoeddus, ac mae'n bwysig bod y rhain hefyd yn chwarae eu rhan mewn paratoi ar gyfer aildddefnyddio eu gwastraff.
- **Llywodraeth:** Mae gan Lywodraeth swyddogaeth gref ar lefel genedlaethol a rhyngwladol i yrru paratoi i aildddefnyddio yn ei flaen. Mae hyn yn cynnwys pennu targedau, darparu cymorth a chyngor ariannu, comisiynu ymchwil, cefnogi arloesi a sicrhau ymgyrchoedd cenedlaethol i godi ymwybyddiaeth a newid ymddygiad (er enghraifft ymgyrch Cynllun Craff am Wastraff).

3.3.4 Targedau

Pennir y targed paratoi ar gyfer aildddefnyddio canlynol yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.

	12-13	15-16	19-20	24-25
Isafswm lefelau paratoi i aildddefnyddio (ac eithrio cyfarpar trydanol ac electronig gwastraff)	0.4%	0.6%	0.8%	1.0%

Cynhelir ymchwil sylfaenol i ganfod faint o'r gwastraff yn y ffrwd gwastraff y gellir ei aildddefnyddio. Bydd yr ymchwil yn dosbarthu gwastraff y gellir ei aildddefnyddio yn ôl deunydd a bydd hyn yn llywio'r gwaith i ddatblygu'r targed ar gyfer blynyddoedd i ddod yr ymgynghorir arno yn Rhan 2 o'r Cynllun Sector Trefol.

3.3.5 Camau

Er mwyn dylanwadu ar ymddygiad deiliaid tai yng nghyswllt paratoi i aildddefnyddio, bydd angen i awdurdodau lleol (gyda chefnogaeth Cynllun Craff am Wastraff a Llywodraeth y Cynulliad) ganolbwyntio eu hymdrechion mewn pedwar prif faes o safbwynt sicrhau bod targedau'n cael eu cyflawni:

- Dylanwadu ar ymddygiad deiliad tai trwy ei gwneud yn fwy hwylus i roi eitemau nad ydynt mo'u hangen allan i'w casglu mewn ffordd sy'n sicrhau y gellir eu paratoi i'w haildddefnyddio.
- Cynllunio systemau casglu i sicrhau y gellir paratoi llawer mwy o eitemau gwastraff i'w haildddefnyddio (er enghraifft trwy warchod eitemau'n well rhag difrod wrth gael eu casglu, eu storio a'u cludo).
- Cynyddu paratoi i aildddefnyddio yn sylweddol trwy bennu a chyflawni targedau, darparu cefnogaeth, ac ymgyrchoedd ymwybyddiaeth/cyfathrebu i hyrwyddo

rhoddion a'r ffaith ei bod yn ddymunol defnyddio eitemau sydd wedi eu defnyddio o'r blaen.

- Gweithio gyda mentrau cymdeithasol a busnesau i sicrhau eu bod yn derbyn y gefnogaeth angenrheidiol i gael a gwerthu eitemau i'w hailddefnyddio er mwyn manteisio i'r eithaf ar fuddion cymdeithasol fel rhan o gyflawni datblygu cynaliadwy.

Cymerir y camau gweithredu canlynol er mwyn cynorthwyo i gyflawni'r targed paratoi i aildddefnyddio.

3.3.5.1 Camau ar gyfer llywodraeth leol

a) Gwella gwasanaeth casglu a thrin gwastraff swmpus awdurdod lleol

Mae pob awdurdod lleol yng Nghymru yn gweithredu casgliad o wastraff "swmpus" o gartrefi yn unol â'r hyn sy'n ofynnol o dan Ddeddf Diogelu'r Amgylchedd 1990. Mae hyn yn cynnwys eitemau fel dodrefn a nwyddau gwynion. Mae ystod y deunyddiau a gesglir gan awdurdodau lleol yn amrywio ar draws Cymru. Mae gan awdurdodau lleol y pwerau i godi tâl am gasglu eitemau o wastraff swmpus, er bod arferion a lefelau'r tâl yn amrywio ar draws Cymru. Mae'r ffordd y mae awdurdodau lleol yn rheoli gwastraff swmpus hefyd yn amrywio, gyda lefelau amrywiol o aildddefnyddio ac ailgylchu'r eitemau hyn. Mae arferion amrywiol hefyd o ran y gwastraff swmpus a dderbynnir mewn safleoedd amwynder dinesig / canolfannau ailgylchu gwastraff y cartref. Mae Llywodraeth y Cynulliad am weld cyfran lawer uwch o wastraff swmpus yn cael ei aildddefnyddio a'i ailgylchu, yn hytrach na chael ei dirlenwi.

Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn annog Awdurdodau Lleol i baratoi cymaint ag sy'n bosibl o'r gwastraff cartrefi swmpus a gesglir ganddynt ar gyfer ei aildddefnyddio.

Mae aildddefnyddio eitemau a deflir fel gwastraff yn rhoi cyfle gwerthfawr i fentrau cymdeithasol greu buddion ychwanegol i'r gymuned yn ogystal â chyflenwi canlyniadau amgylcheddol. Ar yr un pryd mae cynyddu aildddefnyddio yn arbed arian i awdurdodau lleol trwy osgoi costau gwaredu.

Lle nad yw awdurdodau lleol ar hyn o bryd yn cynnig gwasanaeth aildddefnyddio gwastraff swmpus yna dylent arfarnu dewisiadau i gyflwyno'r gwasanaeth hwn, naill ai'n ychwanegol neu ar wahân i'r gwasanaethau casglu gwastraff swmpus presennol. Dylent gyflunio gwasanaethau sy'n rhoi canlyniadau amgylcheddol, economaidd a cymdeithasol da, am gost fforddiadwy, gan fanteisio i'r eithaf ar enillion cymdeithasol buddsoddiad cyn belled ag y gellir. Lle bydd awdurdodau lleol yn penderfynu rhoi'r gwasanaeth allan ar dendr, fe'u hanogir i ddefnyddio'r hyblygrwydd a ganiateir o dan Reoliadau Cytundebau Cyhoeddus 2006 lle gellir neilltuo tendrau cytundebau cyhoeddus ar gyfer "busnesau a gynorthwyr", "rhaglenni cyflogaeth a gynorthwyr" neu "ffatrioedd a gynorthwyr" lle mae dros 50 y cant o'r gweithwyr a gyflogir neu a gynorthwyr yn bobl anabl sy'n methu gweithio ar y farchnad lafur agored oherwydd natur neu ddifrifoldeb eu hanabledd.

Ychydig iawn o safleoedd amwynderau dinesig /canolfannau ailgylchu gwastraff y cartref yng Nghymru sy'n darparu manau derbyn ar gyfer eitemau y gellid eu paratoi i'w haildddefnyddio. Mae'r rhan fwyaf o safleoedd yn canolbwyntio ar

ddarparu sgipiau i ailgylchu neu waredu, gydag eitemau y gellid bod wedi eu paratoi i'w hailddefnyddio fel arfer wedi eu difrodi tu hwnt i allu cael eu hailddefnyddio neu eu hatgyweirio wrth eu rhoi yn y sgipiau. Dylai awdurdodau lleol ddarparu o leiaf un safle amwynder dinesig / canolfan ailgylchu gwastraff y cartref i dderbyn eitemau swmpus i'w hailddefnyddio a'u storio'n ddiogel.

b) Gwella ymwybyddiaeth, cyfathrebu ac ymgyrchoedd addysgu gwastraff (yn cynnwys cynlluniau peilot)

Mae addysg a chodi ymwybyddiaeth yn chwarae rhan fawr mewn annog pobl i roi eitem allan i'w hailddefnyddio. Mae awdurdodau lleol yn y "rheng flaen" o safbwynt rhyngweithio â deiliaid tai, a chynigir bod awdurdodau lleol Cymru yn ymdrechu'n galetach yn y meysydd canlynol:

- Ymgyrchoedd codi ymwybyddiaeth yn cael eu cynnal ymysg deiliaid tai am bwysigrwydd rhoi eitemau allan i'w hailddefnyddio, a hynny gan awdurdodau lleol yn bennaf gyda llenyddiaeth ymgyrchu wedi'i chynhyrchu'n ganolog, a'u cefnogi gan ymgyrchoedd cenedlaethol lle mae hynny'n briodol.
- Ymgyrchoedd paratoi i aildefnyddio wedi'u targedu ar lefel leol a chenedlaethol sy'n benodol ar gyfer deunyddiau gaiff yr effaith fwyaf ar ôl troed ecolegol Cymru. Anogir a chefnogir awdurdodau lleol gan y Cynllun Craff am Wastraff.
- Rhoi'r pŵer i gymunedau ddatblygu atebion i aildefnyddio gwastraff, codi ymwybyddiaeth a hwyluso newid ymddygiad trwy gefnogi mentrau cymunedol, a thrwy gefnogi ac ymwneud â grwpiau a rhwydweithiau cymunedol lleol, a hyrwyddwyr cymunedol lleol.
- Cydweithredu'n agos gyda mentrau cymdeithasol, lle mae hynny'n briodol.
- Defnyddio cyfryngau newydd, yn cynnwys safleoedd rhwydweithio cymdeithasol, i godi ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o fanteision paratoi i aildefnyddio.

Mae angen annog pobl nid yn unig i sicrhau bod unrhyw eitemau dieisiau'n cael eu hailddefnyddio, ond hefyd i brynu neu dderbyn eitemau a ddarparwyd i'w hailddefnyddio gan eraill. Mae angen ymgyrch codi ymwybyddiaeth i sicrhau bod pobl yn gwerthfawrogi eitemau cyfredol yn fwy, yn yr un modd ag y mae hen bethau ac eitemau y gellir eu casglu'n cael eu gwerthfawrogi. Bydd hyn yn ffurfio rhan o ymgyrch Craff am Wastraff ar aildefnyddio. Bydd angen i awdurdodau lleol hyrwyddo pob un o'r llwybrau hyn ar gyfer aildefnyddio yn egnïol, wedi'u hategu gan ymgyrchoedd cenedlaethol lle mae hynny'n briodol.

3.3.5.2 Camau ar gyfer Llywodraeth Cynulliad Cymru

c) Cefnogaeth i ddatblygu seilwaith ar gyfer paratoi i aildefnyddio

Cymerir y camau canlynol hefyd:

- Rhwydwaith aildefnyddio ac atgyweirio achrededig.

Byddwn yn archwilio pa mor ddymunol ac ymarferol (gan gynnwys agweddau economaidd) fyddai adeiladu seilwaith ar gyfer rhwydwaith ailddefnyddio ac atgyweirio achrededig yng Nghymru, yn cynnwys sut y gellid ariannu hyn – a chan ystyried y pryderon a fynegodd rhai yn ystod yr ymgynghoriad ar y cynllun sector hwn. Ymysg y ffrydiau cynnyrch y gellid ymdrin â hwynt y mae dodrefn cartref, cyfarpar trydanol ac electronig gwastraff, tecstilau, offer chwaraeon a hamdden, offer masnachol amrywiol (untro), offer a theganau plant, cynnyrch gosodedig (baddonau, unedau ceginau etc), dodrefn swyddfa, llyfrau, paent, deunyddiau adeiladu, carpedi, eitemau bach yn y cartref, beiciau etc.

Mae'n bosibl y gallai rhwydwaith o'r fath ariannu ei hun. Byddwn hefyd yn archwilio sut y gallai ymestyn cyfrifoldeb cynhyrchwyr (yn cynnwys gweithredu egwyddor y 'llygrwr sy'n talu') helpu i ariannu'r cynllun o bosibl.

Bydd datblygu rhwydwaith achrededig gyda chanolfannau galw rhanbarthol i'w gefnogi, yn cael ei ystyried yn fwy manwl trwy grŵp llywio paratoi i ailddefnyddio, a gaiff ei sefydlu i gefnogi'r cynllun sector hwn.

- Rhwydwaith o siopau ailddefnyddio

Byddwn yn annog datblygu ymhellach rhwydwaith o siopau ailddefnyddio sy'n gwerthu eitemau wedi'u hatgyweirio a'u hadnewyddu. Ni fydd Llywodraeth y Cynulliad yn cymryd safbwynt ar ragoriaethau masnachfaint neu frandio cyffredin.

d) Datblygu swyddogaeth yr Economi Gymdeithasol ymhellach mewn paratoi i ailddefnyddio

Mae gan y sector economi gymdeithasol gyfraniad pwysig i'w wneud mewn datblygu deunyddiau ailddefnyddio yng Nghymru. Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru eisoes wedi darparu cymorth adeiladu capasiti i'r sector economi gymdeithasol yng Nghymru gwerth £3 miliwn o 2008-09 hyd 2010-11. Byddai Llywodraeth y Cynulliad yn dymuno gweld sefydlu consortia o fentrau cymdeithasol a fydd yn ailddefnyddio amrediad o ddeunyddiau (e.e. gwastraff swmpus, cyfarpar trydanol ac electronig gwastraff, carpedi, dodrefn swyddfa, olew a phren). Trwy hyrwyddo'r gweithgareddau hyn fe all helpu Cymru i gyflawni ei hamcanion datblygu cynaliadwy, yn cynnwys ffactorau sy'n ymestyn y tu hwnt i'r gweithgaredd ei hun, megis ymladd eithrio cymdeithasol a hyrwyddo adfywio ein cymunedau mwyaf difreintiedig. Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn gweithio gyda'r sector economi gymdeithasol er mwyn pennu sut y gellir sefydlu consortia o'r fath, a'r gefnogaeth bosibl y bydd ei hangen.

Gall gwell effeithlonrwydd adnoddau ddarparu cyfleoedd hanfodol i ddatblygu cymunedau lleol, trwy greu swyddi, hyfforddiant ac uwchsgilio.

Corff aelodaeth ymbarél yw Cylch (Rhwydwaith Ailgylchu Cymunedol Cymru) sy'n cynrychioli'r sector economi gymdeithasol, sefydliadau lleihau, ailddefnyddio ac ailgylchu gwastraff nad ydynt yn dosbarthu elw sy'n weithredol yng Nghymru. Mae'n cael ei arian craidd gan Lywodraeth y Cynulliad. Ar hyn o bryd mae gan Cylch 18 o aelodau sy'n ymgymryd ag ailddefnyddio dodrefn. Yn ogystal ag atal eitemau

swmpus rhag ymuno â'r ffrwd gwastraff, mae'r prosiectau hyn yn aml yn darparu budd cymdeithasol i'r cymunedau lle maent yn weithredol (e.e. darparu pecynnau dechreuwr i helpu unigolion a theuluoedd ar incwm isel y mae'n anodd iddynt gael gafael ar nwyddau cartref sylfaenol, a dodrefn am ddim i bobl ifanc 16-18 oed). Maent hefyd yn rhoi cyfleoedd hyfforddi gwerthfawr ar gyfer rhai sydd wedi'u hallgáu'n gymdeithasol, yn cynnwys rhai ag anawsterau dysgu ac anfanteision eraill, ac ar gyfer gwirfoddolwyr.

e) Trosi'r Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff (2008/98/EC) ddiwygiedig

Mae Cyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff yr UE yn gosod allan fesurau i ddiogelu'r amgylchedd ac iechyd dynol trwy atal neu leihau effeithiau niweidiol cynhyrchu a rheoli gwastraff, a thrwy leihau effeithiau cyffredinol, a gwella effeithlonrwydd, defnyddio adnoddau. Mabwysiadwyd diwygiadau i'r Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff (2008/98/EC) yn Rhagfyr 2008 ac fe'u trosir gan Reoliadau Gwastraff (Cymru a Lloegr) Rhagfyr 2011.

Gyda golwg ar agweddau o'r Gyfarwyddeb ddiwygiedig sy'n ymwneud â pharatoi i aildefnyddio gwastraff trefol a gesglir gan awdurdodau lleol, mae'r Gyfarwyddeb yn cynnwys gofynion i aelod-wladwriaethau wneud y canlynol:

- Gweithredu'r hierarchaeth wastraff mewn deddfwriaeth a pholisi rheoli gwastraff.
- Rhoi mesurau ar waith, fel sy'n briodol, i hyrwyddo aildefnyddio cynnyrch a gweithgareddau paratoi i aildefnyddio, yn arbennig trwy annog sefydlu a chefnogi rhwydweithiau aildefnyddio ac atgyweirio, defnyddio offerynnau economaidd, meini prawf caffael, amcanion meintiol neu fesurau eraill.
- Erbyn 2020, bydd paratoi i aildefnyddio ac ailgylchu deunyddiau gwastraff megis papur, metel, plastig a gwydr o gartrefi o leiaf yn cynyddu i leiafswm o 50 y cant yn ôl pwysau yn gyffredinol.

Bydd Tuag at Ddyfodol Diwastraff, y cynllun sector hwn, a'r cynlluniau sector eraill i gyd yn cyfrannu i fodloni gofynion y Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff ddiwygiedig. Caiff Cyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff yr UE ei throsi gan Reoliadau Gwastraff (Cymru a Lloegr) Rhagfyr 2011.

3.3.5.3 Yr angen am dystiolaeth ychwanegol

Bydd Llywodraeth Cynulliad Cymru yn archwilio ffyrdd o adeiladu ar ei sail dystiolaeth bresennol, gan dynnu, fel sy'n briodol, ar astudiaethau a gynhaliwyd mewn mannau eraill, a chomisiynu ymchwil newydd, yn ôl yr angen, a chydag eraill fel sy'n briodol. Mae'r meysydd lle mae angen canfod ffynhonnell neu gomisiynu tystiolaeth ychwanegol yng nghyswllt paratoi i aildefnyddio yn cynnwys:

- Data Sylfaenol – symiau a mathau o wastraff yn y ffrwd gwastraff y gellir eu haildefnyddio
- Datblygu dangosyddion cymdeithasol/economaidd ac amgylcheddol ar gyfer aildefnyddio
- Yr ymgyrchoedd newid ymddygiad mwyaf effeithiol ar gyfer atal, aildefnyddio a pharatoi i aildefnyddio gwastraff

- Astudiaeth o'r farchnad gyda golwg ar gyflenwad a galw am eitemau i'w hailddefnyddio, yn cynnwys adnabod unrhyw rwystrau i aildefnyddio, a sut y gellid eu goresgyn
- Mwy o ymchwil i farchnadoedd arbenigol ee: matresi a charpedi, beiciau etc
- Ymchwil ar y seilwaith casgliadau sydd ei angen a'r cyfleoedd ar gyfer canlyniadau datblygu cynaliadwy
- Datblygu mecanweithiau a dangosyddion galluogi

3.3.6 Dangosyddion ac adolygu cynnydd

3.3.6.1 Monitro a mesur

Cynigir y dangosyddion canlynol (Tabl 6):

Tabl 6. Dangosyddion arfaethedig ar gyfer paratoi i aildefnyddio.

Beth fyddwn yn ei fonitro	Sut y byddwn yn monitro	Pwy fydd yn monitro
Paratoi i Ailddefnyddio		
<i>Paratoi i aildefnyddio gwastraff cartrefi</i>	Byddwn yn parhau i fesur i ba raddau yr aildefnyddir eitemau a gesglir fel gwastraff gan awdurdodau lleol wrth iddynt adrodd ar eu hystadegau gwastraff trwy WasteDataFlow	Llywodraeth Cynulliad Cymru
<i>Sgôp ar gyfer paratoi i aildefnyddio pellach</i>	Byddwn yn cynnal astudiaethau dadansoddi cynnwys o dro i dro a fydd yn cynnwys dadansoddiad o gynnwys gwastraff ar gyfer ei aildefnyddio.	Llywodraeth Cynulliad Cymru
<i>Swyddi a phosibiliadau swyddi wrth baratoi i aildefnyddio</i>	Byddwn yn comisiynu ymchwil ar ddangosyddion i fonitro a mesur faint o swyddi a phosibiliadau swyddi sy'n deillio o ailgylchu.	Cylch

3.3.6.2 Adolygiad

Derbynnir y bydd paratoi i aildefnyddio yn dod yn flaenoriaeth gynyddol wrth i ni geisio gyrru cyfran uwch o wastraff i fyny'r hierarchaeth. O ganlyniad bydd Llywodraeth y Cynulliad yn cynnal adolygiad parhaus o faint o wastraff trefol y gellir ei baratoi ar gyfer aildefnyddio, pa arweiniad sydd ei angen i gynorthwyo gyda pharatoi cyfran uwch o wastraff trefol ar gyfer aildefnyddio a'r targed paratoi i aildefnyddio.

Bydd y cynllun gweithredu aildefnyddio yn cael ei symud yn ei flaen trwy ffurfio grŵp llywio. Bydd y Grŵp Llywio yn gyfrifol am fonitro cynnydd ac yn rhoi cyfeiriad cyffredinol i'r cynllun.

3.3.7 Crynodeb o'r camau paratoi i aildddefnyddio

Mae Tabl 7 yn rhoi crynodeb o'r camau i gyflawni'r targed atal gwastraff cartrefi a bodloni'r amcanion a nodwyd yn Adran 3.3.2

Tabl 7. Crynodeb o gamau gweithredu arfaethedig paratoi i aildddefnyddio

Cam	Gan Bwy	Erbyn Pryd	Sut a goblygiadau	Cyswllt â'r amcanion yn adran 3.3.2
a) Gwella gwasanaeth casglu a thrin gwastraff swmpus awdurdod lleol.	Awdurdodau lleol a Llywodraeth Cynulliad Cymru	Tymor byr i ganolig: O 2010 tan 2020	<p>Awdurdodau lleol i wella eu gwasanaethau casglu a thrin gwastraff swmpus i gynyddu paratoi i aildddefnyddio, defnyddio arian Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy, a'r arbedion o gostau gwaredu.</p> <p>Llywodraeth y Cynulliad i ddarparu arweiniad ar dendro'r gwasanaeth casglu gwastraff swmpus i wella'r canlyniadau datblygu cynaliadwy – ar gyfer yr awdurdodau hynny sy'n dymuno tendro. I gynnwys arweiniad ar sut i werthuso contractau yn nhermau budd cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol.</p> <p>Llywodraeth y Cynulliad i gynnal astudiaeth o'r ffordd y gall gwasanaethau casglu gwastraff swmpus gyfrannu at aildddefnyddio e.e. Archwilio tendro/partneriaeth/gallu i gyflenwi, a chostau/budd ariannol tebygol, ac enillion cymdeithasol o'r buddsoddiad.</p> <p>Llywodraeth y Cynulliad i gynnal mwy o ymchwil i farchnadoedd arbenigol e.e.: matresi a charpedi, beiciau etc.</p> <p>Rhagwelir y bydd cynyddu paratoi i aildddefnyddio yn lleihau costau</p>	<p>1. Cyflawnir y targedau 'paratoi i aildddefnyddio' yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff yn gost effeithiol.</p> <p>2. Cyn belled ag y bo modd, sicreir bod eitemau sy'n cael eu hepgor fel gwastraff yn cael eu 'paratoi i aildddefnyddio' ac yn gallu parhau i fod yn adnodd a chael eu haildddefnyddio gan eraill.</p> <p>3. Galluogir dinasyddion i gael budd cymdeithasol (trwy gydlyniant cymdeithasol a lles cymunedol gwell) o weithgareddau 'paratoi i aildddefnyddio' - trwy greu swyddi a hyfforddiant, ymwneud agosach â'u cymunedau</p> <p>4. Rhoddir cyfle i holl ddinasyddion Cymru gyfrannu at baratoi gwastraff ar gyfer ei aildddefnyddio, waeth ble maent yn byw, sut mae eu hiechyd, eu symudedd a'u hamgylchiadau personol.</p> <p>5. Arfogir y gweithlu casglu gwastraff â'r sgiliau, y cymwysterau a'r hyfforddiant angenrheidiol er mwyn helpu i gefnogi rheoli gwastraff trefol yn gynaliadwy (yn cynnwys ailhyfforddi priodol lle mae natur y swydd yn newid).</p> <p>6. Rhaid cyflawni pob gwasanaeth aildddefnyddio heb beryglu iechyd pobl, a heb niweidio'r amgylchedd.</p>

			awdurdodau lleol o ganlyniad i waredu llai, ond caiff hyn ei brofi yn yr ymchwil.	7. Caiff ymrwymïadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.
b) Gwella ymgyrchoedd ymwybyddiaeth, cyfathrebu ac addysgol gwastraff (yn cynnwys cynlluniau peilot)	Awdurdodau lleol, gyda chefnogaeth y Cynllun Craff am Wastraff	Tymor byr erbyn 2013	<p>Fel rhan o raglen codi ymwybyddiaeth a chyfathrebu Cynllun Craff am Wastraff.</p> <p>Ymgyrch codi ymwybyddiaeth genedlaethol ar gyfer aildddefnyddio.</p> <p>Cynnal ymgyrch ymwybyddiaeth yn annog preswylwyr i beidio â rhoi eitemau y gellir eu haildddefnyddio yn y bin gwastraff gweddilliol.</p> <p>Hyrwyddo atgyweirio / llogi offer - ystyried datblygu cronfa ddata genedlaethol i bobl ei defnyddio i ddod o hyd i leoedd sy'n gallu atgyweirio/llogi.</p>	<p>1. Cyflawnir y targedau 'paratoi i aildddefnyddio' yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff yn gost effeithiol.</p> <p>2. Cyn belled ag y bo modd, sicrhair bod eitemau sy'n cael eu hepgor fel gwastraff yn cael eu 'paratoi i aildddefnyddio' ac yn gallu parhau i fod yn adnodd a chael eu haildddefnyddio gan eraill.</p> <p>3. Galluogir dinasyddion i gael budd cymdeithasol (trwy gydlyniant cymdeithasol a lles cymunedol gwell) o weithgareddau 'paratoi i aildddefnyddio' - trwy greu swyddi a hyfforddiant, ymwneud agosach â'u cymunedau.</p> <p>7. Caiff ymrwymïadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.</p>
c) Cefnogaeth i ddatblygu seilwaith paratoi i aildddefnyddio	Llywodraeth Cynulliad Cymru/Cylch	Tymor byr i ganolig: O 2010 tan 2020	<p>Llywodraeth y Cynulliad i ymchwilio i ba mor ddymunol ac ymarferol yw adeiladu seilwaith ar gyfer rhwydwaith aildddefnyddio ac atgyweirio achrededig yng Nghymru, yn cynnwys sut gellid ariannu hyn.</p> <p>Llywodraeth y Cynulliad i ymchwilio i</p>	<p>1. Cyflawnir y targedau dangosol 'paratoi i aildddefnyddio' yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff yn gost effeithiol.</p> <p>2. Cyn belled ag y bo modd, sicrhair bod eitemau sy'n cael eu hepgor fel gwastraff yn cael eu 'paratoi i aildddefnyddio' ac yn gallu parhau i fod yn adnodd a chael eu haildddefnyddio gan eraill.</p> <p>3. Galluogir dinasyddion i gael budd cymdeithasol (trwy gydlyniant cymdeithasol a lles cymunedol gwell) o weithgareddau 'paratoi i aildddefnyddio' - trwy greu swyddi a</p>

			ba mor ddymunol ac ymarferol yw datblygu rhwydwaith o siopau ailddefnydd sy'n gwerthu eitemau wedi'u hatgyweirio a'u hadnewyddu.	<p>hyfforddiant, ymwneud agosach â'u cymunedau.</p> <p>5. Arfogir y gweithlu casglu gwastraff â'r sgiliau, y cymwysterau a'r hyfforddiant angenrheidiol er mwyn cynorthwyo i gefnogi rheoli gwastraff trefol yn gynaliadwy (yn cynnwys ailhyfforddi priodol lle mae natur y swydd yn newid).</p> <p>6. Rhaid cyflawni pob gwasanaeth ailddefnyddio heb beryglu iechyd pobl, a heb niweidio'r amgylchedd.</p> <p>7. Caiff ymrwymadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.</p>
d) Datblygu swyddogaeth yr Economi Gymdeithasol ymhellach mewn paratoi i ailddefnyddio	Llywodraeth Cynulliad Cymru	Tymor byr i ganolig: O 2010 tan 2020	Llywodraeth y Cynulliad i annog ffurfio consortiwm o fentrau cymdeithasol a fydd yn ailddefnyddio amrediad o ddeunyddiau. Cylch i gysylltu â'i aelodau ac archwilio/datblygu'r dull consortiwm.	<p>3. Galluogir dinasyddion i gael budd cymdeithasol (trwy gydlyniant cymdeithasol a lles cymunedol gwell) o weithgareddau 'paratoi i ailddefnyddio' - trwy greu swyddi a hyfforddiant, ymwneud agosach â'u cymunedau.</p> <p>6. Rhaid cyflawni pob gwasanaeth ailddefnyddio heb beryglu iechyd pobl, a heb niweidio'r amgylchedd.</p>
e) Trosi'r Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff (2008/98/EC) ddiwygiedig	Llywodraeth Cynulliad Cymru	Erbyn 2011.	Rheoliadau Gwastraff(Cymru a Lloegr) 2011.	<p>7. Caiff ymrwymadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.</p>

3.4 Casglu gwastraff a wahanwyd yn y tarddle ar gyfer ailgylchu, compostio, a threulio anaerobig

Beth sy'n cyfri fel ailgylchu?

Mae'r **Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff** ddiwygiedig yn diffinio ailgylchu yn Erthygl 3(17) fel:

- Any recovery operation by which waste materials are reprocessed into **products, materials or substances** whether for the original or other purposes. It includes the reprocessing of organic material but does not include energy recovery and the reprocessing into materials that are to be used as fuels or for backfilling operations.

Felly er mwyn cael ei ddynodi fel rhywbeth wedi'i ailgylchu, mae'n rhaid i wastraff beidio â bod yn wastraff, a bod yn hytrach yn gynnyrch, deunydd neu sylwedd. O dan Erthygl 6 o'r Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff ddiwygiedig, bydd rhai mathau penodol o wastraff yn peidio â bod yn wastraff ar ôl iddynt fod trwy weithrediad ailgylchu neu weithrediad adfer arall a chydymffurfio â meini prawf penodol i'w datblygu gan y Comisiwn Ewropeaidd. Mae "meini prawf diwedd gwastraff" fel y'u gelwir yn cael eu datblygu ar hyn o bryd ar gyfer 5 ffrwd gwastraff: metel sgrap fferrus, alwminiwm a chopr, papur a gwydr. Bwriedir llunio maen prawf pellach ar gyfer biowastraff.

Mae Erthygl 11 o'r Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff yn pennu targedau i sicrhau:

- Erbyn 2020, bydd paratoi ar gyfer ailddefnyddio ac ailgylchu o **leiaf** papur, metel, plastig a gwydr o gartrefi yn cael ei gynyddu i **isafswm** o 50% cyffredinol yn ôl eu pwysau.

Mae'r Comisiwn Ewropeaidd yn y broses o gynhyrchu arweiniad ar sut y dylid mesur ac adrodd ar y targedau hyn.

Ar gyfer gwastraff trefol, mae eglurder ynghylch beth sy'n gallu cyfri tuag at y targedau ailgylchu statudol a bennwyd ym Mesur Gwastraff (Cymru) 2010 trwy'r arweiniad a ddatblygwyd i gyd-fynd â Gorchymyn Ailgylchu, Paratoi i Ailddefnyddio a Chompostio (Diffiniadau) (Cymru) 2011.

3.4.1 Budd a chostau ailgylchu/compostio/treulio anaerobig

Mae ailgylchu deunyddiau o ansawdd mewn dull dolen gaeedig o'r ffrwd gwastraff trefol yn hanfodol bwysig ac yn agwedd allweddol o ymagwedd Tuag at Ddyfodol Diwastraff sy'n cael ai arwian gan ddatblygu cynaliadwy. Gall cyflawni'r targedau ailgylchu 70 y cant olygu gostyngiad o 27 y cant yn ôl troed ecolegol gwastraff (ar sail modelu twf blynyddol o sero mewn sgil-gynhyrchion). Mae ailgylchu uchel hefyd yn cynhyrchu mwy o ostyngiadau posibl mewn cynhesu byd-eang na lefelau uwch o ynni o wastraff.

Fel nodwyd yn Yn Gall gyda Gwastraff (2002), bu'n bolisi gan Lywodraeth Cynulliad Cymru erioed i gyflawni rhan Cymru o dargedau Cyfarwyddeb Tirlenwi'r UE y DU i leihau'r gwastraff trefol biodiraddiadwy sy'n cael ei dirlenwi trwy gynyddu cyfraddau

ailgylchu a chompostio/treulïad anaerobig yn sylweddol heb ddibynnu'n drwm ar ynni o wastraff (Troi Gwastraff yn Ynni). Pennwyd y targedau ailgylchu/compostio ar gyfer gwastraff trefol yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff ar lefel a ddylai sicrhau bod pob awdurdod yn bodloni'r targedau ar gyfer 2012-13 a 2019-20 trwy gamau i gyflawni'r targedau ailgylchu/compostio, gyda thriniaeth gwastraff gweddilliol yn darparu rhwyd ddiogelwch yn unig ar gyfer targed 2019-20 (a ffordd o leihau tirlenwi i mor agos at ddim â phosibl). Ni ellir gorbwysleisio pwysigrwydd casglu gwastraff bwyd ar wahân a threulio anaerobig/compostio yn y cyd-destun hwn ac mae modelu yn nodi'r isafswm lefel casglu a thrin gwastraff bwyd ar wahân sy'n ofynnol i gyflawni targedau'r Cynllun Lwfansau Tirlenwi.

Gyda golwg ar brosiectau sy'n derbyn cymorth ariannol gan Lywodraeth y Cynulliad, yr "ateb cyfeiriol" ar gyfer delio â gwastraff trefol yw cyflawni'r targedau ailgylchu/compostio a bennwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff, trin y gwastraff bwyd a wahanwyd trwy dreulio anaerobig ac adfer ynni o'r gwastraff gweddilliol mewn gwaith ynni o wastraff (Troi Gwastraff yn Ynni) gyda'r capasiti i sicrhau, a gwireddu cyn belled â phosibl, effeithlonrwydd thermol o 60 y cant. Yr hyn sy'n cael ei ffafrio yw casglu deunydd ailgylchu ar garreg y drws, a chasglu gwastraff bwyd ar wahân i wastraff gwyrdd (gan osgoi'r gost ddiangen o drin gwastraff gwyrdd i safonau Rheoliadau Sgïl-gynhyrchion Anifeiliaid). Bernir bod yr ateb cyfeiriol yn cynnig gwerth am arian, cyflenwi canlyniadau datblygu cynaliadwy a newid hinsawdd, a bod modd ei gyflenwi o safbwynt hyder yn y technolegau. Pe bai awdurdodau lleol yn dymuno mabwysiadu eithriadau i'r ateb cyfeiriol hwn, o ran trin bwyd a gwastraff gweddilliol, yna bydd gofyn cyfiawnhau dewisiadau amgen o'r fath trwy'r broses achos busnes fel y'i nodir yn Swyddfa Rhaglen Caffael Gwastraff Llywodraeth Cynulliad Cymru gan gyflenwi budd amgylcheddol ac economaidd cyfatebol, a bod yr un mor bosibl i'w cyflenwi (h.y. yn ddibynadwy) a byddai'n rhaid eu profi yn erbyn yr ateb cyfeiriol.

3.4.2 Amcanion penodol

1. Cyflawnir targedau ailgylchu gwastraff a bennwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.
2. Bydd gwastraff na ellir ei 'baratoi ar gyfer aildddefnyddio' yn cael ei ailgylchu, ei gompostio (ar gyfer gwastraff gwyrdd) neu ei dreulio'n anaerobig (yn achos gwastraff bwyd).
3. Bydd systemau casglu gwastraff yn galluogi cyflawni lefelau uchel o ailgylchu ansawdd uchel, fel bod y deunyddiau ailgylchu yn gallu bwydo i mewn cymaint â phosibl i gyfleusterau ailgylchu yng Nghymru (gan gadw gwerth economaidd y deunyddiau ailgylchu o fewn Cymru).
4. Bydd systemau cludo gwastraff yn effeithlon o ran defnydd tanwydd gan ddefnyddio tanwydd carbon isel, adnewyddadwy lle mae hynny'n ymarferol.
5. Bydd ffocws ar wasanaethu marchnadoedd deunyddiau ailgylchu lleol sydd yn systemau ailgylchu 'dolen gaeedig'.
6. Bydd cysondeb ar draws Cymru yn y math o ddeunyddiau a gesglir gan awdurdodau lleol i'w hailgylchu a'u treulio'n anaerobig. Bydd systemau casglu a

didoli yn ddigon hyblyg i ymdopi â phob newid tebygol yng nghynnwys gwastraff yn y dyfodol, a bydd cysondeb ar draws Cymru wrth gasglu deunyddiau y gellir eu hailgylchu.

7. Bydd dinasyddion wedi eu hysgogi a'u galluogi i ailgylchu cymaint â phosibl, a byddant gwybodaeth ar gael iddynt ynghylch pam y dylent ailgylchu, sut y dylent fynd ati i wneud hynny a beth sy'n digwydd i'r deunyddiau sy'n cael eu hailgylchu.
8. Bydd dinasyddion yn gallu cael budd cymdeithasol (trwy well cydlyniant cymdeithasol a lles cymunedol) o'r gwasanaeth gwastraff trefol – trwy greu swyddi a hyfforddiant, ac ymglymiad agosach rhwng y gweithlu casglu gwastraff cartrefi ac unigolion a chymunedau.
9. Rhoddir cyfle i holl ddinasyddion Cymru gyfrannu at atal, aildefnyddio ac ailgylchu gwastraff, waeth ble maent yn byw, eu hiechyd, eu symudedd a'u hamgylchiadau personol.
10. Bydd y gweithlu casglu gwastraff wedi'i arfogi'r â'r sgiliau, y cymwysterau a'r hyfforddiant angenrheidiol er mwyn cynorthwyo i gefnogi rheoli gwastraff trefol yn gynaliadwy (gan gynnwys ailhyfforddi priodol lle mae natur y swydd yn newid).
11. Bydd casglu gwastraff ar gyfer ei ailgylchu neu ei waredu yn cael ei gyflawni heb beryglu iechyd pobl, a heb niweidio'r amgylchedd.
12. Bydd y deunyddiau blaenoriaeth a nodir yn y strategaeth yn cael eu blaenoriaethu ar gyfer eu hailgylchu
13. Bydd gwasanaethau ailgylchu yn cael eu darparu mewn ffordd sy'n hyrwyddo datblygu cynaliadwy ac yn cynnig cyfle ar gyfer costau system gyfan cyffredinol is.
14. Bodlonir ymrwymadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU.

3.4.3 Swyddogaethau a chyfrifoldebau

- **Deiliaid tai:** Pobl sy'n cynhyrchu'r gwastraff y mae awdurdodau lleol yn ei gasglu o gartrefi, a nhw sydd yn y sefyllfa orau i wahanu'r deunyddiau ar gyfer ailgylchu a helpu i ddarparu deunydd ailgylchu o ansawdd uchel yn uniongyrchol o'r cartref.
- **Awdurdodau Lleol:** Fel y sefydliadau sy'n gyfrifol am gasglu gwastraff trefol, ac sydd agosaf i'r cymunedau a'r unigolion sy'n gyfrifol am greu'r gwastraff, mae awdurdodau lleol yn y rheng flaen i ddylanwadu ar ymddygiad deiliaid tai. Mae ganddynt swyddogaeth allweddol wrth godi ymwybyddiaeth, a theilwra'r gwasanaeth a ddarperir er mwyn dylanwadu ar ymddygiad.
- Mae'r sector **economi gymdeithasol** yn ymwneud ag ystod o weithgareddau ailgylchu, o gasglu ymlaen i ailbrosesu. Mae'n darparu gwasanaethau casglu

mewn ardaloedd fel gogledd Powys ac mae ei weithgareddau ailbrosesu yn amrywio o wneud cynnyrch o boteli gwydr i weithredu cyfleuster ailgylchu plastig 24,000 tunnell y flwyddyn yng Nghaerffili.

- **Manwerthwyr:** Mae'r mwyafrif llethol o'r hyn sy'n cael ei daflu gan ddeiliaid tai wedi'i brynu gan fanwerthwr (mae eithriadau yn cynnwys gwastraff gardd, gwastraff bwyd a dyfwyd yn yr ardd, a rhai eitemau personol eraill). Felly, mae gan fanwerthwyr gyfrifoldeb sylweddol i weithgynhyrchu cynnyrch mewn ffordd fwy gwydn, gydag oes hirach, yn hawdd i'w hailgylchu ac yn cynnwys cyfran uwch o ddeunyddiau wedi'u hailgylchu yn hytrach na deunydd crai amrwd.
- **Sefydliadau a busnesau eraill sy'n cynhyrchu gwastraff a gesglir gan awdurdodau lleol:** Mae awdurdodau lleol hefyd yn casglu gwastraff gan fusnesau a sefydliadau sector cyhoeddus, ac mae'n bwysig bod y rhain hefyd yn cael eu galluogi i chwarae eu rhan mewn ailgylchu eu gwastraff trwy gael mynediad i wasanaethau ailgylchu awdurdodau lleol
- **Llywodraeth:** Mae gan Lywodraeth swyddogaeth gref ar lefel genedlaethol a rhyngwladol i yrru ailgylchu a chompostio yn eu blaen. Mae hyn yn cynnwys pennu a chymhwyso ysgogiadau (er enghraifft y Dreth Tirlenwi) a deddfwriaeth, ceisio cytundebau gwirfoddol gyda phartion allweddol, darparu cymorth a chynghor ariannu, comisiynu ymchwil, cefnogi arloesi a threfnu bod ymgyrchoedd codi ymwybyddiaeth a newid ymddygiad (er enghraifft ymgyrch Cynllun Craff am Wastraff).

3.4.4 Targedau

3.4.4.1 Targedau a nodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff

Pennwyd y targedau canlynol i awdurdodau lleol ar gyfer ailgylchu a chompostio'r gwastraff trefol y maent yn ei gasglu yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff:

TARGED AR GYFER:	TARGEDAU AR GYFER POB BLWYDDYN DARGED				
	09-10	12-13	15-16	19-20	24-25
Lefel isafswm o baratoi ar gyfer aildddefnyddio/ailgylchu/compostio (neu dreulio anaerobig) (Noder: mae'r targedau hyn yn ffurfio rhan o Fesur Gwastraff (Cymru) 2010)	40%	52%	58%	64%	70%
Isafswm cyfran o baratoi i aildddefnyddio/ailgylchu/compostio sy'n gorfod dod o wahanu yn y tarddle (o ddrws i ddrws, a/neu safle amwynder dinesig) ar gyfer gwastraff trefol)	80%	80%	80%	80%	80%

Mae'r targedau uchod yn cyfeirio'n benodol at baratoi i aildddefnyddio ac ailgylchu, treulio anaerobig/ compostio. Mae'n bwysig gwerthfawrogi mai isafswm yw'r targedau ar gyfer ailgylchu a threulio anaerobig/compostio. Bydd y canllawiau a ddatblygir i gyd-fynd â Gorchymyn Targedau Ailgylchu, Paratoi i Aildddefnyddio a Chompostio (Diffiniadau) (Cymru) 2011 yn esbonio beth sy'n cael cyfrif tuag at y targedau ailgylchu statudol a nodir ym Mesur Gwastraff (Cymru) 2010.

Fel y nododd Llywodraeth Cynulliad Cymru yn y llythyr Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy ar gyfer 2010-11, cynghorir Awdurdodau Lleol sy'n defnyddio'r Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy yn gryf i ddarparu seilwaith ar gyfer compostio neu Dreulio Anaerobig naill ai yn uniongyrchol eu hunain neu trwy gytundeb trydydd parti i gymryd camau i sicrhau bod y meini prawf canlynol yn cael eu bodloni yn y dyfodol:

- Rheolir seilwaith treuliad anaerobig mewn ffordd sy'n golygu bod gweddillion treuliad anaerobig a gynhyrchir yn cymdymffurfio â PAS 110 a'r Protocol Ansawdd Treuliad Anaerobig.
- Rheolir seilwaith compost (ar gyfer gwastraff bwyd a/neu gwyrdd) mewn ffordd sy'n golygu bod y compost a gynhyrchir yn cydymffurfio â PAS 100 a'r Protocol Ansawdd Compost.

Gosododd Yn Gall gyda Gwastraff dargedau ailgylchu/compostio ar gyfer awdurdodau lleol a gafodd eu mesur fel Dangosyddion Perfformiad (DP). Nid oedd y DP ar gyfer ailgylchu yn cyfri ailgylchu gwastraff glanhau traethau, gwastraff gweddilliol o weithfeydd Troi Gwastraff yn Ynni, rwbel a cherbydau wedi eu gadael. Mae ailgylchu'r ffrydiau gwastraff hyn yn fuddiol, ac o 2012-13 bydd hyn wedi'i seilio ar yr holl sgil-gynhyrchion gwastraff trefol a'r holl wastraff trefol a ailgylchir, cyhyd ag y bo'r ailgylchu'n bodloni'r diffiniad o ailgylchu a nodwyd yn y Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff ddiwygiedig a Gorchymyn Targedau Ailgylchu, Paratoi i

Ailddefnyddio a Chompostio (Diffiniadau) (Cymru) 2011. Bydd y canllawiau a ddatblygir i gyd-fynd â Gorchymyn Targedau Ailgylchu, Paratoi i Ailddefnyddio a Chompostio (Diffiniadau) (Cymru) 2011 yn esbonio beth sy'n cael cyfrif tuag at y targedau ailgylchu statudol a nodir ym Mesur Gwastraff (Cymru) 2010.

Y bwriad yw cyhoeddi un gyfres yn unig o ffigurau ailgylchu yn y dyfodol, ac mai'r rhain fydd DPau ar gyfer pob awdurdod lleol. Bydd hyn yn dileu'r dryswch a gafwyd yn y gorffennol pryd cyhoeddwyd dwy gyfres o ffigurau ailgylchu gwastraff trefol. Rhaid nodi, fodd bynnag, at ddibenion y Cynllun Lwfansau Tirlenwi (Cymru) ac i gydymffurfio gyda thargedau Cyfarwyddeb Tirlenwi'r UE, na fydd rhai ffrydiau gwastraff ychwanegol a nodwyd uchod yn cyfrif o bosibl fel gwastraff trefol.

3.4.4.2 Targed gwastraff bwyd arfaethedig

Mae papurau Future Directions a'r ymgynghoriad ar ddatblygiad Tuag at Ddyfodol Diwastraff yn cynnig pennu targedau gwastraff bwyd penodol i awdurdodau lleol eu bodloni. Roedd hyn oherwydd bod gwastraff bwyd yn un o'r deunyddiau blaenoriaeth y mae angen ei dargedu o dan Tuag at Ddyfodol Diwastraff, ac felly mae'n bwysig rhoi blaenoriaeth uchel iddo gyda golwg ar dynnu cymaint â phosibl ohono o'r ffrwd gwastraff trefol gweddilliol trwy ddull gwahanu yn y tarddle. Mae Awdurdodau Lleol ar draws Cymru wedi defnyddio ariannu penodol ychwanegol gan Lywodraeth Cynulliad Cymru i gyflwyno gwasanaethau casglu gwastraff bwyd ac mae pob un o'r 22 Awdurdod Lleol bellach yn darparu'r gwasanaeth yma, gyda thua 80% o gartrefi yng Nghymru bellach yn derbyn gwasanaethau casglu gwastraff bwyd ar wahân (ers Rhagfyr 2010). Gan gydnabod y cyflawniad yma gan Awdurdodau Lleol Cymru a chan gymryd ystyriaeth o'r prif ffactor sbarduno parhaus sef y Cynllun Lwfansau Tirlenwi sy'n cymhell Awdurdodau Lleol i leihau ac ailgylchu gwastraff bwyd, penderfynwyd peidio pennu targed penodol ar gyfer gwastraff bwyd ar hyn o bryd. Caiff hyn ei adolygu'n gyson, yn enwedig gan fod trafodaethau ar droed ar lefel yr UE ynghylch a ddylid pennu targed biowastraff ar wahân ar gyfer Aelod-wladwriaethau, ar sail casgliad ar wahân o gyfran benodol o'r biowastraff (gwastraff bwyd a gardd) sy'n bresennol yn y gwastraff a gesglir. Yn 2009-10 arweiniodd cydymdrech Awdurdodau Lleol Cymru at 47% o gyfanswm y biowastraff a gasglwyd mewn gwastraff trefol yn cael ei ailgylchu trwy gompostio a threulio anaerobig. Wrth gwrdd â'r targed ailgylchu o 70% a bennwyd ar gyfer 2024-25 mae'n debygol y bydd angen i Awdurdodau Lleol gasglu ac ailgylchu ar wahân o leiaf 80% o'r biowastraff y maent yn ei gasglu gan gartrefi a busnesau.

3.4.4.3 Targedau penodol posibl ar gyfer deunyddiau eraill

Mae Tuag at Ddyfodol Diwastraff yn nodi'r deunyddiau eraill sy'n cael blaenoriaeth ar gyfer gweithredu yng nghyswllt ailgylchu er mwyn helpu i sicrhau'r gostyngiad gofynnol yn ôl troed ecolegol y gwastraff a reolir gan awdurdodau lleol. Rhoddir blaenoriaeth i'r meysydd canlynol ar gyfer gweithredu:

- Dargyfeirio papur a cherdyn o dirlenwi i ailgylchu.
- Dargyfeirio metelau o dirlenwi i ailgylchu.

Bydd ymgynghori ynghylch unrhyw dargedau ailgylchu deunyddiau penodol yn y dyfodol, yn cynnwys ar gyfer gwastraff bwyd. Ar hyn o bryd ni fwriedir gosod targedau ar gyfer deunyddiau penodol, os daw angen am hynny'n amlwg yna ymgynghorir â rhanddeiliaid allai arwain at gyflwyno targedau felly.

3.4.5 Camau

Er mwyn sicrhau bod y gwasanaeth ailgylchu a ddarperir gan awdurdodau lleol yn cyflenwi'r canlyniadau datblygu cynaliadwy allweddol a nodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff, ac yn cyflawni'r amcanion a nodwyd yn adran 3.4.2 uchod, bydd angen i awdurdodau lleol a Llywodraeth Cynulliad Cymru ganolbwyntio eu hymdrechion ar y canlynol:

- Cynyddu'r gwasanaethau sydd ar gael i ddeiliaid tai allu ailgylchu eu holl wastraff y gellir ei ailgylchu, yn cynnwys ei gwneud yn haws i ddeall beth ellir ei ailgylchu, a darparu gwasanaethau ailgylchu cyson trwy gasglu set safonol o ddeunyddiau mewn cyn lleied o ffyrdd gwahanol â phosibl.
- Darparu gwasanaethau ailgylchu sy'n manteisio i'r eithaf ar ganlyniadau datblygu cynaliadwy am gost fforddiadwy trwy ddarparu gwasanaethau sy'n cynyddu ansawdd a'r tebygolrwydd y bydd gwastraff deunyddiau yn cael ei ailgylchu i'r eithaf mewn dolen gaeedig.
- Rhoi mwy o bwyslais ar y deunydd eildro y mae deiliaid tai'n ei wahanu, nid dim ond faint ohono sydd. Golyga hyn ostwng lefelau halogi deunyddiau allweddol ag eitemau na ellir eu hailgylchu. Mae hyn yn galw am gyfathrebu da gyda deiliaid tai, a'r amser gorau i wneud hyn yw amser casglu pan fo'r staff casglu'n sylwi ar halogi. Mae ymgyrchoedd cyffredinol ar ansawdd a lleihau halogi hefyd yn bwysig i ategu hyn.
- Dylanwadu ar ymddygiad deiliaid tai trwy ei gwneud yn fwy hwylus i ailgylchu na gwaredu gwastraff trwy wneud newidiadau pellach i'r gwasanaeth a ddarperir yng nghyswllt casglu gwastraff gweddilliol (lle nad yw'r rhain eisoes wedi'u rhoi ar waith).
- Ariannu ymgyrchoedd cyson a dwys i godi ymwybyddiaeth, cyfathrebu ac addysgu am wastraff, i ddarbwylllo deiliaid tai i wahanu gwastraff y gellir ei ailgylchu a gwastraff y gellir ei gompostio, yn cynnwys darparu gwybodaeth ar gyrchfannau terfynol y deunydd y gellir ei ailgylchu.
- Gweithio gyda manwerthwyr i sicrhau bod cynnyrch a deunyddiau pacio yn hawdd i'w hailgylchu.

Er mwyn helpu i gyflenwi'r targedau ailgylchu ar gyfer gwastraff trefol cynigir y camau canlynol.

3.4.5.1 Camau ar gyfer llywodraeth leol

Ymgyrchoedd Ymwybyddiaeth a Newid Ymddygiad

O'r dystiolaeth a gafwyd mae'n amlwg bod cyfran sylweddol o wastraff y gellir ei aildddefnyddio neu ei ailgylchu yn dal i gael ei roi yn y bin gweddilliol. Dengys ymchwil Cynllun Craff am Wastraff bod yno ddryswch o hyd, i rai deiliaid tai, ynghylch beth y gellir neu beth na ellir ei ailgylchu. Mae peth o hyn yn gysylltiedig ag ansicrwydd ynghylch y gwasanaeth a ddarperir ond, mewn achosion eraill, mae materion ehangach yn gyfrifol ac mae angen mynd i'r afael â hwynt trwy ymgysylltu a chyfathrebu wedi'u targedu.

Bydd ymgyrch Cynllun Craff am Wastraff yn gweithio gydag awdurdodau lleol er mwyn deall y rhwystrau i aildddefnyddio ac ailgylchu a datblygu ymgyrchoedd a deunyddiau sy'n help i oresgyn y rhwystrau hynny. Mae aildddefnyddio ac ailgylchu yn gysylltiedig iawn â seilwaith a'r gwasanaeth sydd ar gael yn lleol. Mae'n briodol felly bod ymgyrch Cynllun Craff am Wastraff yn pennu'r fframwaith ar lefel genedlaethol, ond bod ymgyrchoedd sy'n benodol i anghenion, gwasanaethau ac amgylchiadau lleol yn cael eu datblygu. Bydd ymgyrch Cynllun Craff am Wastraff yn helpu Awdurdodau Lleol trwy gynhyrchu pecyn cymorth gan nodi'r adnoddau sydd ar gael ac yn gweithio i adeiladu arbenigedd ac effeithiolrwydd Awdurdodau Lleol wrth ddatblygu a chynnal ymgyrchoedd llwyddiannus.

Ymysg y themâu allweddol ar gyfer cyfathrebu ailgylchu y mae:

- Hyrwyddo rhoddion:
- Darparu cyngor ar sut y gall eitemau dieisiau fod o fudd i gymunedau lleol. Ar ben hyn bydd Cynllun Craff am Wastraff a Rhaglen Wella Gwastraff CLILC yn cefnogi mwy o gydweithredu a phartneriaethau rhwng awdurdodau lleol a sefydliadau aildddefnyddio mentrau cymdeithasol.
- Cynyddu gwasanaethau ailgylchu i'r eithaf:
- Egluro pam bod ailgylchu yn bwysig (pennu'r fframwaith cenedlaethol);
- darparu cyngor ar beth ellir a beth na ellir ei ailgylchu,
- darparu cyngor ar sut i ailgylchu; a
- mynd i'r afael â rhwystrau ac agweddau tuag at ailgylchu.
- Y daith ailgylchu:
- Arddangos beth sy'n digwydd i ddeunyddiau a gesglir i'w hailgylchu; ac arddangos budd ailgylchu

Mae ymgyrch Cynllun Craff am Wastraff yn y broses o ddatblygu ffrwd gwaith penodol, gan ymgysylltu'n agos â WRAP, ar adeiladu capasiti Awdurdodau Lleol i ddatblygu a chyflenwi cyfathrebu ailgylchu effeithiol ac effeithlon. Yn ystod 2011, daw rhaglen o hyfforddiant a chymorth arall ar gael. Bydd Awdurdodau Lleol yn

ymwneud â datblygu'r rhaglen ac ymgynghorir â hwy ynglŷn â'i chynigion a'i chamau allweddol.

a) Cynyddu cyfraddau ailgylchu i gyflawni targedau

Er mwyn cyflawni'r targedau newydd a bennwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff bydd angen i awdurdodau lleol gymryd y camau canlynol:

- Ehangu'r gwasanaethau casglu i gynyddu'r math a'r swm o ddeunyddiau a gesglir i'w hailgylchu – yn cynnwys cyflwyno gwasanaethau “ailgylchu wrth fynd” (e.e. sicrhau bod ysbwriel yn cael ei ailgylchu).
- Ehangu'r gwasanaethau casglu fel bod pob cartref a chymuned yn cael mynediad i wasanaethau ailgylchu – a bod ganddynt lefel resymol o ddewis yn y ffyrdd y gallant ailgylchu (e.e. trwy wasanaeth casglu didoli ar garreg y drws, safleoedd dod â gwastraff neu Ganolfannau Ailgylchu Gwastraff y Cartref/safleoedd Amwynder Dinesig). Mae angen teilwra gwasanaethau yn ôl amgylchiadau daearyddol a demograffig (gan ddefnyddio cynhwysyddion sy'n adlewyrchu natur y cartrefi).
- Archwilio a mabwysiadu arfer gorau ym mhob agwedd o gasglu a chymhwyso hynny i'w gwasanaeth.
- Sicrhau gwell cydweithrediad gan ddeiliad tai.
- Darparu gwybodaeth i ddeiliad tai er mwyn codi ymwybyddiaeth o fudd ailgylchu o fewn eu cymuned, ynglŷn â'r hyn sydd ei angen ganddynt o safbwynt y deunydd sydd angen ei roi allan i'w gasglu, ac ymateb ar berfformiad.
- Cael dealltwriaeth dda o'r rhwystrau a'r cyfleoedd ar gyfer cynyddu ailgylchu trwy ddeall cymunedau lleol ac unigolion yn well.
- Archwilio cyfleoedd i gynyddu gwasanaethau casglu ailgylchu a gwastraff bwyd i fusnesau yn eu hardaloedd, byddai cynnig gwasanaethau i dargedu gwastraff biodiraddiadwy yn ogystal â deunydd ailgylchu sych yn cael effaith gadarnhaol ar y Cynllun Lwfansau Tirlenwi.

Wrth ehangu gwasanaethau casglu deunydd eildro, mae'n bwysig iawn bod staff casglu'n cael hyfforddiant priodol, yn arbennig y rheini oedd yn arfer gweithio ar ochr casglu gweddilliol y gwasanaeth. Mae ystod o ddarparwyr hyfforddiant yng Nghymru all ddarparu'r hyfforddiant angenrheidiol. Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn gweithio gyda CLILC a'r Cyngor Sgiliau Sector Ynni a Chyfleustodau i sicrhau darpariaeth ddigonol o gursiau a darparwyr hyfforddiant.

b) Gwella cysondeb yn y deunyddiau y gellir eu hailgylchu a gesglir

Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru ac awdurdodau lleol yn derbyn amryw o gwynion ac ymholiadau ynghylch gwahaniaethau mewn gwasanaethau ailgylchu ar draws Cymru, fel rheol mewn perthynas â'r deunyddiau gwahanol a gesglir gan awdurdodau gwahanol, ac weithiau mewn perthynas â dulliau gwahanol o gasglu. Weithiau bydd awdurdodau cyfagos yn cynnig lefelau gwasanaeth gwahanol iawn ar gyfer ailgylchu, gwastraff bwyd, gwastraff gardd a chasgliadau gwastraff swmpus. Pe bai set graidd o ddeunyddiau yn cael eu casglu gan bob awdurdod lleol, byddai'n haws cyfathrebu ynglŷn â'r gwasanaethau hyn gan arwain at well dealltwriaeth a chyfranogiad gan y cyhoedd. Bydd hefyd yn galluogi mwy o gysondeb a symiau o

safbwynt deunyddiau y gellir eu hailgylchu a gyflenwir i ailbroseyddion, yn enwedig rhai yng Nghymru. Byddai hyn yn cefnogi nod Llywodraeth y Cynulliad o wneud mentrau ailbroseu a chasglu deunyddiau ailgylchu yng Nghymru yn fwy hyfyw.

Wrth i'r targedau ailgylchu statudol gynyddu gydag amser mae'n debyg y bydd rhaid i bob Awdurdod Lleol yn y pen draw gasglu'r un mathau ac ystod ehangach o ddeunyddiau i gyflawni'r targedau. Mae'r 'Glasbrint Casgliadau' a gyhoeddir ar yr un pryd â'r cynllun hwn yn cynnwys rhestr sy'n cael ei hargymell o'r deunyddiau ddylai gael eu casglu. Mae Llywodraeth y Cynulliad yn disgwyl y bydd darparu gwasanaethau'n cael ei gydgyfeirio dros amser fel bod pob Awdurdod Lleol yn casglu cymaint ag sy'n bosibl o ddeunyddiau mewn ffordd sy'n ei gwneud yn fwy tebygol y gellir eu cyflwyno i farchnad ailbroseu Cymru a'r DU. Gyda hyn mewn golwg mae hefyd yn annog cydweithio agosach rhwng awdurdodau cyfagos.

c) Casglu a chyflenwi deunyddiau o ansawdd i farchnadoedd terfynol

i) Y sail dystiolaeth

Mae'r dystiolaeth a gasglwyd gan Lywodraeth y Cynulliad hyd yma yn awgrymu mai'r ffordd orau o gyflenwi'r canlyniadau datblygu cynaliadwy a nodwyd Tuag at Ddyfodol Diwastraff yw didoli ar garreg y drws. Mae hyn yn helpu i wahanu deunyddiau o ansawdd yn y tarddle ac ailgylchu dolen gaeedig. Mae ailgylchu dolen gaeedig yn digwydd pan ailgylchir deunydd yn ôl i'r un cynnyrch, er enghraifft lle defnyddir can alwminiwm eto fel can alwminiwm a lle ailgylchir gwydr o botel yn ôl yn boteli newydd. Mae hyn yn cael gwared â'r angen am ddeunydd crai amrwd yn y cynnyrch hwnnw (sy'n gofyn am lawer o ynni i'w dynnu o'r amgylchedd a'i broseu) ac felly ailgylchu dolen gaeedig yn gyffredinol sy'n darparu'r budd amgylcheddol mwyaf.

Mae'r dull didoli ar garreg y drws yn gofyn i ddeiliaid tai osod eu deunyddiau i'w hailgylchu yn gymysg gyda'i gilydd mewn blwch neu flychau sydd yna'n caniatáu didoli hwylus gan staff casglu ar garreg y drws i adrannau ar wahân ar un cerbyd. Y dull amgen yw i ddeiliaid tai roi eu holl ddeunyddiau y gellir eu hailgylchu allan mewn bag neu fin olwyn, ac yna cludir y deunyddiau i'w didoli yn ddiweddarach (yn fecanyddol ac weithiau â llaw hefyd) mewn cyfleuster adfer deunydd. Yr enw ar hyn yw 'gwastraff ailgylchadwy cymysg' er bod deunyddiau y gellir eu hailgylchu mewn gwirionedd hefyd yn wastraff cymysg pan roddir hwynt mewn blwch yn y dull didoli ar garreg y drws. Mae dulliau didoli ar garreg y drws yn seiliedig ar archwilio a dethol deunyddiau cyn iddynt gael eu rhoi ar y cerbyd casglu ailgylchu, tra bod dulliau casglu gwastraff ailgylchadwy cymysg yn seiliedig ar archwilio a dethol yn ystod y broses ddiidoli ar ôl casglu mewn cyfleuster adfer deunydd. Mae didoli ar garreg y drws yn ei gwneud yn haws rhoi adborth i ddeiliaid tai unigol os byddant yn rhoi unrhyw ddeunydd allan nad oes modd ei ailgylchu.

Mae Llywodraeth y Cynulliad wedi casglu sail dystiolaeth sylweddol sy'n cefnogi didoli ar garreg y drws yn erbyn casgliadau gwastraff cymysg ailgylchadwy (gweler Atodiad 2 am restr lawn o'r adroddiadau tystiolaeth a ddefnyddiwyd). Mae'r dystiolaeth a'r cyfiawnhad ychwanegol i gefnogi didoli ar garreg y drws yn cynnwys, yn gwyno:

- Mae sail dystiolaeth eang o astudiaethau o systemau a ddefnyddir gan awdurdodau lleol ar draws y DU yn awgrymu bod didoli ar garreg y drws yn rhatach fel rheol na gwastraff cymysg ailgylchadwy (pan gynhwysir cost rhedeg y cyfleuster adfer deunydd a lefelau incwm ar gyfer deunyddiau wedi'u hailgylchu) – casgliad y daeth WRAP iddo yn dilyn ei ddadansoddiad o gostau'r systemau gwahanol ar draws y DU – yr astudiaeth fwyaf eang o'i bath.
- Mae tystiolaeth yn awgrymu bod didoli ar garreg y drws yn cynnig mwy o fuddion lleihau carbon na gwastraff cymysg ailgylchadwy gan fod mwy o debygolrwydd o ailgylchu dolen gaeedig, a lleihad mewn eitemau a wrthodir sydd wedyn yn gorfod mynd i dirlenwi neu fod yn destun adfer ynni.
- Mae didoli ar garreg y drws yn debygol o fod yn fwy hyblyg ac yn hwylusach i'w addasu yn sgil newidiadau mewn gwastraff cartrefi yn y dyfodol, ac mae'n dibynnu llai ar beth sy'n aml yn dechnolegau cyfleuster adfer deunydd drud iawn a llai hyblyg.
- Mae didoli ar garreg y drws yn cynnwys deiliaid tai i raddau mwy gan ei fod yn gwneud gwastraff yn fwy gweladwy, ac yn eu helpu i ystyried yn well beth yw canlyniadau'r hyn y maent yn ei brynu a'u hymddygiad fel defnyddwyr.
- Mae didoli ar garreg y drws yn helpu i leihau halogi, ac yn help i godi ymwybyddiaeth o ba ddeunyddiau a dderbynnir i'w hailgylchu gan fod adborth gan staff casglu sy'n amlygu bod deunyddiau anghywir yn cael eu rhoi mewn blychau casglu. (Mae'n llawer anoddach darganfod halogi mewn dulliau casglu gwastraff cymysg ailgylchadwy sy'n defnyddio bag neu fin ar olwynion).
- O ganlyniad i lefelau is o halogi a didoli gwell, mae didoli ar garreg y drws yn fwy tebygol o gynhyrchu deunyddiau ailgylchu o ansawdd uwch, a fydd, o ganlyniad, yn llawer mwy tebygol o gael eu hailgylchu trwy "ddolen gaeedig". (Er enghraifft, nid yw'n bosibl ailgylchu gwydr yn ôl yn boteli gwydr os halogwyd y gwydr gwastraff â deunyddiau eraill- e.e. Pyrex, llestri wedi torri, neu gerrig; mae'n anodd gwahanu'r rhain o wydr mewn cyfleuster adfer deunydd. Yn hytrach fel arfer bydd cyfran gwydr o gyfleuster adfer deunydd yn cael ei hailgylchu fel agreg eilaidd, gweithred a allai gynyddu yn hytrach na lleihau ôl troed carbon y gwastraff gwydr).
- Pan gyflwynir casglu gweddilliol pob pythefnos, bydd didoli deunydd y gellir ei ailgylchu ar garreg y drws yn well ffordd o leihau halogi mewn casgliadau wythnosol (mae system gwastraff cymysg ailgylchadwy sy'n defnyddio bag neu fin olwyn yn darparu ffordd hwylus i rai deiliaid tai "guddio" gwastraff gweddilliol y maent am ei roi allan bob wythnos ond yn methu).
- Mae didoli ar garreg y drws yn fwy tebygol o gynhyrchu deunydd ailgylchu y gellir ei olrhain ac adrodd ar ei gyrchfan terfynol - yn enwedig gan ei fod yn debygol o leihau'r defnydd tebygol o gyfleusterau adfer deunydd eilaidd neu drydyddol, a/neu allforio deunydd dramor mewn ffurf gymysg, lle mae'n anodd olrhain ei hynt terfynol. Felly mae systemau didoli ar garreg y drws yn llai tebygol o ddiodesdef cyhoeddusrwydd niweidiol ar y cyfryngau o safbwynt honiadau bod deunydd ailgylchu yn cael ei dirlenwi neu ei anfon dramor, neu ei ailgylchu "yn anghywir".

- Mae didoli ar garreg y drws yn lleihau'r angen am weithfeydd prosesu cyfryngol pellach sydd nid yn unig â goblygiad cost ond hefyd sydd eu hunain yn defnyddio ynni, ac o'r herwydd yn lleihau buddion carbon ailgylchu yn gyffredinol.
- Mae systemau didoli ar garreg y drws yr un mor boblogaidd gyda phreswylwyr â chasgliadau gwastraff cymysg ailgylchadwy (ceir digon o enghreifftiau ar draws y DU o sgoriau bodlonrwydd uchel ar gyfer systemau didoli ar garreg y drws).
- Mae systemau didoli ar garreg y drws a gwastraff cymysg ailgylchadwy yn gallu cynhyrchu cyfraddau ailgylchu uchel o ran deunyddiau a ddelir, ond mae'n debygol y bydd mwy o'r deunydd a gesglir trwy ddidoli ar garreg y drws yn cael ei ailgylchu mewn cynnyrch newydd.
- Byddai cael un system ddidoli ar garreg y drws gyffredinol yn lleihau'r gofyniad am gapasiti cyfleusterau ailgylchu deunyddiau er y gellid defnyddio cyfleusterau adfer deunydd presennol i wahanu ystod llawer mwy cyfyng o ddeunyddiau i ansawdd uwch (er enghraifft gwahanu poteli plastig oddi wrth ganiau metel, pe baent yn cael eu casglu gyda'i gilydd). Bydd angen peth capasiti o hyd i ddidoli polymerau plastig gwahanol hefyd.
- O ran iechyd a diogelwch, nid oes yno dystiolaeth sicr sy'n nodi bod un system yn fwy 'diogel' nag un arall, gyda phob yn un gysylltiedig â mathau gwahanol o anafiadau posib a difrifoldeb yr anafiadau hynny (er enghraifft mae anafiadau difrifol, yn cynnwys marwolaeth, wedi digwydd trwy weithredu cerbydau gwasgu sbwriel a chyfleusterau adennill deunydd, mae marwolaethau oherwydd bagio cerbyd yn sgil damweiniau gyda phob math o gerbydau casglu, ac mae damweiniau wedi digwydd wrth ddefnyddio blychau, bagiau a biniau ar olwynion). Mae Llywodraeth y Cynulliad wedi ystyried y dystiolaeth y cyfeirir ati yn adroddiad y Centre for Health and Environment Research and Expertise (CHERE) (2006), a ddaeth i'r casgliadau canlynol: "This study failed to identify any significant risks within kerbside recycling operations using boxes and bags that could not be effectively managed and controlled. The risks identified included twists and strains which were most obvious with certain rear-loading vehicles where operatives found it necessary to adopt un-safe postures in order to load the vehicle. Side-loading neu purpose built rear loading vehicles appeared to present significantly less risks. Road traffic risks could be effectively managed by using side loading vehicles and waiting on the collection side of the road."

I ychwanegu at y sail dystiolaeth helaeth, comisiynodd Llywodraeth Cynulliad Cymru ymchwil ychwanegol trwy WRAP ac Eunomia Consulting er mwyn cynnal dadansoddiad manwl o ailgylchu ar garreg y drws a gwasanaethau gwastraff eraill chwech o Awdurdodau Lleol Cymru. Defnyddiodd Eunomia y canlyniadau hyn i fodelu sefyllfaoedd amgen ar gyfer gwasanaethau didoli ar garreg y drws, dwy ffrwd gymysg ac un ffrwd gymysg pe defnyddid hwynt ar draws Cymru. Daeth y modelu yma i'r casgliad (ar sail y setiau data a'r dadansoddiad o wasanaethau cymharol mwyaf cynhwysfawr a gynhaliwyd hyd yma), mai didoli ar garreg y drws yw'r dull gorau er mwyn cyflawni canlyniadau datblygiad cynaliadwy o safbwynt ariannol, economaidd ac amgylcheddol.

Yng ngoleuni'r dystiolaeth sydd ar gael ar hyn o bryd, mae Llywodraeth Cynulliad Cymru o'r farn mai'r cyfluniad gorau posib o wasanaethau casglu a fydd yn cyflenwi'r canlyniadau cynaliadwy gorau yn gost effeithiol yw didoli ar garreg y drws.

Ar sail y dystiolaeth yma, mae Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi nodi'r dewis y mae'n ei ffafrio ar gyfer gwasanaeth casglu deunydd i'w ailgylchu gan awdurdodau lleol yn ei 'glasbrint casgliadau' a gyhoeddir ar yr un adeg â'r cynllun sector yma.

ii) Rhaglen Gydweithredol ar gyfer Newid Awdurdodau Lleol Cymru a Llywodraeth Cynulliad Cymru ar y cyd

Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn cydnabod bod yno fathau gwahanol iawn o gyfluniadau gwasanaethau casglu deunydd i'w ailgylchu ar draws Cymru, ac na all newid ddigwydd dros nos, a bod gofyn cynllunio hynny dros gyfnod rhesymol o amser. Mae Llywodraeth y Cynulliad hefyd yn dymuno gweld consensws o ran newid ac mae wedi cynnig rhaglen o newid cydweithredol i awdurdodau lleol y gall Llywodraeth Cynulliad Cymru weithio o'i mewn gyda llywodraeth leol trwy raglen hir dymor o newid, wedi'i chefnogi gan yr adnoddau ariannol a thechnegol gofynnol. Y ddau ffactorau sbarduno allweddol fydd yr angen am wasanaeth casglu deunydd i'w ailgylchu mwy cost effeithiol ar draws Cymru, a'r angen i gwrdd â'r canlyniadau datblygu cynaliadwy eraill a nodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.

Sylfaen y rhaglen newid fydd cynllun busnes hirdymor yn nodi sut y byddai awdurdod lleol neu grŵp o awdurdodau yn gweithio gyda'i gilydd yn cwrdd â'r targedau mewn ffordd gost effeithiol sydd hefyd yn cyflawni canlyniadau datblygu cynaliadwy. O safbwynt y dewisiadau ar gyfer cyflenwi gwasanaeth a gaiff eu gwerthuso, bydd hyn yn cynnwys y glasbrint casglu (sy'n cynnwys didoli ar garreg y drws). Mae'n debygol y bydd angen i'r cynlluniau gynnwys cyfnod deng mlynedd o leiaf i ddangos y byddai'r gyfradd uchaf o ailgylchu 64% yn cael ei chyflawni yn 2020 os nad y pymtheg mlynedd llawn i gyflawni ailgylchu 70% yn 2025. Byddai hyn yn sicrhau y gellid alinio'r targedau a'r newid gwasanaeth dros y cyfnod cyfan. Mae hyn yn cymharu gyda chyfnod cynllunio ar gyfer y rhaglen seilwaith (ar gyfer treulio anaerobig a thrin gwastraff gweddilliol) o bymtheg i bum mlynedd ar hugain.

Wrth baratoi eu cynlluniau busnes, bydd angen i awdurdodau lleol ystyried etifeddiaeth eu harferion casglu a thrin gwastraff presennol a chynllunio newid i symud tuag at arferion casglu a thrin gwastraff mwy cynaliadwy dros amser o ystyried eu man cychwyn.

Mae manylion rhaglen yn cael eu trafod ar hyn o bryd gydag awdurdodau lleol ond o dan y rhaglen mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn bwriadu darparu cymorth ganolog i gynorthwyo awdurdodau lleol i ddatblygu cynllun busnes o'r fath. Byddai cefnogaeth yn gallu bod ar ffurf templedi sy'n cynrychioli arfer gorau sydd eisoes yn cael ei gyflwyno gan awdurdodau lleol yng Nghymru neu fannau eraill, arweiniad technegol, adeiladu capasiti a sgiliau a chymorth ariannol canolog i'r dibenion hyn.

I gychwyn byddai Awdurdodau Lleol yn gosod cynigion gerbron tebyg i'r Dogfennau Cychwyn Prosiect a gynhyrchwyd ar gyfer y prosiectau seilwaith. Yn dilyn hynny byddant yn cynhyrchu Cynlluniau Busnes i gwrdd â'r targedau uwch tebyg i'r Achosion Busnes Amlinellol a gynhyrchwyd ar gyfer y prosiectau seilwaith.

Yn 2010-11 dyrannodd Llywodraeth Cynulliad Cymru £73 miliwn i gefnogi gwasanaethau casglu gwastraff awdurdodau lleol. Roedd hyn yn cynnwys £23 miliwn ar gyfer casglu gwastraff bwyd.

Roedd hyn, ynghyd â'r Grant Cynnal Refeniw yn cynrychioli tua 80% o gyfanswm cost a amcangyfrifir y gwasanaethau hyn.

Yn y Cynllun Sector Trefol hwn a'i dogfen 'Glasbrint Casgliadau' mae Llywodraeth y Cynulliad wedi amlinellu'r dewisiadau y mae'n eu ffafrio er mwyn bod mor gynaliadwy â phosibl wrth reoli gwastraff. Mae hyn yn cynnwys dewisiadau arfer gorau o ran gwasanaethau casglu a fydd yn dwyn ffrwyth ym mhob agwedd ar gynaliadwyedd: gwell canlyniadau economaidd, gwell canlyniadau amgylcheddol a gwell canlyniadau cymdeithasol. Mae'n arwyddocaol iawn fod yr aferion gorau a roddwyd gerbron yn dilyn modelu, a'r dystiolaeth a gasglwyd hyd yma gan Lywodraeth y Cynulliad yn cynnig arbedion ariannol posibl sylweddol i awdurdodau lleol dros amser.

Os yw'n bosibl gwneud yr arbedion ariannol hyn wrth gyflenwi gwasanaethau yna ni ellir eu hanwybyddu. Felly mae angen i nifer o Awdurdodau Lleol ystyried newidiadau radical yn y ffordd y maent yn casglu ac yn trin gwastraff er mwyn gwireddu arbedion posibl. Diben rhaglen gydweithredol ar gyfer newid arfaethedig Llywodraeth y Cynulliad yw gweithio gydag awdurdodau lleol a'u helpu i sicrhau'r canlyniad hwn gan gyrraedd targedau ailgylchu ar yr un pryd.

Yn ogystal ag ystyried sut y caiff yr arian sydd ar gael ei ddyrannu i'r Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy yn ystod y tair blynedd nesaf, mae Llywodraeth y Cynulliad yn cynnig rhoi amcanestyniad arian deng mlynedd dangosol i Awdurdodau Lleol hyd at 2020/21 er mwyn hwyluso cynllunio hirdymor yn erbyn y cynlluniau busnes sy'n cael eu cynnig fel rhan o'r rhaglen newid. Rhagwelir y gallai hwn gael ei gyhoeddi ynghyd â'r cynigion manwl ar gyfer y rhaglen newid.

Gan gymryd y bydd y broses cynllunio busnes yn datblygu'n dda a bob Awdurdod Lleol yn cyflawni'r targedau, dylai fod yn bosibl i ddarpar Lywodraeth Cynulliad Cymru ystyried dad-bridiannu'r Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy a throsglwyddo'r arian Grant Cynnal Refeniw fesul Awdurdod Lleol unigol.

Sefydli'r trefniadau llywodraethu cydweithredol i oruchwylio'r gwaith a sicrhau ein bod yn rhannu arfer gorau ac yn cofleidio dulliau newydd ac arloesol o weithio.

Yn 2010-11 dyrannodd Llywodraeth y Cynulliad £73 miliwn i gynorthwyo gwasanaethau casglu gwastraff awdurdodau lleol. Roedd hyn yn cynnwys £23 miliwn ar gyfer casglu gwastraff bwyd. Roedd hyn ynghyd â'r Grant Cynnal Refeniw oddeutu 80% o gyfanswm cost a amcangyfrifir y gwasanaethau hyn.

d) Cyflawni mwy o dryloywder o safbwynt faint o ddeunyddiau sy'n cael eu hailgylchu, a lle cânt eu hailgylchu

Mae'n bwysig, lle bynnag y mae hynny'n ymarferol, bod deunyddiau sy'n cael eu casglu i'w hailgylchu o wastraff trefol yng Nghymru yn cael eu paratoi a'u prosesu wedyn ar gyfer eu defnyddio yn y diwydiant gweithgynhyrchu yng Nghymru. Lle nad yw hyn yn ymarferol (yn cynnwys o ran y pris y gellir ei sicrhau am y deunydd wedi'i ailgylchu), mae angen cadw'r pellteroedd y cludir deunydd i'w ailgylchu at y lleiafswm posibl. Lle mae hynny'n gwneud synnwyr economaidd cadarn, a lle nad oes effaith amgylcheddol sylweddol, efallai y gellir masnachu peth deunydd wedi'i ailgylchu dramor. Cydnabyddir y byddai'n well o safbwynt amgylcheddol i nwyddau a weithgynhyrchwyd dramor cael cynnwys uchel wedi'i ailgylchu trwy ddefnyddio deunydd wedi'i ailgylchu o Gymru, yn hytrach na bod deunydd wedi'i ailgylchu o Gymru yn cael ei dirlenwi yng Nghymru. Ym mhob achos, mae'n bwysig bod yno dryloywder ynglŷn â'r cyrchfan terfynol.

Mae'r gofyniad i adrodd yn fwy cywir ar WasteDataFlow ynghylch cyrchfan terfynol deunydd ailgylchu yn un o amodau derbyn y Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy.

Mae'n bwysig hefyd gallu mesur yn iawn y cyfraniad y mae ailgylchu'n ei wneud tuag at y canlyniadau a ddymunir o ran lleihau ôl troed ecolegol ac ôl troed carbon. Yn ogystal â hynny, mae'n bwysig bod y cyhoedd yng Nghymru yn fwy cyffredinol yn gwybod beth sy'n digwydd i'r deunyddiau y maent yn eu rhoi ar garreg y drws i'w hailgylchu. Bydd angen i ymagwedd dryloyw at y materion hyn ystyried faint o ddeunydd a gesglir ac a anfonir i'w ailgylchu nad yw'n cael ei waredu neu ei adfer fel ynni oherwydd ei fod yn anaddas. Bydd angen adrodd ar hyn yn fwy manwl i'r gadwyn gyfan, o'r casglu hyd at yr ailbroseu. Gwaherddir allforio deunydd eildro llygredig iawn dramor o dan y Rheoliadau Cludo Trawsffiniol, ac mae'n rhaid i awdurdodau lleol gymryd camau i'w bodloni eu hunain nad oes unrhyw wastraff a gasglwyd ganddynt yn cael eu hanfon dramor yn groes i'r ddeddfwriaeth hon.

Mae Llywodraeth y Cynulliad hefyd yn ystyried gyda llywodraeth leol a'r Cynllun Craff am Wastraff beth fyddai'r ffordd orau o adrodd i'r cyhoedd am y gwelliant mewn monitro casglu, didoli, cludo ac ailbroseu defnyddiau sydd i'w hailgylchu.

Mae Asiantaeth yr Amgylchedd yn gweithio gydag awdurdodau lleol i sicrhau gwell adrodd ar ddeunyddiau a wrthodwyd yn ystod y gadwyn ddi-doli ac ailbroseu i wneud yn siŵr bod y ffigyrau a nodwyd am ailgylchu gwastraff yn gynnyrch newydd yn cael eu cofnodi'n gywir ar WasteDataFlow. Bydd gwiriadau archwilio'n cael eu gwneud ar y rhain fel mater o drefn. Mae cosbau o dan Reoliad 14 (4) o Reoliadau'r Cynllun Lwfansau Tirlenwi (Cymru) am gam gofnodi data, gyda dirwyon o hyd at £400 y dunnell. O dan Reoliadau Targedau Ailgylchu, Paratoi i Ailddefnyddio a Chompostio (Monitro a Chosbau) (Cymru) 2011, bydd camadrodd data'n arwain at ddirwy o £1000 am bob achos.

Mae adrodd yn gywir ar eitemau a wrthodir a cholledion yn sylfaenol wrth fonitro targedau ailgylchu statudol, a disgwylir i Awdurdodau Lleol gymryd camau rhesymol i sicrhau bod data a adroddir trwy WasteDataFlow yn fanwl gywir ac yn cynnwys deunyddiau a gollir am iddynt gael eu gwrthod mewn prif gyfleusterau a rhai dilynol ac mewn cyfleusterau ailbroseu cyn yr ailbroseu fel y cyfryw. **Ni** ddylai deunyddiau a gollir yn ystod yr ailbroseu fel y cyfryw (e.e. ffibrau neu ronnyau clai a gollir wrth gynhyrchu papur) gael eu cynnwys fel colledion trwy WasteDataFlow.

e) Gwella Canolfannau Ailgylchu Gwastraff y Cartref

Yng Nghymru ceir rhwydwaith o tua 90 o Ganolfannau Ailgylchu Gwastraff y Cartref (gelwir rhai ohonynt yn safleoedd "Amwynder Dinesig"). O'r holl ddeunyddiau a gasglwyd i'w hailgylchu yn 2007-08, daeth 37.4 y cant o Ganolfannau Ailgylchu Gwastraff y Cartref a safleoedd Amwynder Dinesig, ac 8.5 y cant o 'safleoedd dod â gwastraff' (safleoedd â chynhwysyddion ailgylchu ac wedi'u lleoli'n aml mewn meysydd parcio cyngor a rhai archfarchnadoedd). Mae hyn yn cyfateb i 12 y cant a 3 y cant, o bob sgil-gynhyrchion gwastraff cartrefi. Mae Canolfannau Ailgylchu Gwastraff y Cartref felly'n gwneud cyfraniad sylweddol at ailgylchu gwastraff cartrefi.

Gall safleoedd Canolfannau Ailgylchu Gwastraff y Cartref ac Amwynder Dinesig roi cryn hwb i'r cyfraddau ailgylchu am symiau cymharol isel o arian. Gall newidiadau eithaf syml arwain at welliant sylweddol yng nghyfraddau a pherfformiad Canolfannau Ailgylchu Gwastraff y Cartref o ran ailgylchu. Er enghraifft, gall y canolfannau ddarparu cynhwysyddion ar wahân i amrywiaeth lawer ehangach o ddeunyddiau y gellir eu hailgylchu (cesglir dros 40 o wahanol ddeunyddiau ailgylchu mewn sgipiau a chynhwysyddion ar wahân mewn safleoedd tebyg yn Fflandrys). Hefyd, gellir cynnig mwy o gymorth ar y safle i sicrhau bod pobl yn rhoi deunyddiau i'w hailgylchu yn y sgip gywir, ac nid yn y sgip weddilliol sydd fel arfer yn mynd i dirlenwi. Gyda hyn mewn golwg, byddwn yn ymgymryd â phrosiect a fydd yn datblygu offeryn hunanasesu i farnu ansawdd darpariaeth safleoedd Canolfannau Ailgylchu Gwastraff y Cartref awdurdodau lleol. Bydd canlyniadau hwn yn galluogi awdurdodau lleol i flaenoriaethu gwelliannau yn eu safleoedd.

Mae Llywodraeth y Cynulliad yn argymhell y dylai pob awdurdod lleol gael o leiaf un Ganolfan Ailgylchu Gwastraff y Cartref a all gymryd yr holl ffrydiau gwastraff trefol ailgylchadwy y mae deiliaid tai yn debygol o'u cynhyrchu, er ein bod yn cydnabod nad yw hyn o reidrwydd yn sefyllfa deg i bawb sy'n byw mewn ardal awdurdod lleol, yn enwedig y rheiny â phoblogaethau isel sy'n golygu bod angen teithio cryn bellter i'r un safle. Golyga hyn bod angen cael o leiaf un safle, mwy yn ddelfrydol, ar gyfer gwaredu'r enghreifftiau canlynol ar wahân:-gwydr, metelau, papur, cardfwrdd, pren, gwyrdd/gardd, plastig, tecstilau, olew mwynol, olew llysiâu, glyserol, nwyddau trydanol ac electronig gwastraff, bylbiau/tiwbiau golau fflworolau, paent/toddyddion/gwastraff cartref peryglus arall, agreg, pridd, asbestos bondiog, ac eitemau y gellir eu hailddefnyddio. Nid yw hon yn rhestr gyflawn.

Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn edrych yn fwy manwl gyda llywodraeth leol ar y posibilrwydd o gyflwyno system gradd sêr i Ganolfannau Ailgylchu Gwastraff y Cartref. Byddai hyn yn helpu deiliaid tai i ddeall lefel y gwasanaeth a ddarperir ym mhob Canolfan Ailgylchu Gwastraff y Cartref yn well, fel y mae system gradd sêr yn gweithio ar gyfer darparwyr llety.

f) Gwella darpariaeth safleoedd dod â gwastraff

Hyd yn oed gyda chyflwyno gwasanaethau ailgylchu ar garreg y drws i'r rhan fwyaf o ardaloedd Cymru, mae gan safleoedd dod â gwastraff ran bwysig o hyd yn y

gwasanaethau ailgylchu a gynigir i breswylwyr, yn enwedig er mwyn cynnig gwasanaeth cyfartal. Mae ychydig o ardaloedd yng Nghymru yn dal i ddisgwyl am wasanaeth ar garreg y drws ac felly mae'n bwysig bod safleoedd dod â gwastraff yn cynnig cyfleoedd i ailgylchu amrywiaeth o ddeunyddiau.

Mae system gradd sêr dan ystyriaeth i safleoedd dod â gwastraff hefyd, a fyddai'n annog safonau gwasanaeth uwch ar gyfer ystod ehangach o ddeunyddiau.

Hoffai Llywodraeth Cynulliad Cymru weld cyfran uwch o ddeunyddiau'n cael eu hailgylchu mewn dolen gaeedig. Mae safleoedd dod â gwastraff yn cynnig cyfle i wahanu gwydr yn lliwiau gwahanol i'w ailgylchu. Mae hyn yn golygu y gellir ailgylchu gwydr mewn dolen gaeedig, ac felly'n cynnig y budd amgylcheddol mwyaf i'r deunydd hwnnw yn gyffredinol ¹⁶.

g) Gwella'r ddarpariaeth o wasanaeth ailgylchu i fusnesau

Mae ffactorau sbarduno allweddol a fydd yn gofyn am ailgylchu mwy o wastraff o fusnesau, ac mae'n bwysig bod gwasanaethau digonol yn cael eu darparu i fusnesau ledled Cymru. Dyma rai o'r ffactorau allweddol:

- Mae Tuag at Ddyfodol Diwastraff yn gosod targed ailgylchu o 70 y cant ar gyfer 2024-25 i bob gwastraff, yn cynnwys y gwastraff a gynhyrchir gan fusnesau.
- Gosodwyd targed adfer deunydd ar gyfer gwastraff adeiladu a dymchwel yng Nghyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff ddiwygiedig yr UE.
- O ganlyniad i'r newid arfaethedig yn y diffiniad o'r hyn a ystyrir yn wastraff trefol yn y DU, bydd y rhan fwyaf o wastraff masnachol (h.y. yr hyn a gynhyrchir yn bennaf gan siopau a swyddfeydd) bellach yn dod o dan dargedau Cyfarwyddeb Tirlenwi'r UE sy'n cyfyngu ar dirlenwi gwastraff trefol bioddiraddiadwy.
- Y codiad o £8 y dunnell y flwyddyn yn y Dreth Tirlenwi (hyd at lefel o £80 ar 1 Ebrill 2014).
- Y posibilrwydd o weithredu gwaharddiadau neu gyfyngiadau tirlenwi (ar hyn o bryd mae Defra a Llywodraeth Cynulliad Cymru ar y cyd yn ymgynghori ar hyn) - mae Llywodraeth y Cynulliad yn ceisio pwerau i gyflwyno gwaharddiadau neu gyfyngiadau tirlenwi o dan Fesur Arfaethedig Gwastraff (Cymru) 2010.

Nid yw Llywodraeth y Cynulliad wedi penderfynu eto sut mae sicrhau bod busnesau sy'n cynhyrchu gwastraff masnachol yn cymryd camau pellach i leihau tirlenwi gwastraff bioddiraddiadwy i lefel fydd yn sicrhau bod Cymru'n cyflawni ei rhan o dargedau diwygiedig y DU ar gyfer 2012-13 a 2019-20. Gallai gwaharddiadau neu gyfyngiadau tirlenwi deunyddiau bioddiraddiadwy allweddol, er enghraifft gwastraff bwyd, fod yn un ffordd o wneud hyn, er nad yw gwaharddiadau o'r fath yn debyg o gael eu cyflwyno tan 2015 ar y cynharaf.

Mae gan awdurdodau lleol ddyletswydd yn barod o dan Adran 45 Deddf Diogelu'r Amgylchedd 1990 i gasglu gwastraff o rai busnesau os gofynnir am hynny¹⁷, a gosodwyd targedau iddynt leihau tirlenwi'r gwastraff bioddiraddiadwy y maent yn ei

---

¹⁶ Mae rhai eithriadau – er enghraifft gwydr a ailgylchwyd a ddefnyddir i wneud deunydd inswleiddio ffibr gwydr, sydd â manteision amgylcheddol cryf o safbwynt lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr.

¹⁷ Mae'n rhaid i awdurdodau lleol gasglu gwastraff 'masnachol' os gofynnir iddynt wneud hynny; disgrifir gwastraff masnachol yn Rheoliadau Gwastraff a Reolir 1992.

gasglu, ac ar gyfer ailgylchu, a'r targedau hynny'n cynnwys yr elfen gwastraff busnes. Hefyd, gosodwyd targedau ailgylchu awdurdodau lleol i wastraff trefol yn fwriadol er mwyn annog awdurdodau lleol i ailgylchu'r gwastraff a gasglant gan fusnesau hefyd.

Mae Erthygl 11(1)b o Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff ddiwygiedig yr UE wedi nodi gofyniad ar Aelod-wladwriaethau i hyrwyddo ailgylchu o safon uchel ac i wneud hynny rhaid iddynt sefydlu "casgliadau ar wahân" o wastraff lle bo hynny'n ymarferol yn dechnegol, yn amgylcheddol ac yn economaidd, gan wneud hynny ar gyfer papur, metel, plastig a gwydr o leiaf erbyn 2015. Mae hyn yn berthnasol i wastraff o fusnesau yn ogystal ac o gartrefi a chyrff cyhoeddus. Roedd y Rheoliadau drafft i drosi'r Gyfarwyddeb yn Lloegr a Chymru'n cynnig gosod gofyniad newydd ar awdurdodau lleol a chwmnïau gwastraff preifat sy'n casglu gwastraff o safleoedd masnachol a diwydiannol i gynnig "casgliadau ar wahân" ar gyfer papur, metel, plastig a gwydr erbyn 1 Ionawr 2015. Penderfyniad masnachol fyddai telerau cynnig gwneud y gwaith casglu a phris hynny. Mae Rheoliadau Gwastraff terfynol (Cymru a Lloegr) 2011 i fod i gael eu gosod ym mis Chwefror 2011.

O dan Ddeddf Diogelu'r Amgylchedd 1990, mae awdurdodau lleol yn gorfod codi tâl rhesymol i adennill costau casglu a rheoli'r gwastraff a gasglant gan fusnesau. Mae marchnad rydd yn bodoli ar gyfer casglu gwastraff o fusnesau, gan fod nifer o weithredwyr y sector preifat yn darparu gwasanaeth casglu o'r fath. Mae rhyddid i fusnesau ddewis y gwasanaeth sydd fwyaf addas iddynt am bris y gallant ei fforddio.

Er bod Llywodraeth y Cynulliad yn annog awdurdodau lleol i ddarparu gwasanaeth ailgylchu i fusnesau, nid yw'n bwriadu ymyrryd yn y farchnad rydd os yw honno'n gweithio'n iawn. Mae'n bosibl na fydd y farchnad yn gweithredu mewn rhai rhannau o Gymru, yn enwedig yn yr ardaloedd gwledig mwyaf anghysbell, ac mae'n debyg y gall awdurdodau lleol gynnig gwasanaeth ailgylchu cost effeithiol iawn i fusnesau yn yr ardaloedd hyn, gan gynnwys casglu gwastraff bwyd ar wahân. Cânt eu hannog i wneud hynny.

Gallai Awdurdodau Lleol hefyd gynnig eu safleoedd Canolfannau Ailgylchu Gwastraff y Cartref/Amwynderau Dinesig i fusnesau ailgylchu eu gwastraff, cyn belled â bod tâl adennill cost yn cael ei roi ar y gwasanaeth hwn yn unol â darpariaethau Deddf Diogelu'r Amgylchedd 1990, a gofynion caniatáu, ac i sicrhau y glynir wrth yr egwyddor mai'r llygrwr sy'n talu. Gan fod y gwastraff sy'n mynd i'r safleoedd hyn fel arfer yn cael ei ddosbarthu'n wastraff cartrefi, a gan fod targedau i ostwng gwastraff cartrefi bob blwyddyn, byddai angen i awdurdodau lleol sicrhau y cedwir cofnod o unrhyw wastraff busnes sy'n mynd i'r safleoedd, gan adrodd yn ôl arno ar wahân, fel gwastraff nad yw'n dod o gartrefi (gellid defnyddio pontydd tafol i wneud hyn).

Ni fydd casglu deunydd eildro ychwanegol a gwastraff bwyd o fusnesau yn golygu nad yw'r awdurdod lleol yn cydymffurfio â'r targedau Cynllun Lwfansau Tirlenwi, cyn belled â bod gan y deunydd gwastraff ychwanegol a gesglir i'w ailgylchu neu gompostio neu dreulio anaerobig gynnwys bioddiraddiadwy cyfun o ddim llai na 61 y cant (ar y pen eithaf arall, os mai dim ond gwydr a gesglir gan fusnesau i'w ailgylchu yna caiff hynny effaith negyddol o ran cydymffurfio â'r Cynllun Lwfansau Tirlenwi, ond os mai dim ond gwastraff bwyd neu gardfwrdd a gesglir ar gyfer treulio anaerobig neu ailgylchu yna caiff hyn effaith gadarnhaol iawn ar gydymffurfio â'r

Cynllun Lwfansau Tirlenwi, waeth faint o wastraff bwyd neu gardfwrdd ychwanegol a gesglir).

Bydd casglu deunydd eildro a gwastraff bwyd gan fusnesau'n cael ei ystyried yn y Cynllun Sector Casglu, Seilwaith a Marchnadoedd.

Dylai awdurdodau lleol wneud mwy i hyrwyddo'r gwasanaethau casglu ailgylchu a gwastraff bwyd y gallant eu cynnig i fusnesau.

h) Gwella perfformiad gwerth am arian gwasanaeth ailgylchu

Mewn amgylchiadau pan fo pwysau ar arian cyhoeddus a busnesau, bydd angen i awdurdodau lleol ystyried pa gamau pellach y gallant eu cymryd i wella gwasanaethau ar yr un pryd â lleihau costau. Cymerwyd camau'n barod i bennu'n fwy manwl beth yw costau darparu'r gwasanaeth ar hyn o bryd er mwyn hwyluso meincnodi, ac i wneud arbedion effeithlonrwydd. Disgrifir y rhain fel a ganlyn.

i) Modelu Arian Gwastraff o dan arweiniad Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC) a Llywodraeth Cynulliad Cymru

Mae CLILC wedi bod yn gweithio ers dros dair blynedd i hwyluso adrodd ffigyrau ariannol am yr holl wasanaethau gwastraff ym mhob awdurdod lleol yng Nghymru. Nod y broses hon yw sicrhau bod awdurdodau lleol i gyd yn adrodd yn gyson am eu costau casglu, trin a gwaredu gwastraff. Bydd hyn yn galluogi mwy o gymharu a meincnodi ar werth am arian ac yn galluogi awdurdodau i rannu arfer gorau ac adnabod arbedion effeithlonrwydd. Datblygwyd y system hon i weithio ochr yn ochr â'r system WasteDataFlow.

I symud ymlaen ar hyn, y fforwm i drafod meysydd y dylid edrych arnynt ymhellach er mwyn cael arfer gorau fydd cyfarfod Is-grŵp Gwastraff Cymdeithas y Syrfewyr Sirol, a fynychwyd gan bob Pennaeth Gwasanaeth Rheoli Gwastraff awdurdod lleol a swyddogion o Lywodraeth Cynulliad Cymru. Bydd y Bwrdd Rhaglen Gweinidogol yn monitro'r gwaith hwn yn fanwl ac yn rheolaidd.

ii) Coladu data perfformiad arall

Bydd crynodeb llawn o ddata cyflawni gwasanaeth yn cael ei goladu o 2010-11 ymlaen. Bydd hyn yn cynnwys deunyddiau a gasglwyd, ac amllder y gwasanaeth i bob gwasanaeth gwastraff. Bydd hyn yn rhoi darlun llawn mewn data o'r gwasanaethau a'r meysydd cyffredin lle gall awdurdodau lleol neu ddarparwyr gwasanaeth eraill gydweithio a rhoi arfer gorau ar waith er mwyn cynnig gwasanaethau mwy effeithlon.

iii) Camau i leihau costau

Mae'r mesurau a gymerwyd hyd yma i gynyddu arbedion effeithlonrwydd gan Lywodraeth y Cynulliad a llywodraeth leol yn cynnwys:

- Cefnogaeth i brosiectau cydweithredol rhwng awdurdodau lleol i gyflwyno casgliadau gwastraff bwyd (dim ond ar gyfer mentrau ar y cyd gan awdurdodau

lleol i gaffael bagiau, biniau a cherbydau casglu gwastraff bwyd roedd Llywodraeth y Cynulliad yn rhoi arian)

- Cefnogaeth gan Lywodraeth y Cynulliad i awdurdodau lleol gaffael ar y cyd mewn contractau “canolfannau” i drin gwastraff bwyd drwy ddefnyddio treulio anaerobig
- Cefnogaeth gan Lywodraeth y Cynulliad i awdurdodau lleol gaffael ar y cyd mewn contractau “consortia” i drin gwastraff trefol gweddilliol.

Mae angen i Awdurdodau Lleol gynllunio i gyflawni'r targedau a osodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff, Mesur Gwastraff (Cymru) 2010 a'r cynllun sector hwn, yn erbyn cefndir cyfyngiadau ariannol. Er mwyn gwneud hyn bydd angen iddynt ystyried ystod o weithgareddau i hybu effeithlonrwydd. Gallai'r rhain gynnwys:

- Cyfuno swyddogaethau gwastraff dau neu fwy o awdurdodau lleol – gan fynd mor bell o bosibl â sefydlu awdurdodau casglu gwastraff rhanbarthol.
- Caffael nwyddau a gwasanaethau ar y cyd, yn cynnwys gwasanaethau casglu sy'n cael eu contractio allan ar hyn o bryd – efallai drwy gael consortiwm rhanbarthol.
- Meincnodi gwastraff a chyllid i adnabod effeithlonrwydd ariannol.
- Gwneud y gwasanaeth yn fwy effeithlon.
- Adolygiad seiliedig ar systemau.
- Grymuso'r gweithlu a gostwng gorbenion rheoli.

Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn parhau i weithio gyda CLILC a'i Rhaglen Gwella Gwastraff ynghyd ag Awdurdodau Lleol i weld sut y gellir gwella gwasanaethau i'r eithaf i ddarparu gwasanaethau cost effeithiol ar gyfer deiliaid tai a busnesau er mwyn rhyddhau adnoddau ariannol i'w buddsoddi mewn llefydd eraill. Datblygir y dull cydweithredol hwn drwy'r Rhaglen Gydweithredol ar gyfer Newid a ddisgrifiwyd eisoes, sy'n ymdrechu i fod mor effeithlon â phosibl a chyn belled ag y bo'n ymarferol bosibl, yn annog Awdurdodau Lleol i fabwysiadu'r glasbrint casgliadau a baratowyd gan Lywodraeth y Cynulliad.

3.4.5.2 Camau ar gyfer Llywodraeth Cynulliad Cymru

i) Mesur Gwastraff (Cymru) 2010

Pasiwyd Mesur Gwastraff (Cymru) 2010 gan Lywodraeth Cynulliad Cymru yn Nachwedd 2010 a derbyniodd Gymeradwyaeth y Goron yn Rhagfyr 2010.

Mae'r Mesur yn gosod targedau statudol ar gyfer y ganran o ddeunydd gwastraff trefol a gesglir gan Awdurdodau Lleol i'w ailgylchu, ei baratoi i'w aildefnyddio a'i gompostio yn ogystal â gwneud awdurdodau lleol yn agored i wynebu cosbau os ydynt yn methu â chyflawni'r targedau hyn.

O dan ddarpariaethau'r Mesur, cyhoeddwyd y canlynol ar gyfer ymgynghori o 1 Rhagfyr 2010 tan 26 Ionawr 2011:

- Gorchymyn Drafft Targedau Ailgylchu, Paratoi i Aildefnyddio a Chompostio (Diffiniadau) (Cymru) 2011;

- Ymgynghorwyd ar Reoliadau Drafft Targedau Ailgylchu, Paratoi i Aildefnyddio a Chompostio (Monitro a Chosbau) (Cymru) 2011.

Ar yr un pryd ymgynghorodd Llywodraeth y Cynulliad hefyd ar y canlynol:

- Protocol Drafft ar gyfer Rhoi Cosbau o dan Reoliadau Cynllun Lwfansau Tirlenwi (Cymru) 2004 a Rheoliadau Targedau Ailgylchu, Paratoi i Aildefnyddio a Chompostio (Monitro a Chosbau) (Cymru) 2011 [y Protocol Cosbau Drafft]; a
- Chanllawiau drafft i ategu Gorchymyn Drafft Targedau Ailgylchu, Paratoi i Aildefnyddio a Chompostio (Diffiniadau) (Cymru) 2011 a Rheoliadau Targedau Ailgylchu, Paratoi i Aildefnyddio a Chompostio drafft (Monitro a Chosbau) (Cymru) 2011

j) Y Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy

Llywodraeth Cynulliad Cymru sy'n talu am tua 85 y cant o'r gwasanaeth gwastraff trefol a ddarperir gan Awdurdodau Lleol. Mae Llywodraeth y Cynulliad yn ymrwymedig drwy'r pwerau statudol y mae'n gweithredu odanynt i sicrhau bod yr arian y mae'n ei roi'n cefnogi cyflawni ei pholisïau. Mae dyletswydd statudol ar Lywodraeth y Cynulliad i hyrwyddo cynaliadwyedd o dan Ddeddf Llywodraeth Cymru. Mae dyletswydd ar Awdurdodau Lleol hefyd i ystyried cynaliadwyedd yn eu rhaglenni gwella.

Oddi ar 2001-02 mae Llywodraeth y Cynulliad wedi darparu bron i £400 miliwn o arian ychwanegol i lywodraeth leol ar ffurf Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy i gynyddu cyfraddau ailgylchu. Mae Llywodraeth Cynulliad wedi gosod amodau ar gyfer defnyddio'r Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy a bydd yn parhau i wneud hynny ac mae'n bosibl y bydd y rhain yn amrywio o bryd i'w gilydd i adlewyrchu polisi.

k) Cefnogi datblygu marchnadoedd deunydd eildro, compost a gweddillion treuliad anaerobig

Nodwyd camau i gefnogi datblygu marchnadoedd deunydd eildro a chompost yn Yn Gall gyda Gwastraff (roedd Rhan Dau yn cynnwys cynllun datblygu marchnad gompost), ac mae Llywodraeth y Cynulliad wedi cefnogi cyflawni'r gweithredoedd hyn ers hynny. Bydd y Cynllun Sector Casglu, Seilwaith a Marchnadoedd yn mynd i'r afael â'r angen am gefnogaeth bellach i ddatblygu marchnadoedd ychwanegol ar gyfer deunydd eildro, compost a gweddillion treuliad anaerobig. Mae datblygu marchnadoedd ar gyfer compost a threulio anaerobig yn dal i fod yn flaenoriaeth i Lywodraeth y Cynulliad. Er y bydd y Protocolau Ansawdd ar gyfer Compost a gweddillion treuliad anaerobig yn rhoi hyder i'r defnyddwyr olaf yn safon y cynhyrchion hyn, erys rhai rhwystrau sydd angen eu goresgyn ac mae angen gwaith pellach i ddatblygu a thyfu'r farchnad i'r cynhyrchion hyn.

Mae Llywodraeth y Cynulliad yn rhoi cefnogaeth i WRAP Cymru drwy ei rhaglen gwastraff naturiol i gynyddu'r biowastraff sy'n cael ei ddargyfeirio yn sylweddol, yn enwedig gwastraff bwyd, i gompost a threulio anaerobig o safon. Y prif nod yw codi'r defnydd o gompost PAS 100/gweddillion treuliad PAS 110 drwy alw newydd am y

cynnyrch. Bydd WRAP Cymru hefyd yn gweithio gyda phrif sectorau'r farchnad (amaethyddiaeth, garddwriaeth, coedwigaeth, tirlunio ac adfywio) i ledaenu Ymchwil a Datblygu WRAP a gwybodaeth arfer gorau i helpu i fynd i'r afael â'r rhwystrau yn y marchnadoedd hyn a hybu mwy o ddefnydd o gompost a gweddillion treuliad o safon.

Gellir cael newid sylweddol yn y defnydd o gompost a gweddillion treuliad safonol os oes gwybodaeth gywir, dechnegol ac ariannol ar gael i ddefnyddwyr olaf posibl y cynhyrchion hyn. Mae WRAP Cymru wedi cynnal cyfres o brosiectau Ymchwil a Datblygu i daclo unrhyw "fylchau" neu rwystrau i'w defnyddio mewn marchnadoedd gwahanol.

Mae Llywodraeth y Cynulliad hefyd yn gweithio mewn partneriaeth ag awdurdodau lleol a rhanddeiliaid eraill i greu mwy o gapasiti trin gwastraff bwyd ar draws Cymru i fodloni'r targedau dargyfeirio tirlenwi a bennwyd gan Gyfarwydddeb Tirlenwi'r UE (1999) a Rheoliadau Cynllun Lwfansau Tirlenwi (Cymru) 2004. Bydd y rhaglen hon (gyda chymorth WRAP Cymru) hefyd yn rhoi hyder i gynhyrchwyr a phrynwyr bwyd bod darpar farchnadoedd da ar gyfer gweddillion treuliad anaerobig ac yn eu galluogi i ddatblygu'r marchnadoedd hyn.

l) Gweithio gyda manwerthwyr i gynyddu'r capasiti i ailgylchu a chynnwys wedi ei ailgylchu cynhyrchion a deunydd pacio

Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn gweithio gyda manwerthwyr siopau bwyd yng Nghymru i ddatblygu a gweithredu Cynllun Sector Gweithgynhyrchu, Gwasanaethau a Manwerthu Bwyd pwrpasol a fydd yn un o'r prif gynlluniau gweithredu i gyflawni Tuag at Ddyfodol Diwastraff. Bydd hwn yn canolbwyntio ar fwyd a'r deunydd pacio cysylltiedig ag ef. Bydd cynhyrchion manwerthu eraill yn cael sylw yn y Cynllun Sector Diwydiannol a Masnachol. Y nod yw cael y sectorau dan sylw i ymrwymo i hyn. Bydd ecoddylunio yn sicrhau bod cynhyrchion a deunydd pacio'n cael eu dylunio mewn ffordd fydd yn golygu, erbyn iddynt gyrraedd diwedd eu hoes, y gellir eu hailgylchu'n hawdd mewn ffordd sy'n addas i nodau Tuag at Ddyfodol Diwastraff. O fewn y cynlluniau sector hyn, bydd y sector manwerthu'n cael ei annog i sicrhau bod yr egwyddorion hyn yn cael eu mabwysiadu yn eu cadwyni cyflenwi.

Mae Llywodraeth y Cynulliad yn ariannu cynlluniau eraill hefyd y mae manwerthwyr wedi ymrwymo iddynt, megis Ymrwymiad Courtauld a negodwyd gan WRAP. Gan ddefnyddio data 2009 a gweithio tuag at derfyn amser yn 2012, mae Cam 2 Ymrwymiad Courtauld yn symud i ffwrdd oddi wrth dargedau seiliedig ar bwysau yn unig ac yn ymdrechu i sicrhau defnydd mwy cynaliadwy o adnoddau dros gylch oes cyfan y cynhyrchion, drwy'r gadwyn gyflenwi i gyd. Mae'r ymrwymiad newydd yn cynnwys y targed canlynol sy'n ymwneud â chynnydd yn y cynnwys a'r deunydd pacio y gellir ei ailgylchu ac sydd wedi ei ailgylchu - i'w gyflawni erbyn diwedd 2012:

- Lleihau pwysau, codi cyfraddau ailgylchu a chynyddu cynnwys wedi ei ailgylchu pob deunydd pacio bwydydd, fel y bo'n briodol. Drwy'r mesurau hyn y nod yw lleihau effaith carbon y deunydd pacio hwn 10 y cant erbyn diwedd 2012 (mae hyn yn cyfateb i ostyngiad o 16 y cant os yw'r twf blynyddol a ragfyneir yng ngwerthiant y nwyddau hyn yn cael ei wireddu).

m) Ystyried cyfrifoldeb estynedig cynhyrchwyr

Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn ymchwilio i weld a fyddai'n ymarferol neu'n ddymunol cyflwyno deddfwriaeth cyfrifoldeb estynedig cynhyrchwyr a fyddai'n arwain at fwy o ailgylchu a'r cynhyrchwyr yn ysgwyddo mwy o gyfrifoldeb dros dalu i awdurdodau lleol gasglu gwastraff ar gyfer ailgylchu a threulio anaerobig.

n) Cyflawni Strategaeth Deunydd Pacio'r DU 2008

Ym Mehefin 2009, cyhoeddodd Defra, yr Adran Busnes, Arloesedd a Sgiliau a'r Gweinyddiaethau Datganoledig 'Making the Most of Packaging: A Strategy for a low carbon economy'¹⁸.

Prif nod y strategaeth hon yw lleihau effaith amgylcheddol y deunydd pacio dros ei gylch oes cyfan heb amharu ar ei allu i ddiogelu'r cynnyrch. Yn ôl y Strategaeth mae ailgylchu deunydd pacio dros y DU wedi cynyddu'n aruthrol dros y ddegawd ddiwethaf a dengys dadansoddi y gellir cyflawni mwy dros y 10 mlynedd nesaf.

Mae 4 gweithred allweddol yn y strategaeth hon sy'n ymwneud ag ailgylchu:

- **Gwella cyfraddau ailgylchu i bob un o'r prif ddeunyddiau pacio:** Mae angen casglu mwy o alwminiwm, gwydr a phlastig o ffynonellau masnachol a diwydiannol. O safbwynt alwminiwm, mae hyn yn cynnwys ailgylchu yn y gwaith, casgliadau ffoil a thuniau awdurdod lleol a buddsoddi mewn seilwaith wrth fynd. Ymgynghorodd Cymru (gyda Lloegr) ar y gwaharddiad ar dirlenwi'r rhain a deunyddiau eraill. Mae'r ymatebion i'r ymgynghoriad hwn yn cael eu coladu a byddant yn cael eu hadlewyrchu yn y cynlluniau sector fel y bo'n briodol. Cynyddir cyfraddau casglu gwydr drwy drefniadau gwirfoddol a bydd ymgynghoriad hefyd ar leihau'r gwydr gwastraff a ddefnyddir fel agreg o ganlyniad i'r manteision amgylcheddol (ac o bosibl economaidd) uwch a geir o ailgylchu dolen gaeedig. Mae'n bosibl y bydd targedau cyfrifoldeb cynhyrchwyr newydd yn cael eu gosod i ailgylchu poteli plastig o gartrefi ac mae'n bosibl y caiff hyn ei ymestyn i fathau eraill o blastig.
- **Gwella ansawdd deunydd eildro:** Mae hyn yn hanfodol i ailbroseswyr y DU ac i'r DU gael mynediad i'r marchnadoedd allforio. Yr uchelgais o fewn y strategaeth hon yw mai mynd am y farchnad ansawdd uchel fydd y mesur safonol yn 2019. Mae angen i fusnesau ac awdurdodau lleol drin ailgylchu fel ffynhonnell refereniw bosibl yn hytrach nag osgoi dyledion treth tirlenwi. Mae hyn yn cyd-fynd â safiad Cymru ar ddulliau casglu a didoli ar garreg y drws. Bydd ansawdd y deunydd sy'n mynd i gyfleusterau adfer deunyddiau ac allan ohonynt yn hollbwysig hefyd a bydd rhan i weithredwyr er mwyn sicrhau hyn. Mae'r Asiantaethau Amgylchedd yn gweithio gydag awdurdodau lleol a'r sector gwastraff i sicrhau cydymffurfio ar wastraff mewn perthynas ag allforion gwastraff.
- **Cynyddu'r cynnwys ailgylchu:** Gallai cael mwy o gynnwys wedi ei ailgylchu mewn deunydd pacio yn y gadwyn gyflenwi helpu system ailgylchu'r DU i

---

¹⁸ <http://www.defra.gov.uk/environment/waste/producer/packaging/strategy.htm>

wrthsefyll newidiadau yn y farchnad. Byddwn yn gweithio gyda manwerthwyr a chynhyrchwyr i sicrhau hyn, drwy ymrwymiad Courtauld.

- **Mwy o fuddsoddiad gan gynhyrchwyr deunydd pacio:** Mae angen hyn i gynyddu ailgylchu a gwella ansawdd y deunyddiau a gesglir i'w hailgylchu. Mae hyn yn cyd-fynd â'r ymgynghoriad diweddar ar y newidiadau i'r Rheoliadau Cyfrifoldeb Cynhyrchwyr a'r targedau diwygiedig (a amlinellir isod) a mesurau eraill i sicrhau bod y system bresennol sy'n seiliedig ar y farchnad yn cyflenwi arian ychwanegol yn effeithiol.

o) Rheoliadau Rhwymedigaethau Cyfrifoldeb Cynhyrchwyr (Gwastraff Deunydd Pacio)

Nod Cyfarwyddeb y Comisiwn Ewropeaidd ar Ddeunydd Pacio a Gwastraff Deunydd Pacio yw cytgordio rheoli gwastraff deunydd pacio drwy leihau effaith deunydd pacio a gwastraff deunydd pacio ar yr amgylchedd a thrwy osgoi rhwystrau i fasnach ac ystumio a chyfyngu cystadleuaeth o fewn y Gymuned. Gosodir targedau adfer (60 y cant) ac ailgylchu (55 y cant) gofynnol ar gyfer deunydd pacio i'w bodloni erbyn 31 Rhagfyr 2008 yn ogystal â thargedau ailgylchu deunydd penodol (gwydr (60), metelau (50), plastigau (22.4) a phren (12.5 y cant)). Ar ôl 2008, bydd rhaid i Aelod-wladwriaethau barhau i fodloni'r targedau gofynnol hyn ond bydd rhyddid i osod targedau uwch.

Yn y DU, mae Rheoliadau Rhwymedigaethau Cyfrifoldeb Cynhyrchwyr (Gwastraff Deunydd Pacio) yn gweithredu'r Gyfarwyddeb hon drwy system o gyfrifoldeb cynhyrchwyr (estyniad o'r egwyddor mai'r llygrwr sy'n talu). Trosir y Gyfarwyddeb yn gyfres o dargedau DU ar gyfer busnesau sy'n trafod deunydd pacio gan adlewyrchu marchnad deunydd pacio'r DU a'r sgil-gynhyrchion; mae rheidrwydd ar rai busnesau arbennig yn dibynnu ar drosiant (£2 miliwn) a swm y deunydd pacio gorfodol a drafodir bob blwyddyn (50 tunnell).

Mae'r DU yn cyflawni ei hymrwymadau ar hyn o bryd.

Bu'r targedau yma'n weithredol hyd at 2010 a gosodwyd targedau o 2011 ymlaen. Ymgynghorwyd ar y targedau diwygiedig yn 2010:

- Gosodwyd targedau newydd deunydd penodol hyd at 2012 – Bydd y targedau'n sicrhau bod y DU yn parhau i gyflawni targedau Cyfarwyddeb y DU a'u bod yn debyg i'r targedau ar gyfer y ddwy flynedd ddiwethaf.
- Mae mesurau'n cael eu cyflwyno i wneud ariannu'n fwy eglur yn y system bresennol ynghyd â nifer o newidiadau technegol i wella gweithrediad Rhwymedigaethau Cyfrifoldeb Cynhyrchwyr (Gwastraff Deunydd Pacio) 2007
- Yn ychwanegol at hyn, mae'r Llywodraeth yn cyflwyno newidiadau technegol sydd i fod i esbonio a diweddarau'r Rheoliadau. Maent yn cynnwys dau newid sy'n dadreoli, un yn dileu'r gofyniad am archwiliad annibynnol, a'r ail yn caniatáu i fusnesau llai ddefnyddio mecanwaith syml

i gyfrifo eu rhwymedigaeth gyfreithiol, a fydd yn arbed tua £285,000-£371,000 y flwyddyn i ddiwydiant.

p) Trosi'r Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff ddiwygiedig (2008/98/EC)

Mae Cyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff yr UE yn gosod mesurau i ddiogelu'r amgylchedd ac iechyd dynol drwy atal neu leihau effeithiau andwyol cynhyrchu a rheoli gwastraff, a thrwy leihau effeithiau cyffredinol a gwella effeithlonrwydd y defnydd o adnoddau. Mabwysiadwyd diwygiadau i'r Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff (2008/98/EC) yn Rhagfyr 2008 ac fe'u trosir gan Reoliadau Gwastraff (Cymru a Lloegr) 2011.

O ran agweddau ar y Gyfarwyddeb ddiwygiedig sy'n ymwneud ag ailgylchu gwastraff trefol a gesglir gan awdurdodau lleol, mae'r Gyfarwyddeb yn cynnwys gofynion i aelod-wladwriaethau:

- Ddilyn yr hierarchaeth wastraff mewn deddfwriaeth a pholisi rheoli gwastraff.
- Hybu ailgylchu deunyddiau gwastraff i safon uchel fel rhan o'r nod cyffredinol i wneud yr Undeb Ewropeaidd yn 'gymdeithas ailgylchu'.
- Erbyn 2015, sicrhau bod casgliadau ar wahân wedi eu sefydlu ar gyfer y canlynol o leiaf: papur, metel, plastig a gwydr.
- Erbyn 2020, cynyddu paratoi i aildefnyddio ac ailgylchu deunyddiau gwastraff megis o leiaf papur, metel, plastig a gwydr o gartrefi i isafswm o 50 y cant o ran pwysau

Bydd y cynllun sector hwn yn rhan o gydymffurfiaeth Llywodraeth Cynulliad Cymru â nifer o ofynion y Gyfarwyddeb.

3.4.5.3 Yr angen am dystiolaeth ychwanegol

Bydd Llywodraeth Cynulliad Cymru yn chwilio am ffyrdd o adeiladu ar ei sail dystiolaeth bresennol, gan ddefnyddio astudiaethau a gafodd eu cynnal mewn llefydd eraill, fel y bo'n briodol, a chomisiynu ymchwil newydd yn ôl yr angen, a gydag eraill fel y bo'n addas. Mae'r meysydd lle mae angen casglu neu gomisiynu dystiolaeth ychwanegol o ran y gwasanaeth casglu deunydd eildro yn cynnwys:

- Gwerthusiad datblygu cynaliadwy o sampl o systemau casglu yng Nghymru er mwyn cymharu gwasanaethau didoli ar garreg y drws a gwasanaethau gwastraff ailgylchadwy cymysg - i gynnwys asesiad o'r crud i'r bedd o'r gost a'r ôl troed ecolegol/carbon.
- Gwerthusiad o gostau a/neu arbedion ariannol a pha mor ymarferol fyddai i awdurdodau lleol yng Nghymru symud o wasanaeth casglu deunydd cymysg ailgylchadwy i wasanaeth didoli ar garreg y drws.
- Trywyddau archwilio ar gyrchfan deunydd eildro a sut y rheolir y deunydd hwn.
- Ymchwilio cyfleoedd ailgylchu i ddeunyddiau arbenigol

3.4.6 Dangosyddion ac adolygu cynnydd

3.4.6.1 Monitro a mesur

Cynigir y dangosyddion canlynol (Tabl 8):

Tabl 8. Y dangosyddion a gynigir ar gyfer y gwasanaeth casglu deunydd eildro

Beth fyddwn yn ei fonitro	Sut y byddwn yn monitro	Pwy fydd yn monitro
Gwasanaethau casglu		
<i>Swm y gwastraff cartrefi a threfol a gaiff ei ailgylchu/compostio (treulio anaerobig)</i>	Byddwn yn parhau i fesur lefelau ailgylchu a chompostio gwastraff cartrefi a threfol gydag awdurdodau lleol yn adrodd eu hystadegau gwastraff drwy WasteDataFlow	Llywodraeth Cynulliad Cymru
<i>Nifer y cartrefi lle cesglir gwastraff ar garreg y drws ar gyfer deunyddiau allweddol</i>	Byddwn yn monitro nifer y cartrefi sy'n derbyn gwasanaeth casglu ailgylchu yng Nghymru, yn cynnwys casglu deunyddiau gwastraff penodol.	Llywodraeth Cynulliad Cymru
<i>Bodlonrwydd cartrefi â'r gwasanaethau casglu</i>	<i>Dangosydd Tuag at Ddyfodol Diwastraff</i> Byddwn yn mesur boddhad y gymuned â'r gwasanaethau a'r gweithgareddau gwastraff, drwy'r Arolwg 'Byw yng Nghymru'.	Llywodraeth Cynulliad Cymru
<i>Faint mae'r cyhoedd yn ei wybod ac yn ei ddeall</i>	<i>Dangosydd Tuag at Ddyfodol Diwastraff</i> Byddwn yn mesur faint mae dinasyddion yn ei wybod a'i ddeall am effeithlonrwydd adnoddau a rheoli gwastraff drwy Arolygon y Cynllun Craff am Wastraff	Cynllun Craff am Wastraff
<i>Parodrwydd i gymryd rhan mewn ailgylchu</i>	O dro i dro byddwn yn cynnal arolygon ar agwedd ac ymddygiad y cyhoedd er mwyn barnu agwedd a pharodrwydd at weithgareddau ailgylchu	Cynllun Craff am Wastraff
<i>Graddau ac effeithiolrwydd ymgyrchoedd ymwybyddiaeth ailgylchu</i>	Byddwn yn monitro'r canlynol: 1. Nifer, math a graddau ymgyrchoedd ailgylchu ym mhob awdurdod lleol 2. Gwerthuso effeithiolrwydd pob math o ymgyrch o safbwynt canlyniadau amgylcheddol a chymdeithasol	Awdurdodau lleol yn cael eu cydgysylltu gan y Cynllun Craff am Wastraff/Uned Ddata
<i>Swyddi a phosibiliadau swyddi</i>	Byddwn yn comisiynu ymchwil ar ddangosyddion i fonitro a mesur faint o swyddi a phosibiliadau	Llywodraeth Cynulliad Cymru

	swyddi sy'n deillio o ailgylchu.	
Costau darparu'r gwasanaeth	Byddwn yn mesur y costau casglu gwastraff i bob awdurdod lleol a chostau gwaredu gwastraff fesul person/cartref/tunnell	Llywodraeth Cynulliad Cymru/CLILC
Pa wastraff cartrefi y gellir ei ailgylchu	Byddwn yn cynnal astudiaethau dadansoddi cyfansoddiad o dro i dro fydd yn cynnwys dadansoddi cyfansoddiad y gwastraff i'w ailgylchu	Cynllun Craff am Wastraff – y dadansoddiad cyfansoddiad nesaf sydd i'w gynnal.
Cyrchfan a ffawd deunydd eildro	Rydym wedi diwygio WasteDataFlow fel ei fod yn cofnodi cyrchfan terfynol deunydd eildro yn well trwy greu Cwestiwn 100, a byddwn yn cynnig canllaw i awdurdodau lleol. Byddwn yn gweld pa mor ymarferol yw newid WasteDataFlow i sicrhau fod modd nodi'r math o ailgylchu (dolen gaeedig neu agored), gan gynnwys a yw'n ymarferol i awdurdodau lleol gasglu'r wybodaeth hon.	Llywodraeth Cynulliad Cymru/Asiantaeth yr Amgylchedd Cymru/Uned Ddata Gwastraff CLILC.
Pethau a wrthodwyd o ailgylchu / compostio / Treulio anaerobig	Byddwn yn diwygio WasteDataFlow fel ei fod yn cofnodi'n well yr hyn a wrthodwyd o gyfleusterau ac ailbroesyddion deunyddiau eilaidd a thrydyddol, ac yn cynnig canllaw i awdurdodau lleol. Bydd mwy o wiriadau archwilio a chydymffurfio.	Llywodraeth Cynulliad Cymru/Asiantaeth yr Amgylchedd Cymru/Uned Ddata Gwastraff CLILC.

3.4.6.2 Adolygiad

Bydd Llywodraeth Cynulliad Cymru yn cynnal adolygiad rheolaidd o faint o wastraff trefol a gesglir gan Awdurdodau Lleol all gael ei ailgylchu ac sy'n cael ei ailgylchu, a pha ganllaw sydd ei angen i helpu i gyflawni'r targedau a'r canlyniadau Datblygu Cynaliadwy.

3.4.7 Crynodeb o'r camau ar gasgliadau ar gyfer ailgylchu, compostio a threulio anaerobig

Mae Tabl 9 yn grynodeb o'r camau a gynigir i gyrraedd y targed atal gwastraff yn y cartref a chyflawni'r amcanion a osodwyd yn Adran 3.4.2.

Tabl 9. Crynodeb o'r camau a gynigir i gyflawni'r canlyniadau, y targedau a'r amcanion i'r gwasanaeth ailgylchu

Cam	Gan Bwy	Erbyn Pryd	Sut a goblygiadau hyn	Cysylltu â'r amcanion a restrwyd yn adran 3.4.2
a) Codi cyfraddau ailgylchu i gyflawni'r targedau	Awdurdodau lleol	Tymor byr i ganolig: O 2011 i 2025	<p>Awdurdodau lleol i wella gwasanaethau ailgylchu i gyflawni'r targedau newydd</p> <p>Awdurdodau lleol i ddefnyddio arian y Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy a ddarperir gan Lywodraeth y Cynulliad, codi tâl os caniateir iddynt wneud hynny'n barod, cynyddu'r incwm o ddeunydd eildro, a gwneud arbedion effeithlonrwydd er mwyn talu am wella'r gwasanaethau.</p>	<p>1. Cyflawnir y targedau ailgylchu gwastraff a osodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.</p> <p>2. Bydd gwastraff na ellir ei 'baratoi i aildefnyddio' yn cael ei ailgylchu, compostio (gwastraff gwyrdd) neu ei dreulio'n anaerobig (yn achos gwastraff bwyd).</p> <p>8. Bydd dinasyddion yn elwa'n gymdeithasol (drwy well cydlyniant cymdeithasol a lles cymunedol) o'r gwasanaeth gwastraff trefol - drwy greu swyddi a hyfforddiant, ac unigolion a chymunedau'n ymwneud yn agosach â'r gweithlu casglu gwastraff.</p> <p>9. Rhoddir cyfle i holl ddinasyddion Cymru gyfrannu at baratoi gwastraff ar gyfer ei aildefnyddio, waeth ble maent yn byw, sut mae eu hiechyd, eu symudedd a'u hamgylchiadau personol.</p> <p>10. Arfogir y gweithlu casglu gwastraff â'r sgiliau, y cymwysterau a'r hyfforddiant angenrheidiol er mwyn helpu i gefnogi rheoli gwastraff trefol yn gynaliadwy (yn cynnwys ailhyfforddi priodol lle mae natur y swydd yn newid).</p> <p>11. Rhaid casglu gwastraff i'w ailgylchu neu ei waredu heb beryglu iechyd dynol, na'r amgylchedd.</p> <p>12. Rhoddir blaenoriaeth o ran ailgylchu i'r deunyddiau blaenoriaeth a nodir yn y strategaeth.</p> <p>13. Bydd gwasanaethau ailgylchu'n cael eu darparu mewn ffordd sy'n hybu datblygu cynaliadwy ac yn cynnig cyfle i gael costau system gyfan is.</p> <p>14. Caiff ymrwymadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.</p>

<p>b) Gwella cysondeb yn y deunyddiau ailgylchadwy a gesglir</p>	<p>Awdurdodau lleol</p>	<p>Tymor byr: O 2011 i 2015</p>	<p>Awdurdodau lleol i wneud eu gorau i gasglu deunyddiau ailgylchu ar garreg y drws fel mater o drefn.</p> <p>Awdurdodau lleol i ddefnyddio arian y Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy a ddarperir gan Lywodraeth y Cynulliad, codi tâl os caniateir iddynt wneud hynny'n barod, cynyddu'r incwm o ddeunydd eildro, a gwneud arbedion effeithlonrwydd er mwyn talu am wella'r gwasanaethau.</p>	<p>6. Ceir cysondeb ledled Cymru o ran y math o ddeunyddiau a gesglir gan awdurdodau lleol ar gyfer ailgylchu a threulio anaerobig. Bydd systemau casglu a didoli yn ddigon hyblyg i ymdopi â'r holl newidiadau tebygol yng nghyfansoddiad gwastraff yn y dyfodol, ac yn gyson ar draws Cymru wrth gasglu deunyddiau y gellir eu hailgylchu.</p> <p>9. Rhoddir cyfle i holl ddinasyddion Cymru gyfrannu at baratoi gwastraff ar gyfer ei aildefnyddio, waeth ble maent yn byw, sut mae eu hiechyd, eu symudedd a'u hamgylchiadau personol.</p> <p>12. Rhoddir blaenoriaeth o ran ailgylchu i'r deunyddiau blaenoriaeth a nodir yn y strategaeth.</p>
<p>c) Casglu a chyflenwi deunyddiau o safon i'r marchnadoedd terfynol</p>	<p>Awdurdodau lleol</p>	<p>Tymor canolig: O 2011 i 2025</p>	<p>Awdurdodau lleol i gymryd rhan yn y Rhaglen Gydwethredol ar gyfer Newid.</p>	<p>3. Oherwydd systemau casglu gwastraff gellir cyrraedd lefelau uchel o ailgylchu safon uchel, fel bod y deunydd eildro'n gallu bwydo cyn belled ag y bo modd i'r cyfleusterau ailbroseu yng Nghymru (gan gadw gwerth economaidd y deunydd eildro yng Nghymru).</p> <p>5. Mae pwyslais ar wasanaethu marchnadoedd eildro lleol sy'n systemau ailgylchu 'dolen gaeedig'.</p> <p>6. Ceir cysondeb ledled Cymru o ran y math o ddeunyddiau a gesglir gan awdurdodau lleol ar gyfer ailgylchu a threulio anaerobig. Bydd systemau casglu a didoli yn ddigon hyblyg i ymdopi â'r holl newidiadau tebygol yng nghyfansoddiad gwastraff yn y dyfodol, ac yn gyson ar draws Cymru wrth gasglu deunyddiau y gellir eu hailgylchu.</p>

				<p>11. Rhaid casglu gwastraff i'w ailgylchu neu ei waredu heb beryglu iechyd dynol, na'r amgylchedd.</p> <p>13. Bydd gwasanaethau ailgylchu'n cael eu darparu mewn ffordd sy'n hybu datblygu cynaliadwy ac yn cynnig cyfle i gael costau system gyfan is.</p>
d) Cael mwy o dryloywder o ran faint, a ble, mae deunyddiau'n cael eu hailgylchu	Awdurdodau lleol a Llywodraeth Cynulliad Cymru	Tymor byr: O fis Hydref 2010 ymlaen.	<p>Awdurdodau lleol i wella'r adrodd ar eitemau a wrthodir a chyrchfan derfynol deunyddiau yn WasteDataFlow.</p> <p>Llywodraeth Cynulliad Cymru/CLILC i baratoi canllaw ar y cyd i awdurdodau lleol.</p>	<p>7. Bydd dinasyddion yn cael eu cymell a'u galluogi i ailgylchu gymaint ag y bo modd, ac yn gallu cael gwybodaeth am pam y dylent fod yn ailgylchu, sut mae gwneud hynny a beth sy'n digwydd i'r deunydd a ailgylchir.</p>
e) Gwella Canolfannau Ailgylchu Gwastraff y Cartref	Awdurdodau lleol	Tymor byr: O 2011 i 2015	<p>Awdurdodau lleol i wella'r Canolfannau.</p> <p>Cronfa Mynediad i Gyfalaf Rhanbarthol Llywodraeth y Cynulliad i roi arian ychwanegol i ehangu Canolfannau Ailgylchu Gwastraff y Cartref</p> <p>Llywodraeth y Cynulliad i ddarparu offeryn hunanasesu i awdurdodau lleol i asesu eu Canolfannau.</p>	<p>1. Cyflawnir y targedau ailgylchu gwastraff a osodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.</p> <p>2. Bydd gwastraff na ellir ei 'baratoi i aildefnyddio' yn cael ei ailgylchu, compostio (gwastraff gwyrdd) neu ei dreulio'n anaerobig (yn achos gwastraff bwyd).</p> <p>6. Ceir cysondeb ledled Cymru o ran y math o ddeunyddiau a gesglir gan awdurdodau lleol ar gyfer ailgylchu a threulio anaerobig. Bydd systemau casglu a didoli yn ddigon hyblyg i ymdopi â'r holl newidiadau tebygol yng nghyfansoddiad gwastraff yn y dyfodol, ac yn gyson ar draws Cymru wrth gasglu deunyddiau y gellir eu hailgylchu.</p> <p>9. Rhoddir cyfle i holl ddinasyddion Cymru gyfrannu at baratoi gwastraff ar gyfer ei aildefnyddio, waeth ble maent yn byw, sut mae eu hiechyd, eu symudedd a'u hamgylchiadau personol.</p> <p>11. Rhaid casglu gwastraff i'w ailgylchu neu ei waredu heb beryglu</p>

				iechyd dynol, na'r amgylchedd.
f) Gwella darpariaeth safleoedd dod â gwastraff	Awdurdodau lleol	Tymor byr: O 2011 i 2015	<p>Awdurdodau Lleol i gynyddu nifer y safleoedd dod â gwastraff ailgylchu dolen gaeedig</p> <p>Cronfa Mynediad i Gyfalaf Rhanbarthol y Llywodraeth y Cynulliad i roi arian ychwanegol i ehangu safleoedd dod â gwastraff o safon uchel.</p>	<p>1. Cyflawnir y targedau ailgylchu gwastraff a osodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.</p> <p>2. Bydd gwastraff na ellir ei 'baratoi i aildefnyddio' yn cael ei ailgylchu, compostio (gwastraff gwyrdd) neu ei dreulio'n anaerobig (yn achos gwastraff bwyd).</p> <p>6. Ceir cysondeb ledled Cymru o ran y math o ddeunyddiau a gesglir gan awdurdodau lleol ar gyfer ailgylchu a threulio anaerobig. Bydd systemau casglu a didoli yn ddigon hyblyg i ymdopi â'r holl newidiadau tebygol yng nghyfansoddiad gwastraff yn y dyfodol, ac yn gyson ar draws Cymru wrth gasglu deunyddiau y gellir eu hailgylchu.</p> <p>9. Rhoddir cyfle i holl ddinasyddion Cymru gyfrannu at baratoi gwastraff ar gyfer ei aildefnyddio, waeth ble maent yn byw, sut mae eu hiechyd, eu symudedd a'u hamgylchiadau personol.</p> <p>11. Rhaid casglu gwastraff i'w ailgylchu neu ei waredu heb beryglu iechyd dynol, na'r amgylchedd.</p>
g) Gwella'r ddarpariaeth gwasanaeth ailgylchu i fusnesau	Awdurdodau lleol	Tymor byr i ganolig: O 2011 i 2025	<p>Awdurdodau lleol i ddarparu gwasanaeth ailgylchu i fusnesau lle nad yw'r farchnad yn gweithredu'n dda, yn enwedig yn yr ardaloedd gwledig mwy anghysbell ac i ddeunyddiau fel gwastraff bwyd.</p> <p>Ni fydd cost ychwanegol i awdurdodau lleol gan y gallant adfer y costau'n llawn. Gallai casglu swm</p>	<p>1. Cyflawnir y targedau ailgylchu gwastraff a osodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff a Mesur Gwastraff (Cymru) 2010.</p> <p>2. Bydd gwastraff na ellir ei 'baratoi i aildefnyddio' yn cael ei ailgylchu, compostio (gwastraff gwyrdd) neu ei dreulio'n anaerobig (yn achos gwastraff bwyd).</p> <p>13. Bydd gwasanaethau ailgylchu'n cael eu darparu mewn ffordd sy'n hybu datblygu cynaliadwy ac yn cynnig cyfle i gael costau system gyfan is.</p>

			<p>uwch o ddeunydd eildro ostwng costau uned, yn enwedig ar gyfer trin gwastraff bwyd.</p> <p>Ni fydd casglu gwastraff biogddiraddiadwy ychwanegol o fusnes i'w ailgylchu neu dreulio anaerobig yn cael effaith andwyol ar gydymffurfio â thargedau'r Cynllun Lwfansau Tirlenwi.</p>	
h) Gwella perfformiad gwerth am arian y gwasanaeth ailgylchu	Awdurdodau lleol	Tymor byr: O 2011 i 2015	<p>Awdurdodau lleol i gymryd rhan yn y Rhaglen Gydweithredol ar gyfer Newid.</p> <p>Awdurdodau lleol i gymryd rhan mewn meincnodi ariannol. Adroddiadau ac ymchwiliadau pellach drwy Gymdeithas y Syrfewyr Sirol.</p> <p>Awdurdodau Lleol i wneud mwy o gaffael cyfarpar ac offer ar y cyd.</p> <p>Awdurdodau Lleol i ystyried rhannu</p>	<p>4. Bydd systemau cludo gwastraff yn defnyddio tanwydd effeithlon gyda thanwydd adnewyddadwy, carbon isel, lle bynnag y bo'n ymarferol.</p> <p>9. Rhoddir cyfle i holl ddinasyddion Cymru gyfrannu at baratoi gwastraff ar gyfer ei aildefnyddio, waeth ble maent yn byw, sut mae eu hiechyd, eu symudedd a'u hamgylchiadau personol.</p> <p>10. Arfogir y gweithlu casglu gwastraff â'r sgiliau, y cymwysterau a'r hyfforddiant angenrheidiol er mwyn helpu i gefnogi rheoli gwastraff trefol yn gynaliadwy (yn cynnwys ailhyfforddi priodol lle mae natur y swydd yn newid).</p> <p>13. Bydd gwasanaethau ailgylchu'n cael eu darparu mewn ffordd sy'n hybu datblygu cynaliadwy ac yn cynnig cyfle i gael costau system gyfan is.</p>

			gwasanaethau.	
i) Mesur Gwastraff (Cymru) 2010	Llywodraeth Cynulliad Cymru	O 2010	<p>Y Mesur bellach mewn grym.</p> <p>O dan ddarpariaethau'r Mesur, cyhoeddwyd y canlynol ar gyfer ymgynghori o 1 Rhagfyr 2010 tan 26 Ionawr 2011:</p> <p>Ymgynghorwyd ar y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> Gorchymyn drafft Targedau Ailgylchu, Paratoi i Ailddefnyddio a Chompostio (Diffiniadau) (Cymru) 2011; Rheoliadau drafft Targedau Ailgylchu, Paratoi i Ailddefnyddio a Chompostio (Monitro a Chosbau) (Cymru) 2011. 	<p>1. Cyflawnir y targedau ailgylchu gwastraff a osodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.</p> <p>14. Caiff ymrwymadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.</p>
j) Y Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy	Llywodraeth Cynulliad	Tymor byr i ganolig:	Y Grant Rheoli Gwastraff	

	Cymru	O 1 Ebrill 2011 tan 2020.	Cynaliadwy i ddal i gael ei neilltuo ar gyfer deunydd ailgylchu a chompostio sy'n cael eu gwahanu yn y tarddle/treulio anaerobig.	
k) Cefnogi datblygu marchnadoedd deunydd eildro, compost a threulio anaerobig	Llywodraeth Cynulliad Cymru a WRAP	Tymor byr: O 2011 i 2015.	<p>WRAP i barhau â'u rhaglen gwastraff naturiol yng</p> <p>Nghymru, gyda blaenoriaeth i ddatblygu marchnadoedd pellach i ddeunydd treulio anaerobig.</p> <p>Llywodraeth y Cynulliad yn gweithio gyda WRAP a chanolfannau awdurdod lleol i roi cefnogaeth i gwmnïau treulio anaerobig gael marchnadoedd o dan y Rhaglen Caffael Trin Gwastraff Bwyd Trefol.</p>	<p>5. Mae pwyslais ar wasanaethu marchnadoedd eildro lleol sy'n systemau ailgylchu 'dolen gaeedig'</p> <p>8. Bydd dinasyddion yn elwa'n gymdeithasol (drwy well cydlyniant cymdeithasol a lles cymunedol) o'r gwasanaeth gwastraff trefol - drwy greu swyddi a hyfforddiant, ac unigolion a chymunedau'n ymwneud yn agosach â'r gweithlu casglu gwastraff.</p> <p>11. Rhaid casglu gwastraff i'w ailgylchu neu ei waredu heb beryglu iechyd dynol, na'r amgylchedd.</p> <p>13. Bydd gwasanaethau ailgylchu'n cael eu darparu mewn ffordd sy'n hybu datblygu cynaliadwy ac yn cynnig cyfle i gael costau system gyfan is.</p>
l) Gweithio gyda manwerthwyr i gynyddu'r deunydd pacio a chynnwys a ailgylchwyd ac y gellir ei ailgylchu	WRAP	Tymor byr i ganolig: O 2010 i 2025	WRAP i sicrhau cyflawni Courtauld 2 a datblygu cynlluniau i ehangu hwn y tu hwnt i 2012.	<p>1. Cyflawnir y targedau ailgylchu gwastraff a osodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff a Mesur Gwastraff Cymru 2010.</p> <p>6. Ceir cysondeb ledled Cymru o ran y math o ddeunyddiau a gesglir gan awdurdodau lleol ar gyfer ailgylchu a threulio anaerobig. Bydd systemau casglu a didoli yn ddigon hyblyg i ymdopi â'r holl</p>

				newidiadau tebygol yng nghyfansoddiad gwastraff yn y dyfodol, ac yn gyson ar draws Cymru wrth gasglu deunyddiau y gellir eu hailgylchu.
m) Ystyried ehangu cyfrifoldeb y cynhyrchydd	Llywodraeth Cynulliad Cymru	Tymor byr: O 2011 i 2015.	Llywodraeth y Cynulliad i drafod gyda manwerthwyr y potensial i ehangu cyfrifoldeb cynhyrchwyr yn wirfoddol yng Nghymru. I'w ddatblygu fel rhan o'r Cynllun Sector Gweithgynhyrchu, Gwasanaethau a Manwerthu Bwyd a'r Cynllun Sector Diwydiannol a Masnachol.	<p>1. Cyflawnir y targedau ailgylchu gwastraff a osodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff a Mesur Gwastraff Cymru 2010.</p> <p>3. Oherwydd systemau casglu gwastraff gellir cyrraedd lefelau uchel o ailgylchu safon uchel, fel bod y deunydd eildro'n gallu bwydo cyn belled ag y bo modd i'r cyfleusterau ailbroseu yng Nghymru (gan gadw gwerth economaidd y deunydd eildro yng Nghymru).</p> <p>5. Mae pwyslais ar wasanaethu marchnadoedd eildro lleol sy'n systemau ailgylchu 'dolen gaeedig'.</p> <p>13. Bydd gwasanaethau ailgylchu'n cael eu darparu mewn ffordd sy'n hybu datblygu cynaliadwy ac yn cynnig cyfle i gael costau system gyfan is.</p>
n) Cyflawni Strategaeth Wastraff y DU 2008	Llywodraeth Cynulliad Cymru	Tymor byr: O 2010 i 2015	<p>Llywodraeth y Cynulliad i weithio gyda Defra a'r Gweinyddiaethau Datganoledig eraill i sicrhau bod y Strategaeth yn cael ei chyflawni.</p> <p>Y Cynllun Sector Gweithgynhyrchu, Gwasanaethau a Manwerthu Bwyd i adolygu'r</p>	<p>1. Cyflawnir y targedau ailgylchu gwastraff a osodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.</p>

			Strategaeth ac ystyried a oes angen cymryd camau ychwanegol penodol yng Nghymru.	
o) Ymgynghori ar gynyddu'r targedau ailgylchu o dan Reoliadau Cyfrifoldeb Cynhyrchwyr (Deunydd Pacio)	Llywodraeth Cynulliad Cymru	Tymor byr: O 2010 i 2015.	Cyhoeddi papur ymgynghori DU ar y cyd, a dadansoddi ac ystyried yr ymatebion.	1. Cyflawnir y targedau ailgylchu gwastraff a osodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.
p) Trosi'r Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff ddiwygiedig (2008/98/EC)	Llywodraeth Cynulliad Cymru a Defra	O ddechrau 2011.	LICC wedi gweithio gyda Defra i drosi gofynion y Gyfarwyddeb i ddeddfwriaeth Cymru a Lloegr.	14. Caiff ymrwymadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.

3.5 Trin a gwaredu yn gynaliadwy

Adfer ynni a lloggi

Yr hierarchaeth wastraff

Mae'r **Gyfarwydddeb Fframwaith Gwastraff** ddiwygiedig yn rhoi adfer ynni uwchlaw lloggi, ar gyfer gwastraff trefol, ac yn eu gwahaniaethu fel a ganlyn (yn Atodiadau I a II) yn ôl trefn yr hierarchaeth wastraff:

Gweithred Adfer: R1 – Defnyddio'n bennaf fel tanwydd neu ffordd arall o gynhyrchu ynni

Mae hyn yn cynnwys cyfleusterau lloggi arbennig ar gyfer prosesu gwastraff trefol solet dim ond os yw eu heffeithlonrwydd ynni yn hafal i neu dros:

— 0,60 i osodiadau sy'n gweithredu ac a ganiateir yn unol â deddfwriaeth briodol y Gymuned cyn 1 Ionawr 2009,

— 0,65 i osodiadau a ganiatawyd ar ôl 31 Rhagfyr 2008, gan ddefnyddio'r fformiwla ganlynol:

$$\text{Effeithlonrwydd ynni} = (E_p - (E_f + E_i)) / (0,97 \times (E_w + E_f))$$

Lle mai:

Ystyr E_p yw ynni blynyddol a gynhyrchir fel gwres neu drydan. Fe'i cyfrifir gydag ynni ar ffurf trydan a luosir â 2,6 a gwres a gynhyrchir at ddefnydd masnachol a luosir â 1,1

(GJ/blwyddyn); ystyr E_f yw'r mewnbwn ynni blynyddol i'r system o danwydd yn cyfrannu at gynhyrchu stêm (GJ/blwyddyn); ystyr E_w yw ynni sydd yn y gwastraff a driniwyd a gyfrifir drwy ddefnyddio gwerth caloriffig net y gwastraff (GJ/blwyddyn)/ ystyrir E_i yw ynni blynyddol a fewnforir ac eithrio E_w ac E_f (GJ/blwyddyn); gyda 0,97 yn ffactor sy'n rhoi cyfrif am golledion ynni o ganlyniad i ludw gwaelod ac ymbelydredd.

Defnyddir y fformiwla hon yn unol â'r ddogfen gyfeirio ar y Technegau Gorau sydd ar Gael ar gyfer lloggi gwastraff.

Gweithred waredu: D10 – Lloggi ar dir

Bydd hyn yn cynnwys cyfleusterau lloggi arbennig ar gyfer prosesu gwastraff trefol solet dim ond pan mae eu heffeithlonrwydd ynni yn llai na:

— 0,60 i osodiadau sy'n gweithredu ac a ganiatawyd yn unol â deddfwriaeth briodol y Gymuned cyn 1 Ionawr 2009,

— 0,65 i osodiadau a ganiatawyd ar ôl 31 Rhagfyr 2008, gan ddefnyddio'r fformiwla uchod.

Rhoi trwyddedau

- Mae Erthygl 23(4) y Gyfarwydddeb Fframwaith Gwastraff yn gosod y gofyniad canlynol: "It shall be a condition of any permit covering incineration or co-incineration with energy recovery that the recovery of energy take place with a high level of energy efficiency."

3.5.1 Manteision dull cynaliadwy

Mae tystiolaeth a gasglwyd gan Lywodraeth Cynulliad Cymru, yn cynnwys yr arfarniadau opsiwn rheoli gwastraff yn gynaliadwy a gynhaliwyd gan y tri Grŵp Gwastraff Rhanbarthol yn eu hadolygiad cyntaf o'r Cynlluniau Gwastraff Rhanbarthol a wnaed yn 2008, yn dangos mai'r canlynol yw'r dulliau trin sy'n fwyaf tebygol o gyflawni orau'r canlyniadau datblygu cynaliadwy a nodwyd yn Cymru'n Un: Cenedl Un Blaned ac yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff :

- Gwastraff bwyd: Casglu a thrin gwastraff bwyd ar wahân mewn cyfleusterau treulio anaerobig i gynhyrchu ynni adnewyddadwy a gwrtaith naturiol gwerthfawr.
- Gwastraff gweddilliol: Ei ddefnyddio fel tanwydd o'r gwastraff gweddilliol trefol sydd ar ôl wedi ailgylchu mewn gwaith adfer ynni gydag effeithlonrwydd ynni uchel (gorau oll gydag effeithlonrwydd thermal o 60 y cant neu fwy, ond o leiaf yn cwrdd â throthwy adfer y fformiwla effeithlonrwydd a osodwyd yn y Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff – gweler y blwch uchod).

Mae'r ddau fath o driniaeth yn arwain at ostyngiadau sylweddol yn yr allyriadau nwyon tŷ gwydr sy'n gysylltiedig â rheoli gwastraff, fel y mae astudiaethau asesu cylch bywyd wedi profi.

Mae treulio anaerobig a Throi Gwastraff yn Ynni yn cael eu rheoli'n dynn gan Drwyddedau Amgylcheddol a roddir gan Asiantaeth yr Amgylchedd. Mae'n rhaid i reolaethau allyriad safleoedd Troi Gwastraff yn Ynni fodloni cyfyngiadau Cyfarwyddeb Lloggi Gwastraff yr UE sydd ar hyn o bryd yn llawer llymach na rheolaethau dros weithfeydd diwydiannol ac ynni cyffelyb eraill nad ydynt yn defnyddio gwastraff fel tanwydd. Casgliad Asesiad o'r Effaith ar Iechyd a wnaed ar gyfer y Cynlluniau Gwastraff Rhanbarthol a Tuag at Ddyfodol Diwastraff yw nad yw gweithfeydd trin gwastraff modern, wedi eu rheoleiddio'n dda, yn effeithio'n sylweddol ar iechyd, ac felly na ddylent fod yn achos pryder. Cyhoeddodd yr Asiantaeth Diogelu Iechyd "The Impact on Health of Emissions to Air from Municipal Waste Incinerators" ym Medi 2009 a oedd yn cyflwyno canlyniadau ymchwil a wnaed i archwilio'r cysylltiadau a awgrymir rhwng allyriadau o losgyddion gwastraff trefol a'r effeithiau ar iechyd. Roedd casgliad yr ymchwil fel a ganlyn:

"While it is not possible to rule out adverse health effects from modern, well regulated municipal waste incinerators with complete certainty, any potential damage to the health of those living close-by is likely to be very small, if detectable. This view is based on detailed assessments of the effects of air pollutants on health and on the fact that modern and well managed municipal waste incinerators make only a very small contribution to local concentrations of air pollutants. The Committee on Carcinogenicity of Chemicals in Food, Consumer Products and the Environment has reviewed recent data and has concluded that there is no need to change its previous advice, namely that any potential risk of cancer due to residency near to municipal waste incinerators is exceedingly low and probably not measurable by the most modern techniques. Since any possible health effects are likely to be very small, if detectable, studies of public health around modern, well managed municipal waste incinerators are not recommended."

Ynghyd â'r ymgynghoriad ar y cynllun sector hwn cafwyd Asesiad o'r Effaith ar Iechyd sy'n diweddarau'r Asesiad a wnaed ar gyfer Tuag at Ddyfodol Diwastraff.

3.5.2 Amcanion penodol

1. Cyflawnir y targedau (yn cynnwys capiau) a osodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.
2. Mae'r seilwaith trin a gwaredu cynaliadwy angenrheidiol ar gael ac yn hygyrch er mwyn helpu awdurdodau lleol i gyflawni'r targedau a osodwyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff ac a gynigir yn y cynllun sector hwn.
3. Mae pob deunydd eildro/compost/treulio anaerobig a gynhyrchir yng Nghymru yn cael ei ailbroseu a'i ddefnyddio yng Nghymru cyn belled ag y bo modd.
4. Mae gweithfeydd trin gwastraff gweddilliol yn sicrhau canlyniadau lleihad mewn carbon (e.e. gweithfeydd Troi Gwastraff yn Ynni hynod effeithlon).
5. Sicrheir gwerth am arian i gyllid Llywodraeth Cynulliad Cymru ar gyfer gwastraff trefol.
6. Rhaid i reoli gwastraff ddigwydd heb beryglu iechyd dynol, a heb niweidio'r amgylchedd.
7. Mae'r seilwaith rheoli gwastraff yng Nghymru yn cyfrannu at wella iechyd a lles poblogaeth Cymru drwy arloesi a swyddi sgiliau uchel.
8. Mae pobl leol yn ymfalchïo yn y cyfleusterau rheoli gwastraff cynaliadwy yn eu hardal, yn deall pam eu bod yno ac wedi eu grymuso i'w defnyddio.
9. Bodlonir ymrwymadau Cymru o dan ddeddfwriaeth gwastraff yr UE a'r DU.

3.5.3 Targedau

3.5.3.1 Capiâu Ynni o Wastraff

Gosodwyd y capiau canlynol i gyfyngu ar swm yr ynni o wastraff (Troi Gwastraff yn Ynni) ar gyfer y gwastraff trefol a gesglir gan awdurdodau lleol yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff:

Targed ar gyfer:	Targedau i bob blwyddyn darged				
	09-10	12-13	15-16	19-20	24-25
Uchafswm lefel yr ynni o wastraff sy'n deillio o wastraff trefol i awdurdodau lleol unigol	.	.	42%	36%	30%

Mae'n bwysig nodi bod y capiau hyn yn cyfeirio at awdurdodau lleol unigol yn unig, ac yn adlewyrchu'r targedau ailgylchu a osodwyd hefyd yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff. Felly, gan mai'r targed ailgylchu i awdurdodau lleol unigol yw 58 y cant

ar gyfer 2015-16, golyga hyn na fydd mwy na 42 y cant o'u gwastraff trefol yn cael ei gyfrifo fel gwastraff y gellir ei ddefnyddio i adfer ynni.

Bwriad Llywodraeth y Cynulliad yw gallu defnyddio ailgylchu lludw gwaelod llosgydd wedi'i brosesu (IBA) fel agreg eilaidd i gyfrif tuag at dargedau ailgylchu Awdurdodau Lleol cyn belled â'i fod yn cael ei ddefnyddio mewn modd sy'n cydymffurfio â Phrotocol Ansawdd perthnasol y bydd Asiantaeth yr Amgylchedd yn cytuno arno. Mae gwaith yn mynd rhagddo ar hyn o bryd i bennu a yw'n bosibl datblygu Protocol Ansawdd ar gyfer IBA. Bydd y canllawiau a ddatblygir i gyd-fynd â Gorchymyn Targedau Ailgylchu, Paratoi i Ailddefnyddio a Chompostio (Diffiniadau) (Cymru) 2011 yn egluro beth gaiff gyfrif tuag at y targedau ailgylchu statudol a osodwyd ym Mesur Gwastraff (Cymru) 2010. Os bydd ailgylchu IBA wedi'i brosesu yn cyfrif tuag at y ffigur ailgylchu, yna ni fydd y cap ar ynni o wastraff yn cynnwys unrhyw ailgylchu lludw gwaelod.

Os na ellir ailgylchu'r cyfan neu ran o'r IBA, neu na ellir ei gyfrif fel deunydd a ailgylchwyd, yna byddai angen cyflawni rhan helaethach o'r targedau ailgylchu trwy gasglu deunydd ailgylchu sych a gwastraff gardd/bwyd ar wahân cyn prosesu.

3.5.3.2 Targedau Cyfyngu ar Dirlenwi

Gosodwyd y targedau canlynol yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff i gyfyngu ar faint o'r gwastraff trefol a gesglir gan awdurdodau lleol sy'n mynd i'w dirlenwi:

Targed ar gyfer:	Targedau ar gyfer pob blwyddyn darged				
	09-10	12-13	15-16	19-20	24-25
Uchafswm lefel gwastraff trefol yn mynd i'w dirlenwi	-	-	-	10%	5%

Bydd y targedau cyfyngu ar dirlenwi yn berthnasol i bob awdurdod lleol unigol. Mae'n bwysig fod **pob** gronyn o'r gwastraff trefol a dirlenwir yn cael ei gyfrif yn erbyn y targedau hyn - er enghraifft, rhaid cynnwys yr elfennau canlynol os ydynt yn mynd i dirlenwi:

- Pob deunydd cynradd, eilaidd, trydyddol ayb a wrthodir gan gyfleuster adfer deunyddiau, deunydd a wrthodwyd gan weithfeydd ailbroesu
- Deunydd wedi ei wrthod gan gyfleusterau a eithrir (e.e. gweithfeydd compostio ffenestr agored)
- llwythi a wrthodwyd
- lludw hedegog peryglus o losgyddion
- lludw gwaelod Troi Gwastraff yn Ynni
- ac unrhyw beth arall sy'n mynd i'w dirlenwi.

Rhaid i'r wybodaeth hon gael ei chofnodi'n fanwl ar WasteDataFlow.

3.5.3.3 Targedau'r Cynllun Lwfansau Tirlenwi hyd at 2010

Mae'r ffordd y mae'r DU yn cyfrifo targedau Cyfarwyddeb Tirlenwi'r UE i ostwng swm y gwastraff trefol bioddiraddiadwy a anfonir i'w dirlenwi yn newid. Dros y flwyddyn

ddiwethaf mae Defra wedi bod mewn trafodaethau gyda'r Comisiwn Ewropeaidd; ymgynghorwyd â Llywodraeth y Cynulliad trwy gydol y broses hon. Cydnabyddir bellach bod dull presennol y DU o weithredu yn canolbwyntio'n rhy gul ar y gwastraff a gesglir gan awdurdodau lleol. Bydd y dull newydd hwn yn cynnwys llawer mwy o wastraff masnachol nag ar hyn o bryd. Mae hyn yn cyd-fynd â'r sylw cynyddol rydym yn dymuno'i roi i wastraff masnachol a diwydiannol; a chael mwy o gydgyfeirio rhwng rheoli gwastraff cartrefi a gwastraff masnachol fel bod effeithiau amgylcheddol gwastraff yn cael eu taclo waeth beth fo'r tarddiad. Yn y gorffennol bu lefelau ailgylchu gwastraff masnachol yn uwch nag rhai gwastraff cartrefi. Bellach, diolch i dargedau Llywodraeth y Cynulliad a chymorth ariannol, mae lefelau'r ailgylchu gwastraff cartrefi gan awdurdodau lleol yng Nghymru wedi codi'n sylweddol dros y saith mlynedd diwethaf ac maent bellach cyfuwch â lefelau gwastraff masnachol.

Mae'r dull newydd o ddelio â gwastraff trefol yn y DU yn seiliedig ar restr gwastraff yr UE neu'r 'Catalog Gwastraff Ewropeaidd'. Bydd yn cynnwys pob gwastraff biogdiraddiadwy a dirlenwir sy'n cael ei godio o dan Bennod 20 y Catalog – dan y teitl "Municipal Waste (household waste and similar commercial, industrial and institutional wastes whether collected by local authorities or private contractors)" Bydd hefyd yn cynnwys rhywfaint o wastraff a godiwyd o dan Bennod 19 sy'n ymdrin â gwastraff a dirlenwyd a fu drwy ryw fath o driniaeth ac a ddechreuodd fel gwastraff math Pennod 20 (er enghraifft gwastraff a fu drwy waith Trin Biolegol Mecanyddol sy'n cael ei dirlenwi yn y diwedd).

Yn ymarferol bydd hyn yn golygu y bydd swm y gwastraff a gesglir fel gwastraff trefol yn cynyddu'n sylweddol. Ni fydd yn golygu y bydd unrhyw wastraff ychwanegol yn cael ei anfon i dirlenwi a dim ond newid yn y ffordd y cofnodir yr wybodaeth ydyw. Ond bydd newid y ffordd y cyfrir gwastraff trefol yn golygu newid y llinell sylfaen y gosodwyd targedau dargyfeirio tirlenwi arni, ac felly targedau 2010/2013/2020 i'r DU. Dadansoddiad Defra ar hyn o bryd yw y bydd safle'r DU mewn perthynas â chyflawni'r targedau tirlenwi yn debyg i'r un blaenorol, ac rydym yn hyderus y gallwn gyflawni'r flwyddyn darged gyntaf yn 2010.

Wrth wneud y newid hwn rydym am wneud yn siŵr nad yw awdurdodau lleol o dan anfantais. Ni fydd rhwymedigaeth arnynt i reoli'r gwastraff ychwanegol hwn, ac nid oes gennym gynlluniau i newid cwmpas y Cynllun Lwfansau Tirlenwi yng Nghymru na newid eu lwfansau presennol. Maent wedi cymryd camau breision i ostwng y gwastraff a anfonir i dirlenwi a dylid cydnabod eu hymdrechion. Mae angen gwneud ymdrech bellach i ostwng tirlenwi'r gwastraff trefol biogdiraddiadwy a gasglant, fel ag y cynlluniwyd.

Mae'r Gweinidog wedi hysbysu awdurdodau lleol am swm y gwastraff trefol biogdiraddiadwy y gallant ei dirlenwi ar y cyd ac yn unigol (dangosir ffigur Cymru gyfan ar gyfer pob blwyddyn yn Nhabl 10).

Tabl 10: Dyranriad cyfanswm lwfansau tirlenwi gwastraff trefol bioddiraddiadwy i awdurdodau lleol Cymru ar gyfer 2010-11 i 2019-20

	Blwyddyn									
	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20
Lwfans au tirlenwi ar gael i awdurdodau lleol Cymru (tunelli)	630,000	550,000	470,000	450,000	430,000	410,000	390,000	370,000	350,000	330,000

3.5.3.4 Gwastraff gweddilliol o gartrefi – lefelau dangosol

Cynigiwyd targedau gwastraff cartrefi yn ymgynghoriad drafft Tuag at Ddyfodol Diwastraff. Cynigiwyd y lefel o 150kg y person ar gyfer 2024-25 ar y sail bod hyn yn cynrychioli 30 y cant o gyfanswm gwastraff cartrefi, gyda'r rhagdybiaeth na fyddai twf mewn gwastraff cartrefi o'r lefel gyfartalog bresennol, sef tua 500kg y person (ar gyfer 2008-09). Os bydd lefelau gwastraff cartrefi yn parhau i ostwng, ac os yw'r targed lleihad o -1.2 y cant y flwyddyn yn cael ei gyflawni, yna cyfanswm gwastraff cartrefi y pen yn 2024-25 fyddai tua 410kg. Byddai targed gweddilliol o 150kg wedyn yn cynrychioli 37 y cant o wastraff cartrefi, ar adeg pan fyddai'r targed ailgylchu gwastraff trefol yn 70 y cant. Felly nid yw'n briodol gosod targed gweddilliol ar gyfer 2025-25, gan ei fod yn groes i'r targed lleihad, a'r targed ailgylchu, a dylai'r ddau hyn ddod o flaen targed gweddilliol.

Mae problemau sylweddol hefyd ynghlwm wrth osod un targed gwastraff gweddilliol rhwymol sydd yr un fath i bob awdurdod. Y rheswm am hyn yw bod "gwastraff cartrefi" fel y'i cofnodir ar WasteDataFlow yn cynnwys mwy na dim ond gwastraff cartrefi, ac mae'r gwahanol gategoriâu o wastraff cartrefi yn amrywio'n sylweddol ar draws Cymru. Yn rhannol o ganlyniad i hyn, mae ffigyrau sylfaenol cyfanswm gwastraff cartrefi yn amrywio'n sylweddol ar draws awdurdodau lleol Cymru. Gellir honni y bydd yn haws i awdurdodau lleol â ffigur sylfaenol is gyflawni'r targed o 150kg na'r rheiny â ffigur sylfaenol uwch.

Serch hynny, cydnabyddir y byddai'n werth cael lefel weddilliol ddangosol i bob blwyddyn, gan fod hyn yn helpu Awdurdodau Lleol i gynllunio ar gyfer caffael contractau trin gwastraff gweddilliol, Mae hefyd o gymorth o ran cyfleu i ddeiliaid tai bod angen lleihau gwastraff gweddilliol cartrefi. Nodir lefelau dangosol gwastraff gweddilliol cartrefi, nad ydynt yn rhwymol, isod ar y sail bod gwastraff cartrefi'n gostwng -1.2 y cant bob blwyddyn, ac y cyflawnir targedau ailgylchu statudol (fel sy'n gymwys i wastraff trefol) ar gyfer gwastraff cartrefi.

Lefel ddangosol ar gyfer:	Blwyddyn				
	09-10	12-13	15-16	19-20	24-25
Gwastraff gweddilliol cartrefi (kg y person y flwyddyn)	300	231	195	158	123

Lefel ddangosol ar gyfer:	Blwyddyn		
	29-30	34-35	39-40

Gwastraff gweddilliol o gartrefi (kg y person y flwyddyn)	114	105	96
---	-----	-----	----

3.5.4 Camau

3.5.4.1 Camau ar gyfer llywodraeth leol

a) Gwella cynlluniau a rhagolygon Cynllun Lwfansau Tirlenwi y dyfodol

Mae angen i awdurdodau lleol gynllunio ymlaen er mwyn penderfynu sut y maent am gyflawni targedau'r Cynllun Lwfansau Tirlenwi i'r dyfodol. Mae model taenlen wedi ei darparu iddynt er mwyn nodi'r symiau o wahanol gydrannau bioddiraddiadwy o wastraff trefol a gesglir ganddynt ac y byddant angen ei ddargyfeirio drwy ailgylchu, compostio a threulio anaerobig i fodloni targedau 2012-13 a 2019-20. Un o ofynion derbyn y Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy yw eu bod yn paratoi ffurflen flynyddol ar y daenlen.

b) Sicrhau digon o drin gwastraff bwyd

Dylai awdurdodau lleol gasglu gwastraff bwyd ar wahân er mwyn cyflawni targedau ailgylchu a thargedau dargyfeirio o dirlenwi yr UE, ac roedd angen arian ychwanegol sylweddol iddynt allu cyflawni hyn. Cred Llywodraeth y Cynulliad y gallai technoleg Treulio Anaerobig gael effaith fwy cadarnhaol ar newid yn yr hinsawdd na thechnolegau trin gwastraff bwyd eraill. Gall Treulio Anaerobig fynd i'r afael â'r newid yn yr hinsawdd mewn ffordd gadarnhaol drwy leihau allyriadau nwyon tŷ gwydr a chynhyrchu egni adnewyddadwy.

Mae Llywodraeth y Cynulliad wedi creu pecyn cymorth cyfalaf a refeniw ar gyfer awdurdodau lleol sydd am fabwysiadu technoleg Treulio Anaerobig.

Ar hyn o bryd, mae awdurdodau yng Nghymru mewn canolfannau caffael cydweithredol er mwyn cael cyfleusterau gwastraff bwyd ar y cyd. Mae saith canolfan yn y rhaglen gaffael (yn cynnwys 18 awdurdod lleol).

O ran cymorth ariannol gan Lywodraeth y Cynulliad mae'r canlynol yn cael ei ddarparu:

- i. Cyfraniad o 20 y cant o werth net presennol costau cyfalaf cychwynnol y cyfleusterau, sy'n daladwy ar ôl i'r gwasanaeth gychwyn yn llawn (gan y Gronfa Buddsoddi Cyfalaf Strategol);
- ii. Cyfraniad o 15 y cant o werth net presennol y ffi gât cyfleuster, yn daladwy bob blwyddyn ar sail blwydd-dal o'r adeg pan mae'r gwasanaeth yn cychwyn yn llawn.
- iii. £2 miliwn y flwyddyn o gymorth datblygu caffael/rhaglen y Gronfa Buddsoddi Cyfalaf Strategol dros 3 blynedd.

Mae Llywodraeth y Cynulliad wedi sefydlu Rhaglen Caffael Gwastraff sydd wedi paratoi cyfres o ganllawiau a dogfennaeth dempled er budd awdurdodau lleol sy'n cymryd rhan. Gwnaeth hyn i sicrhau eu bod yn elwa o'r arferion gorau a sefydlwyd a'r gwersi a ddysgwyd mewn manau eraill ac er mwyn cael dull cyson o weithredu drwy'r holl gaffael. Bydd hyn yn lleihau costau caffael i Ganolfannau ac yn symleiddio'r broses o wneud cais i gontractwyr. Mae'r rhaglen hefyd wedi:

- i. Datblygu prosesau adolygu a chraffu'r prosiect.
- ii. Hwyluso ystod o ddigwyddiadau hyfforddi a chodi ymwybyddiaeth e.e. trafodaeth gystadleuol, hyfforddiant sgiliau trafod, cynllunio ac ymgysylltu â'r gymuned.
- iii. Sefydlu Gweithgor Cynllunio, er mwyn sicrhau bod peryglon cynllunio a safleoedd wedi eu nodi a'u lliniaru.
- iv. Sefydlu Grŵp Llywio Ymgysylltu â'r Gymuned sy'n llywio'r prosiect Ymgysylltu â'r Gymuned cyfredol, a gychwynnwyd gan y Cynllun Craff am Wastraff yn 2007 (fel rhan o gyflwyno Yn Gall gyda Gwastraff).
- v. Darparu cymorth masnachwyr Partneriaethau'r DU er mwyn cefnogi prosiectau caffael awdurdodau lleol.
- vi. Gweithio gyda WRAP ar y gwaith y mae'n ei wneud i ddatblygu marchnadoedd ar gyfer compost a gweddillion treulio anaerobig, ynghyd â chynnwys yr Adran Materion Gwledig i sicrhau bod manteision gweddillion treulio anaerobig yn cael eu hybu i ffermwyr.

Mae mynd ati i gyflawni targedau polisi 2012-13 a thargedau 2013 yr UE yn golygu cryn risg. Er mwyn bodloni'r targedau hyn a chyflawni amcanion cynaliadwyedd Cymru, mae'n hanfodol bod y cyfleusterau trin gwastraff bwyd newydd yn cael eu rhoi ar waith. Yn seiliedig ar lefelau perfformiad ar hyn o bryd, mae angen i Gymru ddargyfeirio 128 mil o dunelli y flwyddyn yn rhagor o Wastraff Trefol Bioddiraddadwy o safleoedd tirlenwi erbyn 2013.

c) Cynhyrchu compost/gweddillion treulio anaerobig o ansawdd uchel

Caiff awdurdodau lleol sy'n defnyddio'r Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy i ddarparu seilwaith ar gyfer compostio neu dreulio anaerobig, naill ai'n uniongyrchol eu hunain neu drwy gontract trydydd parti, eu cynghori'n gryf i gymryd camau i sicrhau bod y meini prawf canlynol yn cael eu bodloni:

- Dylid rheoli seilwaith Treulio Anaerobig fel bod y gweddillion treuliad a gynhyrchir yn cydymffurfio â PAS 110 a'r Protocol Ansawdd Treulio Anaerobig.
- Dylid rheoli seilwaith compost (ar gyfer bwyd ac/neu wastraff gwyrdd) fel bod y compost a gynhyrchir yn cydymffurfio â PAS 100 a'r Protocol Ansawdd Compost.

Caiff y mater hwn ei egluro yn y canllawiau sy'n cyd-fynd â Gorchymyn Targedau Ailgylchu, Paratoi i Ailddefnyddio a Chompostio (Diffiniadau) (Cymru) 2011.

d) Sicrhau bod gwastraff gweddilliol yn cael ei drin yn gynaliadwy

Mae canlyniadau arfarniadau o gynaliadwyedd y Cynlluniau Gwastraff Rhanbarthol (oedd yn cynnwys Asesiad Amgylcheddol Strategol ac Asesiad o'r Effaith ar Iechyd) yn nodi mai'r opsiwn rheoli gwastraff mwyaf cynaliadwy, wrth ddelio â gwastraff gweddilliol, yw amrywiaeth o dechnegau a'r cyfan yn ymwneud mewn ffyrdd gwahanol ag elfen o droi gwastraff yn ynni. Mae tystiolaeth ychwanegol a gasglwyd gan Lywodraeth y Cynulliad wedi cadarnhau'r casgliad hwn, ac mae'n nodi'r manteision lleihau carbon ychwanegol i weithfeydd Troi Gwastraff yn Ynni hynod effeithlon. Mae Llywodraeth y Cynulliad felly am weld Troi Gwastraff yn Ynni hynod effeithlon, yn dod yn brif ddull rheoli gwastraff trefol gweddilliol na ddylai fod yn uwch na 30 y cant erbyn 2024-25 o'r holl wastraff gweddilliol a gesglir mewn unrhyw

flwyddyn gan awdurdodau lleol yng Nghymru. Mae Llywodraeth y Cynulliad yn niwtral o safbwynt “technoleg” o ran dewis yr ynni o'r dechnoleg wastraff a ddefnyddir.

Mae Troi Gwastraff yn Ynni yn dechnoleg sydd wedi ei phrofi ac mae sawl safle cyfeirio yn y DU ac ar draws Ewrop. Mae llawer wedi eu lleoli yng nghanol dinasoedd mwyaf Ewrop. Mae gan gyfleusterau Troi Gwastraff yn Ynni hefyd y potensial i gynhyrchu gwres a phŵer y gellir eu gwerthu i'r farchnad. Gall cael contract cynhyrchu gwres sy'n deillio o Droi Gwastraff yn Ynni, ganiatáu i gyfleuster Troi Gwastraff yn Ynni weithredu'n fwy effeithlon.

Mae Llywodraeth y Cynulliad yn fodlon mai trin gwastraff gweddilliol mewn cyfleusterau Troi Gwastraff yn Ynni hynod effeithlon (gan gynhyrchu trydan ac/neu wres lle bo'n ymarferol drwy systemau Cyfuno Gwres a Phŵer cysylltiedig neu systemau gwres yn unig), yw'r dewis gorau i Gymru o ran ei hymrwymiaadau datblygu cynaliadwy a lleihau effaith gweithgareddau rheoli gwastraff ar y newid yn yr hinsawdd. Dylai contractau trin gwastraff gweddilliol y mae Awdurdodau Lleol yn eu cael gadw mewn cof y targedau lleihau o -1.42 y cant ar gyfer gwastraff cartrefi a -1.4 y cant y flwyddyn o wastraff masnachol (y ddau yng nghyswllt llinell sylfaen 2007). Fodd bynnag, yr awdurdodau lleol eu hunain ddylai amcangyfrif y tunelledd tebygol o wastraff gweddilliol yn y dyfodol. Mae'n bwysig am resymau ariannol cadarn bod y lleiafswm tunelli gwarantiedig y cytunir arno yn y contractau'n ystyried y lleihad tebygol yng nghyfansymiau'r gwastraff gweddilliol a gynhyrchir yn sgil y camau a gymerwyd i fodloni'r targedau a'r polisiâu yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff a'r cynllun sector hwn. Beth bynnag am hynny, caiff y rhai sy'n ceisio am y contractau trin gwastraff trefol gweddilliol eu hannog i fynd yn fwy er mwyn darparu capasiti ar gyfer gwastraff gweddilliol diwydiannol a masnachol (gan nodi na ddylai hyn atal cyflawni'r targedau ailgylchu 70 y cant, na'r targedau lleihau gwastraff a osodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff ar gyfer y ddwy ffrwd gwastraff hyn.

O ran maint y cyfleusterau trin, dylid pwyso a mesur costau ag ystyriaethau agosrwydd. Er y bydd arbedion maint gyda chyfleusterau mwy, wrth reswm, nid yw'r data empirig yn cefnogi'r casgliad hwn o reidrwydd am fod cost ffi'r gât fesul tunnell ar gyfer gwaith yn dibynnu ar nifer o newidynnau annibynnol; yn aml, y ffordd y caiff prosiect ei ariannu fydd y prif ffactor sy'n pennu ffi gât derfynol y contract. Cynghorir awdurdodau lleol i gadw meddwl agored fel na fydd dewisiadau aml-gyfleuster ar raddfa lai yn cael eu hanwybyddu, yn enwedig os byddant yn cynnig yr ateb mwyaf cynaliadwy am bris fforddiadwy ar ôl mynd ati i brofi'r farchnad. Cynghorir canolfannau a chonsortia awdurdodau lleol i fod yn “ddiduedd ynglŷn â maint” ac i fod yn fodlon ystyried contract cyfleuster ar fwy nag un safle. Mae meini prawf datblygu cynaliadwy llym ar waith er mwyn asesu tendrau, yn unol ag arweiniad y Swyddfa Rhaglen Caffael Gwastraff. Dylid edrych yn ffafriol ar dechnoleg arloesol, lle mae'n gost effeithlon a'r cydbwysedd risg yn isel.

Er mwyn helpu awdurdodau lleol i gael ateb i drin eu gwastraff trefol gweddilliol a lleihau costau, mae Llywodraeth y Cynulliad wedi eu hannog i weithio mewn consortia ac wedi gosod rhaglen gymorth helaeth ar waith.

Mae angen i Gymru gael cyfleusterau trin gweddilliol ar waith er mwyn bodloni targedau polisi 2019/20 a thargedau 2020 yr UE. Ond mae'n hollbwysig cyflwyno

seilwaith gwastraff gweddilliol cyn hynny gan fod Asiantaeth yr Amgylchedd yn rhagweld y bydd argaeledd tirlenwi'n dod i ben cyn 2020 mewn sawl rhanbarth:

Er gwaethaf yr hyn a nodir uchod, gyda phrisiau tirlenwi, yn cynnwys y Dreth Tirlenwi, i godi i £80 y dunnell yn y tymor byr (erbyn Ebrill 2014), a phrisiau gweithredwyr tirlenwi yn codi'n flynyddol oherwydd cynnydd mewn costau amgylcheddol, iechyd a diogelwch a chostau gweithredu, bydd cyfanswm cost cael gwared â gwastraff i'w dirlenwi yn uwch na phrisiau trin erbyn 2012-13 ar gyfer trin gwastraff bwyd ac erbyn 2014-15 ar gyfer gwastraff gweddilliol. Fel hyn, nid oes modd osgoi'r ddadl economaidd chwaith dros yr angen am seilwaith priodol wedi ei gyflwyno'n gynnar.

Mae'r rhaglen trin gwastraff gweddilliol yn rhaglen o fuddsoddi fwy tymor hir. Ei nod yw bodloni targedau dargyfeirio tirlenwi 2020 ac mae'n gweld gwastraff gweddilliol fel adnodd gwerthfawr i leihau tirlenwi gwastraff trefol yng Nghymru.

Mae'r consortia Trin Gwastraff Gweddilliol canlynol ar waith:

- i. Prosiect Gwyrdd (yn cynnwys 5 awdurdod lleol) yn y cam caffael atebion manwl.
- ii. Cwm Yfory (yn cynnwys 2 awdurdod lleol) caffael wedi'i atal ar hyn o bryd.
- iii. Gogledd Cymru (sy'n cynnwys 5 awdurdod lleol) yn y cam atebion amlinellol.
- iv. De Orllewin Cymru (yn cynnwys 5 awdurdod lleol) wrthi'n datblygu eu hachos busnes amlinellol ar hyn o bryd.
- v. Mae 2 gonsortia arall (yn cynnwys 4 Awdurdod Lleol) i ddilyn.

O ran cefnogaeth i'r consortia Trin Gwastraff Gweddilliol, mae Llywodraeth y Cynulliad wedi ymrwymo i ddarparu:

- i. Cyfraniad o 25 y cant o werth net presennol ffi gât cyfleuster, sy'n daladwy bob blwyddyn ar sail blwydd-dal o'r adeg pan fydd y gwasanaeth yn cychwyn yn llawn.
- ii. £2 miliwn y flwyddyn o gymorth datblygu caffael/rhaglen y Gronfa Mynediad i Gyfalaf Rhanbarthol;

Un o amodau arian felly yw: 1) lle mai gwaith Troi Gwastraff yn Ynni yw'r ateb a ddewisir, bydd y cyfleuster yn cyflawni'r dynodiad R1 ar gyfer adfer; fel isafswm, a 2) bydd y gwaith cyfan mor effeithlon â phosibl a gellir dangos ei fod yn rhoi gwerth am arian a, lle bo hynny'n bosibl, dylai'r Cyfleuster(au) weithredu neu allu gweithredu mewn modd gwres a phŵer cyfunedig.

Bydd rhaid i awdurdodau lleol sy'n cymryd rhan yn y rhaglenni ddangos bod unrhyw dechnolegau eraill a fabwysiedir (i.e. atebion heblaw rhai Troi Gwastraff yn Ynni) gan gonsortia/ganolfannau, yn well o safbwynt cymdeithasol, economaidd ac

amgylcheddol er mwyn iddynt fod yn gymwys i dderbyn yr arian ychwanegol gan Lywodraeth Cynulliad Cymru.

e) Ymgysylltu cymunedol ar gyfer cyfleusterau newydd

Mae Llywodraeth y Cynulliad yn ystyried ynni effeithlonrwydd uchel o wastraff fel elfen hanfodol o'r system rheoli gwastraff yng Nghymru.

Er bod ymchwil ddiweddar gan Gynllun Craff am Wastraff yn dangos bod 62% o bobl Cymru'n credu bod defnyddio deunydd na ellir ei ailgylchu i greu ynni yn syniad da (o gymharu â 14% a gredai ei fod yn syniad gwael), yn genedlaethol a haniaethol y mae hyn yn cael ei dderbyn yn bennaf ar y lefel yma. Weithiau ceir rhwystrau barn pendant o hyd yn lleol, yn bennaf y risgiau iechyd canfyddedig a'r effeithiau cymunedol mwy cyffredinol a gysylltir â gweithredu technolegau trin gwastraff gweddilliol.

Fodd bynnag, nid yw'r sail dystiolaeth sydd ar gael yn awgrymu cysylltiad rhwng ynni o wastraff ac unrhyw effaith sylweddol ar iechyd pobl na'r amgylchedd. Yn wir, mae'n awgrymu bod y risgiau'n rhai galwedigaethol yn bennaf, lle bo'r risg ehangach i iechyd y gymuned yn cael ei reoli ar lefel prosiect trwy ddylunio a chynllunio, ynghyd â chaniatáu a rheoleiddio amgylcheddol.

Felly, a risg i raddau helaeth yn fater o ganfyddiad cymunedol, mae'n bwysig bod y llywodraeth yn genedlaethol ac yn lleol yn ceisio tawelu pryderon y gymuned a rhoi sicrwydd bod cyfleusterau gwastraff yn ddiogel. Felly, mae angen darparu gwybodaeth wrthrychol, annibynnol a hygyrch ar gyfer y cyhoedd. Rhaid cael eglurhad clir i gefnodi hyn o sut y bydd rheoli, monitro a chaniatáu amgylcheddol yn helpu i sicrhau na fydd allyriadau'n effeithio'n sylweddol ar iechyd pobl na'r amgylchedd.

Nod rhaglen Ymgysylltu Cymunedol Cynllun Craff am Wastraff yw gwneud y cyhoedd yn fwy ymwybodol o'r 'angen' am dechnolegau trin gwastraff newydd yng Nghymru. Mae'r rhaglen yn ceisio hyrwyddo manteision economaidd, amgylcheddol a chymdeithasol seilwaith trin gwastraff newydd yng Nghymru a rhoi gwybodaeth am effeithiau ar iechyd a'r amgylchedd.

Er mwyn sicrhau trafodaeth gytbwys, cyflwynir yr 'achos' o blaid newid mewn technoleg yn genedlaethol ac yn lleol. Mae'r Cynllun Craff am Wastraff am gau'r bwloch rhwng polisi cenedlaethol a'r ymgyrchoedd cyfathrebu sy'n cael eu harwain gan brosiectau caffael lleol. Er mwyn cyflawni hyn, bydd y Cynllun Craff am Wastraff yn parhau i:

- gynhyrchu cyfres o adnoddau gwybodaeth gwrthrychol ac addysgiadol ar gyfer y cyhoedd i gyflwyno dewisiadau technoleg trin gwastraff allweddol
- darparu arweiniad strategol cenedlaethol ar faterion megis egwyddorion sylfaenol ymgyrchoedd, cyfathrebu a chyllunio ymgynghori
- gweithredu fel 'ffrind beirniadol' i adolygu gweithgareddau ymgyrchoedd cyfathrebu lleol a hyrwyddo 'arfer gorau' mewn ymgysylltu cymunedol

- datblygu negeseuon ac atebion cyfathrebu fydd yn helpu i sicrhau trafodaeth gytbwys am bryderon cymhleth yng nghyswllt gwyddoniaeth, technoleg ac effaith ar iechyd
- adnabod ac ennyn diddordeb rhanddeilaid allweddol i hyrwyddo'r 'angen' am dechnolegau trin gwastraff newydd
- cynhyrchu cyfres o astudiaethau achos yn dystiolaeth o gyfleusterau 'byw' a darparu cyd-destun i strategaeth trin gwastraff gweddilliol Cymru
- datblygu rhaglen addysg ysgolion ffurfiol i gyflwyno technolegau trin gwastraff newydd ac i ysbrydoli trafodaeth mewn ysgolion yn lleol a chenedlaethol
- gweithio gyda sefydliadau partner er mwyn ymgysylltu'r cyfryngau, cymunedau a chyrff cyhoeddus eraill allweddol i hyrwyddo'r angen am newid seilwaith gwastraff a'r rheoliadau fydd yn trwyddedu, monitro a rheoleiddio cyfleusterau trin gwastraff newydd

Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn sicrhau mewnbwn partneriaid allweddol i gefnogi'r gwaith hwn, yn arbennig y rheini â chyfrifoldeb am iechyd dynol a chaniatáu amgylcheddol.

3.5.4.2 Camau ar gyfer Llywodraeth Cynulliad Cymru

f) Cyflwyno gwaharddiadau/cyfyngiadau tirlenwi

O dan Fesur Gwastraff (Cymru) 2010, mae gan Lywodraeth Cynulliad Cymru bwerau newydd i gyflwyno gwaharddiadau neu gyfyngiadau tirlenwi. Mae Llywodraeth y Cynulliad yn ymchwilio i fanteision ac ymarferoldeb gwahardd neu gyfyngu ar rai mathau o wastraff rhag cael ei dirlenwi'n unol â'r amcanion a'r polisiau a nodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.

g) Trosi'r Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff ddiwygiedig (2008/98/EC)

Mae Cyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff yr UE yn gosod mesurau i ddiogelu'r amgylchedd ac iechyd dynol drwy rwystro neu leihau effeithiau niweidiol cynhyrchu a rheoli gwastraff, a thrwy leihau effeithiau cyffredinol, a gwella effeithlonrwydd, defnyddio adnoddau. Mabwysiadwyd diwygiadau i'r Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff (2008/98/EC) ym mis Rhagfyr 2008 ac fe'u trosir gan Reoliadau Gwastraff (Cymru a Lloegr) 2011.

O ran agweddau ar y Gyfarwyddeb ddiwygiedig sy'n ymwneud â thrin a gwaredu gwastraff trefol y mae awdurdodau lleol yn ei gasglu, mae'r Gyfarwyddeb yn cynnwys gofynion i aelod-wladwriaethau:

- Gymhwysu'r hierarchaeth wastraff mewn deddfwriaeth a pholisi rheoli gwastraff.
- Sefydlu rhwydwaith integredig a digonol o osodiadau gwaredu gwastraff a gosodiadau sy'n adfer gwastraff cymysg cartrefi.
- Sicrhau bod rheoli gwastraff yn digwydd heb beryglu iechyd dynol na pheri niwed i'r amgylchedd.

3.5.4.3 Yr angen am dystiolaeth ychwanegol

Bydd Llywodraeth Cynulliad Cymru yn chwilio am ffyrdd i gynyddu ei sail dystiolaeth bresennol, ac yn manteisio, lle bo'n addas, ar astudiaethau a gynhaliwyd mewn llyfyrdd eraill, ac yn comisiynu ymchwil newydd fel bo'r angen, gydag eraill fel bo'n briodol. Mae'r meysydd lle mae angen ceisio neu gomisiynu tystiolaeth ychwanegol mewn cysylltiad â thrin a gwaredu gwastraff trefol yn cynnwys:

- Asesiad o effaith economaidd gweithredu rhaglen ynni gweddilliol hynod effeithlon o wastraff (gan adeiladu ar sail adroddiad Technoleg AEA 'Modelling of Impacts for Selected Residual Waste Plant Options using WRATE', a gyhoeddwyd ym mis Medi 2009)

3.5.5 Dangosyddion ac adolygu cynnydd

3.5.5.1 Monitro a mesur

Cynigir y dangosyddion canlynol (Tabl 11)

Tabl 11. Dangosyddion arfaethedig ar gyfer trin cynaliadwy

Beth fyddwn yn ei fonitro	Sut y byddwn yn ei fonitro	Pwy fydd yn monitro
Trin gweddilliol		
Effeithlonrwydd trin gwastraff gweddilliol	Fe sicrhawn ein bod yn monitro cyfanswm y gwastraff trefol a gesglir gan awdurdodau lleol sy'n cael ei ddefnyddio i adfer gwres a phŵer, gan gynnwys lefel yr effeithlonrwydd thermal a gyflawnir.	Llywodraeth Cynulliad Cymru
Swm y gwastraff gweddilliol cartrefi y person y flwyddyn	Byddwn yn parhau i fesur lefelau gwastraff gweddilliol cartrefi (kg y person y flwyddyn) wrth i awdurdodau lleol adrodd ar eu hystadegau gwastraff drwy gyfrwng WasteData Flow.	Llywodraeth Cynulliad Cymru

3.5.5.2 Adolygiad

Bydd Llywodraeth Cynulliad Cymru yn adolygu'n gyson sut i gael y canlyniadau datblygu cynaliadwy gorau posibl o drin bwyd a gwastraff gweddilliol trefi.

3.5.6 Crynodeb o'r camau trin a gwaredu yn gynaliadwy

Tabl 12. Camau a gynigir ar gyfer trin a gwaredu yn gynaliadwy

Cam	Gan bwy	Erbyn pryd	Sut a goblygiadau	Cyswllt â'r amcanion
a) Gwella cynlluniau a rhagolygon y Cynllun Lwfansau Tirlenwi yn y dyfodol	Llywodraeth Cynulliad Cymru ac Awdurdodau lleol	Tymor byr 2010 – 2015.	Awdurdodau lleol i gynllunio ymlaen er mwyn penderfynu sut y byddant yn bodloni targedau Cynllun Lwfansau Tirlenwi yn y dyfodol. Mae model taenlen wedi ei darparu iddynt er mwyn nodi'r gwahanol symiau o gydrannau biogddiraddiadwy o'r gwastraff trefol a gesglir ganddynt y bydd angen iddynt ei gyfeirio drwy ailgylchu, compostio a threulio anaerobig i fodloni targedau 2012-13 a 2019-20. Un o ofynion derbyn y Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy yw eu bod yn paratoi ffurflen flynyddol ar y daenlen.	<p>1. Bodlonir y targedau (gan gynnwys capiau) a osodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.</p> <p>2. Bydd y seilwaith trin a gwaredu yn gynaliadwy angenrheidiol ar gael neu'n hygyrch er mwyn helpu awdurdodau lleol i fodloni'r targedau a osodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff ac a gynigir yn y cynllun sector hwn.</p> <p>9. Caiff ymrwymadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.</p>
b) Sicrhau bod digon o wastraff bwyd yn cael ei drin	Awdurdodau lleol	Tymor byr i ganolig – 2011 hyd 2025.	Datblygwyd drwy'r Rhaglen Caffael Gwastraff sy'n hwylyso caffael seilwaith treulio anaerobig.	<p>1. Bodlonir y targedau (gan gynnwys capiau) a osodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.</p> <p>2. Bydd y seilwaith trin a gwaredu yn gynaliadwy angenrheidiol ar gael neu'n hygyrch er mwyn helpu awdurdodau lleol i fodloni'r targedau a osodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff ac a</p>

			<p>Cymorth ariannol gan Lywodraeth Cynulliad Cymru. Mae hyn yn sicrhau buddsoddi a fydd yn creu arbedion tymor canolig a thymor hir drwy osgoi cost gwaredu.</p>	<p>gynigir yn y cynllun sector hwn.</p> <p>5. Cyflawnir gwerth am arian i gyllid Llywodraeth Cynulliad Cymru ar gyfer gwastraff trefol.</p> <p>6. Rhaid cyflwyno pob gwasanaeth casglu heb beryglu iechyd dynol, a heb niweidio'r amgylchedd.</p> <p>7. Bydd seilwaith rheoli gwastraff yng Nghymru yn cyfrannu tuag at wella iechyd a lles y boblogaeth yng Nghymru drwy arloesi a swyddi tra medrus.</p> <p>8. Bydd pobl leol yn falch o'r cyfleusterau rheoli gwastraff cynaliadwy sydd ganddynt yn lleol, byddant yn deall pam eu bod yno a bydd y grym ganddynt i'w defnyddio.</p> <p>9. Caiff ymrwymadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.</p>
<p>c) Cynhyrchu compost /gweddillion Treulio Anaerobig o ansawdd uchel</p>	<p>Awdurdodau lleol.</p>	<p>O 2015 ymlaen.</p>	<p>Awdurdodau lleol i sicrhau bod cytundebau trin yn nodi bod gweithfeydd yn cael eu gweithredu i ddarparu compost a gweddillion treulio anaerobig sy'n bodloni'r Protocolau Ansawdd a'r PAS 100 a 110.</p>	<p>1. Bodlonir y targedau (gan gynnwys capiau) a osodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.</p> <p>9. Caiff ymrwymadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.</p>
<p>d) Sicrhau bod gwastraff gweddilliol yn cael ei drin yn gynaliadwy</p>	<p>Awdurdodau lleol.</p>	<p>Tymor byr i dymor hir, 2011 hyd 2025 a thu hwnt.</p>	<p>Consortia awdurdodau lleol i gaffael cyfleusterau trin gwastraff trefol gweddilliol. Hwyluswyd drwy'r Rhaglen Caffael Gwastraff, a chymorth ariannol gan Lywodraeth y Cynulliad.</p>	<p>1. Bodlonir y targedau (gan gynnwys capiau) a osodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.</p> <p>2. Bydd y seilwaith trin a gwaredu yn gynaliadwy angenrheidiol ar gael neu'n hygyrch er mwyn helpu awdurdodau lleol i fodloni'r targedau a osodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff ac a gynigir yn y cynllun sector hwn.</p> <p>4. Bydd gweithfeydd trin gweddilliol yn cyflenwi canlyniadau lleihau carbon (e.e. gweithfeydd Troi Gwastraff yn Ynni hynod</p>

			Capasiti Troi Gwastraff yn Ynni thermal uchel, wedi ei nodi.	<p>effeithlon)</p> <p>5. Cyflawnir gwerth am arian i gyllid Llywodraeth Cynulliad Cymru ar gyfer gwastraff trefol.</p> <p>6. Rhaid cyflwyno pob gwasanaeth casglu heb beryglu iechyd dynol, a heb niweidio'r amgylchedd.</p> <p>7. Bydd seilwaith rheoli gwastraff yng Nghymru yn cyfrannu tuag at wella iechyd a lles y boblogaeth yng Nghymru drwy arloesi a swyddi tra medrus.</p> <p>8. . Bydd pobl leol yn falch o'r cyfleusterau rheoli gwastraff cynaliadwy sydd ganddynt yn lleol, byddant yn deall pam eu bod yno a bydd y grym ganddynt i'w defnyddio..</p> <p>9. Caiff ymrwymadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.</p>
e) Ymgysylltu cymunedol ar gyfer cyfleusterau newydd	Awdurdodau Lleol gyda chefnogaeth ymgyrch Cynllun Craff am Wastraff	Tymor byr i ganolog – 2011 i 2025	Awdurdodau Lleol i ymgysylltu'n llawn â chymunedau lleol er mwyn sicrhau y darperir gwybodaeth wrthrychol a manwl ar effaith debygol cyfleusterau newydd, yn arbennig ar gyfer y rhaglenni trin gwastraff bwyd a gwastraff gweddilliol.	8. Bydd pobl leol yn falch o'r cyfleusterau rheoli gwastraff cynaliadwy sydd ganddynt yn lleol, byddant yn deall pam eu bod yno a bydd y grym ganddynt i'w defnyddio.
f) Cyflwyno gwaharddiadau/ cyfyngiadau tirlenwi	Llywodraeth Cynulliad Cymru	Gweithredu cynharaf yn debygol o fod yn 2015	Llywodraeth y Cynulliad i ystyried deddfu i gyfyngu ar dirlenwi rhai deunyddiau. Bydd hyn yn cynyddu referniw o ailgylchu mwy ar ddeunyddiau ac yn arbed costau drwy	<p>1. Bodlonir y targedau (gan gynnwys capiau) a osodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff.</p> <p>2. Bydd y seilwaith trin a gwaredu yn gynaliadwy angenrheidiol ar gael neu'n hygyrch er mwyn helpu awdurdodau lleol i fodloni'r targedau a osodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff ac a gynigir yn y cynllun sector hwn.</p>

			osgoi gwaredu.	<p>6. Rhaid cyflwyno pob gwasanaeth casglu heb beryglu iechyd dynol, a heb niweidio'r amgylchedd.</p> <p>7. Bydd seilwaith rheoli gwastraff yng Nghymru yn cyfrannu tuag at wella iechyd a lles y boblogaeth yng Nghymru drwy arloesi a swyddi tra medrus.</p> <p>8. . Bydd pobl leol yn falch o'r cyfleusterau rheoli gwastraff cynaliadwy sydd ganddynt yn lleol, byddant yn deall pam eu bod yno a bydd y grym ganddynt i'w defnyddio.</p> <p>9. Caiff ymrwymiadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.</p>
g) Trosi'r Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff ddiwygiedig (2008/98/EC)	Llywodraeth Cynulliad Cymru a Defra	Erbyn 12 Rhagfyr 2010.	Llywodraeth y Cynulliad i weithio gyda Defra i drosi gofynion y Gyfarwyddeb yn ddeddfwriaeth Cymru a Lloegr.	9. Caiff ymrwymiadau Cymru o dan ddeddfwriaeth wastraff yr UE a'r DU eu bodloni.

4. Cysylltiadau â Chynlluniau Sector eraill

Cynllun Sector	Cyswllt
Casglu, Seilwaith a Marchnadoedd	<p>Hwn fydd y cynllun cyflenwi allweddol i greu amgylchedd fydd yn cefnogi'r gwasanaethau casglu a'r seilwaith sydd ei angen i gyflawni'r targedau a osodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff ac yn y Cynllun Sector Trefol, a sicrhau bod y math iawn o farchnadoedd yn eu lle yng Nghymru ar gyfer deunyddiau eildro, compost a'r gweddillion treulio gwastraff bwyd yn anaerobig. Bydd yn canolbwyntio ar nodi ac ehangu marchnadoedd ar gyfer ailgylchu dolen gaeedig yng Nghymru, a bydd yn pennu beth sydd angen ei wneud eto er mwyn datblygu'r seilwaith a'r systemau casglu cywir i sicrhau bod deunyddiau eildro gwerth uchel yn cael eu cyflwyno i'r marchnadoedd yng Nghymru..</p>
Gweithgynhyrchu, Gwasanaethau a Manwerthu Bwyd	<p>Bydd Llywodraeth Cynulliad Cymru yn disgwyl i'r sector gweithgynhyrchu, gwasanaethau a manwerthu bwyd yng Nghymru chwarae rhan fawr i'w gwneud yn bosibl i atal gwastraff ac ailgylchu llawer o'r gwastraff bwyd a'i ddeunydd pacio cysylltiedig drwy ecogynllunio deunydd pacio'n well, rhoi cymorth i gynlluniau ailgylchu gwastraff trefol a chymorth i ymgyrchoedd ymwybyddiaeth defnyddwyr.</p> <p>Bydd hefyd yn ceisio cynyddu'r cynnwys sydd wedi ei ailgylchu mewn deunydd pacio.</p>
Y Sector Cyhoeddus	<p>Bydd y cynllun hwn yn ceisio lleihau gwastraff a chynyddu faint o aildefnyddio ac ailgylchu y mae'r Sector Cyhoeddus yn ei wneud yng Nghymru. Bydd hefyd, drwy gaffael cynaliadwy, yn ceisio cael y sector cyhoeddus cyfan i ddefnyddio mwy o gynnyrch sydd â chynnwys ailgylchu uchel. Mae gwastraff y sector cyhoeddus yn rhan o'r gwastraff trefol a gesglir gan awdurdodau lleol. Mae awdurdodau lleol eu hunain yn rhan o'r sector cyhoeddus, ac mae angen iddynt fod yn rhan o leihau eu gwastraff ac ailgylchu mwy.</p>
Adeiladu a Dymchwel	<p>Mae peth gwastraff adeiladu a dymchwel yn cyrraedd y ffrwd gwastraff trefol a gesglir gan awdurdodau lleol. Mae ailgylchu rwbel a phren sy'n cyrraedd safleoedd Amwynder Dinesig eisoes yn gyffredin. Bydd y cynllun hwn yn cynnwys camau i sicrhau bod mwy o wastraff yn cael ei aildefnyddio a'i ailgylchu.</p>

Diwydiant a masnach arall	Bydd hwn yn canolbwyntio ar sectorau busnes nad ydynt wedi'u cynnwys yn barod mewn cynlluniau sector eraill, gan gynnwys gweddill y sector manwerthu. Bydd yn nodi camau i leihau gwastraff a chynyddu ailddefnyddio ac ailgylchu. Bydd hefyd yn taclo materion ecoddylunio cynnyrch i leihau swm y gwastraff yn y ffrwd fwrdeistrefol a helpu i sicrhau ei fod yn fwy aml dro ac ailgylchadwy .
---------------------------	--

5 Crynodeb

Mae'r adran hon yn disgrifio'r trosolwg gweithredu - yn y tymor byr, canolig a hir, rolau a chyfrifoldebau

Amserlen	Amcanion Allweddol a Chamau Cefnogi
Tymor Byr – nawr hyd 2015	<p>Awdurdodau Lleol Cyflawni'r targedau atal gwastraff, paratoi i aildddefnyddio, ailgylchu, compostio a thirlenwi hyd at 2015 drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ymgyrchoedd newid ymddygiad o dan arweiniad Awdurdodau Lleol. • Newidiadau yn y gwasanaeth casglu gwastraff trefol gan Awdurdodau Lleol – gan gynnwys ehangu'r math a'r symiau o ddeunyddiau eildro a gesglir, sicrhau aildddefnyddio, a'i gwneud yn llai cyfleus i beidio ailgylchu. • Caffael gwasanaethau trin gwastraff bwyd (gweithfeydd treulio anaerobig) i fod yn weithredol o 2012. • Cymryd rhan yn y Rhaglen Gydweithredol ar gyfer Newid i wneud arbedion effeithlonrwydd a bodloni'r canlyniadau datblygu cynaliadwy a nodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff a'r cynllun hwn. <p>Llywodraeth: Helpu i gefnogi cyflawni'r targedau atal gwastraff, paratoi i aildddefnyddio, ailgylchu, compostio a thirlenwi hyd at 2015 drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gynyddu'r Dreth Tirlenwi • Cyflwyno Rheoliadau o dan Fesur Gwastraff (Cymru) 2010 er mwyn cyflwyno polisiau a thargedau yn unol â'r cynllun sector a Tuag at Ddyfodol Diwastraff. • Cefnogi'r Rhaglen Gydweithredol ar gyfer Newid er mwyn sicrhau arbedion effeithlonrwydd a gwell canlyniadau datblygu cynaliadwy. • Darparu cymorth ar gyfer caffael gwaith trin gwastraff bwyd a gwastraff gweddilliol. • Darparu cymorth i farchnadoedd yng Nghymru ar gyfer deunydd eildro, compost a threulio anaerobig. • Gweithio gyda manwerthwyr (gan gynnwys drwy WRAP) i sicrhau lleihau gwastraff, cynyddu ailgylchu a chynnwys mwy o ddeunydd eildro mewn cynnyrch a deunydd pacio. • Ariannu ymgyrch Cynllun Craff am Wastraff Cymru i gynorthwyo Awdurdodau Lleol ac ymgyrchoedd Cenedlaethol. <p>Eraill</p> <ul style="list-style-type: none"> • Camau gan fanwerthwyr i leihau swm y gwastraff a grëir gan y cynnyrch a'r deunydd pacio y maent yn eu gwerthu i ddefnyddwyr. • Y sector economi gymdeithasol i barhau i ddarparu enillion

	<p>cymdeithasol ychwanegol ar fuddsoddiad.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Y diwydiant gwastraff i gynnig atebion cynaliadwy sy'n bodloni'r canlyniadau a'r amcanion a osodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff ac yn y cynllun sector hwn.
Tymor canolig – 2015 hyd 2025	<p>Awdurdodau Lleol Cyflawni'r targedau atal gwastraff, paratoi i aildefnyddio, ailgylchu, compostio a thirlenwi hyd at 2025 drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wella ymgyrchoedd newid ymddygiad ymhellach. • Ehangu mwy ar y mathau a'r symiau o ddeunyddiau eildro a gesglir, gan gynyddu aildefnyddio. • Gweithredu newidiadau i'r gwasanaeth casglu o dan y Rhaglen Gydweithredol ar gyfer Newid • Caffael gwasanaethau trin gwastraff gweddilliol (Troi Gwastraff yn Ynni hynod effeithlon) <p>Llywodraeth: Helpu i gefnogi cyflwyno'r targedau atal gwastraff, paratoi i aildefnyddio, ailgylchu, compostio a thirlenwi hyd at 2015 drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gyflwyno Mesurau a Rheoliadau newydd er mwyn diogelu cyflenwi'r Cynllun Sector a Thuag at Ddyfodol Diwastraff. • Cymorth i'r Rhaglen Gydweithredol ar gyfer Newid • Cymorth i gaffael gwaith trin gwastraff gweddilliol. • Cymorth ar gyfer y seilwaith aildefnyddio • Sicrhau gweithredu pellach gan fanwerthwyr, gan gynnwys ymestyn cyfrifoldeb gwirfoddol cynhyrchwyr i gyflawni lleihad mewn gwastraff, cynyddu ailgylchu a chynnwys mwy o ddeunydd eildro mewn cynnyrch a deunydd pacio. • Ariannu ymgyrch Cynllun Craff am Wastraff i gynorthwyo awdurdodau lleol ac ymgyrchoedd cenedlaethol. <p>Eraill</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ymestyn camau cyfrifoldeb cynhyrchwyr gan fanwerthwyr er mwyn lleihau swm y gwastraff a gynhyrchir gan y cynnyrch a'r deunydd pacio y maent yn eu gwerthu i ddefnyddwyr, cynyddu'r gallu i ailgylchu cynnyrch a deunydd pacio, a chynyddu'r cynnwys sydd wedi ei ailgylchu. • Y sector economi gymdeithasol i barhau i ddarparu enillion cymdeithasol ychwanegol ar fuddsoddiadau. • Y diwydiant gwastraff i gynnig atebion cynaliadwy sy'n bodloni'r canlyniadau a'r amcanion a osodir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff ac yn y cynllun sector hwn.
Tymor hir – 2025 hyd 2050	<p>Llywodraeth: Er mwyn cynorthwyo i gyflawni lefelau gwastraff cenedl un blaned a dyfodol diwastraff (100 y cant ailgylchu) erbyn 2050, sef amcanion Tuag at Ddyfodol Diwastraff, bydd angen i'r Llywodraeth:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gymhwyso mwy o offerynnau cyfrifoldeb cynhyrchwyr i wneuthurwyr a manwerthwyr.

	<ul style="list-style-type: none"> • Gweithredu offerynnau i sicrhau bod pob cynnyrch wedi ei ecoddlunio er mwyn cyflawni lefelau treulio cenedl un blaned - a bod defnyddio deunyddiau crai a gwastraff diwedd oes hefyd yn bodloni amcanion cenedl un blaned.
--	--

6. Monitro, Mesur a Gwerthuso

Mae'n bwysig iawn bod y camau a ddisgrifir yn y Cynllun Sector Trefol hwn yn cael eu monitro, eu mesur a'u gwerthuso'n fanwl ac yn amserol. Mae'n bwysig dros ben hefyd bod canlyniadau'r camau'n cael eu hadrodd i'r rhanddeiliaid sy'n gysylltiedig a'u cyflenwi.

Defnyddir y gronfa ddata wastraff genedlaethol WasteDataFlow i fonitro llawer o'r camau. Mae Llywodraeth y Cynulliad yn bwriadu cydweithio gydag awdurdodau lleol i wneud WasteDataFlow yn haws ei ddefnyddio ac yn fwy effeithlon.

Bydd WasteDataFlow yn darparu'r data fydd ei angen i fonitro sgil-gynhyrchion, paratoi i aildefnyddio, ailgylchu a chompostio gwastraff. Cyflwynir rhywfaint o'r data yma ar ffurf Dangosyddion Perfformiad (DP) a gynhyrchir gan Uned Data Llywodraeth Leol – Cymru ac a ddilysir gan Swyddfa Archwilio Cymru.

Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC) yn cyflawni swyddogaeth werthfawr trwy goladu, dadansoddi ac adrodd ar berfformiad ariannol awdurdodau lleol. Bwriedir i'r swyddogaeth hon barhau.

Bwriedir adrodd ar y rhan fwyaf o'r camau yn y Cynllun Sector Trefol hwn bob blwyddyn o leiaf.

ATODIAD 1: Geirfa

Ailbroesydd – Rhywun sy'n cyflawni un neu fwy o weithgareddau adfer neu ailgylchu.

Ailddefnyddio - Defnyddio cynnyrch eto i'r un pwrpas neu bwrpas gwahanol.

Ailgylchu - Mae'n cynnwys ailbrosesu gwastraff, naill ai i'r un cynnyrch neu un gwahanol. Gellir ailgylchu llawer o wastraff diwydiannol nad yw'n beryglus fel papur, gwydr, cardbord, plastig a metel sgrap. Gall cwmnïau arbenigol, neu offer mewnlol, hefyd ailgylchu gwastraff arbennig fel toddyddion.

Ailgylchu dolen agored – Pan ddefnyddir cynnyrch terfynol ailgylchu yn lle rhywbeth arall, ee caiff gwydr ei ailgylchu'n agreg sy'n cael ei ddefnyddio yn lle agreg crai.

Ailgylchu dolen gaedig - Ailgylchu lle mae deunyddiau wedi'u hailgylchu'n cael eu defnyddio i'r un pwrpas drosodd a throsodd, er enghraifft potel wydr a ailgylchir yn gynnwys gwydr newydd yn hytrach na'i hisraddio i'w defnyddio fel agreg, er enghraifft.

Allyriadau nwyon tŷ gwydr – Allyriadau sy'n cyfrannu at y newid yn yr hinsawdd drwy'r effaith 'tŷ gwydr' pan fydd eu crynodiadau atmosfferig yn mynd yn uwch na lefelau penodol. Maent yn cynnwys allyriadau carbon deuocsid, methan, ocsid nitraidd, hydrofflorocarbonau, perfflorocarbonau a sylffwr hecsafflorid.

Arfarniad o gynaliadwyedd – Offeryn arfarnu sengl sy'n golygu y gellir nodi a gwerthuso effeithiau economaidd, cymdeithasol ac amgylcheddol cynnig mewn ffordd drefnus.

Biowastraff - Mae hwn yn cynnwys gwastraff bioddiraddiadwy o erddi a pharciau, gwastraff bwyd a chegin o gartrefi, tai bwyta, safloedd arlwywyr a manwerthwyr, a gwastraff tebyg o ffatrioedd prosesu bwyd.

Canolfan Ailgylchu Gwastraff y Cartref - Safle a ddarperir gan yr awdurdod lleol ar gyfer ailgylchu gwastraff cartrefi gan gynnwys eitemau swmpus fel gwelyau, cwcerau a gwastraff gardd yn ogystal â pethau y gellir eu hailgylchu, yn rhad ac am ddim.

Compostio – Proses aerobig, fiolegol lle bo gwastraff naturiol, fel gwastraff gardd a chegin, yn cael eu trosi'n ddeunydd gronynnog sefydlog y gellir ei roi ar dir i wella strwythur pridd a chyfoethogi cynnwys mwynol pridd.

Cyfleuster Adennill Deunydd – gwaith arbenigol sy'n derbyn, gwahanu a pharatoi deunyddiau y gellir ei hailgylchu i'w marchnata i weithgynhyrchwyr defnyddiwr olaf.

Cyfrifoldeb cynhyrchwyr – Bwriad 'cyfrifoldeb cynhyrchwyr' yw ei gwneud yn ofynnol i gynhyrchwyr sy'n rhoi nwyddau neu ddeunyddiau ar y farchnad fod yn fwy

cyfrifol am y cynhyrchion neu'r deunyddiau hyn pan fyddant wedi troi'n wastraff. Mewn rhai achosion, gofynnir i gynhyrchwyr leihau lefel y sylweddau peryglus yn eu cynhyrchion hefyd, a defnyddio mwy o ddeunyddiau wedi'u hailgylchu a dylunio cynhyrchion fel eu bod yn hawdd eu hailgylchu.

Cynllun rheoli gwastraff safle – Offeryn i helpu'r sector adeiladu a dymchwel i reoli ei wastraff yn well yn y man gwaith. Mae'n gynllun sy'n disgrifio faint o wastraff a gynhyrchir a'r math o wastraff a gynhyrchir ar safle adeiladu a'r ffordd y caiff ei aildefnyddio, ei ailgylchu a'i waredu. Bydd gwneud hynny'n helpu'r diwydiant i wneud defnydd mwy effeithlon o adnoddau. Mae'n orfodol cael Cynllun Rheoli Gwastraff Safle yn Lloegr ers Ebrill 2008. Mae Llywodraeth y Cynulliad wrthi'n datblygu Rheoliadau Cynlluniau Rheoli Gwastraff Safle Cymru ar hyn o bryd. Mae disgwyl i'r gwaith hwn gael ei gwblhau yn Ebrill 2010 a chyhoeddir yr ymgynghoriad, y rheoliadau drafft a'r asesiad effaith ddiwedd haf 2010. Mae'r rheoliadau wedi eu cynllunio ar gyfer 2011. Cynhaliwyd gweithdai cyn ymgynghori gyda diwydiant, cyrff masnachu, awdurdodau lleol ac eraill ar y ddeddfwriaeth Cynlluniau Rheoli Gwastraff Safle sydd dan ystyriaeth ar hyn o bryd wrth ddatblygu'r opsiynau ar gyfer yr ymgynghori.

Dyfodol diwastraff – 'Zero Waste is a goal that is ethical, economical, efficient and visionary, to guide people in changing their lifestyles and practices to emulate sustainable natural cycles, where all discarded materials are designed to become resources for others to use. Zero Waste means designing and managing products and processes to systematically avoid and eliminate the volume and toxicity of waste and materials, conserve and recover all resources, and not burn or bury them. Implementing Zero Waste will eliminate all discharges to land, water or air that are a threat to planetary, human, animal or plant health.' (Zero Waste International Alliance www.zwia.org).

Ecodylunio – Proses rheoli dylunio strategol sy'n ymwneud â lleihau effaith cylch bywyd cynhyrchion a gwasanaethau. Ymysg y dulliau a ddefnyddir mae dadansoddi cylch bywyd, dylunio ar gyfer dadgydosod a lleihau effaith negyddol cynnyrch ar yr amgylchedd (drwy wneud i ffwrdd â chemegau neu ddeunyddiau peryglus, er enghraifft, heb gyfaddawdu'r dyluniad).

Economi gymdeithasol – Mae'n cynnwys cyrff gwirfoddol, grwpiau cymunedol, grwpiau hunangymorth, cwmnïau cydweithredol a mentrau cymunedol, cyrff crefyddol a chyrff dielw eraill sydd o fudd i'r gymuned ac i bobl Cymru. Gelwir hefyd y "Trydydd Sector".

Effeithlonrwydd adnoddau – Rheoli deunyddiau crai, ynni a dŵr er mwyn lleihau gwastraff a chwtogi costau trwy hynny.

Freecycle – Mae grwpiau Freecycle yn cyfateb pobl sydd angen cael gwared â rhywbeth â phobl a all ei ddefnyddio. Cadw eitemau y gellir eu defnyddio allan o safleoedd tirlenwi yw'r prif nod.

Gwastraff adeiladu a dymchwel – Yn cynnwys pob gwastraff sy'n deillio o weithgareddau adeiladu, adnewyddu a dymchwel, fel rwbél, brics a theils.

Gwastraff cegin – Mae'r term hwn yn cyfeirio at elfen organig gwastraff cartrefi ee croen llysiau, bagiau te, crwyn banana. Cyfeirir ato'n aml hefyd fel 'gwastraff bwyd'.

Gwastraff etifeddol - Deunyddiau nad yw'n ymarferol eu hadfer na'u hailgylchu ar hyn o bryd yw gwastraff etifeddol, sy'n aml yn beryglus - er enghraifft, asbestos. Oherwydd hynny ni ellir eu dychwelyd i'r gadwyn ddefnydd. Eu gwaredu yw'r unig opsiwn, ac mae hyn yn debygol o barhau i fod yn wir yn y dyfodol os parheir i ddefnyddio'r deunydd hwnnw yn y ffordd bresennol. Er mwyn sicrhau nad yw gwastraff yn cael ei etifeddu, mae angen ail-ddylunio'r cynnyrch gwreiddiol fel y gellir ei adfer a'i aildefnyddio. Yn y cyfamser, mae angen datblygu dulliau newydd o drin lle bynnag y bo modd er mwyn osgoi anfon y deunyddiau hyn i'w gwaredu.

Gwastraff gweddilliol - Term a ddefnyddir ar gyfer gwastraff sy'n weddill ar ôl tynnu deunydd ailgylchu neu gompostio o'r ffrwd gwastraff.

Gwastraff masnachol a diwydiannol – Gwastraff sy'n deillio o unrhyw safle a ddefnyddir yn llwyr neu'n bennaf ar gyfer masnach, busnes, hamdden, chwaraeon neu adloniant yw gwastraff masnachol, ac eithrio gwastraff cartrefi a gwastraff diwydiannol. Gwastraff o unrhyw ffatri ac o unrhyw safle a ddefnyddir gan ddiwydiant (ac eithrio mwynfeydd a chwareli) yw gwastraff diwydiannol.

Gwastraff cartrefi – Mae'n cynnwys gwastraff o rowndiau casglu o gartrefi (gwastraff yn ôl Atodlen 1 Rheoliadau Gwastraff a Reolir 1992), gwastraff o wasanaethau fel sgubo'r strydoedd, casglu gwastraff swmpus, casglu gwastraff peryglus o gartrefi, casglu sbwriel, casglu gwastraff clinigol o gartrefi a chasglu gwastraff gardd ar wahân (gwastraff yn ôl Atodlen 2 Rheoliadau Gwastraff a Reolir 1992), gwastraff o safleoedd amwynder dinesig a gwastraff a gesglir ar wahân i'w ailgylchu neu ei gompostio drwy gynlluniau gollwng/dod â gwastraff, cynlluniau ar garreg y drws ac mewn safleoedd amwynder dinesig.

Gwastraff peryglus - Gwastraff a all fod yn niweidiol i iechyd dynol neu'r amgylchedd yw hwn. Ymysg yr enghreifftiau o wastraff peryglus mae asbestos, rhai mathau o wastraff cemegol, rhai mathau o wastraff gofal iechyd, cyfarpar trydanol sy'n cynnwys cydrannau peryglus megis tiwbiau pelydr catod neu sodr plwm, tiwbiau golau fflworoleuol, batris plwm-asid a llaid olewog.

Gwastraff trefol - I bwrpas y cynllun sector hwn, ystyr gwastraff trefol yw 'gwastraff trefol fel y'i cesglir gan awdurdodau lleol'. Mae'n cynnwys gwastraff cartrefi ac unrhyw wastraff arall a gesglir gan Awdurdod Casglu Gwastraff, neu ei asiantau, fel gwastraff o erddi a pharciau trefol, gwastraff glanhau traethau, gwastraff masnachol neu ddiwydiannol a gwastraff sy'n deillio o lanhau deunyddiau sydd wedi'u tipio'n anghyfreithlon. Awdurdod Casglu Gwastraff - awdurdod lleol sy'n gyfrifol am gasglu gwastraff o bob aelwyd yn ei ardal yn rheolaidd. Gall hefyd gasglu gwastraff masnachol a diwydiannol gan y sector preifat, os gofynnir iddo.

Hectarau byd-eang – Mae un hectar byd-eang yn gyfwerth ag un hectar o ofod biolegol gynhyrchiol o ystyried cynhyrchiant cyfartalog y byd. Hectarau byd-eang yw'r uned ar gyfer cyfrifo ôl troed ecolegol.

Hierarchaeth wastraff – Mae'n nodi ym mha drefn y dylid ystyried opsiynau rheoli gwastraff ar sail eu heffaith amgylcheddol. Mae'n fframwaith defnyddiol sydd wedi dod yn gonglfaen i ddulliau rheoli gwastraff cynaliadwy.

Lleihau - Lleihau gwastraff cymaint â phosibl fel cam blaenoriaeth. Gellir cyflawni hyn o fewn proses weithgynhyrchu drwy adolygu'r prosesau cynhyrchu er mwyn gwneud y defnydd gorau o ddeunyddiau crai (ac eilaidd) a phrosesau ailgylchredeg. Gall fod yn gost effeithiol o ran costau gwaredu is, llai o alw am ddeunyddiau crai a chostau ynni is. Gall deiliaid tai gymryd camau i'w gyflawni, fel compostio gartref, aildefnyddio cynhyrchion a phrynu nwyddau sydd â llai o ddeunydd pacio.

Menter Gymdeithasol - Busnes ag amcanion cymdeithasol yn bennaf yw menter gymdeithasol; ailfuddsoddir yr arian dros ben sydd ganddynt at y diben hwnnw yn y busnes neu'r gymuned gan amlaf, yn hytrach na'i fod yn cael ei sbarduno gan yr angen i gynyddu'r elw i randdeiliaid a perchnogion.

Ôl troed ecolegol - Mae'r fethodoleg ôl troed ecolegol yn cyfrifo faint o dir sydd ei angen i fwydo, darparu adnoddau, cynhyrchu ynni ac amsugno'r llygredd (a'r gwastraff) a gynhyrchir gan ein cadwyni cyflenwi.

Panel Rhynglywodraethol ar y Newid yn yr Hinsawdd - Sefydlwyd hwn er mwyn darparu ffynhonnell ddiudedd o wybodaeth am y newid yn yr hinsawdd i'r rhai sy'n gwneud penderfyniadau ac eraill sydd â diddordeb yn y newid yn yr hinsawdd.

Paratoi i aildefnyddio - Mae'n golygu gweithrediadau gwirio, glanhau neu atgyweirio, lle bo cynhyrchion neu gydrannau cynhyrchion sydd wedi troi'n wastraff yn cael eu paratoi fel y gellir eu haildefnyddio heb unrhyw brosesu ymlaen llaw.

Polisi Cynnyrch Integredig – Mae pob cynnyrch yn diraddio'r amgylchedd mewn rhyw ffordd, boed wrth ei weithgynhyrchu, ei ddefnyddio neu ei waredu. Mae polisi cynnyrch integredig, y mae'r UE wrthi'n ei drafod ar hyn o bryd, yn ceisio lleihau'r effeithiau hyn drwy edrych ar bob cyfnod o gylich oes cynnyrch a gweithredu lle mae hynny fwyaf effeithiol.

Safle amwynder dinesig - Safle a ddarperir gan yr awdurdod lleol i waredu ac ailgylchu gwastraff cartrefi gan gynnwys eitemau mawr fel gwelyau, cwcerau a gwastraff gardd yn ogystal â pethau y gellir eu hailgylchu, yn rhad ac am ddim.

Safle dod â gwastraff – Man ailgylchu lle gall y cyhoedd ddod â deunydd i'w ailgylchu, er enghraifft banciau poteli a chaniau. Fel arfer ceir y rhain ym meysydd parcio archfarchnadoedd, meysydd parciau cyngor a llefydd tebyg.

Safleoedd tirlenwi – Unrhyw ardaloedd o dir lle caiff gwastraff ei adael. Caiff safleoedd tirlenwi eu lleoli mewn mwynfeydd neu chwareli segur yn aml iawn. Mewn ardaloedd lle nad oes llawer ohonynt ar gael neu heb unrhyw wagle parod, weithiau codir twmpath ar y tir, gan adael y gwastraff uwchlaw'r tir ac ailffurfio'r dirwedd.

Sgil-gynhyrchion gwastraff – Y swm o wastraff a gynhyrchir mewn lleoliad arbennig dros gyfnod arbennig o amser.

Treulio anaerobig – Proses fiolegol lle symbylir gwastraff bioddiraddiadwy, fel gwastraff cegin neu fwyd, i ddatgymalu mewn cynhwysydd caeedig heb ddim ocsigen. Mae'n cynhyrchu carbon deuocsid, methan (y gellir ei ddefnyddio fel tanwydd i greu ynni adnewyddadwy) a solidau/toddiannau a elwir yn weddillion treuliat sy'n gallu cael eu defnyddio fel gwrtaith.

Triniaeth – Prosesau ffisegol, thermol, cemegol neu fiolegol, yn cynnwys didoli, sy'n newid nodweddion y gwastraff er mwyn lleihau ei gyfaint neu natur beryglus, hwyluso ei drin neu ei gwneud yn haws ei adfer.

Uwch-gylchu - Ceir uwch-gylchu pan ddefnyddir deunyddiau crai eilaidd ynni ymdreiddiedig is, y gellir eu hailgylchu wedyn drwy ddull dolen gaeedig, yn lle deunyddiau crai ynni ymdreiddiedig uchel.

Ynni o wastraff - Ymysg y technolegau mae treulio anaerobig, hylosgi uniongyrchol (llosgi), defnyddio tanwydd eilaidd a adferwyd (allbwn prosesau trin mecanyddol a biolegol), pyrolysis a nweiddio. Mae unrhyw dechnoleg yn fwy manteisiol os gellir adfer gwres a thrydan ohoni. Cred y Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff bod llosgi gwastraff gan ddefnyddio ynni'n effeithlon (lle defnyddir gwastraff yn bennaf fel tanwydd neu ddull arall o gynhyrchu trydan) yn weithgaredd adfer ar yr amod ei fod yn cydymffurfio â rhai meini prawf, sy'n cynnwys defnyddio ynni'n effeithlon.

Atodiad 2: Rhestr o'r dystiolaeth a ddefnyddiwyd

Mae'r dystiolaeth sy'n cefnogi'r Cynllun Sector hwn wedi'i rhestru'n unol â'r pedwar maes gweithredu allweddol:

Atal gwastraff

1. Household Waste Prevention, Evidence Review' (WR1204), DEFRA, Hydref 2009.
2. Cynllun Gweithredu Cyntaf Strategaeth Amgylcheddol, 2006.
3. 'Environmental Life Cycle Assessment of Waste Management Options for Priority Waste Materials', Asiantaeth yr Amgylchedd, Mawrth 2009.
4. 'Meeting the UK Climate Change Challenge: The Contribution of Resource Efficiency', WRAP Tachwedd 2009.
5. 'Scoping Study of Potential Health Effects of Fortnightly Waste Collection', Y Brifysgol Agored – Gorffennaf 2009.
6. 'Direct and Variable Charging for residual waste from householders', Fehily Timoney & Company, Rhagfyr 2008.
7. 'Health Impact Assessment of Alternate Week Waste Collection Phase I: Winter Interim', Enviros Consulting Ltd, Canolfan Rheoli Gwastraff Integredig, Ysgol Gwyddoniaeth Ddiwydiannol a Gweithgynhyrchu, Prifysgol Cranfield.

Paratoi i aildddefnyddio

Adroddiadau cyffredinol ar y gynhwysedd i aildddefnyddio

1. 'Review of Packaging Deposits System for the UK', Hydref 2008, ERM.
2. 'Lets Prove It – Report', Cylch, 2008-09.

Cynnwys mentrau cymdeithasol

1. WR0506 "Benefits of Third Sector Involvement in Waste Management" – Adroddiad Cryno (183 mil).
2. Adroddiad Terfynol: WR0506 "Benefits of Third Sector Involvement in Waste Management" - Adroddiad Cyflawn (591 mil).
3. Crynodeb Gweithredol : WR0506 "Benefits of Third Sector Involvement in Waste Management" - Crynodeb Gweithredol (152 mil).

4. Adroddiad Terfynol – Atodiad : WR0506 "Benefits of Third Sector Involvement in Waste Management" - Atodiad 2: Astudiaeth Achos ac Adroddiad Dadansoddiad Economaidd (446 mil).
5. Adroddiad Terfynol - Atodiad : WR0506 "Benefits of Third Sector Involvement in Waste Management" - Atodiad 1: Report on Impact Mapping Sessions.

Gwasanaeth casglu deunyddiau ailgylchu

1. 'Scoping New Municipal Waste Targets for Wales', Eunomia Research and Consulting, Medi 2007
2. 'Life Cycle Analysis of Municipal Recycling Targets for Wales', Asianaeth yr Amgylchedd, 2007.
3. Sleid 5 o Gyflwyniad Bryson, Tachwedd 2008.
4. 'Choosing the right recycling collection system', Rhaglen Gweithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau (WRAP), Mehefin 2009.
5. 'Ecological Footprint impact of the Welsh Waste Strategy', ARUP, Ionawr 2009. 'Energy Audit of the Kerbside Recycling Services', Bwrdeistref Camden yn Llundain, ADAS UK Ltd.
6. Kerbside Recycling in Wales: Summary Report, Waste and Resources Action Programme (WRAP), Mawrth 2009.
7. Kerbside Recycling in Wales: Environmental Costs, Waste and Resources Action Programme (WRAP), Mawrth 2009.
8. Kerbside Recycling in Wales: Indicative Financial Costs, Waste and Resources Action Programme (WRAP), Mawrth 2009.
9. 'The impact of the carbon agenda on the waste management business', Grant Thornton, Oakdene Hollins, 2006.
10. 'Maximising Reuse and Recycling of UK Clothing and Textiles', Adroddiad ymchwil a gwblhawyd i Adran yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig gan Oakdene Hollins Ltd, Hydref 2009.
11. Adolygiad o'r Strategaeth Gwastraff ac Ailgylchu, Cyngor Sir Fynwy, Mehefin 2009.
12. A Review of the Collection of Waste Textiles from households in Wales – Parsons Brinckerhoff Ltd, Mehefin 2008.
13. 'An Assessment of Waste Data for the Waste Strategy Review' Asiantaeth yr Amgylchedd Cymru, Tachwedd 2008.

14. 'Assessment of the relative polluting effects of garden waste bonfires and the collection of garden wastes for centralised composting' RPS, Gorffennaf 2008.
15. 'Future Directions for Municipal Waste Management in Wales – Proposed targets and actions', Cangen Strategaeth Wastraff, 17 Ebrill 2009.
16. 'Zero Waste Village Project Report', Ailgylchu Cymunedol Sir Fynwy, Tachwedd 2009.
17. 'A Health and Safety Study of kerbside recycling schemes using boxes and bags', Centre for Health and Environment Research and Expertise (CHERE), 2006.
18. 'Kerbside Collections Options: Wales', WRAP, Ionawr 2011

Trin

1. 'Modelling of Impacts for Selected Residual Waste Plant Options using WRATE', Adroddiad AEA, Medi 2009.
2. Compositional Analysis of Municipal Waste in Wales 2009-10, WRAP.
3. "The Impact on Health of Emissions to Air from Municipal Waste Incinerators", Yr Asiantaeth Diogelu Iechyd, Medi 2009.
4. Cynlluniau Gwastraff Rhanbarthol ar gyfer Gogledd, De Orllewin a De Ddwyrain Cymru 2009 (yn cynnwys Arfarniadau o Gynaliadwyedd a dogfennau Asesu'r Effaith ar Iechyd).

Dogfennau trosfwaol

1. 'Strategaeth Wastraff ddrafft Cymru, Adroddiad Terfynol Asesu'r Effaith ar Iechyd', RPS – 22 Rhagfyr 2008.
2. 'The Sustainability Appraisal of the Wales Waste Strategy: Sustainability Appraisal Report' (Prif Adroddiad), ERM UK.

Atodiad 3: Deddfwriaeth yn Ymdrin â Gwastraff Trefol a gesglir gan Awdurdodau Lleol

Caiff swyddogaeth awdurdodau lleol o gasglu a rheoli gwastraff trefol ei rheoli'n uniongyrchol ac yn anuniongyrchol gan nifer o ddarnau o ddeddfwriaeth. Dyma rai ohonynt ond nid pob un (o safle NetRegs Asiantaeth yr Amgylchedd)

<http://www.netregs.gov.uk/netregs/legislation/current/63638.aspx> and
<http://www.netregs.gov.uk/netregs/legislation/current/110558.aspx>):

- **Animal By-Products (Wales) Regulations 2006 SI 1293**
Regulates the collection, transportation, storage, handling, processing and disposal of animal by-products and requires records to be kept for at least two years.
- **Clean Neighbourhoods and Environment Act 2005**
Introduces additional noise, litter and waste controls including site waste management plans, and classifies artificial lighting and insects as statutory nuisances.
- **Control of Pollution (Amendment) Act 1989 c.14**
Requires carriers of controlled waste to register with the Environment Agency or SEPA and outlines the penalties (including seizure and disposal) for vehicles shown to have been used for illegal waste disposal.
- **Controlled Waste Regulations 1992 SI 588**
Defines household, industrial and commercial waste for waste management licensing purposes.
- **Controlled Waste (Amendment) Regulations 1993 SI 566**
Amends 1992/588 in relation to scrap metal.
- **Controlled Waste (Registration of Carriers and Seizure of Vehicles) Regulations 1991 SI 1624**
Introduces a registration system for carriers of controlled waste.
- **Controlled Waste (Registration of Carriers and Seizure of Vehicles) (Amendment) Regulations 1998 SI 605**
Amends 1991/1624 by updating the procedure for applying for waste carriers registration.
- **EU Directive on End of Life Vehicles 2000/53**
Requires end-of-life vehicles and their components to be recycled or reused. Sets out design requirements for materials and components. Outlines measures for collection systems and treating and storing waste vehicles at authorised treatment facilities.

- **End of Life Vehicles Regulations 2003 SI 2635**
Requires vehicle producers to set up collection, treatment and disposal systems to make sure that components in vehicles can be recovered, reused and recycled at the end of their life.
- **End-of-Life Vehicles (Producer Responsibility) Regulations 2005 SI 263**
Requires vehicle producers to register and declare responsibility for vehicles they place on the market and apply for approval of their system of collecting vehicles.
- **Environment Act 1995**
Establishes the Environment Agency and SEPA as the regulatory bodies for contaminated land, control of pollution, conservation or enhancement of the environment and fisheries.
- **Environmental Protection Act 1990**
Defines within England, Scotland and Wales the legal framework for duty of care for waste, contaminated land and statutory nuisance.
- **Environmental Protection (Duty of Care) Regulations 1991 OS 2839** Imposes a duty of care on any person who imports, produces, carries, keeps, treats or disposes of controlled waste to ensure there is no unauthorised or harmful depositing, treatment or disposal of the waste.
  - **Environmental Protection (Duty of Care) (Wales) (Amendment) Regulations 2003 SI 1720**
Amends 1991/2839 to allow waste collection authorities in Wales to serve notices on people required to keep written descriptions of waste and transfer notices, and to require them to produce such documents to the authority within a specified time.
  - **EU Regulation laying down Health Rules concerning Animal By-Products not intended for Human Consumption 1774/2002**
Sets out rules for collecting, transporting, storing, handling, processing, using and disposing of animal by-products to protect human and animal health. Also controls marketing and exporting animal by-products and products derived from them.
  - **EU Regulation on Shipments of Waste 1013/2006**
Establishes procedures and control regimes for shipping waste depending on its origin, destination and route, and the type of waste and treatment that will be applied.
  - **Hazardous Waste (England and Wales) Regulations 2005 SI 894**
Details requirements for controlling and tracking the movement of hazardous waste and bans mixing different types of hazardous waste.

- **Hazardous Waste Regulations (Wales) 2005 SI 1806**
Details requirements for controlling and tracking the movement of hazardous waste and bans mixing different types of hazardous waste.
- **Hazardous Waste (Wales) (Amendment) Regulations 2009 SI 2861**
Amends 2005/1806 by increasing the maximum limit of hazardous waste that can be produced in any year without registering with the regulator from 200kg to 500kg, and clarifies other aspects.
- **List of Wastes (Wales) Regulations 2005 SI 1820**
Provides the European Waste Catalogue list of codes used to classify wastes.
- **Packaging (Essential Requirements) Regulations 2003 SI 1941**
Sets out essential requirements for packaging which apply to packaging producers, sellers and distributors, including enforcement, offences and penalties.
- **Packaging (Essential Requirements) (Amendment) Regulations 2004 SI 1188**
Amends 2003/1491 to update the definition of packaging.
- **Packaging (Essential Requirements) (Amendment) Regulations 2006 SI 1492**
Amends 2003/1941 by substituting a new definition of 'packaging' and making indefinite the conditions for a derogation for glass packaging in relation to heavy metal concentration levels.
- **Packaging (Essential Requirements) (Amendment) Regulations 2009 SI 1504**
Amends 2003/1941 by removing 4 March 2009 expiry date for the derogation (permission to carry out an otherwise banned activity) on maximum heavy metal concentration levels for plastic crates or pallets.
- **Producer Responsibility Obligations (Packaging Waste) Regulations 2007 SI 871**
Requires producers to recover and recycle packaging waste to achieve EU targets.
- **Producer Responsibility Obligations (Packaging Waste)(Amendment) Regulations 2008 SI 413**
Amends 2007/871 to increase the recovery and recycling targets for 2008, 2009 and 2010 (the recycling target for paper/board and wood are unchanged).
- **Transfrontier Shipment of Waste Regulations 2007 SI 1711**
Sets out rules for shipping waste, including within the European Community and importing and exporting to and from countries outside the EC.

- **Transfrontier Shipment of Waste (Amendment) Regulations 2008 SI 9**
Amends 2007/1711 by introducing new penalties for failing to provide proper documentation when exporting waste for recovery.
- **Waste Batteries and Accumulators Regulations 2009 SI 890**
Establishes a legal framework and schemes for collecting, treating and recycling portable, industrial and vehicle batteries. Applies to all types of batteries except when used for military and space equipment.
- **Waste Electrical and Electronic Equipment Regulations 2006 SI 3289**
Aims to reduce the amount of WEEE sent to landfill. Requires producers of electrical and electronic equipment to register and cover the costs of collecting, treating, recovering and disposing of equipment when it reaches the end of its life.
- **Waste Electrical and Electronic Equipment (Amendment) Regulations 2007 SI 3454**
Amends 2006/3289 to encourage prioritising re-use of whole appliances in the WEEE system.
- **Waste Electrical and Electronic Equipment (Amendment) Regulations 2009 SI 2957**
Amends 2006/3289 by improving the Producer Compliance Scheme approval process and reducing the administrative burden on business by simplifying the data reporting requirements and the evidence system.
- **Waste Electrical and Electronic Equipment (Amendment)(No2) Regulations 2009 SI 3216**
Corrects a defect in 2009/2957 by requiring producers of electrical and electronic equipment for domestic use to report details quarterly, and annually for all other EEE.
- **Waste Management (England and Wales) Regulations 2006 SI 937**
Extends the regime for 'controlled waste' to cover mine, quarry and agricultural waste. Categorises waste as household, industrial or commercial. Bans householders from treating, keeping, disposing of controlled waste if it could pollute the environment.
- **Waste Management Licensing (Amendment) Regulations 1995 SI 288**
Amends 1992/55 and 1994/1056 by classifying (along with other legislation) scrap metal as controlled waste for duty of care under the Environmental Protection Act 1995.
- **Waste and Emission Trading Act 2003**
Makes provision about reducing the landfilling of biodegradable municipal waste.

- **Landfill Allowances Scheme (Wales) 2004)**
Sets up a scheme to ensure that Local Authorities do not exceed allowances set to progressively reduce the amount of biodegradable municipal waste landfilled.
- **Environmental Permitting (England and Wales) Regulations 2010 SI 675**
Provides a consolidated system for environmental permits and exemptions for industrial activities, mobile plant, waste operations, mining waste operations, water discharge activities, groundwater activities and radioactive substances activities. It also sets out the powers, functions and duties of the regulators.
- **Conservation of Habitats and Species Regulations 2010 SI 490**
Replaces 1994/2716. Implements the EU Habitats Directive in respect of conservation of natural habitats and wild flora and fauna. Also partially implement parts of Marine and Coastal Access Act 2009.
- **EU Regulation on ozone depleting substances 1005/2009**
Replaces and updates 2037/2000. Allows governments to impose new requirements on handling, use, import, export, recovery, recycling, reclaiming, destruction and trading of listed substances. Sets out plan to phase out production, trade and use of HCFCs.
- **Environmental Permitting (England and Wales)(Amendment) Regulations 2009 SI 1799**
Amends 2007/3538 to make changes to various aspects of environmental permitting to give effect to the 2006 EU Mining Waste Directive.
- **Environmental Damage (Prevention and Remediation) (Wales) Regulations 2009 SI 995**
Brings into force rules to force polluters to prevent and repair damage to water systems, land quality, species and their habitats and protected sites. The polluter does not need to be prosecuted first, so remedying the damage will be faster.
- **Waste Batteries and Accumulators Regulations 2009 SI 890**
Establishes a legal framework and schemes for collecting, treating and recycling portable, industrial and vehicle batteries. Applies to all types of batteries except when used for military and space equipment.
- **Waste (Wales) Measure 2010**
The Measure makes provision to reduce the amount of waste and litter in Wales whilst also providing a more effective system of waste management.

Information on the general technical requirements for the management of wastes are provided on the Environment Agency's web site¹⁹.

---

¹⁹ <http://www.environment-agency.gov.uk/business/topics/waste/>.